

The Project Gutenberg eBook of Kapteeni Grantia etsimässä, by Jules Verne

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kapteeni Grantia etsimässä

Author: Jules Verne

Translator: Eino Voionmaa

Release date: March 5, 2012 [EBook #39057]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPTEENI GRANTIA ETSIMÄSSÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

KAPTEENI GRANTIA ETSIMÄSSÄ

Kirj.

Jules Verne

Suomentanut Eino Voionmaa

Karisto Oy, Hämeenlinna, 1922.

SISÄLLYS:

Taas laivalla
Tristan da Cunha
Amsterdamin saari
Jacques Paganelin ja majuri MacNabbsin vedonlyönnit
Intian valtameren myrskyt
Kap Bernouilli
Ayrton
Lähtö
Victorian maakunta
Wimerra-joki
Burke ja Stuart
Rautatie Melbournesta Sandhurstiin

Ensimmäinen palkinto maantieteessä
Mount Alexanderin kaivokset
Australian ja Uuden Seelannin Uutiset
Majuri väittää alkuasukkaita apinoiksi
Upporikkaat karjanomistajat
Australian alpit
Teatteritemppu
Aland — Zealand
Neljän päivän tuska
Eden
Viiteselitykset.

TAAS LAIVALLA.

Ensimmäiset hetket pyhitettiin jälleennäkemisen onnelle. Lordi Glenarvan ei halunnut, että etsinnän epäonnistuminen kylmentäisi ilon hänen ystäviensä sydämissä. Niinpä hänen ensimmäiset sanansa kuuluivat: — Luottamusta, ystäväni, luottamusta! Kapteeni Grant ei ole meidän mukamme, mutta meillä on varmuus, että löydämme hänet.

Tarvittiinkin vähintään tällainen vakuutus toivon ylläpitämiseksi *Duncanin* matkustajissa.

Lady Helena ja Mary Grant olivat tosiaan veneen lähestyessä laivaa tähystäneet sitä odotuksen tuhansin tuskin. Korkealta paikaltaan he yrittivät laskea laivalle palaavien lukumäärää.

Milloin tuli nuori tyttö epätoivoiseksi, milloin hän taas päinvastoin luuli näkevänsä Harry Grantin. Hänen sydämensä tykytti kovasti; hän ei voinut puhua ja pysyi tuskin pystyssä. Lady Helena kiersi käsivartensa hänen ympärilleen. John Mangles, joka seisoi hänen vieressään tähystämässä, oli vaiti; hänen kauas näkemään tottuneet merimiessilmänsä eivät nähneet kapteenia.

— Hän on mukana! Hän tulee! Isäni! neitonen puhui itsekseen.

Mutta veneen lähestyessä tämä kuvitelma kävi mahdottomaksi. Tulijat eivät olleet vielä sadanviidenkymmenen metrin päässä laivasta, kun lady Helena ja John Mangles, vieläpä Mary itsekin, silmät kyynelissä, olivat menettäneet kaiken toivon. Oli aika, että lordi Glenarvan saapui lausumaan rauhoittavat sanansa.

Ensimmäisten tervehdysten jälkeen lady Helenalle, Mary Grantille ja John Manglesille tehtiin selkoa matkan päävaiheista, ja ennen kaikkea Glenarvan ilmoitti heille uuden tulkinnan asiakirjasta, josta tuli kiittää Jacques Paganelin terävyyttä. Hän ylisti sitten Robertia, josta Mary hyvällä syyllä saattoi olla ylpeä. Hänen uljuuttaan, uskollisuuttaan, hänen kestämiään vaaroja Glenarvan kuvasi siten, että poika ei olisi tiennyt minne piiloutua, ellei hänen sisarensa syli olisi ollut hänen turvapaikkanaan.

— Sinun ei tarvitse punastua, Robert, John Mangles sanoi, — sinä olet käyttäytynyt kapteeni Grantin pojan arvoisesti.

Hän puristi Maryn veljen rintaansa vasten ja painoi huulensa tämän poskille, jotka olivat nuoren tytön kyynelistä vielä kosteat.

Vain sivumennen mainittakoon tässä majurin ja maantieteilijän osaksi tullut vastaanotto ja se muisto, jolla jalomielistä Thalcaeva kunnioitettiin. Lady Helena pahoitteli, ettei saanut puristaa uljaan intiaanin kättä. Ensimmäisten tervehdysten jälkeen oli MacNabbs mennyt kajuuttaansa ja ryhtynyt, käsi tyynenä ja varmana, ajamaan partaansa. Mitä Paganeliin tulee, hän pyrähteli yhden luota toisen luo kuin mehiläinen imien tervehdysten ja hymyjen hunajaa. Hän tahtoi syleillä *Duncanin* koko väestöä, ja katsoen, että niin hyvin lady Helena kuin myös Mary Grant kuuluivat siihen, aloitti tämän toimituksensa heistä päättäen sen herra Olbinettiin.

Muonamestari arveli ettei voinut paremmin vastata tällaiseen kohteliaisuuteen kuin ilmoittamalla, että aamiainen oli valmis.

— Aamiainen! Paganel huudahti.

— Niin, herra Paganel, herra Olbinett vastasi.

— Oikea aamiainenko, oikealla pöydällä, jolla on täysi kalusto ja lautasliinatkin?

— Tietenkin, herra Paganel.

— Eikä tarjota *charquita*, ei kovia munia eikä kamelikurkikyljystä?

— No no, herra Paganel! muonamestari vastasi ammattinsa puolesta loukkaantuneena.

— Minä en tahtonut loukata teitä, ystäväni, tiedemies sanoi hymyillen. — Mutta kuukauden päivät on meidän ruokanamme ollut säännöllisesti sellaista, emmekä syöneet pöydässä istuen, vaan maassa loikoen, ellemme istuneet hajasäärin puiden oksilla. Teidän ilmoittamanne aamiainen saattoi siis minusta tuntua unelta, kuvitelmalta, kangastukselta!

— No, menkäämme toteamaan, että se on kouraantuntuvaa todellisuutta, herra Paganel, vastasi lady Helena, joka ei voinut olla nauramatta.

— Tässä käsivarteni, kohtelias tiedemies lausui.

— Mitä ohjeita teillä, mylord, on antaa minulle *Duncanin* suhteen?
John Mangles kysyi.

— Aamiaisen jälkeen, rakas John, Glenarvan vastasi, — keskustelemme yhteisesti uuden retkemme ohjelmasta.

Laivan matkustajat ja nuori kapteeni menivät salonkiin. Koneenkäyttäjälle annettiin määräys pitää höyryä yllä, jotta voitaisiin lähteä milloin tahansa.

Kun majuri oli ajanut partansa ja muutkin pikaisesti hiukan siistiytyneet, istuttiin pöytään.

Herra Olbinettin aamiaispöydälle tehtiin oikeutta. Se julistettiin oivalliseksi, vieläpä pampan loistavia juhla-aterioita paremmaksi. Paganel otti jokaista ruokalajia kaksi kertaa, "hajamielisydestä", kuten hän selitti.

Tämä varomaton sana sai lady Glenarvanin tiedustelemaan, oliko tiedemies joskus sattunut lankeamaan vanhaan perisyntiinsä. Majuri ja lordi Glenarvan katsahivat toisiinsa hymyillen. Paganel puolestaan purskahti äänekkääseen nauruun ja lupasi "kautta kunniansa", ettei hän koko matkan aikana enää hairahdu ainoankaan hajamielisyteen; sitten hän alkoi erittäin leikkisästi kertoa erehdyksistään ja perinpohjaisista kieliopinnoistaan Camoënsin teoksen johdolla.

— Ja kuitenkin, hän sanoi lopuksi, — on onnettomuudesta aina jollakin tavalla hyötyäkin, enkä minä surkuttele erehdystäni.

— Minkä vuoksi, kelpo ystäväni? majuri kysyi.

— Kun nyt osaan sekä espanjan että myös portugalin kieltä. Puhun kahta kieltä yhden asemesta.

— Kautta kunniani, sitä en tullut ajatelleeksi! majuri lausui. —
Onnittelen, Paganel, onnittelen vilpittömästi.

Muutkin onnittelivat Paganelia, joka söi rauhassa edelleen. Hän näet söi ja jutteli yhtaikaa. Niinpä hän ei huomannut erästä seikkaa, jota Glenarvan ei voinut olla havaitsematta: John Manglesin huomaavaisuutta vieressään istuvaa Mary Grantia kohtaan. Lady Helenan salainen merkki puolisolleen vahvisti, että "asia oli niin". Glenarvan katseli näitä nuoria suojein silmin ja kääntyi John Manglesin puoleen, mutta aivan toisessa asiassa.

— Entä kuinka teidän matkanne on sujunut, John? hän kysyi.

— Mitä parhaiten, kapteeni vastasi. — Minun on vain ilmoitettava teille, mylord, että me emme palanneet Magalhãesin salmen kautta.

— Ah, Paganel huudahti, — te olette kulkeneet Kap Hornin ympäri, enkä minä ollut mukana!

— Hirttäkää itsenne! majuri sanoi.

— Itsekäs mies! Sen neuvon te annatte minulle vain saadaksenne periä köyden! maantieteilijä vastasi.

— Mutta, rakas Paganel, Glenarvan huomautti, — ellei ihminen ole saanut kykyä olla kaikkialla, hän ei voi olla joka paikassa. Kun nyt olitte vaeltamassa pitkin pampaa, ette voinut samaan aikaan olla Kap Hornia kiertämässä.

— Se ei estä minua sitä pahoittelemasta, Paganel vastasi.

Häntä ei ehdisteltu enempää, vaan tyydyttiin tähän vastaukseen. John Mangles jatkoi sitten kertomustaan *Duncanin* matkasta. Kulkiessaan pitkin Amerikan rannikkoa hän oli tarkastanut kaikki läntiset saaristot tapaamatta jälkeäkään *Britanniasta*. Saavuttuaan Kap Pilaresin luo salmen suulla hän kääntyi etelään, kun tuuli oli vastainen; *Duncan* sivuutti Desolacion-saaret ja eteni 67. asteelle eteläistä leveyttä, kiersi Kap Hornin, kulki pitkin Tulimaan rantaa ja, sitten purjehdittuaan Lemairen salmen läpi, Patagonian rannikkoa myöten. Siellä nousi hirveä tuuli Kap Corrientesin kohdalla, arvatenkin sama, joka niin ankarasti oli ehdistanut maata pitkin kulkeneita rajuilman aikana. Mutta alus suoriutui hyvin, ja John Mangles oli risteillyt rannikolla kolme päivää, kunnes pyssynlaukaukset ilmoittivat niin hartaasti odotettujen matkamiesten saapuneen. Mitä lady Glenarvaniin ja miss Grantiin tulee, olisi *Duncanin* kapteeni tehnyt vääryyttä, ellei olisi maininnut heidän harvinaista pelottomuuttaan. Myrsky ei heitä huolettanut, ja heidän ainoa pelkonsa oli vain, kuinka heidän silloin Argentiinan tasangoilla harhailevien ystäviensä kävisi.

Näin päättyi John Manglesin kertomus, ja lordi Glenarvan kiitteli kapteenia. Sitten hän kääntyi Mary Grantin puoleen sanoen:

— Rakas neiti, siitä, mitä kapteeni John Mangles kertoo teidän uljaasta mielestänne, huomaan ilokseni, että te viihdytte hänen laivallaan.

— Kuinkas muuten voisi olla? Mary vastasi katsahtaen lady Helenaan ja ehkä hiukan myös nuoreen kapteeniin.

— Niin, minun sisareni rakastaa teitä, herra John, Robert huudahdi, — niin kuin minäkin!

— Ja minä sinua, rakas lapseni! John Mangles vastasi hiukan hämillään Robertin sanoista, jotka olivat nostattaneet hienon punan Mary Grantin otsalle.

Sitten kääntäen keskustelun vähemmän polttavalle alalle, John Mangles lisäsi:

— Kun minä nyt olen kertonut kaiken *Duncanin* matkasta, ehkäpä te, mylord, tahdotte kertoa meille muutamia yksityiskohtia matkastanne Amerikan poikki ja nuoren sankarinne urotöistä.

Mikään ei olisi voinut olla lady Helenalle ja neiti Grantille mieluisampaa. Niinpä lordi Glenarvan kiiruhtikin tyydyttämään heidän uteliaisuuttaan. Hän kertoi kohta kohdalta koko heidän matkansa valtamereltä toiselle. Kordillieerien ylitys, maanjäristys, Robertin katoaminen, kondorin kaappaus, Thalraven pyssynlaukaus, punaisten susien hyökkäys, Robertin uljuus siinä, kersantti Manuel, tulva, pelastautuminen ombu-puuhun, ukonilma, tulipalo, kaimaanit, pilvipatsas, yö Atlantin rannikolla, kaikki nämä eri kohdat, hauskat ja hirvittävät, herättivät vuoron perään kuuntelijain riemua tai kauhua. Mainittiin monta seikkaa, joista Robert joutui sisarensa ja lady Helenan hyväiltäväksi. Milloinkaan ei poika ollut saanut niin suurta suosiota, vieläpä niin innokkailta ystävilä.

Päätettyään kertomuksensa lordi Glenarvan lausui lopuksi:

— Nyt, ystäväni, ajatelkaamme nykyhetkeä; mennyt on mennyttä, mutta tulevaisuus on edessämme; palatkaamme kapteeni Harry Grantiin.

Aamiainen oli päättynyt; siirryttiin lady Glenarvanin erikoissaloonkiin; istuuduttiin kartoilla ja piirroksilla peitetyn pöydän ympärille, ja keskustelu alkoi heti.

— Rakas Helena, lordi Glenarvan sanoi, — noustessani laivaan lausuin, että vaikka meillä ei ollut *Britannian* haaksirikkoisia mukana, meillä kuitenkin oli enemmän toivoa kuin milloinkaan löytää heidät. Matkamme Amerikan halki on saanut meidät vakuuttuneeksi siitä tai paremminkin antanut varmuuden, että haaksirikko ei ole tapahtunut Tyynen Valtameren eikä Atlantin rannikolla. Siitä on luonnollinen johtopäätös, että olimme tulkinneet asiakirjan väärin, mitä Patagoniaan tulee. Onneksi ystävämmme Paganel keksi erehdyksen äkillisen mielijohteen ansiosta. Hän on todistanut, että olimme väärillä jäljillä, ja tulkinnut asiakirjan tavalla, joka ei jätä mieleemme enää mitään tilaa epäilylle. Tässä on puhe ranskaksi kirjoitetusta asiakirjasta, ja minä pyydän Paganelia selittämään sen, jotta ei kenenkään mieleen jäisi pienintäkään epäilystä tässä suhteessa.

Tiedemies totteli pyyntöä; hän selitti katkelmat *gonie* ja *indi* mitä vakuuttavimmalla tavalla; hän johti tavuista *austral* ehdottomasti sanan Australia; hän osoitti, että kapteeni Grant, lähdettyään Perun rannikolta palatakseen Eurooppaan, oli voinut avuttomaksi käyneellä aluksella joutua Tyynenmeren eteläisten tuulten viemänä Australian rannikolle saakka; ja lopulta hänen nerokkaat olettamuksensa, hänen hienoimmat päätelmänsä saavuttivat täydellisen hyväksymisen John Manglesin taholta, joka tällä alueella oli ehdottoman tarkka eikä antanut minkäänlaisten kuvittelujen eksyttää itseään.

Kun Paganel oli antanut selityksensä, ilmoitti Glenarvan *Duncanin* lähtevän suoraa päätä matkalle Australiaan.

Mutta ennen kuin annettiin käsky kääntyä itäänpäin, majuri pyysi saada tehdä erään yksinkertaisen huomautuksen.

— Puhukaa, MacNabbs, Glenarvan vastasi.

— Minun tarkoitukseni, majuri sanoi, — ei ole heikentää ystäväni Paganelin todistelua, vielä vähemmän sitä kiistää vääräksi; minusta hänen esittämänsä syyt ovat painavia, järkeviä ja ansaitsevat kaiken huomiomme; niiden tulee olla tulevien etsiskelyjemme perustana. Mutta minä haluan, että ne vielä kerran tarkastetaan, jotta niiden arvoa ei käy kumoaminen eikä kumotakaan.

Ei käsitetty, mihin järkevä MacNabbs oikein pyrki, ja häntä kuunneltiin epämääräisen levottomina.

— Jatkakaa, majuri, Paganel sanoi. — Minä olen valmis vastaamaan kaikkiin kysymyksiinne.

— Ei mikään ole yksinkertaisempaa, majuri vastasi. — Kun me neljättä kuukautta sitten Clyden lahdella tutkimme näitä kolmea asiapaperia, niiden tulkinta tuntui meistä eittämättömältä. Mikään muu seutu kuin Patagonian länsirannikko ei voinut olla haaksirikon paikkana. Meillä ei siinä suhteessa ollut epäilyn varjoakaan.

— Se on aivan totta, Glenarvan vahvisti.

— Sittenmin, majuri jatkoi, — kun Paganel kaitselmuksen säätämässä hajamielisyiden puuskassa asetui meidän alukseemme, näytettiin asiakirjat hänelle, ja hän hyväksyi empimättä etsiskelyn aloittamisen Amerikan rannikolla.

— Minä myönnän sen, tiedemies vastasi.

— Ja kuitenkin me olemme erehtyneet, majuri sanoi.

— Me olemme erehtyneet, Paganel toisti. — Onhan ihminen erehtyväinen, MacNabbs, mutta hullu se, joka pitää kiinni erehdyksestään.

— Odottakaa, Paganel, majuri vastasi, — älkää kiivastuko. Minä en tahdo sanoa, että meidän pitäisi jatkaa etsiskelyämme Amerikassa.

— Mutta mitä te sitten tahdotte? Glenarvan kysyi.

— Yhden tunnustuksen, en mitään muuta, tunnustuksen, että Australia näyttää nyt olevan *Britannian* haaksirikon tapahtumapaikka yhtä eittämättömästi kuin taannoin näytti, että se oli Amerikka.

— Sen tunnustamme kernaasti, Paganel lausui.

— Minä panen sen muistiin, majuri jatkoi, — ja minä käytän sitä saadakseni teidät epäilemään näitä peräkkäisiä ja vastakkaisia eittämättömyyksiä. Kuka tietää, eikö Australian jälkeen joku muu maa näytä meistä yhtä varmalta ja jos etsiskelymme Australiassa osoittautuu turhaksi, eikö meistä näytä eittämättömältä, että etsiskely on siirrettävä sinne?

Glenarvan ja Paganel katsahivat toisiinsa. Majurin huomautukset olivat täysin oikeita.

— Minä haluan siis, MacNabbs jatkoi, — että asia tutkitaan vielä kerran, ennen kuin lähdemme matkalle Australiaan. Tässä ovat asiakirjat, tässä kartat. Tutkikaamme järjestyksessä kaikki paikat, joiden kautta 37. leveysaste kulkee, ja katsokaamme, onko mitään muuta maata, mihin asiakirja voi täysin sopia.

— Se on helposti ja pian tehty, Paganel vastasi, — sillä onneksi ei tällä leveysasteella ole moniakaan maita.

— Katsokaamme, majuri sanoi ja levitti englantilaisen, Mercatorin projektion mukaan laaditun yleiskartan, joka tasapinnalla esitti koko maapalloa.

Kartta pantiin lady Helenan eteen, ja jokainen sijoittui niin, että saattoi seurata Paganelin esitystä.

— Kuten jo olen sanonut, maantieteilijä lausui, — koskettaa 37. leveysaste Tristan da Cunhan-saaria kuljettuaan Etelä-Amerikan poikki. Minä väitän, että ainoakaan asiakirjan sana ei voi koskea näitä saaria.

Kun oli tarkoin tutkittu asiakirjoja, täytyi myöntää, että Paganel oli oikeassa. Tristan da Cunha hylättiin yksimielisesti.

— Jatkakaamme, maantieteilijä sanoi. — Poistuessamme Atlantilta kuljemme kaksi astetta Hyväntoivonniemen eteläpuolitse ja tulemme Intian valtamerelle. Yksi ainoa saariryhmä on meidän

matkamme varrella, Amsterdamin saariryhmä. Tutkikaamme sitä samalla tavalla kuin Tristan da Cunhaa.

Huolellisen tutkimuksen jälkeen hylättiin vuorostaan Amsterdamin saaret. Ei mikään sana tai sen katkelma, ranskalainen, englantilainen tai saksalainen soveltunut tähän Intian valtameren saaristoon.

— Me saavumme nyt Australiaan, Paganel jatkoi. — 37. leveysaste kohtaa tämän mantereen Kap Bernouillin kohdalla ja jättää sen Twofoldin lahdessa. Te myönnätte kuten minä, tekstejä väkivaltaisesti tulkitsematta, että englantilainen tavu *stra* ja ranskalaiset tavut *austra* voivat soveltua sanaan Australia. Asia on siksi selvä, etten voi olla pitämättä kiinni siitä.

Kaikki hyväksyivät Paganelin päätelmän. Kaikki todennäköisyys oli sen puolella.

— Menkäämme edemmäksi, majuri sanoi.

— Menkäämme, maantieteilijä vastasi, — matka on helppo. Lähdettyämme Twofoldin poukamasta kuljemme Australian itäpuolella olevan merenhaaran poikki ja kohtaamme Uuden Seelannin. Ensinnäkin pyydän huomauttaa, että ranskalaisen asiakirjan tavut *contin* viittaavat epäamättömällä tavalla mantereeseen. Kapteeni Grant ei siis ole voinut pelastua Uuteen Seelantiin, joka on vain saari. Yhtä kaikki, tutkikaa, verratkaa, käännelkää sanoja, ja katsokaa, voivatko ne ehkä sittenkin soveltua tähän uuteen seutuun.

— Eivät millään tavoin, John Mangles vastasi, tarkasteltuaan huolellisesti asiakirjoja ja karttaa.

— Ei, sanoivat Paganelin kuulijat, jopa majurikin, — ei. Uudesta Seelannista ei voi olla puhe.

— Nyt, maantieteilijä jatkoi, — 37. leveysaste koko sillä laajalla alueella, joka erottaa nämä suuret saaret Amerikan rannikosta, ei kohtaa kuin yhden hedelmättömän ja aution pikku saaren.

— Jonka nimi on? majuri kysyi.

— Katsokaa karttaa. Se on Maria-Teresia, josta nimestä en löydä jälkeäkään missään näistä kolmesta asiakirjasta.

— Oikeassa olette, Glenarvan myönsi.

— Minä jätän siis teidän päätettäväksenne, ystäväni, eikö kaikki todennäköisyys, etten sanoisi varmuus, puhu Australian mantereen puolesta.

— Eittämättä, *Duncanin* matkustajat ja kapteeni vastasivat yksimielisesti.

— John, Glenarvan kysyi nyt, — onko teillä riittävästi elintarvikkeita ja hiiliä?

— On, mylord, minä varustauduin runsaasti Talkahuanossa ja muuten voimme hyvin helposti täydentää varastoamme Kapkaupungissa.

— Hyvä on, siispä lähtekäämme matkaan...

— Vielä yksi huomautus, majuri sanoi keskeyttäen ystävänsä.

— Tehkää se, MacNabbs.

— Mitä menestyksen takeita meille Australia antaakin, eikö kuitenkin olisi syytä poiketa päiväksi tai kahdeksi Tristan da Cunha- ja Amsterdam-saarille? Ne ovat matkamme varrella eivätkä sanottavasti hidastuta sitä. Voimme tiedustella eikö *Britannia* ole jättänyt sinne mitään jälkeä haaksirikostaan.

— Epäuskoinen majuri! Paganel huudahti. — Hän pitää kiinni epäuskostaan!

— Minä pidän kiinni pääasiassa siitä, ettei tarvitse palata samaa tietä, jos Australia sattumalta ei toteuttaisi niitä toiveita, joita se herättää.

— Varovaisuus voi olla hyväksi, Glenarvan huomautti.

— Enkä suinkaan minä varoita sitä noudattamasta, Paganel sanoi. — Päinvastoin.

— No niin, John, Glenarvan lausui, — käskekää kääntämään keula Tristan da Cunhaa kohti.

— Heti, mylord, kapteeni vastasi ja lähti kannelle Robertin ja Mary

Grantin ryhtyessä innokkain sanoin kiittelemään lordi Glenarvania.

Amerikan rannikolta poistuen ja itäänpäin kulkien halkoi *Duncanin* nopea keula pian Atlantin valtameren aaltoja.

TRISTAN DA CUNHA.

Jos laiva olisi purjehtinut pitkin päiväntasaajaa, olisivat ne satayhdeksänkymmentäkuusi astetta, jotka erottavat Australian Amerikasta, tai tarkemmin sanoen Kap Bernouillin Kap Corrientesista, vastanneet noin kahdeksantoistatuhannen yhdeksänsadan kilometrin matkaa. Mutta 37. leveysasteella eivät nämä satayhdeksänkymmentäkuusi astetta maan pallomuodon vuoksi ole kuin viisitoistatuhatta kaksisataa kilometriä. Amerikan rannikolta Tristan da Cunhaan lasketaan olevan lähes kolmetuhatta neljäsataa kilometriä, jonka taipaleen John Mangles toivoi voivansa suorittaa kymmenessä päivässä, elleivät itätuulet hidastuttaisi laivan kulkua. Hänellä oli siis syytä olla tyytyväinen, sillä iltapuolella tuuli työntyi tuntuvasti, vieläpä kääntyi, joten *Duncan* saattoi jokseenkin tyynellä merellä käyttää kaikkia verrattomia ominaisuuksiaan.

Matkustajat olivat vielä samana päivänä palanneet vanhoihin tapoihinsa laivalla. Ei näyttänyt siltä, että he olivat olleet kokonaisen kuukauden poissa alukselta. Tyynen valtameren aaltojen asemesta levisivät heidän silmiensä eteen Atlantin laineet, ja muutamia vivahteita lukuunottamatta ovat kaikki laineet samanlaisia. Luonnonvoimat, jotka olivat heitä niin ankarasti koetelleet, liittyivät nyt suosimaan heitä. Valtameri oli tyyni, tuuli puhalsi hyvästä suunnasta, ja länsituulen pullistamat purjeet autoivat kattilan väsymätöntä höyryä.

Nopea merimatka suoritettiin siis ilman minkäänlaisia välikohtauksia. Odotettiin luottavaisesti Australian rannikkoa. Todennäköisyys muuttui varmuudeksi. Puhuttiin kapteeni Grantista ikään kuin laiva olisi menossa noutamaan häntä määrätystä satamasta. Hänen hyttinsä ja hänen kahden kumppaninsa makuusijat pantiin jo kuntoon. Mary Grant tahtoi omin käsinsä järjestää ja tehdä viihtyisäksi isänsä hytin. Sen oli hänelle luovuttanut herra Olbinett, joka nyt siirtyi rouva Olbinettin hyttiin. Tämä hytti oli sen kuuluisan numero kuuden vieressä, jonka Jacques Paganel oli tilannut *Scotiassa*.

Oppinut maantieteilijä pysytteli melkein koko ajan sinne sulkeutuneena. Hän kirjoitti aamusta iltaan teosta, jonka nimenä oli: *Maantieteilijän vaikutelmia Argentiinan aavikkotienoilta*. Hänen kuultiin ääni väristen maistelevan siromuotoisia lauseitaan, ennen kuin hän uskoi ne muistikirjansa valkoisille lehdille, ja useammin kuin kerran hän uskottomana Kliolle, historian hengettärelle, vetosi jumalaiseen Kalliopeen, joka innoittaa eppisiä sankarirunoja.

Paganel ei muuten sitä salannutkaan. Apollon neitseelliset tyttäret jättivät mielellään hänelle Parnasson tai Helikonin kukkulat. Lady Helena kiitteli häntä vilpittömästi siitä.

Majuri onnitteli häntä myös näistä vierailuista mytologian alalle.

— Mutta kuulkaa, hän lisäsi, — ei mitään hajamielisyyskiä, rakas Paganel, ja jos mieleenne sattumalta juolahtaa ryhtyä opiskelemaan australian kieltä, älkää ryhtykö opettelemaan sitä kiinalaisesta kieliopista!

Laivalla sujui siis kaikki mitä parhaiten. Lordi ja lady Glenarvan tarkkailivat mielenkiinnolla John Manglesia ja Mary Grantia. Heillä ei ollut siihen mitään muistuttamista, ja kun John Mangles ei avannut suutaan, oli tietenkin parasta olla puuttumatta asiaan.

— Mitähän kapteeni Grant ajattelee siitä? Glenarvan kysyi eräänä päivänä lady Helenalta.

— Hän ajattelee, että John on Maryn arvoinen, rakas Edward, eikä siinä erehdy.

Sillä välin laiva kulki nopeasti päämääräänsä kohti. Viisi päivää sen jälkeen kun Kap Corrientes oli kadonnut näkyvistä, marraskuun 16:ntena, alkoi tuntua suotuisia länsituulia, joita laivat käyttivät hyväkseen kiertäessään Afrikan kärkeä tavallisia kaakkoistuulia vasten. *Duncan* viritti kaikki purjeensa, ja keulapurje, emäpurje, latvapurje, prammipurje, sivupurje, kahvelipurje ja haruspurje levällään se kiiti eteenpäin huikeaa vauhtia. Potkuri tuskin ennätti velloa sen keulan halkomaa pakenevaa vettä, ja näytti siltä kuin se olisi kilpailemassa Thamesin kuninkaallisen purjehduskerhon kilpaveneiden kanssa.

Seuraavana päivänä meri oli täynnä suunnattomia ajopuita kuin ruohojen tukkima ääretön lampi.

Melkein olisi luullut, että kaikki läheisten mantereiden pirstotut puut ja muut kasvit olisivat joutuneet tänne ja muodostaneet ulapasta toisen Sargassomerén. Kapteeni Maury on erityisesti kiinnittänyt merenkulkijoitten huomiota tällaiseen ilmiöön. *Duncan* näytti kulkevan pitkin laajaa ruohikkoa, jota Paganel sattuvasti vertasi Argentiinan tasankoihin, ja sen kulku hidastuikin jonkun verran.

Vuorokautta myöhemmin, päivän noustessa, ilmoitti tähystäjämätruusi:

— Maata!

— Millä suunnalla? kysyi vahdissa oleva Tom Austin.

— Tuulen alla meistä, matruusi vastasi.

Tämä aina innostava huuto toi laivan kannelle nopeasti väkeä. Pian ilmestyi perähytistä pitkä kaukoputki ja heti sen takana Jacques Paganel. Tiedemies kohdisti kapineensa sanottuun suuntaan, mutta ei nähnyt maan häivääkään.

— Katsokaa pilviin, neuvoi häntä John Mangles.

— Todellakin, Paganel vastasi hetken kuluttua, — siellä päin on jonkinlainen epämääräinen piikki.

— Se on Tristan da Cunha, John Mangles sanoi.

— Niinkö? No, jos oikein muistan, tiedemies vastasi, niin olemme siitä noin sadanviidenkymmenen kilometrin päässä, sillä Tristanin huippu on 2325 metriä korkea ja näkyy siis näin kauas.

— Aivan oikein, kapteeni John vastasi.

Muutamia tunteja myöhemmin tuli tämä hyvin korkeiden ja jyrkkien saarten ryhmä selvästi näkyviin. Tristanin keilamainen huippu piirtyi mustana taivaan kirkasta taustaa vasten, jota nousevan auringon säteet kirjasivat. Pian tästä kalliorykelmästä erottautui pääsaari koillista kohti suuntautuvan kolmion kärjessä.

Tristan da Cunha sijaitsee maantieteellisesti sanoen kohdassa, jossa 37° 8' eteläistä leveyttä ja 10° 44' läntistä pituutta leikkaavat toisiaan. Paitsi pääsaarta kuuluu tähän eristyneeseen Atlantin saariryhmään vielä kolmenkymmenenviiden kilometrin päässä lounaaseen sijaitseva saari, nimeltä Inaccessible — luoksepääsemätön — ja kahdeksantoista kilometrin päässä kaakkoon Nightingalen eli Satakielen saari. Puolenpäivän aikaan tulivat näkyviin molemmat tärkeimmät maamerkit, jotka ovat merenkulkijoille tienviittoina, nimittäin eräällä Inaccessiblen niemekkeellä täysissä purjeissa olevaa laivaa täydellisesti muistuttava kallio ja Nightingalen pohjoispäässä kaksi raunioiksi murtuneen linnakkeen näköistä luotoa. Kello kolmen aikaan laski *Duncan* Tristan da Cunhan saaren edustalle Falmouth-poukamaan, jota Help- eli Apuniemi suojaa länsituulilta.

Siellä oli ankkurissa muutamia valaanpyyntilaivoja; ne olivat tulleet pyydystämään hylkeitä ja muita merieläimiä, joita näillä rannikoilla on lukemattomia lajeja.

John Mangles ryhtyi etsimään hyvää ankkuripaikkaa, sillä nämä avoimet valkammat ovat perin vaarallisia luoteis- ja pohjoistuulien sattuessa, ja juuri tällä kohtaa hukkuivat englantilainen priki *Julia* miehistöineen päivineen vuonna 1829. *Duncan* laski noin kilometrin päähän rannasta ja ankkuroi kolmisenkymmentä metriä syvällä kalliopohjaan. Sen jälkeen matkustajat laskeutuivat heti suureen soutuveneeseen ja nousivat maihin hienolle, mustalle hiekalle, joka oli keräytynyt saaren rapautuneiden kallioiden tomuista.

Koko Tristan da Cunhan saariryhmän keskus on pieni kylä poukaman pohjukassa isohkon ja kovasti kohisevan puron varrella. Siinä oli noin viitisenkymmentä jokseenkin siistiä taloa; niiden rakentamisessa oli noudatettu sitä mittausopillista säännöllisyyttä, joka näyttää olevan englantilaisen rakennustaidon viimeinen sana. Tämän pienoiskaupungin takana oli tuhat viisisataa hehtaaria tasankoa, jota rajoitti valtava laavapenger; siitä kohosi keilamainen vuorenhuippu 2325 metrin korkeuteen.

Lordi Glenarvanin otti vastaan kuvernööri, joka on Kapkaupungin englantilaisen siirtokunnan alainen. Kun häneltä kysyttiin Harry Grantia ja *Britanniaa*, kävi ilmi, että nämä nimet olivat täysin tuntemattomia. Tristan da Cunha-saaret ovat laivareitin ulkopuolella; siksi siellä käydään vain harvoin. *Blendon Hallin* kuulun haaksirikon jälkeen Inaccessible-saaren kareilla vuonna 1821 oli äsken mainitun *Julian* lisäksi kaksi laivaa tuhoutunut pääsaaren rannikolla, *Primauguet* vuonna 1845 ja amerikkalainen fregatti *Philadelphia* vuonna 1857. da Cunhan haaksirikotilasto rajoittui näihin neljään onnettomuuteen.

Glenarvan ei odottanutkaan tarkempia tietoja, vaan oli kysynyt kuvernööriltä ainoastaan

rauhoittaakseen omaatuntoaan. Lähettipä hän laivan veneet kiertämään saarta, jonka ympärys on korkeintaan kolmekymmentä kilometriä. Lontoo tai Pariisi ei mahtuisi sinne, vaikka se olisi kolme kertaa suurempi.

Tämän etsinnän aikana retkeilivät *Duncanin* matkustajat kylässä ja lähirannikolla. Tristan da Cunhalla ei ole asukkaita edes sataaviittäkymmentä henkeä. He ovat englantilaisia tai amerikkalaisia, naimisissa Kapmaan neekerinaisten tai hottentottien kanssa, joiden rumuudessa ei tosiaan ollut enää lisää toivomista. Näiden seka-avioliittojen lapset edustivat kovin epämiellyttävää anglosaksilaisen jäykkyyden ja afrikkalaisen mustaihoisuuden yhdistelmää.

Matkailijat, joista tuntui hyvältä polkea vankkaa maata jalkojensa alla, ulottivat kävelyretkensä sille rannalle saakka, johon vain tässä saaren osassa tavattava viljelty peltoalue rajoittuu. Kaikkialla muualla rannikko on jyrkkää ja hedelmätöntä laavatörmää. Siellä oli suuria albatrosseja ja tyhmiä pingviinejä sadoin tuhansin.

Tarkasteltuaan näitä tuliperäisiä kallioita matkailijat palasivat tasangolle päin; lukuisia vuorikartion ikuisesta lumesta vetensä saavia puroja kohisi siellä täällä; vihreät pensaat, joissa näkyi melkein yhtä paljon varpusia kuin kukkiakin, tekivät maan elävämmäksi; yksi ainoa puu, jonkinlainen *phylica*-laji, kuuden ja puolen metrin korkuinen, ja *tusseh*, jättiläismäinen *arundinacea*-sukuun kuuluva puuvartinen kasvi, kasvoi vihannoivalla laitumella; muuan rönsyinen, kitkerämarjainen *acena*-laji, rehevät, sotkusäikeiset *lomariat*, muutamat monivuotiset pensaskasvit, *ancerinit*, joiden hyvä tuoksu tuntui tuulenhenkäyksessä, sammaleet, villi selleri ja sanajalat olivat harvalajisena, mutta runsaana kasvistona. Ikuinen kevät tuhiasi tälle luonnon suosimalle saarelle suloista vaikutustaan. Paganel väitti innostuneena, että Fénelonin ylistämä kuuluisa Ogygia oli täällä. Hän kehotti lady Glenarvania etsimään jotakin luolaa ryhtyäkseen kauniin Kalypson seuraajaksi eikä pyytänyt itselleen muuta tointa kuin saada olla "yksi häntä palvelevia nymfejä".

Näin puhellen ja ihailen palasivat palvelijat illan tullen laivalle; kylän ympäristössä oli nauta- ja lammaskarjaa laitumella; vehnä-, maissi- ja maustekasvipellot, joihin ensimmäiset siemenet oli tuotu neljäkymmentä vuotta sitten, levittivät rikkauksiaan pääkaupungin kaduille saakka.

Samaan aikaan kuin lordi Glenarvan palasi laivalleen, saapuivat myös *Duncanin* venekunnat takaisin. Ne olivat muutamassa tunnissa kiertäneet saaren. Matkalla ei ollut tavattu vähäisintäkään jälkeä *Britanniasta*. Niinpä tästä kierroksesta oli ainoana tuloksena Tristanin saaren lopullinen poistaminen etsiskelyn ohjelmasta.

Sen jälkeen saattoi *Duncan* jättää tämän afrikkalaisen saariryhmän ja jatkaa matkaansa itään. Kun kuitenkin ei matkaan lähdetty vielä samana iltana, se johtui siitä, että Glenarvan antoi miehistölle luvan ryhtyä pyydystämään hylkeitä — merivasikoita, merileijonia, merikarhuja ja merinorsuja — joita Falmouth-poukaman rannat olivat täynnä. Muinoin saaren vesillä uiskenteli oikeita valaskaloja, mutta niin monet pyydystäjät olivat niitä ahdistaneet ja keihästäneet, että niitä tuskin oli ainoatakaan jäljellä. Hylkeitä sen sijaan oli joukoittain. Laivan miehistö päätti käyttää yön niiden pyydystämiseen ja seuraavan päivän taas runsaan öljyvaraston kokoamiseen.

Näin ollen lykkäytyi *Duncanin* lähtö ylihuomiseen, 20. päiväksi marraskuuta.

Illallista syödessä Paganel kertoi Tristanin saarista yhtä ja toista, mikä herätti hänen kuulijoidensa mielenkiintoa. Niinpä he saivat kuulla, että tämä saariryhmä, jonka vuonna 1506 löysi portugalilainen Tristao da Cunha, muuan Albuquerqueen tovereista, pysyi sen jälkeen toista vuosisataa täysin tutkimattomana. Näitä saaria pidettiin, syystä kylläkin, myrskypesäkkeinä, ja ne olivat suunnilleen samassa maineessa kuin Bermudan saaret. Siksi ei niitä lähestytty eikä yksikään laiva laskenut sinne muuten kuin Atlantin myrskyjen pakottamana.

Vasta vuonna 1697 sinne saapui kolme hollantilaista Itä-Intian kauppayhtiön laivaa; tällöin laskettiin niiden maantieteellinen asema, jonka sitten vuonna 1700 kuuluisa tähtitieteilijä Halley tarkisti. Vuosien 1712 ja 1767 välillä sinne poikkesi muutamia ranskalaisia merenkulkijoita ja sitten varsinkin Laperouse, joka ohjeidensa mukaan kävi täälläkin kuuluisalla matkallaan vuonna 1785.

Nämä saaret, joissa niin harvoin käytiin, olivat jääneet asumattomiksi, kunnes vuonna 1811 muuan amerikkalainen, Jonathan Lambert, ryhtyi tuomaan sinne siirtolaisia. Hän saapui sinne kahden kumppaninsa kanssa tammikuussa, ja he jäivät rohkeasti toteuttamaan siirtokuntasuunnitelmaansa. Hyväntoivonniemen englantilainen kuvernööri, joka oli saanut kuulla heidän menestyksestään, tarjosi heille Englannin suojelusta. Jonathan otti sen vastaan ja nosti telttansa katolle Englannin lipun. Niinpä olisi luullut hänen voivan turvallisesti hallita "väkeään", johon kuului ainoastaan vanha italialainen ja eräs portugalilainen mulatti, mutta kerran ollessaan tutkimassa valtakuntansa rajoja hän upposi tai upotettiin — lähemmin ei asiasta tiedetä. Tuli vuosi 1816. Napoleon vietiin vankina St. Helenalle, ja Englanti sijoitti häntä varmemmin vartioidakseen osaston varusväkeä Ascensionin ja toisen Tristan da

Cunhan saarelle. Tristanin varusväkenä oli komppania Kapmaan tykistöstä ja osasto hottentotteja. Nämä oleilivat saarella vuoteen 1821, jolloin heidät, St. Helenan vangin kuoltua, vietiin takaisin Kapmaahan.

— Mutta yksi ainoa eurooppalainen, Paganel lisäsi — muuan korpraali, skotlantilainen...

— Mitä? Skotlantilainenko? kysyi majuri, joka aina erikoisesti piti silmällä omia maanmiehiään.

— Hänen nimensä oli William Glass, Paganel vastasi, — ja hän jäi saarelle vaimonsa ja kahden hottentotin kanssa. Pian sen jälkeen skotlantilaiseen yhtyi kaksi englantilaista, toinen matruusi ja toinen Thames-virran kalastaja, joka oli ennen ollut rakuunana Argentiinan ratsuväessä, ja sitten, vielä samana vuonna 1821, pelastui eräs *Blendon Hallin* haaksirikkoisista nuoren vaimonsa kanssa Tristanin saarelle. Niinpä siis tällä saarella oli vuonna 1821 kaikkiaan kuusi miestä ja kaksi naista. Vuonna 1829 tiedetään täällä olleen seitsemän miestä, kuusi naista ja neljätoista lasta. Vuonna 1835 oli ihmisten lukumäärä noussut neljäänkymmeneen, ja nyt se on runsaasti kolminkertainen.

— Näin alkavat kansakunnat, Glenarvan lausui.

— Minä lisäisin, Paganel jatkoi, — täydentääkseni Tristan da Cunhan historiaa, että minusta tämä saari tuntuu yhtä hyvin kuin Juan Fernandez ansaitsevan Robinsonin saaren maineen. Nähkääs, joskin Juan Fernandezille jätettiin perätysten kaksi matruusia, niin sama kohtalo oli sattua kahdelle tiedemiehelle Tristan da Cunhalla. Vuonna 1793 joutui muuan maanmiehiäni, luonnontutkija Aubert Dupetit-Thouars, eksiysiin kerätessään innoissaan kasveja, ja löysi laivan vasta, kun kapteeni jo oli käskenyt nostaa ankkurin. Vuonna 1824 taas eräs teidän maanmiehenne, rakas Glenarvan, mainio piirtäjä, Auguste Earle, jäi tosiaankin tälle saarelle kahdeksaksi kuukaudeksi. Hänen kapteeninsa ei muistanut, että hän vielä oli maissa, ja purjehti Kapkaupunkiin.

— Sitäpä sopii sanoa hajamieliseksi kapteeniksi, majuri huomautti. — Eiköhän se liene ollut teidän sukulaisenne, Paganel?

— Ellei ollut, majuri, niin olisi ainakin ansainnut olla!

Tiedemiehen vastaus päätti tämän keskustelun.

Yön aikana oli *Duncanin* miehistö saanut runsaan saaliin, ja noin viitisenkymmentä suurta hyljettä oli saanut heittää henkensä. Kun lordi Glenarvan kerran oli sallinut pyydystyksen, hän ei tietenkään voinut kieltää saaliin käyttöä. Niinpä seuraava päivä kului öljyn kokoamiseen, samalla kun näiden hyödyllisten eläinten vuotia muokattiin. Matkustajat käyttivät tietenkin tätä toisen päivän viivähdystä käydäkseen uudelleen saarella. Glenarvan ja majuri ottivat mukaan pyssynsä ampuakseen da Cunhan riistaa. Tällä kertaa samottiin vuoren juurelle saakka, alueelle, joka oli täynnä kuonaa, huokoista ja mustaa laavaa ja kaikkinaisia tulivuorenpurkausten jätteitä. Vuori kohosi sirpalekallioiden keskeltä. Olisi ollut vaikeata erehtyä tämän huikkeen vuoren luonteesta, ja englantilainen kapteeni Carmichael oli kyllä ollut oikeassa arvellessaan sitä sammuneeksi tulivuoreksi.

Metsämiehet saivat näkyviinsä muutamia villisikoja. Majuri ampui niistä yhden. Glenarvan tyytyi pudottamaan muutamia mustia pyitä. Näistähän laivan kokki saattoi laittaa mainiota muhennosta. Korkeammilla paikoilla nähtiin suuri joukko vuorikauriita. Mitä taas tuli villikissoihin, jotka olivat äkäisiä, suuria ja voimakkaita, jopa koirillekin pelottavia, ne näyttivät viihtyvän hyvin ja aikaa myöten varttuvan vaarallisiksi pedoiksi.

Kello kahdeksan illalla olivat kaikki jälleen laivalla, ja seuraavana yönä jätti *Duncan* ainiaaksi Tristan da Cunhan saaret.

AMSTERDAMIN SAARI.

John Manglesin tarkoituksena oli käydä ottamassa hiiliä Hyväntoivonniemeltä. Hänen oli siis hiukan poikettava 37. asteelta ja noustava kaksi astetta pohjoista kohti. *Duncan* oli pasaatituulten alapuolella ja kohtasi nopeita, matkalleen erittäin suotuisia länsituulia, ns. vastapasaatituulia, joiden rajana näyttää olevan kolmaskymmenes leveysaste. Niinpä se pääsi vajaassa kuudessa päivässä ne noin kaksi ja puoli tuhatta kilometriä, jotka erottavat Tristan da Cunhan Afrikan eteläkärjestä. Kello kolmen aikaan iltapuolella, 24. päivänä marraskuuta, tuli näkyviin Table-vuori, ja vähäistä myöhemmin totesi John ns. Signaali-vuoren, jonka ohitse tullaan poukamaan. Sinne saavuttiin noin kahdeksan paikkeilla ja ankkuri

laskettiin Kapkaupungin satamaan.

Maantieteellisen seuran jäsenenä Paganel ei tietenkään voinut olla tietämättä, että Afrikan eteläkärjen oli ensimmäisen kerran löytänyt portugalilainen amiraali Bartolomeus Diaz vuonna 1486 mutta että sen ympäri oli kulkenut vasta kuuluisa Vasco di Gama vuonna 1497. Ja kuinkapa Paganel olisikaan voinut olla tätä tietämättä, kun Camoëns *Lusiadeissaan* laulaa juuri tämän suuren löytöretkeilijän kunniaa? Mutta hän teki tästä puhuessaan kuitenkin merkillisen huomautuksen: jos Diaz vuonna 1486, kuusi vuotta ennen Kristoffer Kolumbuksen ensimmäistä matkaa, olisi kiertänyt löytämänsä Hyväntoivonniemen, niin olisi Amerikan löytäminen voinut lykkäytyä epämääräiseksi ajaksi. Olihan näet kulku tämän niemen ympäri lyhyin ja suorin tie Itä-Intiaan. Ja mitä suuri genovalainen länteenpäin lähtiessään etsikään muuta kuin lyhyintä tietä mausteiden maahan? Jos siis Hyväntoivonniemi olisi kierretty, hänen retkensä olisi jäänyt tarkoituksettomaksi ja siis arvattavasti tekemättä.

Kapkaupungin, joka sijaitsee Kap-poukaman pohjukassa, perusti vuonna 1652 hollantilainen Van Riebeck. Siitä tuli pääpaikka tärkeälle siirtokunnalle, joka vuonna 1815 tehdyissä sopimuksissa lopullisesti joutui Englannille. *Duncanin* matkustajat käyttivät siellä poikkeamista hyväkseen käydäkseen kaupunkia katsomassa.

Heillä oli aikaa vain kaksitoista tuntia, sillä yksi päivä riitti kapteeni Johnille varastojen täydentämiseen, ja hän halusi jatkaa matkaa 26. päivänä marraskuuta, heti aamulla.

Enempää ei muuten tarvittukaan säännöllisten ruutujen läpikulkuun tällä Kapkaupungin nimisellä shakkilaudalla, jolla sen kolmekymmentätuhatta asukasta, toiset valkoisia, toiset mustia, näyttelevät kuninkaan, kuningattaren, juoksijan tai talonpojan, jotkut ehkä hevosenkin osaa. Näin ainakin Paganel lausui. Ja tosiaan, kun on nähnyt kaupungin kaakkoispuolella olevan linnan, hallintorakennuksen ja sen puutarhan, pörssin, museon, Bartolomeus Diazin löytönsä merkiksi pystyttämän kiviristin ja juonut lasin pontai-viiniä, parasta mitä Constantin alueelta saadaan, niin voi huoletti lähteä. Ja niin retkeilijämme tekivätkin seuraavana päivänä aamun valjetessa. *Duncan* levitti viisto-, harus-, keula- ja latvapurjeet ja kaarsi muutamaa tuntia myöhemmin kuuluisan Myrskyniemen, jolle Portugalin hyväntoivoinen kuningas Juhana II täysin aiheettomasti antoi Hyväntoivonniemen nimen.

Kapkaupungista Amsterdamin saarelle lasketaan olevan runsaasti viisituhatta kilometriä; suotuisissa oloissa saattoi *Duncan* tehdä matkan noin kymmenessä päivässä. Ja retkeilijät tuntuivat tosiaan olevan luonnonvoimien suosiossa, toisin kuin pampan poikki samotessaan. Tuuli ja vesi, jotka mantereella olivat liittoutuneet heitä vastaan, olivat nyt ryhtyneet viemään heitä eteenpäin.

— Ah, meri! meri! Paganel toisteli, — se on ihmisvoimien etevin harjoituskenttä, ja laiva on kulttuurin varsinainen kulkuneuvo! Ajatelkaa, ystäväni! Jos maapallo olisi vain mannerta, ei siitä vielä yhdeksänneljänosaista vuosisadalla tunnettaisi tuhannetta osaa. Katsokaa vain, kuinka on suurten mannerten sisäosien laita. Siperian aroille, Keski-Aasian ylängöille, Afrikan sademetsiin, Amerikan preerioille, Australian autiomaihin, napaseutujen jäisille lumikentille ihminen uskaita tuskin yrittäkään ja uskaliainkin epäröi. Ei pääse kulkemaan. Kulkuneuvot ovat riittämättömät. Kuumuus, taudit, alkuausukkaiden julmuus ovat usein auttamattomina esteinä. Parikymmentä kilometriä erämaata erottaa ihmisiä enemmän kuin viisisataa kilometriä vettä! Toisella rannalla ollaan toisen rannan naapureita, mutta muukalaisia, kun vain metsäkin on erottamassa! Englanti on Australian rajalla, kun taas Egypti esimerkiksi tuntuu olevan miljoonien kilometrien päässä Senegalista ja Peking toisella puolella maapalloa kuin Pietari! Valtameren yli on nykyään helpompi kulkea kuin Saharan poikki kapeimmaltakaan kohdalta, ja merten ansio on, kuten muuan amerikkalainen oppinut sattuvasti on sanonut, että maailman eri osien välille on syntynyt yleinen sukulaisuus.

Paganel oli puhunut innostuneesti, eikä majurillakaan ollut yhtään sanaa tingittävänsä tästä valtameren ylistyksestä. Jos Harry Grantin etsimiseksi olisi täytynyt seurata 37. leveysastetta yksinomaan maata pitkin, ei yritykseen olisi voitu lainkaan ryhtyä; mutta nyt kantoi meri rohkeat etsijät maasta toiseen ja 6. päivänä joulukuuta, aamun sarastaessa, nousi uusi vuori näkyviin aaltojen keskeltä.

Se oli Amsterdamin saari, jonka asema on 37° 47' leveyttä ja 77° 34' pituutta ja jonka korkein huippu näkyy kirkkaalla ilmalla yhdeksänkymmenen kilometrin päähän. Kello kahdeksan aikana sen vielä epämääräinen muoto muistutti hyvinkin Teneriffan huippua.

— Ja niinmuodoin, Glenarvan huomautti, — se on myös samanlainen kuin Tristan da Cunha.

— Järkevästi päätelty, Paganel vastasi, — sen maantieteellis-mittausopillisen selviön mukaan, että jos jotkut kaksi saarta ovat kolmannen näköisiä, ne ovat myös keskenään yhdennäköisiä. Minä lisäisin, että samoin kuin Tristan da Cunha, myös Amsterdamin saari on ja on ollut yhtä rikas hylkeistä ja Robinsoneista.

— Onko siis Robinsoneja kaikkialla? lady Helena kysyi.

— Kautta kunniani, rouva, Paganel vastasi, — minä tunnen vähän saaria, joilla ei olisi ollut sen luontoisia seikkailuja; jopa paljon ennen kuin teidän kuolematon maamiehenne, Daniel Defoe, kirjoitti romaaninsa, oli sattuma sen jo toteuttanut.

— Herra Paganel, Mary Grant sanoi, — sallitteko minun tehdä teille yhden kysymyksen?

— Kaksi, rakas neiti, ja minä lupaan vastata niihin.

— No, nuori neito jatkoi, — olisiko teistä hyvin kamalaa joutua olemaan autiolla saarella?

— Minustako? Paganel huudahti.

— No no, ystäväni, majuri huomautti, — älkää nyt sentään selittäkö, että se on teidän hartain halunne!

— Sitä en väitä, maantieteilijä vastasi, — mutta sellainen seikkailu ei olisi minusta kovin ikäväkään. Minä aloittaisin uuden elämän. Metsästäisin, kalastaisin, asuisin talvella luolassa, kesällä puussa, rakentaisin varastopaikkoja sadolle; sanalla sanoen, asuttaisin saareni.

— Ihan yksinännekö?

— Yksin tietenkin, jos tarvittaisiin. Muuten, onko ihminen milloinkaan yksin? Eikö hän voi valita itselleen ystäviä eläimistä, kesyttää nuorta vuohenkaritsaa, puhuvaa papukaijaa, ovelaa apinaa? Ja jos kohtalo lähettää luoksenne jonkun kumppanin, kuten Robinsonille uskollisen Perjantain, mitä ihminen vielä tarvitsee ollakseen onnellinen? Kaksi ystävästä yhdellä kalliolla, sitähän on onni! Olettakaa esimerkiksi, että majuri ja minä...

— Kiitoksia, majuri vastasi, — minulla ei ole halua ryhtyä Robinsoniksi, ja minä sovin sellaiseen perin huonosti.

— Rakas herra Paganel, lady Helena puuttui puheeseen, — teidän mielikuvituksenne vie teidät taas utukuvien maille. Mutta todellisuus on luullakseni hyvin erilainen kuin unelma. Te ajattelette vain sellaista kuviteltua Robinsonia, joka huolellisesti sijoitetaan hyvin valitulle saarelle ja jota luonto kohtelee hemmoitellen! Te näette asioista vain parhaan puolen!

— Mitä, rouva, ettekö usko, että ihminen voisi olla onnellinen autiolla saarella?

— En. Ihminen on luotu yhdyselämää eikä eristäytymistä varten. Yksinäisyyden täytyy synnyttää epätoivoa. Se on vain ajan kysymys. Se että alussa aineellisen toimeentulon huolet, elämän tarpeet, vaatisivat aalloista juuri pelastuneen kaiken huomion, että nykyhetken välttämättömyys kääntäisi hänen ajatuksensa pois tulevaisuuden toivottomuudesta, on kyllä mahdollista. Mutta sitten, kun hän tuntee itsensä yksinäiseksi, olevansa kaukana vertaisistaan, ilman toivoa saada nähdä jälleen maansa ja omaisensa, mitä hän ajatteleekaan, mitä kärsiikään? Hänen saarensa on koko maailma. Koko ihmiskunta supistuu häneen, ja kun kuolema tulee, kamala kuolema tässä yksinäisyydessä, hän on kuin maailman viimeinen ihminen sen viimeisenä päivänä. Uskokaa minua, Paganel, parempi on, ettei tarvitse olla se ihminen.

Paganel alistui, vaikka haikein mielin, lady Helenan todisteluun, ja keskustelua jatkettiin näin yksinäisyyden eduista ja haitoista, kunnes *Duncan* laski ankkurin puolentoista kilometrin päähän Amsterdamin saaren rannasta.

Tähän erilliseen ryhmään Intian valtameressä kuuluu kaksi saarta, jotka ovat noin viidenkymmenenviiden kilometrin päässä toisistaan, samalla meridiaanilla kuin Intian niemimaan kärki; pohjoisempana on Amsterdamin eli Pyhän Pietarin saari, etelämpänä Pyhän Paavalin saari, mutta on myönnettävä, että sekä maantieteilijät että merenkulkijat ovat usein sekoittaneet ne.

Nämä saaret löysi joulukuussa 1796 hollantilainen Vlaming, ja niitä tutki sittemmin d'Entrecasteaux, joka *Esperance*- ja *Recherche*-nimisillä laivoilla oli etsimässä Laperousea. Tästä matkasta johtuu saarten sekoittaminen toisiinsa. Merenkulkija Barrow, Beautemps-Beaupre d'Entrecasteauxin kartassa, Horsburg, Pinkerton ja muut maantieteilijät ovat säännöllisesti esittäneet Pyhän Pietarin saarta Pyhän Paavalin saarena ja päinvastoin. Vuonna 1859 välttivät itävaltalaisen fregatin *Novaran* upseerit tekemästä tätä erehdystä, jonka Paganel erikoisesti tahtoi oikaista.

Pyhän Paavalin saari, joka on Amsterdamin saaren eteläpuolella, on asumaton, kartiomaisesta vuoresta, arvatenkin entisestä tulivuoresta, muodostunut luoto. Amsterdamin saari taas, jonne vene kuljetti *Duncanin* matkustajat, on noin kaksikymmentä kilometriä ympärysmitaltaan. Siellä asuu muutamia vapaaehtoisia maanpakolaisia, jotka ovat valinneet itselleen tämän kaukaisen asuinpaikan.

He valvovat kalastusta, joka koko saaren tavoin kuuluu erälle herra Otovanille, Reunion-saaren kauppiaalle. Tämä hallitsija, jota Euroopan suurvallat eivät vielä ole tunnustaneet, nostaa täältä pankkitililleen seitsemänkymmentäviisi tai kahdeksankymmentä tuhatta frangia kalastamalla, suolaamalla ja myymällä "cheilodactylus'ta", jota tavallisessa puheessa sanotaan turskaksi.

Muuten tämä Amsterdamin saari oli määrätty tulemaan ja jäämään ranskalaiseksi. Se kuului heti alusta alkaen, ensimmäisen valtaajan oikeudella herra Caminille, laivanvarustajalle Bourbonin Saint-Denisistä; sitten se luovutettiin, jonkinlaisen kansainvälisen sopimuksen nojalla erälle puolalaiselle, joka piti malgachelaisia orjia sitä viljelemässä. Mikä on puolalaista, on ranskalaista, tässä tapauksessa vieläpä niin täydellisesti, että puolalainen saari muuttui jälleen ranskalaiseksi herra Otovanin haltuun joutuessaan.

Duncanin saapuessa sinne 6. päivänä joulukuuta 1864 oli sen väestönä kolme asukasta, yksi ranskalainen ja kaksi mulattia, kaikki kolme edellä mainitun kauppiaan ja omistajan palveluksessa. Jo hyvin iäkäs ranskalainen, kunnianarvoisa herra Viot, edusti varsin kohteliaasti saaren isäntää, etenkin saatuaan puristaa maanmiehensä Paganelin kättä. Hän lausui, että hänelle oli onnen päivä, kun hän sai vastaanottaa niin miellyttäviä vieraita. Pyhän Pietarin saarella kävi vain hylkeenpyytäjiä ja joku valaanpyytäjä, karkeatapaista väkeä, joka ei ole juurikaan sivistynyt seurusteltuaan "meren koirien" kanssa.

Viot esitteli alamaisensa, molemmat mulatit; lukuunottamatta muutamia sisämaassa eläviä villisikoja ja useita tuhansia tyhmiä pingviinejä, oli nyt koolla saaren koko elävä asujamisto. Pieni hökkeli, jossa nämä kolme saarelaista asuivat, sijaitsi lounaassa luonnonsataman pohjukassa, joka oli syntynyt siten, että osa vuorta oli murtunut.

Juuri vähää ennen Otovan I:n hallituskautta oli Pyhän Pietarin saari ollut haaksirikkoisten turvapaikkana. Paganel herätti kuulijoissaan suurta mielenkiintoa aloittamalla ensimmäisen kertomuksensa sanoilla: *Kahden Amsterdamin saarelle jätetyn skotlantilaisen tarina*.

Se tapahtui vuonna 1827. Englantilainen laiva *Palmira* huomasi saaren tullessa näkyviin ilmaan nousevan savua. Kapteeni lähestyi rantaa ja näki pian kaksi miestä, jotka antoivat hätämerkkejä. Hän lähetti maihin veneen, joka toi tullessaan Jacques Painen, kaksikymmentäkaksivuotiaan miehen, ja Robert Proudfootin, joka oli noin neljäkymmenen kahdeksan ikäinen. Nämä kovaonniset olivat tuskin enää ihmisen näköisiä. Kahdeksantoista kuukautta he olivat eläneet melkein ilman ruokaa ja raikasta vettä, elätelleet itseään simpukoilla, kalastelleet huonolla koukkupahaisella, saaneet silloin tällöin kiinni jonkun eksyneen villisianporsaan, mutta eivät nyt kolmeen päivään olleet syöneet mitään, vaan valvoneet kuin vestaalit tulen ääressä, jonka olivat sytyttäneet viimeisellä taulanpalasellaan, ja jota ei milloinkaan saanut laskea sammumaan, niin että he kuljettivat sitä mukana retkillään kalleimpana aarteenaan; he olivat siis viettäneet puutteen ja kärsimysten täyttämää kurjaa elämää. Painen ja Proudfootin oli laskenut maihin eräs hylkeenpyynnissä ollut kuunari. Kalastajien piirissä vallitsevan tavan mukaan heidän piti kuukauden päivät koota ihraa ja öljyä odotellessaan kuunarin paluuta; mutta kuunari ei palannutkaan. Viisi kuukautta myöhemmin laski Van Diemenin maahan matkalla ollut *Hope*, saaren rantaan, mutta jostakin käsittämättömästä, julmasta oikusta sen kapteeni kieltäytyi ottamasta skotlantilaisia mukaansa ja purjehti pois antamatta heille leivänmurua tai hiilenpalasta. Epäilemättä nuo molemmat onnettomat olisivat ennen pitkää kuolleet, ellei *Palmira* olisi sattunut kulkemaan Amsterdamin saaren läheltä ja ottanut heitä mukaansa.

Toinen seikkailu, jonka Amsterdamin saaren historia — jos tällaisella kalliolla voi olla historiaa — mainitsee, on ranskalaisen kapteeni Peronin tarina. Se alkaa muuten samalla tavoin kuin molempain skotlantilaisten ja päättyy myös samoin: vapaaehtoinen maihinnousu saarelle, laiva, joka ei palaa, ja vieras laiva, jonka tuulten oikku tuo tänne neljäkymmenen kuukauden kuluttua. Mutta kapteeni Peronin oleskelun aikana sattui verinen murhenäytelmä, ja siinä on omituista yhtäläisyyttä niiden kuviteltujen tapahtumien kanssa, jotka odottivat Daniel Defoen sankaria hänen palatessaan saarelleen.

Kapteeni Peron oli noussut maihin yhdessä neljän matruusin kanssa: kahden englantilaisen ja kahden ranskalaisen; heidän oli määrä viidentoista kuukauden ajan pyydystä merileijonia. Pyynti onnistui hyvin, mutta kun nuo viisitoista kuukautta olivat kuluneet, laiva ei palannutkaan, ja kun elintarvikkeet alkoivat loppua, syntyi "kansainvälisiä selkkauksia". Molemmat englantilaiset nousivat kapinaan kapteeni Peronia vastaan, jonka he olisivat tappaneet, elleivät hänen maanmiehensä olisi rientäneet hänen avukseen. Tästä hetkestä aina lähtöön saakka molemmat puolet vaanivat toisiaan yötä päivää, aina aseissa, milloin voittajina, milloin vuorostaan voitettuina, ja viettivät hirvittävää elämää kurjuudessa ja ahdistuksessa. Ja varmaan olisi toinen puolue lopulta tuhonnut toisen, ellei muuan englantilainen laiva olisi noutanut näitä onnettomia, jotka kurja kansallisuuskysymys saattoi riitaan autoilla kalliolla Intian valtameressä.

Tällaiset olivat nämä seikkailut. Kaksi kertaa joutui Amsterdamin saari olemaan suojapaikkana sinne joutuneille merimiehille, jotka kaitselmus molemmilla kerroilla pelasti kurjuudesta ja kuolemasta.

Mutta myöhemmin ei yksikään laiva ole haaksirikkoutunut näillä vesillä. Laivanhylystä olisi ajautunut pirstaleita rannalle, ja haaksirikkoisia olisi saapunut Viotin kalastusasemalle; mutta ukko oli jo monta vuotta asunut saarella eikä hänen koskaan ollut tarvinnut tarjota vieraanvaraisuuttaan meren uhreille. *Britanniasta* ja kapteeni Grantista hän ei tiennyt mitään. Tämän haaksirikon näyttämönä ei ollut Amsterdamin saari eikä Pyhän Paavalin saarikaan, missä valaanpyytäjät ja kalastajat usein kävivät.

Glenarvania ei tämä vastaus kummastuttanut eikä hän tullut alakuloiseksi. Näillä eri satamiin poikkeamisillaan tiesivät hänen kumppaninsa ja hän itse kyselevänsä kapteeni Grantia sieltä, missä hän ei ollut, eikä sieltä, missä hän oli. He tahtoivat vain todeta, että hän ei ollut tällä kohtaa määrättyä leveysastetta, siinä kaikki. *Duncanin* lähtö määrättiin siis seuraavaksi päiväksi.

Iltaan saakka viipyivät vieraat saarella, joka on hyvin viehättävän näköinen. Mutta sen eläimistö ja kasvisto eivät olisi täyttäneet tarkimmankaan luonnontutkijan muistikirjaa. Nelijalkaisten, lintujen, kalojen ja valaiden luokat käsittivät vain muutamia villisikoja, myrskylintuja, albatrosseja, ahvenia ja hylkeitä. Lämpimiä lähteitä ja rautapitoista vettä pulppusi siellä täällä mustahkosta laavasta, ja ne työnsivät paksua huurua tuliperäisen maan ylle. Muutamat näistä lähteistä olivat hyvin kuumia. John Mangles tutki niistä erästä lämpömittarilla, joka osoitti kahdeksankymmentä astetta Celsiusta. Muutaman askelen päästä merestä saadut kalat saattoi viidessä minuutissa keittää tässä melkein kiehuvässä vedessä; Paganel päättikin sen vuoksi olla uimatta siinä.

Pitkän kävelyretken jälkeen Glenarvan lausui illansuussa jäähyväiset kunnianarvoisalle herralle Viotille. Kaikki toivottivat hänelle kaikkea mahdollista menestystä autiolla saarellaan. Vanhus puolestaan toivotti mitä parasta onnea retkikunnan etsiskelylle, ja *Duncanin* vene vei matkustajat laivaan.

JACQUES PAGANELIN JA MAJURI MACNABBSIN VEDONLYÖNNIT.

Joulukuun 7. päivänä kello kolme aamulla paloi jo tuli *Duncanin* pannuissa; varppikela oli täydessä toimessa; ankkuri kääntyi pystyyn ja nousi pienen sataman hiekkapohjasta, potkuri pantiin pyörimään, ja laiva lähti väljille vesille. Kun matkustajat kello kahdeksan aikaan nousivat kannelle, Amsterdamin saari häipyi jo näköpiirin usviin. Se oli viimeinen pysähdyspaikka matkalla pitkin 37. leveysastetta, noin kuuden tuhannen kilometrin päässä Australian rannikosta. Jos länsituulta yhä kestäisi ja meri pysyisi suotuisana, *Duncan* saapuisi perille kahdentoista päivän kuluttua.

Mary ja Robert Grant tunsivat liikutusta katsellessaan näitä vesiä, joita *Britannia* varmaan oli kyntänyt muutamia päiviä ennen uppoamistaan. Täällä, ehkä oli jo aluksensa hallinnan ja miehiä menettänyt kapteeni Grant, kamppaillut Intian valtameren hirvittäviä myrskyjä vastaan ja huomannut ajautuvansa rannikkoa kohti vastustamattomalla voimalla. John Mangles näytti nuorelle neidolle laivan kartoille merkityt merivirrat ja selitti hänelle niiden muuttumattoman suunnan. Muiden muassa vie eräs Intian valtameren halki kulkeva virta Australian mantereelle, ja sen vaikutus tuntuu lännestä itään sekä Tyynellä valtamerellä että Atlantilla. Niinpä kun *Britannian* mastot olivat poikki ja peräsin epäkunnossa, niin että alus oli avuttomana tuulten ja aaltojen ajeltavana, sen oli täytynyt paiskautua maihin ja murskautua.

Tässä ilmeni kuitenkin muuan pulma. *Mercantile and Shipping Gazetteen* mukaan oli viimeiset tiedot kapteeni Grantista saatu Callaosta toukokuun 30. päivänä 1862. Kuinka saattoi *Britannia* 7. päivänä kesäkuuta, kahdeksan päivää sen jälkeen, kun se oli lähtenyt Perun rannikolta, olla Intian merellä? Kun Paganelilta kysyttiin tätä seikkaa, hän antoi siihen niin todennäköisen vastauksen, että epäilevimmätkin olisivat siihen tyytyneet.

Oli ilta, 12. päivänä joulukuuta, kuusi päivää Amsterdamin saarelta lähdettyä. Lordi ja lady Glenarvan, Robert ja Mary Grant, kapteeni John MacNabbs ja Paganel juttelivat salongissa. Tavan mukaan oli puheenaiheena *Britannia*, sillä tätä laivalla olevat alinomaa ajattelivat. Silloin tehtiin äkkiä edellä mainittu huomautus, joka heti tyrmäsi toiveikkaat ajatukset.

Kun Glenarvan teki tämän odottamattoman huomautuksen, Paganel kohotti äkkiä päätään. Mitään vastaamatta hän meni sitten etsimään asiakirjaa. Palatessaan hän vain kohautti olkapäitään kuten mies, jota hävettää, että hän hetkeksikään oli antanut sellaisen mitättömyyden hämmentää itseään.

— No, rakas ystävä, Glenarvan sanoi, — vastatkaa edes jotakin!

— En, Paganel sanoi, — minä päinvastoin teen vain yhden kysymyksen ja käännyin siinä kapteeni

Johnin puoleen.

— Kysykää, herra Paganel, John Mangles lausui.

— Voiko hyväkulkuinen laiva kulkea yhdessä kuukaudessa yli koko sen osan Tyynätä valtamerä, joka on Amerikan ja Australian välillä?

— Kyllä, jos se vuorokaudessa kulkee noin kolmesataa kilometriä.

— Onko se mikään tavaton nopeus?

— Ei ensinkään. Moni purjelaiva kulkee usein parempaakin vauhtia.

— No niin, Paganel lausui silloin, — sen sijaan, että asiakirjassa mainitaan '7. päivä kesäkuuta', olettaakamme, että meri on syönyt tästä päivämäärästä pois yhden numeron, ja lukekaamme siis joko 17. päivä kesäkuuta tai 27. päivä, ja asia on selvä.

— Tosiaan, lady Helena vastasi, — toukokuun 30:n ja kesäkuun 27:n päivän välillä...

— On kapteeni Grant voinut kulkea Tyynen valtameren poikki ja saapua Intian merelle!

Tämä Paganelin päätelmä herätti vilkasta tyydytystä.

— Siinä selvisi vielä yksi seikka, Glenarvan lausui, — ja se on ystävämme ansiota! Meidän on siis vain pyrittävä Australiaan ja etsittävä *Britannian* jälkiä sen länsirannikolta.

— Tai itärannikolta, John Mangles huomautti.

— Siinä olette oikeassa, John. Asiakirjassa ei mikään osoita, että onnettomuus olisi tapahtunut länsi- eikä itärannalla. Meidän on siis etsiskeltävä niiltä molemmilta kohdilta, missä 37. leveysaste leikkaa Australiaa.

— Onko tässä suhteessa siis epäselvyyttä, mylord? nuori neito kysyi.

— Ei suinkaan, neiti, John Mangles riensi vastaamaan haluten haihduttaa Mary Grantin huolestumisen. — Mylord tahtoo varmaankin huomauttaa, että jos kapteeni Grant olisi joutunut maihin Australian itärannikolla, hän olisi melkein heti saanut apua. Koko tämä rannikko on näet englantilaista, siirtolaisten asuttamaa. *Britannian* miehistön ei olisi tarvinnut kulkea kahtakymmentä kilometriä tavatakseen maanmiehiä.

— Oikein, kapteeni John, Paganel lausui. — Minä olen samaa mieltä. Itärannikolla, Twofold-lahden rannalla, Edenin kaupungissa, ei kapteeni Grant olisi ainoastaan saanut suojaa englantilaisessa siirtolassa, vaan myöskin mahdollisuuden palata Eurooppaan.

— Haaksirikkoiset eivät siis ole voineet saada samaa apua siinä Australian osassa, jota kohti *Duncan* nyt meitä vie? lady Helena kysyi.

— Eivät, rouva, Paganel vastasi, — rannikko on autio. Sieltä ei vie yhtäkään tietä Melbourneen tai Adelaideen. Jos *Britannia* on murskautunut sen rannikon kareihin, se on ollut yhtä avuton kuin jos se olisi haaksirikkoutunut Afrikan kolkoilla erämaarannoilla.

— Mutta kuinka sitten isäni on käynyt näinä kahtena vuonna? Mary Grant kysyi.

— Rakas Mary, Paganel vastasi, — pidättehän varmana, eikö totta, että kapteeni Grant on haaksirikon jälkeen päässyt Australian mantereelle?

— Niin teen, herra Paganel, nuori neito vastasi.

— No, kuinka on kapteeni Grantin käynyt maihin päästyään? Sen oletaminen on helppoa. On vain kolme mahdollisuutta. Joko Harry Grant ja hänen kumppaninsa ovat päässeet johonkin englantilaiseen siirtolaan tai joutuneet alkuasukasten käsiin, tai sitten he ovat menehtyneet Australian laajoissa autiomaissa. Paganel vaikenä ja etsi kuulijainsa katseista hyväksymistä päätelmilleen.

— Jatkakaa, Paganel, lordi Glenarvan sanoi.

— Minä jatkan, Paganel vastasi; — ja ensinnäkin hylkään ensimmäisen mahdollisuuden. Harry Grant ei ole voinut saapua englantilaiseen siirtolaan, sillä silloin hänen pelastumisensa olisi ollut varma ja hän olisi jo kauan sitten ollut lastensa luona Dundeen kelpo kaupungissa.

— Isä-parka! Mary Grant huokasi, — kaksi vuotta erossa meistä!

— Anna herra Paganelin puhua, sisko, Robert sanoi, — hän ilmoittaa meille lopuksi...

— Ah, poikani, en! Kaikki, mitä voin vakuuttaa, on se, että kapteeni Grant on australialaisten vankina tai...

— Mutta nämä alkuasukkaat, lady Glenarvan kysyi nopeasti, — eivätkö ne ole...

— Rauhoittukaa, rouva, vastasi tiedemies, joka ymmärsi lady Helenan ajatuksen, — nämä alkuasukkaat ovat tosin villejä, eläimellisiä, ihmisälyn alhaisimmalla asteella, mutta hyvántapaisia eivätkä verenhimoisia, kuten heidän naapurinsa Uudessa Seelannissa. Jos he ovat ottaneet *Britannian* haaksirikkoiset vangiksi, niin he eivät koskaan uhanneet näiden henkeä, siinä saatte uskoa minua. Kaikki tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että australialaiset kammoavat verenvuodatusta, ja monta kertaa he ovat saaneet näistä uskollisia liittolaisia torjuessaan heitä paljoa julmempien rikollisjoukkojen hyökkäyksiä.

— Kuulkaa, mitä herra Paganel sanoo, lady Helena lausui kääntyen Mary Grantin puoleen. — Jos isänne on alkuasukkaiden käsissä, kuten muuten asiakirjain mukaan on luultavaa, niin me löydämme hänet.

— Mutta jos hän on eksynyt äärettömiin autiomaihin? neito huomautti katsahtaen kysyvästi Paganeliin.

— Niin me löydämme hänet sittenkin! maantieteilijä huudahti luottavaisella äänellä. — Eikö totta, ystäväni?

— Epäilemättä, vastasi Glenarvan, joka halusi antaa keskustelulle hilpeämmän suunnan. — Mutta minä en oletakaan eksymistä...

— Enkä minä, Paganel vahvisti.

— Onko Australia suurikin? Robert kysyi.

— Australia, poikani, on pinta-alaltaan noin seitsemänsataa seitsemänkymmentäviisi tuhatta miljoonaa hehtaaria eli toisin sanoen niin suuri kuin neljä viidettäosaa Euroopasta.

— Niinkö suuri? majuri kysyi.

— Niin, MacNabbs, melkein metrilleen. Ettekö myönnä, että semmoista maata jo voi sanoa mantereeksi, kuten asiakirjassa sanotaan?

— Varmaan, Paganel.

— Mutta omituista, tiedemies lisäsi, — että vain harva tutkija on kuitenkaan kadonnut tässä laajassa maassa. Luulenko melkein, että Leichardt on ainoa, jonka kohtalosta ei ole tietoa, ja olen Maantieteellisessä seurassa kuullut, että MacIntyre luuli löytäneensä jälkiä hänestä.

— Eikö Australian kaikissa osissa ole vielä käyty? lady Glenarvan kysyi.

— Ei, rouva, kaukana siitä! Paganel vastasi. — Tätä mannerta ei tunneta sen paremmin kuin Sisä-Afrikkaa, eikä kuitenkaan rohkeista löytöretkeilijöistä ole ollut puutetta. Vuodesta 1606 vuoteen 1862 ainakin viisikymmentä tutkijaa on matkustellut sen sisämaassa ja rannikoilla maata tutkien.

— Oho, viisikymmentäkö? majuri lausui epäilevän näköisenä.

— Niin, MacNabbs, ainakin niin monta. Minä puhun nimittäin merenkulkijoista, jotka ovat tutkineet Australian rannikkoa keskellä tuntemattomilla vesillä purjehtimisen vaaroja, ja niistä retkeilijöistä, jotka ovat tunkeutuneet tämän laajan maan sisäosiin.

— Mutta viidessäkymmenessä on sentään kovin monta, majuri huomautti.

— On, mutta minä menen vielä pitemmälle, MacNabbs, maantieteilijä kivahti, kuten aina vastaväitteistä kiihtyneenä.

— Tehkää se, Paganel!

— Jos te ärsytätte minua, niin minä luettelen arvelematta nämä viisikymmentä nimeltä.

— No, no! majuri sanoi tyyneästi. — Nuo tiedemiehet eivät sitten epäile mitään!

— Majuri, Paganel sanoi, — panetteko vetoon Purdey Moore & Dickson-kiväärinne minun Secretan-kaukoputkeani vastaan?

— Miksen, Paganel, jos teitä huvittaa, MacNabbs vastasi.

— Hyvä on, majuri! tiedemies huudahti, — silloin tiedän kiväärin, jolla te ette enää ammu kauriita ettekä kettuja, ellen anna sitä teille lainaksi, kuten kuitenkin aina tulen kernaasti tekemään.

— Paganel, majuri vastasi vakavasti, — kun tarvitsette minun kaukoputkeani, se on aina käytettävissänne.

— Alkakaamme siis, Paganel lausui. — Hyvät naiset ja herrat, te olette tuomareita. Sinä, Robert, pidät kirjaa.

Lordi ja lady Glenarvan, Mary ja Robert, majuri ja John Mangles, joita kiista huvitti, valmistautuivat kuuntelemaan maantieteilijää. Koskihan se sitä paitsi Australiaa, jonne *Duncan* heitä juuri vei, joten sen historiaa ei olisi voinut kertoa sopivammalla hetkellä. Paganelia kehoitettiin siis aloittamaan muistitaidon näytöksensä.

— Mnemosyne! hän huudahti, — muistin jumalatar, neitseellisten runotarten äiti, avusta uskollista ja palavaa palvelijaasi! Siitä on kaksisataa viisikymmentäkahdeksan vuotta, ystäväni, kun Australia vielä oli tuntematon. Uumoiltiin tosin suuren eteläisen mantereen olevan olemassa; kaksi teidän brittiläisen museonne kirjastossa säilytettyä karttaa, rakas Glenarvan, vuodelta 1550 mainitsevat Aasian eteläpuolella suuren maan, jota ne nimittävät Portugalin Suureksi Jaavaksi. Mutta näiden karttojen alkuperä ei ole kiistämätön. Siirryn siis seitsemännelletoista vuosisadalle, vuoteen 1606. Sinä vuonna eräs espanjalainen purjehtija, Quiros, löysi maan, jolle hän antoi nimeksi Australia de Espiritu Santo — Pyhän Hengen etelämaa. Muutamat tutkijat ovat väittäneet, että hän oli löytänyt Uusien Hebridien saaret eikä Australiaa. Minä en käy kiistelemään siitä. Merkitse muistiin tämä Quiros, Robert, ja siirtykäämme seuraavaan.

— Yksi, Robert sanoi.

— Samana vuonna jatkoi Luiz Vaz de Torres, joka komensi Quiroksen toista laivuetta, uusien maiden tutkimista kauemmas etelään. Mutta varsinaisen suuren löydön kunnia kuuluu hollantilaiselle Theodoric Hertogelle. Hän saapui Australian länsirannikolle 15:nneen leveysasteen kohdalla ja nimitti sen laivansa mukaan *Eendrachtiksi*. Hänen jälkeensä löytöretkeilijöiden lukumäärä lisääntyy nopeasti. Vuonna 1618 Zeachen löysi Arnheimin ja Diemenin maiden pohjoisrannan. Vuonna 1619 kulki Jean Edels pitkin länsirannikkoa ja antoi sille oman nimensä. Vuonna 1622 eteni Leuwin saman nimiseen niemeen saakka. Vuonna 1627 Nuitz ja Witt, toinen lännessä, toinen idässä, täydensivät edeltäjiensä löytöjä, ja heidän jälkeensä tuli kapteeni Carpenter, joka tunkeutui laivoillaan siihen laajaan poukamaan, jota vieläkin sanotaan Carpentaria-lahdeksi. Vihdoin, vuonna 1642, purjehti kuuluisa merenkulkija Tasman Van Diemenin saaren ympäri, jonka hän luuli kuuluvan mannermaahan, ja antoi sille Batavian kenraalikuvernöörin nimen, jonka jälkimaailma oikeudenmukaisesti on muuttanut Tasmaniaksi. Nyt oli purjehdittu Australian ympäri; tiedettiin, että sitä ympäröivät Tyynen valtameren ja Intian meren vedet, ja vuonna 1665, juuri siihen aikaan, jolloin hollantilaisten purjehtijoiden loisto aika oli loppumassa, annettiin tälle valtavalle Etelän saarelle nimeksi Uusi Hollanti, jota se kuitenkin ei saanut pitää. Kuinka monta olen nyt maininnut?

— Kymmenen, Robert vastasi.

— Hyvä, Paganel jatkoi, — pannaan siihen risti, ja minä siirryn englantilaisiin. Vuonna 1686 saapui merirosvopäällikkö Williams Dampier, etelän vesillä kuuluisan merirosvon la Cötren veli, monien myötä- ja vastoinkäymisten jälkeen *Cygnen*-nimisellä laivalla Uuden Hollannin luoteisrannalle 16° 50' leveysasteen kohdalla; hän asettui yhteyteen alkuasukkaiden kanssa ja laati heidän tavoistaan, köyhyydestään ja älyllisestä tasostaan hyvin laajan kertomuksen. Hän palasi vuonna 1699 samaan lahteen, jossa Hertoge oli noussut maihin, ei enää rosvona, vaan kuninkaalliseen laivastoon kuuluvan *Roebuck*-nimisen aluksen päällikkönä. Siihen saakka Uuden Hollannin löydöllä ei kuitenkaan ollut muuta merkitystä kuin maantieteellisenä tosiasiana. Ei ajateltukaan siirtoloiden perustamista, eikä lähes kolmen neljännesvuosisadan aikana, vuodesta 1699 vuoteen 1770, yksikään purjehtija saapunut sinne. Mutta silloin saapui maailman kuuluisin merenkulkija, kapteeni Cook, ja pian avautui uusi maanosa Euroopan siirtolaisille. Kolmella mainiolla matkallaan James Cook kävi Uuden Hollannin maissa, ensimmäisen kerran 31. päivänä maaliskuuta 1770. Tehtyään Otaheitissa tarkkoja huomioita Venuksen kulusta auringon ohi[1] Cook lähti pienellä *Endeavour*-nimisellä laivallaan länteen Tyynen valtameren yli. Löydettyään Uuden Seelannin hän saapui erääseen Australian länsirannikon lahdelmaan, jonka hän katsoi niin rikkaaksi uusista kasvilajeista, että antoi sille Botany-Bayn nimen, joka sillä vieläkin on. Millä tavalla hän oli tekemisissä puoliksi eläimellisten alkuasukasten kanssa, siinä ei ole paljonkaan mielenkiintoista. Hän jatkoi matkaansa pohjoiseen, ja 16:nneen leveysasteen kohdalla,

lähellä Kap Tribulationia, tarttui *Endeavour* koralliriutalle, kolmenkymmenen kilometrin päässä rannasta. Uppoamisen vaara oli mitä suurin. Elintarvikkeet ja kanuunat heitettiin mereen, ja seuraavana yönä nosti nousuvesi irti keventyneen aluksen, joka pysyi pinnalla sen sattuman avulla, että reikään jäänyt korallikappale esti vuodon pääsemästä ylivoimaiseksi. Cook pääsi laivallaan pieneen lahteen, johon laskeva joki sai Endeavourin nimen. Laivan korjaus kesti kolme kuukautta, ja englantilaiset yrittivät tällä välin asettua hyödylliseen yhteyteen alkuasukasten kanssa; mutta se ei sanottavasti onnistunut, ja he lähtivät purjehtimaan edelleen. *Endeavour* jatkoi matkaansa pohjoiseen. Cook halusi tietää, onko Uuden Guinean ja Uuden Hollannin välillä salmea; uusien vaarojen jälkeen, jolloin hänen aluksensa oli sen seitsemän kertaa uppoamaisillaan, hän löysi kauas lounaaseen levenevän meren. Salmi oli olemassa. Sen läpi purjehdittiin. Cook nousi maihin erälle pienelle saarelle ja otti Englannin nimessä haltuunsa koko tutkimansa pitkän rannikkoalueen ja antoi sille nimeksi Uusi Etelä-Wales. Kolme vuotta myöhemmin tällä rohkealla merenkulkijalla oli komennossaan kaksi laivaa *Adventure* ja *Resolution*; kapteeni Furneaux lähti *Adventurella* tutkimaan Van Diemenin maan rannikoita ja palasi siinä uskossa, että ne kuuluivat Uuteen Hollantiin. Vasta vuonna 1777, kolmannella matkallaan, Cook ankkuroi *Resolution*- ja *Discovery* laivoillaan Adventure-lahdessa Van Diemenin maan rannikolla, ja sieltä lähdettyään hän sitten, muutamia kuukausia myöhemmin, kohtasi kuolemansa Sandwich-saarilla.

— Hän oli suuri mies, Glenarvan sanoi.

— Kuuluisin merimies, mitä milloinkaan on ollut. Hänen mukanaan ollut Banks ehdotti sitten Englannin hallitukselle rangaistussiirtolan perustamista Botany-Bayhin. Hänen jälkeensä tänne riensi purjehtijoita kaikista maista. Viimeisessä Laperouselta saadussa kirjeessä, joka oli päivätty Botany-Bayssa 7. päivänä helmikuuta 1787, tämä onneton merimies ilmoitti aikomuksenaan olevan tutkia Carpentaria-lahti ja koko Uuden Hollannin rannikko Van Diemenin maahan saakka. Hän lähti, mutta jäi sille tielleen. Vuonna 1788 kapteeni Philipp perusti Port Jacksoniin ensimmäisen englantilaisen siirtokunnan. Vuonna 1791 Vancouver suoritti huomattavia tutkimuksia uuden maanosan etelärannoilla. Vuonna 1792 Laperousea etsimään lähetetty d'Entrecasteaux purjehti Uuden Hollannin länsi- ja eteläpuolella löytäen tuntemattomia saaria matkallaan. Vuosina 1795 ja 1797 kaksi nuorta miestä, Flinders ja Bass jatkoivat rohkeasti etelänrannikoiden tutkimista kahden ja puolen metrin veneellä ja vuonna 1797 Bass kulki Van Diemenin maan ja Uuden Hollannin välillä sen salmen läpi, joka on saanut nimensä hänen mukaansa. Samana vuonna teki Amsterdamin saaren löytäjä Vlaming tutkimuksia itäpuolella Swan-River-nimistä jokea, jossa uiskenteli mitä kauneimpia mustia joutsenia. Flinders taas jatkoi vuonna 1801 omaperäisiä tutkimuksiaan ja kohtasi 138° 58' pituus- ja 35° 40' leveysasteella Encounter-Bayssa *Geographen* ja *Naturalisten*, kaksi ranskalaista laivaa, joita komensivat kapteenit Baudin ja Hamelin.

— Ah, kapteeni Baudinko? majuri kysyi.

— Niin! Miksi tämä huudahdus? Paganel kysyi.

— Muuten vain. Älkää siitä huoliko; jatkakaa, rakas Paganel!

— Minä jatkan siis lisäämällä näiden purjehtijain joukkoon kapteeni Kingin, joka vuodesta 1817 vuoteen 1822 täydensi Uuden Hollannin rannikoiden tuntemusta kääntöpiirien välisellä alueella.

— Nyt on kaksikymmentäneljä nimeä, Robert sanoi.

— Hyvä, Paganel vastasi, — minulla on jo puolet majurin pyssystä. Ja nyt lueteltuani merenkulkijat siirtykäämme mannermaan tutkijoihin.

— Mainiota, herra Paganel, lady Helena lausui. — Täytyy myöntää, että teillä on hämmästyttävä muisti.

— Mikä on perin merkillistä, Glenarvan lisäsi, — miehellä, joka...

— On niin hajamielinen, Paganel riensi jatkamaan. — Kas, minä muistan vain aikamääriä ja tapahtumia. Siinä kaikki.

— Kaksikymmentäneljä, Robert toisti.

— No, kaksikymmentäviisi, luutnantti Daws. Se tapahtui vuonna 1789, vuotta Port Jacksonin siirtolan perustamisen jälkeen. Uuden maanosan ympäri oli kuljettu; mutta mitä se sisälsi, sitä ei kukaan osannut sanoa. Pitkin itärannan suuntaa kulkeva pitkä vuorijono näytti kokonaan estävän pääsyn sisämaahan. Yhdeksän päivämatkan jälkeen oli luutnantti Dawsin pakko kääntyä ja palata Port Jacksoniin. Samana vuonna kapteeni Tench yritti saman vuorijonon yli, mutta onnistumatta. Nämä molemmat epäonnistuneet yritykset pidättivät löytöretkeilijöitä kolme vuotta ryhtymästä uudelleen tähän vaikeaan yritykseen. Vuonna 1792 siinä epäonnistui vielä eversti Paterson, rohkea afrikkalainen

löytöretkeilijä. Seuraavana vuonna kulki tavallinen Englannin laivaston aliupseeri, uljas Hawkins, neljäntäkymmentä kilometriä yli sen linjan, jota pitemmälle hänen edeltäjänsä eivät olleet päässeet. Kahdeksantoista vuoden ajalta ei minulla sitten ole mainittavana kuin kaksi nimeä, äsken mainittu kuuluisa purjehtija Bass ja herra Bareiller, eräs siirtokunnan insinööri, jotka eivät onnistuneet edeltäjiään paremmin, ja niin joudun vuoteen 1813, jolloin vihdoinkin löydettiin ylitysreitti Sydneyn länsipuolella. Kuvernööri Macquarie suoritti uskalletun matkan 1815, ja Bathurstin kaupunki perustettiin Sinivuorten toiselle puolelle. Siitä lähtien Throsby vuonna 1819, Oxley, joka samosi maata noin viisisataa kilometriä, Howel ja Hune, joiden lähtökohtana oli juuri Twofold-Bay, missä 37. leveysaste kulkee, ja kapteeni Sturt, joka vuosina 1829 ja 1830 tutki Darlingin ja Murrayn virrat, rikastuttivat maantiedettä uusilla tiedoilla ja edistivät siirtokuntien kehittymistä.

— Kolmekymmentäkuusi, Robert sanoi.

— Mainiota! Minä olen voiton puolella, Paganel vastasi. — Minun on mainittava vielä Eyre ja Leichardt, jotka vuosina 1840 ja 1841 tutkivat osan maata; Sturt, vuonna 1845; Gregoryn veljekset ja Helpmann, vuonna 1846 Australian länsiosassa; Kennedy, vuonna 1847, Victoria-joella ja vuonna 1848 Pohjois-Australiassa; Gregory vuonna 1852; Austin, vuonna 1854; Gregoryn veljekset vuodesta 1855 vuoteen 1858 maan luoteisosassa; Babbage, Torrens-järvestä Eyre-järveen; ja niin tulen vihdoin Australian aikakirjoissa kuuluisaan matkailijaan, Stuartiin, joka teki kolme rohkeaa matkaa halki maanosan. Hänen ensimmäinen retkensä sisämaahan tapahtui vuonna 1860. Tuonnempana kerron, jos haluatte, kuinka Australian halki kuljettiin neljä kertaa etelästä pohjoiseen. Nyt rajoitun vain päättämään tämän pitkän nimiluettelon ja vuosilta 1860-1862 lisään tieteen niin uljaiden tienraivaajien joukkoon vielä Dempsterin veljekset, Clarksonin ja Harperin, Burben ja Willsin, Neilsonin, Walkerin, Landsboroughin, Mackinleyn, Howitin...

— Viisikymmentäkuusi! Robert huudahti.

— Hyvä majuri, Paganel jatkoi, — minä annan teille kaupanpäällisiä, sillä enhän ole vielä maininnut Duperreytä, en Bougainvilleä, en Fitz Royta, en Wickamia, en Stokesia...

— Riittää, majuri huusi, lukumäärän masentamana.

— En Perouta enkä Quoyta, Paganel jatkoi kuin pikajuna, — enkä Bennettiä, enkä Cuninghamia, enkä Nutchelliä, en Tiersiä...

— Armoa!

— Enkä Dixonia, en Streleskyä, en Reidiä, en Wilkesiä, en Mitchellii...

— Lopettakaa, Paganel, pyysi Glenarvan, joka nauroi katketakseen, — älkää musertako MacNabbs-parkaa. Olkaa jalomielinen! Hän tunnustaa itsensä voitetuksi.

— Entä hänen pyssynsä? maantieteilijä kysyi voitonriemuisena.

— Se on teidän, Paganel, majuri vastasi, — ja minä muistelen sitä haikeana. Mutta onhan teillä muisti, jolla voi voittaa kokonaisen asevaraston.

— On varmaan mahdotonta tuntea Australiaa paremmin, lady Helena sanoi.

— Ei vähäisintäkään nimeä, ei vähäisintäkään tapahtumaa...

— No, eikö vähäisintäkään tapahtumaa? majuri sanoi päätään pudistaen.

— Häh? Mikä se on, MacNabbs, Paganel huudahti.

— Minä sanoin, että ehkä eivät sentään aivan kaikki Australian löytöä koskevat seikat ole teille tuttuja.

— Esimerkiksi? Paganel lausui ylevän ylpeänä.

— Ja jos mainitsisin teille yhden, jota ette tietäisi, annatteko takaisin pyssyni? MacNabbs kysyi.

— Heti paikalla, majuri!

— Sovittu kauppa?

— Sovittu.

— Hyvä. Tiedättekö te, Paganel, minkä vuoksi Australia ei kuulu Ranskalle?

— No niin, minusta tuntuu...

— Tai ainakin, mitä englantilaiset sanovat syyksi siihen?

— En, majuri, Paganel vastasi levottoman näköisenä.

— Yksinkertaisesti sen vuoksi, että kapteeni Baudin, joka ei kuitenkaan ollut arkalasta kotoisin, pelästyi vuonna 1802 australialaisten sammakoiden kurnutusta niin, että hän mahdollisimman nopeasti nosti ankkurin ja lähti tiehensä eikä sen koommin palannut.

— Mitä! tiedemies huudahti. — Puhutaanko Englannissa sellaista? Mutta sehän on huonoa pilaa!

— Perin huonoa, myönnän sen, majuri vastasi, — mutta se on Englannissa historiaa.

— Se on roskaa! isänmaallinen tiedemies huudahti. — Oikeinko sellaista puhutaan vakavasti?

— Minun on pakko myöntää, rakas Paganel, vastasi lordi Glenarvan keskeltä yleistä naurua. — Ettekö tosiaan tiennyt tätä?

— En lainkaan. Mutta minä panen vastalauseeni. Englantilaisethan sanovat meitä sammakonsyöjiksi! Eikä tavallisesti sitä pelätä, mitä syödään.

— Mutta niin kuitenkin sanotaan, Paganel, majuri vastasi vaatimattomasti hymyillen.

Ja tällä tavoin jäi mainio Purdey Moore & Dickson -kivääri majuri MacNabbsin omaisuudeksi.

INTIAN VALTAMEREN MYRSKYT.

Kaksi päivää tämän keskustelun jälkeen ilmoitti John Mangles keskipäivämerkintänsä tehtyään, että *Duncan* oli 113° 37' pituuspiirillä. Matkustajat tutkivat karttaa ja huomasivat suureksi mielihyväkseen, että enää tuskin viisi astetta erotti heidät Kap Bernouillista. Tämän ja d'Entrecasteauxin niemen välillä on Australian rannikko kaaren muotoinen, jonka jänteenä on 37. leveysaste. Jos *Duncan* olisi kulkenut päiväntasaajaa kohti, se olisi hyvin pian saanut näkyviinsä Kap Chatham, joka oli siitä noin kahdensadan kilometrin päässä pohjoiseen. Nyt se purjehti siinä Intian meren osassa, joka on Australian mantereeseen suojassa.

Niinpä voitiin toivoa, että neljän päivän kuluttua Kap Bernouilli alkaisi näkyä.

Länsituuli oli siihen saakka suosinut laivan kulkua: mutta muutamia päiviä sitten se oli alkanut heiketä ja vähitellen tyyntyi. Joulukuun 13. päivänä se taukosi kokonaan, ja veltot purjeet riippuivat pitkin mastoja.

Ilman voimakasta potkuriaan *Duncan* olisi ollut valtameren tyynen ulapan vankina.

Tätä säätä saattoi kestää kuinka kauan tahansa. Illalla Glenarvan keskusteli tästä asiasta John Manglesin kanssa. Nuori kapteeni, joka näki hiilisäiliöittensä tyhjenevän, näytti olevan hyvin huonolla tuulella tästä tuulettomuudesta. Hän oli nostattanut ylös kaikki mahdolliset purjeet, jopa sivu- ja haruspurjeetkin, käyttääkseen hyväkseen pienintäkin tuulahdusta; mutta, kuten matruusit sanoivat, tuulta ei ollut edes yhtä lakintäyttä.

— Mutta, Glenarvan sanoi, — eihän meillä kuitenkaan ole liikoja valittamista, parempihan on tyven kuin vastatuuli.

— Siinä kyllä olette oikeassa, Mylord, John Mangles vastasi, — mutta juuri nämä äkilliset tyvenet ovat ilmanmuutoksen oireita. Ja siitä minä olen levoton; me purjehdimme monsuunien[2] rajalla, jotka raivoavat koillisesta päin lokakuusta huhtikuuhun, ja jos joudumme hiukankin kokemaan niitä, hidastuu matkamme tuntuvasti.

— Entä sitten, John? Jos sattuu vastoinkäyminen, siihen täytyy alistua. Sehän merkitsisi korkeintaan vain hiukan matkan hidastumista.

— Niin, ellei myrsky puutu asiaan.

— Pelkäätekö sään huonontuvan? Glenarvan kysyi tarkastellen taivasta, joka kuitenkin horisontista sen laelle saakka oli ihan pilvetön.

— Pelkään, kapteeni vastasi, — minä sanon sen teille, mylord, mutta en tahtoisi säilyttää lady Glenarvania ja neiti Grantia.

— Siinä teette viisaasti. Kuinka asia on?

— On varmoja rajuilman oireita. Älkää luottako taivaan selkeyteen, mylord. Ei mikään ole pettävämpää. Jo kaksi päivää on ilmapuntari laskenut huolestuttavasti; se osoittaa tällä hetkellä seitsemänsataakolmekymmentä ja yhdeksän kymmenesosaa millimetriä.[3] Se on merkki, jota en voi olla ottamatta huomioon. Minä pelkään näet erikoisesti etelämeren myrskyjä, sillä olen ennenkin kamppailut niiden kanssa. Etelänavan suunnattomilla jäätiköillä tiivistyneet höyryt aiheuttavat äärimmäisen voimakasta ilmanpainetta. Siitä aiheutuu napa- ja päiväntasaajatuulten taistelu, joka panee liikkeelle syklonit, tornaadot ja muut hirmumyrskyt, joita vastaan yksikään laiva ei kamppaile vaurioita saamatta.

— John, Glenarvan vastasi, — *Duncan* on tukeva alus ja sen kapteeni taitava merimies. Antaa myrskyn tulla, me pystymme puolustautumaan.

Kertoessaan nämä huolensa John Mangles noudatti merimiesvaistoaan. Hän oli etevä *weather-wise*, kuten englantilaiset nimittävät sääprofeettaa. Ilmapuntarin yhtämittäminen laskeminen sai hänet ryhtymään kaikkiin varokeinoihin laivallaan.

Hän odotti ankaraa myrskyä, vaikka taivas ei sitä vielä ennustanut; mutta hänen erehtymätön ilmapuntarinsa ei voinut erehtyä; ilmavirrat liikkuvat niissä paikoissa, joissa ilmapuntari on korkealla, niitä kohti, missä se laskee; mitä lähempänä toisiaan nämä kohdat ovat, sitä nopeammin palautuu tasapaino ilmakerroksissa ja sitä suurempi on tuulen nopeus.

John jäi kannelle koko yöksi. Noin kello yhdentoista aikaan taivas alkoi tummeta etelässä. John komensi kaikki miehensä mastoihin korjaamaan pikkupurjeita; hän jätti vain keulapurjeen, emäpurjeen, latvapurjeen ja haruspurjeet. Puolenyön tienoilla tuuli yltyi. Se kävi pian melko navakaksi, niin että ilmahiukkaset kiitivät kymmenen metriä sekunnissa. Mastojen ryske, köysien kitinä, purjeiden natina, hytinseinien pauke kertoi matkustajille, mitä he eivät vielä tienneet. Paganel, Glenarvan, majuri ja Robert nousivat kannelle sekä uteliaisuudesta että ollakseen apuna. Taivaalla, joka äsken oli ollut sees ja tähtikirkas, vyöryi paksuja pilviä, ja niiden välissä oli leopardin turkin tapanaan pilkullisia juovia.

— Myrsky? Glenarvan kysyi ykskantaan John Manglesilta.

— Ei vielä, mutta pian, kapteeni vastasi.

Samalla hän antoi käskyn reivata latvapurjetta. Matruusit kiipesivät ylös tuulen päältä ja saivat suurella vaivalla purjeen pintaa pienennetyksi kiinnittämällä sen reiviköysistä alaslaskettuun raakapuuhun. John Mangles halusi muuten pitää mahdollisimman paljon purjeita tukeakseen alusta ja lievittääkseen sen keinahtelua.

Näiden varotoimien jälkeen hän antoi Tom Austinille ja toiselle perämiehelle määräyksiä myrskyn puhkeamisen varalta, joka ei enää voinut viipyä kauan. Veneiden köysiä ja kaikkia surrausköysiä lujitettiin. Kanuunan tukipuita vahvistettiin. Vantit ja partuunit kiristettiin. Luukut tiivistettiin. Taistelua johtavana upseerina John ei poistunut kannelta, vaan yritti komentosillalta temmata myrskyiseltä taivaalta sen salaisuudet.

Nyt oli ilmapuntari laskenut seitsemäänsataanviiteen millimetriin, mikä on perin harvinaista, ja myrskylasi[4] osoitti myrskyä.

Kello oli yksi yöllä. Lady Helena ja neiti Grant, joita myrsky pahoin heitteli kajuutassaan, yrittivät tulla kannelle. Tuulen nopeus oli silloin kaksikymmentäviisi metriä sekunnissa. Se vinkui köysistöissä huimasti. Nämä viulunkielten kaltaiset metallijänteet soivat kuin ne olisi kiristetty jollakin jättiläisjousella nopeasti värisemään; hihnapyörät kalskahtelivat vastakkain; purjeköydet kitisivät rosoisissa uurroksissaan kimeästi, purjeet paukahtelivat kuin kanuunanlaukaukset; aallot hyökkäsivät valtavan suurina päin alusta, joka kellui niiden vaahtoharjoilla kuin kuningaskalastaja.

Kun kapteeni John huomasi naismatkustajat, hän kiiruhti heidän luokseen ja pyysi heitä palaamaan kannen alle; laineita pärskyi jo yli laidan ja vesi saattoi minä hetkenä hyvänsä syöksähtää yli koko kannen. Luonnonvoimien jyminä oli niin kova, että lady Helenan oli vaikea kuulla kapteenin puhetta.

— Eihän ole mitään vaaraa? hän sai kuitenkin eräänä välihetkenä kysytyksi.

— Ei, mylady, John Mangles vastasi, — mutta te ette voi jäädä kannelle ettekä te, neiti Mary.

Lady Glenarvan ja neiti Grant eivät vastustaneet tätä pyynnön muodossa annettua käskyä, vaan palasivat alas juuri kun eräs perän yli syöksyvä aalto sai heidän hyttiensä ikkunat tärisemään. Samalla kävi myrsky kahta ankarammaksi; mastot taipuivat purjeiden painosta, ja alus tuntui nousevan irti alloista.

— Nostakaa keulapurje! John Mangles huusi, — alas latvapurje ja haruspurjeet!

Matruusit riensivät paikoilleen; laskunuoria hellitettiin, nostonuoria kiristettiin, haruspurjeet vedettiin alas kohinalla, joka voitti myrskynkin mylvinän, ja *Duncan*, jonka piippu oksenteli sakean mustaa savua, pieksi epätasaisesti merta potkurinsa tuon tuostakin vedestä kohoavilla siivillä.

Glenarvan, majuri, Paganel ja Robert katselivat kauhunsekaisella ihailulla tätä *Duncanin* taistelua merta vastaan; he pitelivät lujasti kiinni varppeiden vaarnoista, voimatta vaihtaa sanaakaan keskenään, ja tähystivät myrskylintujen pahaenteisiä parvia, joita lensi tällaisessa hirmumyrskyssä.

Äkkiä kuului huumaavaa sihinää yli myrskyn metelin. Höyry syöksyi ulos, ei varaventtiilistä, vaan kattilan läppien kautta; hätäpilli huusi kimeästi; alus kallistui pelottavasti, ja peräsimestä seisovan Wilsonin paiskasi odottamaton aalto nurin. *Duncan* kääntyi kyljittäin aaltoihin eikä enää totellut peräsintä.

— Mikä nyt on? John Mangles huusi ja riensi komentosillalle.

— Laiva kallistuu! Tom Austin vastasi.

— Onko peräsin rikki?

— Kone on hajonnut! kuului koneenkäyttäjän huuto.

John kiiruhti konehuoneeseen heittäytyen portaita alas. Se oli höyrystä sakeana; männyt eivät liikkuneet sylintereissä eivätkä siis pyörittäneet akselia. Nähdessään kaikki ponnistukset turhiksi ja peläten pannujen räjähtävän koneenkäyttäjä riensi sulkemaan höyryn tuloputken ja päästämään höyryä ulos toista putkea myöten.

— Mitä tämä oikein merkitsee? kapteeni kysyi.

— Potkuri on rikki tai juuttunut kiinni, koneenkäyttäjä vastasi, — se ei toimi.

— Voiko sen saada taas liikkeelle?

— Mahdotonta.

Nyt ei ollut aikaa yrittää korjata tätä vauriota; tilanne oli auttamaton; potkuri ei toiminut, ja höyry, joka ei voinut liikuttaa mäntää, tunkeutui ulos läppien kautta. Johnin täytyi siis jälleen turvautua purjeisiin ja etsiä apua samalta tuulelta, joka oli hänen vaarallisin vihollisensa.

Hän nousi kannelle ja selitti tilanteen parilla sanalla lordi Glenarvanille; sitten hän vaati tätä muiden matkustajien kanssa menemään kajuuttaan. Glenarvan tahtoi jäädä kannelle.

— Ei, mylord, John Mangles vastasi päättävästi, — minun täytyy olla täällä yksin miehistöni kanssa. Menkää hyttiinne! Laiva voi kallistua entistä pahemmin ja laineet pyyhkäistä teidät armottomasti mereen.

— Mutta me voimme auttaa...

— Menkää, mylord, se on välttämätöntä! Eräissä oloissa minä olen täällä komentajana. Menkää, minä vaadin!

Kun John Mangles käytti tällaisia sanoja, täytyi aseman olla äärimmäisen vaarallinen. Glenarvan ymmärsi, että hänen oli annettava esimerkki kuuliaisuudesta. Hän poistui siis kannelta kolmen kumppaninsa seuraamana ja palasi naisten luo, jotka levottomina odottivat tämän luonnonvoimien kanssa käytävän kamppailun päättymistä.

— Tarmokas mies tuo kunnan John! Glenarvan sanoi päästyään laivan ruokasaliin.

— On, Paganel vastasi, — hän tuo mieleeni suuren Shakespearenne puosun, joka näytelmässä *Myrsky* huutaa kuninkaalle, kuljettaessaan häntä aluksessaan:

— Pois täältä! Hiljaa! Hyttiinne! Ellette voi kärkeä luonnonvoimia vaikenemaan, niin olkaa itse vaiti! Pois tieltä, sanon minä teille!

Tällä välin ei John Mangles hukannut sekuntiakaan pelastaakseen laivan siitä vaarallisesta asemasta,

johon se oli joutunut potkurinsa vioittumisen vuoksi. Hän päätti suunnata aluksensa tiukasti vastatuuleen, joutuakseen niin vähän kuin suinkin pois oikealta reitiltä. Purjeita oli siis pidettävä levitettyinä, mutta viistoon ahdettuina, niin että laivan toinen kylki oli tuulta vasten. Märssypurje nostettiin matalalle reivattuna, ja lisäksi oli auki jonkinlainen emäharuspurje; peräsimen kampi käännettiin tuulen alle.

Laiva, joka erinomaisesti sopi meripurjehdukseen, käyttäytyi kuin virma hevonen tuntiessaan kannukset ja käänsi kylkensä ahdistavia aaltoja vastaan. Kestäisivätkö näin pienennetyt purjeet? Ne olivat kyllä tukevimmasta Dundeenpalttinasta, mutta mikä kangas voisi kestää sellaista tuulta?

Tästä tiukasti päin tuulta kulkemisesta oli se etu, että laineet löivät laivan vahvimpiin osiin ja että voitiin pysytellä alkuperäisessä suunnassa. Mutta se ei ollut vaaratonta, sillä alus saattoi jäädä aaltojen välisiin valtaviin laaksoihin kykenemättä jälleen kohoamaan. John Manglesilla ei kuitenkaan ollut valinnanvaraa; niinpä hän päätti pysyä tässä asennossa niin kauan kuin mastot ja purjeet kestivät. Miehistö pysytteli hänen näkyvissään valmiina menemään mihin milloinkin tarvittiin. John piteli kiinni touvista ja tarkasteli vimmastunutta merta.

Loppuyö kului tässä jännityksessä. Toivottiin myrskyn hellittävän päivän koittaessa. Turha toivo. Kello kahdeksan aikaan aamulla se päinvastoin kiihtyi; tuuli, jonka vauhti oli kolmekymmentäkaksi metriä sekunnissa, yltyi hirmumyrskyksi.

John ei puhunut mitään, mutta hän vapisi laivansa ja siinä olevien ihmisten puolesta. *Duncan* kallisteli hirvittävästi; se natisi liitoksissaan, ja joskus raakapuiden nokat pieksivät aaltojen harjaa. Kerran luultiin jo, ettei laiva enää nousisi. Kirveet kädessä aikoivat matruusit rientää hakkaamaan poikki isonmaston vantteja, kun purjeet riuhtautuivat irti kiinnikkeistään ja lensivät tiehensä kuin jättiläisalbatrossit.

Duncan nousi taas; mutta ilman tukea laineilla, ilman peränpidon mahdollisuutta se heittelehti niin hirvittävästi, että mastot uhkasivat katketa juurta myöten. Se ei voisi kauan kestää tällaista heilahtelua, sen kyljet antaisivat periksi, ja pian sen irtoavat laidat ja höltyneet liitokset jättäisivät laineille vapaan tien.

John Manglesilla oli jäljellä vain yksi mahdollisuus: saada pystyyn myrskypurje ja paeta myötätuuleen. Se onnistui monen tunnin työn jälkeen, johon ainakin parikymmentä kertaa oli ryhdyttävä uudelleen, ennen kuin se saatiin tehdyksi. Vasta kello kolme iltapäivällä saatiin keulapurje vihdoinkin nostetuksi asianmukaiseen kuntoon.

Tämän kankaankappaleen varassa pakeni *Duncan* nyt tuulta huimaa vauhtia. Se kulki myrskyn työntämänä koillista kohti. Pääasia oli vain päästä eteenpäin mahdollisimman nopeaa vauhtia, sillä siitä riippui aluksen turvallisuus. Terävällä keulallaan rikkoen aaltoja, joita myrsky niin ikään kiidatti eteenpäin, se toisinaan sukelsi niihin kuin suuri valas ja antoi veden hulahtaa ylitseen perästä keulaan. Mutta välillä sen vauhti oli enää sama kuin laineiden, peräsin menetti merkityksensä, ja laiva oli joka hetki vaarassa kääntyä poikittain. Sattuipa niinkin, että myrsky lennätti laineita nopeammin kuin sitä; silloin syöksyi vesi perän yli ja ryöpsähti pitkin alusta perästä keulaan vastustamattomalla voimalla.

Tässä tuskallisessa tilassa, toivon ja toivottomuuden vaiheilla, kului 15. päivä joulukuuta ja sitä seuraava yö. John Mangles ei poistunut paikaltaan hetkeksikään; hän ei huolinut mistään ravinnosta; ainoakaan ilme hänen värähtämättömissä kasvoissaan ei ilmaissut kalvavaa pelkoa, jota hän tunsi, ja hänen katseensa koetti vain itsepintaisesti tunkeutua pohjoiseen keräytyneen usvan läpi.

Hänellä oli tosiaan syytä pelätä pahinta. Suuntansa menettänyt *Duncan* syöksyi Australian rannikkoa kohti huimaa vauhtia, jota ei mikään voinut hillitä. John Mangles tunsi, tosin vaistomaisesti, että ilmassa oli ukkosta ennustava sähkövaraus. Joka hetki alus saattoi kolahtaa karille, joka murskaisi sen tuhansiksi sirpaleiksi. Rannikko ei hänen laskelmansa mukaan voinut olla kahtakymmentä kilometriä kauempana suoraan tuulen alla. Näissä oloissa maa merkitsi samaa kuin haaksirikko, aluksen menetys. Sata kertaa parempi oli ääretön ulappa, jonka raivoa vastaan laiva sentään voi puolustautua, vaikkapa sitten täytyisikin antaa periksi. Mutta kun myrsky heittäisi sen maihin, se oli mennyttä kalua.

John Mangles meni tapaamaan lordi Glenarvania ja puhui hänen kanssaan kahden kesken; selitti hänelle aseman vaikeuden, avoimesti, niin kylmäverisesti kuin kaikkeen valmiin merimiehen on tapana, ja sanoi lopuksi, että hänen kenties oli pakko antaa *Duncanin* paiskautua maihin.

— Ihmisten pelastamiseksi, jos mahdollista, mylord.

— Tehkää niin, John, Glenarvan vastasi.

— Entä lady Helena ja neiti Grant?

— Minä en sano sitä heille ennen kuin viime hetkellä, kun ei enää ole mitään toivoa pysytellä merellä. Sanottehan minulle hetken?

— Sanon, mylord.

Glenarvan palasi naismatkustajien luo, jotka vaaran todellista suuruutta tietämättä kuitenkin tunsivat sen uhkaavan. He osoittivat suurta rohkeutta, ainakin yhtä suurta kuin heidän miehiset toverinsa. Tällä peräti sopimattomalla hetkellä Paganel selitti ilmapurjeiden suunnan teoriaa; hän esitti häntä kuuntelevalle Robertille mielenkiintoisia eroavaisuuksia tornadojen, syklonien ja suorasuuntaisten myrskyjen välillä. Majuri puolestaan näytti odottavan loppua kuin sallimukseen uskova muhamettilainen.

Kello yhdentoista tienoilla tuntui hirmumyrsky hiukan hellittävän, kostea usva hälveni, ja kun hetken oli valoisampaa, John näki matalan juovan maata noin kymmenen kilometrin päässä tuulen alla. Laiva kiiti sitä kohti täyttä vauhtia. Valtavat aallot nousivat sitä vastaan murtuessaan huikeaan korkeuteen, jopa kuuteentoista metriin ja siitakin yli. Siitä John päätteli, että ne osuivat siellä kovaan kamaraan, joka heitti ne takaisin niin korkealle.

— Siellä on hietasärkkiä, hän sanoi Austinille.

— Sitä mieltä minäkin olen, tämä vastasi.

— Me olemme Jumalan kädessä, John jatkoi. — Ellei siellä ole *Duncanille* salmea ja ellei Hän itse johda meitä sinne, niin me olemme hukassa.

— Tällä hetkellä on vuoksen aika, kapteeni; ehkäpä päästään särkkien yli.

— Mutta katsokaa toki, Austin, noiden hyrskyjen raivoa. Mikä alus voi niitä kestää? Rukoilkaamme Jumalan apua, ystäväni!

Myrskypurje kiidatti *Duncania* yhä rantaa kohti hirvittävää vauhtia. Pian se oli parin kilometrin päässä särkästä. Huurut estivät maata hetkeksikään näkymästä. Kuitenkin John luuli tuon vaahtovallin takana huomanneensa tynnemmän pinnan. Siellä olisi *Duncan* ollut joltisessakin turvassa. Mutta kuinka päästä sinne?

John käski matkustajain nousta kannelle; hän ei tahtonut, että he haaksirikon sattuessa olisivat kajuuttaan suljettuina.

Glenarvan ja hänen kumppaninsa katselivat pelottavaa merta. Mary Grant kalpeni.

— John, Glenarvan sanoi hiljaa kapteenille, — minä koetan pelastaa vaimoni tai kuolen hänen kanssaan. Pidä sinä huolta neiti Grantista.

— Kyllä, mylord, John Mangles vastasi, nostaen lordin käden kosteille silmilleen.

Duncan oli enää vain muutaman sadan metrin päässä särkästä. Kun oli nousuveden aika, olisi emäpuun alla epäilemättä ollut riittävästi vettä, jotta alus olisi päässyt kulkemaan tämän vaarallisen matalikon yli. Mutta jättiläislaineet, jotka vuoron perään nostivat ja laskivat alusta, saisivat sen ehdottomasti tarttumaan pohjaan. Oliko siis mitään keinoa lauhduttaa laineiden liikettä, helpottaa nestehiukkasten liukumista, sanalla sanoen tyynnyttää myllertävää merta?

John Manglesin mieleen välähti viimeinen keino.

— Öljyä! hän huudahti. — Pojat, laskekaa öljyä, laskekaa öljyä!

Nämä sanat käsitti heti koko miehistö. Oli yritettävä keinoa, joka joskus onnistuu; aaltojen raivoa voi tyynnyttää öljypeitteellä, joka jää pinnalle, lieventää vesihiekkasten törmäystä toisiaan vastaan ja tekee ne niljakkaisiksi. Sen teho tuntuu heti, mutta menee äkkiä ohi. Tuskin alus on kulkenut tämän keinotekoisien peitteiden yli, kun meren raivo käy kaksinkertaiseksi, ja onneton se, joka uskaltaa lähteä öljyä heittäneen aluksen perään.[5]

Hylkeenöljyä sisältävät tynnyrit vipusi miehistö, jonka voiman vaara teki moninkertaiseksi, nopeasti laivan keulaan. Siellä iskettiin kannet kirveillä puhki, ja tynnyrit ripustettiin keulan kahden puolen.

— Pitäkää varanne! John Mangles huusi otollista hetkeä vaaniin.

Puolessa minuutissa oli alus hurjasti tyrskyvän ylityspaikan äärellä. Ratkaiseva hetki oli tullut.

— Jumalan nimeen, kaatakaa! kapteeni komensi.

Tynnyrit heilautettiin nurin, ja niistä valahti alas valtava määrä öljyä. Kohta kuoppaisen meren pinta tasoittui. *Duncan* lensi tyyntyneen veden yli ja oli pian verrattain rauhallisessa suvannossa vaarallisten särkkien takana, samalla kun valtameri ikeensä heittäen kohosi niiden takana sanomattomaan raivoon.

KAP BERNOUILLI.

John Manglesin ensimmäisenä huolena oli laivansa ankkuroiminen kahdella ankkurilla. Veden syvyys oli yhdeksän metriä. Pohja oli hyvä, kovaa soraa, johon voi tarttua lujasti kiinni, niin ettei ollut pelkoa irtautumisesta tai ajautumisesta matalikolle. Näin monen vaarallisen tunnin jälkeen oli *Duncan* nyt jonkinlaisessa lahdelmassa, jota korkea, kaareva niemi suojausi ulapan tuulia vastaan.

Lordi Glenarvan oli puristanut nuoren kapteenin kättä.

— Kiitos, John!

Ja John tunsi saaneensa runsaan palkinnon näillä kahdella sanalla. Glenarvan piti pelkonsa omana tietonaan eikä lady Helena, enempää kuin Mary Grant tai Robertkaan aavistaneet sen vaaran suuruutta, josta he juuri olivat pelastuneet.

Yksi tärkeä seikka oli saatava selville. Mille kohdalle rannikkoa tämä kauhea myrsky oli *Duncanin* heittänyt? Missä se jälleen kohtaisi määrätyn leveysasteensa? Kuinka kaukana lounaassa oli Kap Bernouilli? Nämä olivat ensimmäiset John Manglesille tehdyt kysymykset. Hän ryhtyi heti havaintojen tekoon ja merkitsi ne merikortille.

Duncan ei ollut paljon poikennut suunnastaan; tuskin kahta astetta. Sen asema oli 136° 12' pituutta ja 35° 07' leveyttä, Kap Catastrophin kohdalla, joka on erään Etelä-Australian niemen kärjessä noin viidensadan kilometrin päässä Kap Bernouillista.

Kap Castastrophe, pahaenteisen niminen Onnettomuuden niemi, on vastapäätä Kap Bordaa, jonka muodostaa eräs Kengurusaaren ulkonema. Näiden kahden kärjen välillä aukeaa Investigatorin salmi, joka johtaa kahteen jokseenkin syvään poukamaan, Spencerin lahteen pohjoisessa ja Saint Vincentin lahteen etelässä. Jälkimmäisen itärannikolle on kaivettu Etelä-Australiaksi nimitetyn maakunnan pääkaupungin Adelaiden satama. Tässä kaupungissa, joka perustettiin 1836, on neljäkymmentätuhatta asukasta, ja sillä on jokseenkin runsaat luonnonvarat. Mutta kaupunki harrastaa enemmän hedelmällisen maan viljelemistä ja rusinoiden, appelsiinien ja kaikenlaisten maantuotteiden vientiä kuin suuria teollisuusyrityksiä. Sen väestössä on enemmän maanviljelijöitä kuin insinöörejä, eikä yleensä kauppaa tai teollisuutta sanottavasti ole.

Saattoiko *Duncanin* vaurioita korjata omin päin? Siihen kysymykseen oli saatava vastaus. John Mangles tahtoi tietää, kuinka asian laita oli. Hän pani miehiä sukeltamaan laivan peräpuolelle; he ilmoittivat, että yksi potkurin siivistä oli rikkoutunut ja kääntynyt perävannasta kohti: sen vuoksi ei potkuri voinut pyöriä. Se oli vakava vaurio, jopa niin vakava, että sen korjaaminen vaati sellaisia apuneuvoja, joita ei Adelaidessa ollut saatavana.

Pitkään harkittuaan Glenarvan ja kapteeni tekivät seuraavan päätöksen: *Duncan* kulkisi purjeiden avulla pitkin Australian rannikkoa etsien *Britannian* jälkiä; pysähdyttäisiin Kap Bernouillin luona, missä tehtäisiin viimeiset tiedustelut, ja laiva jatkaisi matkaansa etelään Melbourneen saakka, missä sen vauriot voitaisiin helposti korjauttaa. Kun potkuri olisi saatu kuntoon, *Duncan* lähtisi tarpeen vaatiessa risteilemään itärannikolle päättääkseen etsiskelyjensä sarjan.

Tämä suunnitelma hyväksyttiin. John Mangles päätti käyttää hyväkseen ensimmäistä tuulta lähteäkseen liikkeelle. Hänen ei tarvinnut odottaa kauan. Iltaan mennessä oli hirmumyrsky kokonaan tauonnut. Sitä seurasi siedettävä lounaistuuli. Ryhdyttiin panemaan purjeita kuntoon. Rikkoutuneiden tilalle kiinnitettiin uudet. Kello neljä aamulla alkoivat matruusit vääntää varppikelaa. Pian olivat ankkurit irti ja ylhäällä, ja keula-, latva-, prammi-, harus-, emä- ja kahvelipurje pystyssä lähti *Duncan* oikea kylki mahdollisimman paljon tuuleen suunnattuna pitkin Australian rannikkoa.

Kaksi tuntia myöhemmin se oli kadottanut Kap Catastrophin näkyvistään ja saapunut Investigatorin salmen kohdalle. Illalla kierrettiin Kap Borda ja kuljettiin pitkin Kengurusaaren rantaa muutaman sadan metrin päässä. Se on suurin Australian pikkusaarista; sitä käytetään vankisiirtolasta karanneiden turvapaikkana. Näköala sinne oli ihana. Rannoille kasaantuneet kalliit olivat valtaviin ruohokenttien

peitossa. Samoin kuin saaren löytövuotena 1802 nähtiin nytkin epälukuisia kenguruparvia vilahtelevan metsissä ja aukeilla. Seuraavana päivänä kulki *Duncan* aivan läheltä rantaa ja lähetti venekuntia maihin tutkimaan rannikon särkkiä. Oltiin näet 36. leveysasteella; siitä 28. asteelle saakka ei Glenarvan tahtonut jättää ainoatakaan kohtaa tutkimatta.

Joulukuun 18. päivänä laiva, joka kuin kilpa-alus kiiti hankatuudessa kaikki purjeet levällään, sivuutti Encounterin poukaman rannikon. Tänne juuri saapui tutkimusretkeilijä Sturt vuonna 1828 löydettyään Murrayn, Etelä-Australian suurimman joen. Täällä ei enää ollut Kenguru-saaren vihantia rantoja, vaan hedelmättömiä louhikkoja, jotka tavan takaa katkaisivat matalan ja mutkittelleen rantaviivan yksitoikkoisuuden, siellä täällä näkyi joku harmaa rantakallio tai esiinpistävä hietaniemi; sanalla sanoen kaikkialla vallitsi napamaan kalseus.

Tällä taipaleella olivat soutuveneet raskaassa työssä. Mutta merimiehet eivät valittaneet. Melkein aina olivat Glenarvan, hänen erottamaton kumppaninsa Paganel ja pikku Robert mukana. He tahtoivat omin silmin etsiä *Britannian* jälkiä. Mutta tunnollisesta etsinnästä huolimatta ei tavattu merkkiäkään haaksirikosta. Australian rannat olivat tässä suhteessa yhtä mykkiä kuin Patagonian. Mutta eihän toivoa saanut heittää ennen kuin oli käyty asiakirjan tarkoin määrittelemällä paikalla. Tässä noudatettiin vain ylenmääräistä varovaisuutta, jotta ei mitään jätettäisi sattuman varaan. Yöksi *Duncan* asetti purjeensa pakkiin pysytelläkseen mahdollisuuksien mukaan samalla paikalla, ja päivällä tutkittiin rannikkoa huolellisesti.

Näin saavuttiin 20. päivänä joulukuuta Kap Bernouillin edustalle, johon Lacedepe-lahti päättyy, vähäisintäkään hylyn kappaletta löytämättä. Mutta tämä epäonnistuminen ei todistanut mitään *Britannian* kapteenin asiassa. Niinä kahtena vuonna, jotka olivat kuluneet haaksirikosta, oli meri saattanut hajottaa ja hävittää fregatin pirstaleet tai peittää ne näkyvistä. Tai alkuasukkaat, jotka haistavat haaksirikot kuten korpit raadot, olivat vieneet niiden pienimmätkin rippeet. Ja Harry Grant molempien kumppaniensa kanssa oli aalloista maihin pelastuessaan joutunut vangiksi ja tietenkin viety rannikolta sisämaahan.

Silloin Jacques Paganel lausui taas yhden nerokkaita huomioitaan. Niin kauan kuin oli puhe Argentiinasta, saattoi maantieteilijä hyvällä syyllä väittää asiakirjan numeroiden tarkoittavan, ei haaksirikon, vaan vankinaolon paikkaa. Pampan suuret joet oli todella kuin luotu kuljettamaan mereen kallisarvoisen asiakirjan. Täällä sen sijaan, tässä osassa Australiaa, virtaa 37. leveysasteen poikki kovin vähän jokia; lisäksi Colorado- ja Negro-virta laskevat mereen asumattomien ja asuttaviksi kelpaamattomien ranta-alueiden kohdalla, kun taas Australian päävirrat Murray, Yarra, Torrens, Darling joko yhtyvät toisiinsa tai laskevat mereen suistoissa, joihin usein poiketaan, onpa niihin muodostunut monien laivojen käyttämiä satamia. Ei siis ollut juuri luultavaa, että hauras pullo olisi päässyt kulkemaan näitä vilkasliikkeisiä vesiä myöten Intian mereen.

Tämä huomautus oli vähänkin asiaa harkitessa myönnettävä oikeaksi. Paganelin Patagoniassa ja Argentiinan maakunnissa pätevä oletamus olisi siis ollut järjenvastainen Australiassa. Paganel myönsi sen keskustelussa, jonka majuri MacNabbs aloitti tästä asiasta. Oli selvää, että asiakirjassa mainittu aste koski vain haaksirikon paikkaa, että siis pullo oli heitetty mereen sillä kohtaa, missä *Britannia* oli Australian länsirannikolla murskautunut.

Mutta, kuten Glenarvan sattuvasti huomautti, tämä tulkinta ei kumonnut sitä olettamusta, että kapteeni Grant oli vankina. Hän päinvastoin viittasi siihen asiakirjassa näillä sanoilla, jotka tuli ottaa huomioon: *missä he joutuvat julmien alkuasukkaiden vangiksi*. Mutta niin ollen ei enää ollut suurempaa syytä etsiä vangiksi joutuneita 37. asteelta kuin miltä muulta tahansa.

Pitkän keskustelun jälkeen ratkaistiin tämä kysymys lopullisesti näin, ja siitä oli seurauksena: ellei *Britannian* jälkiä tavattaisi Kap Bernouillin luota, ei lordi Glenarvanilla ollut muuta tehtävää kuin palata Eurooppaan. Hänen etsiskelynsä olivat olleet tuloksettomia, mutta hän oli täyttänyt velvollisuutensa uljaasti ja tunnollisesti.

Se ei voinut olla suuresti masentamatta laivan matkustajien mieltä ja saamatta Mary ja Robert Grantia epätoivoisiksi. Noustessaan maihin lordi ja lady Glenarvanin, John Manglesin, MacNabbsin ja Paganelin kanssa kapteenin molemmat lapset tunsivat, että heidän isänsä kohtalo nyt ratkaistaisiin lopullisesti. Lopullisesti, se täytyi sanoa, sillä eräässä edellisessä keskustelussa oli Paganel selvästi osoittanut, että haaksirikkoiset olisivat jo aikoja sitten päässeet palaamaan isänmaahansa, jos heidän aluksensa olisi murskautunut itärannikon kareihin.

— Toivoa! Toivoa! Ei milloinkaan saa luopua toivosta! lady Helena toisteli nuorelle neidolle istuessaan hänen rinnallaan veneessä, joka vei heitä maihin. — Ei Herra meitä hylkää.

— Niin, neiti Mary, kapteeni John sanoi, — kun ihmisiltä loppuvat keinot, tulee taivas avuksi ja raivaa jonkun odottamattoman sattuman kautta heille uusia teitä.

— Jumala kuulkoon sananne, herra John! Mary Grant vastasi.

Ranta oli enää vain kahdensadan metrin päässä; noin kolmen kilometrin pituinen niemeke päättyi loivaan kärkeen. Vene laski maihin pieneen luonnonvalkamaan muodostumassa olevien koralliriuttojen välissä, joista aikaa myöten tulisi karivyöhyke Australian eteläisen osan ympärille.

Jo tällaisinkin ne saattoivat hyvin tuhota laivan rungon, ja *Britannia* oli kyllä voinut tuhoutua niihin miehineen päivineen.

Duncanin matkustajat nousivat hankaluuksista maihin täysin autiolle rannalle. Erilaisista kerrostumista syntyneet rantakalliot olivat noin kahdenkymmenen, jopa kahdenkymmenenviiden metrin korkuisia. Tämän luonnonvallin yli olisi ollut vaikea nousta ilman tikkaita ja koukkuja. Onneksi John Mangles keksi vajaata kilometriä etelämpänä varsin sopivan solan, joka oli syntynyt vuorensinämän luhistuksessa. Epäilemättä meri oli ankarien päiväntasaajamyrskyjen aikana piessyt tätä murenevaa karstakivimuuria ja saanut siten raskaan yläosan sortumaan.

Glenarvan kumppaneineen tunkeutui solaan ja nousi jokseenkin jyrkkää rinnettä pitkin kalliojonon harjalle. Notkean kissanpoikasen tavoin Robert kapusi ylös melkein äkkijyrkkää seinämää ja saapui ensimmäisenä harjun laelle Paganelin mielihaikeaksi, häntä kun nöyryytti se, että kaksitoistavuotiaan pienet sääret voittivat hänen nelikymmenvuotiaat pitkät koipensa. Sen sijaan hän jätti kauas taakseen maltillisen majurin, joka ei siitä muuten mitään piitannut.

Pian kaikki olivat jälleen yhdessä ja tarkastelivat silmiensä eteen leviävää lakeutta. Se oli laaja, viidakkoa ja pensaikkoa kasvava, viljelemätön maa, hedelmätön seutu, jota Glenarvan vertasi Skotlannin alangon kangasmaihin ja Paganel Bretagnen hedelmättömiin nummiin. Mutta vaikka tämä seutu näytti olevan asumaton pitkin rannikkoa, osoittivat kuitenkin kauempana ihmisen läsnäoloa — ei villin, vaan pysyväisen ahertajan — muutamat kelvollisen näköiset rakennukset.

— Mylly! Robert huudahti.

Noin viiden kilometrin päässä pyörivät tosiaankin tuulimyllyn siivet.

— Onhan se totisesti mylly, Paganel vahvisti käännettyään kaukoputkensa kyseistä näkyä kohti. — Siinä on vaatimaton, mutta hyödyllinen muistomerkki, jonka näkeminen ihastuttaa silmääni.

— Se on melkein kuin kellotapuli, lady Helena sanoi.

— Tosiaan, rouva, ja niillä on vielä sekin yhtäläisyys, että toinen jauhaa ruumiin, toinen sielun ravintoa.

— Mennäänpä tuonne myllylle! Glenarvan ratkaisi.

Lähdettiin matkaan. Puoli tuntia käveltyään he näkivät maaperän olevan ihmiskäden muokkaamaa, toisen näköistä. Oli äkkiä siirretty hedelmättömästä erämaasta viljeltyyn seutuun. Viidakoiden ja villien pensaiden asemesta ympäröi vihanta pensasaita vastakynnettyä peltomaata; muutamia härkiä ja puoli tusinaa vuhia oli laitumella niityillä, joita ympäröivät suuret Kengurusaaren laajoista taimitarhoista tuodut akaasiat. Vähitellen näkyi parin hehtaarin verran kylvettyjä viljapeltoja täynnä kullankeltaisia tähkähäpäitä, suurten mehiläispesien muotoisia heinärukoja, vasta-aidattuja hedelmäistutuksia, kaunis Horatiukselle arvollinen puutarha, jossa huvi ja hyöty yhdistyivät, sitten käytännöllisesti järjestettyjä uiko- ja talousrakennuksia ja vihdoin yksinkertainen, mutta hauska asuinrakennus, jonka ylle suippohuippuinen mylly heitteli suurten siipiensä liikkuvaa varjoa.

Nyt tuli päärakennuksesta ulos noin viisikymmenvuotias miellyttävän näköinen mies, samalla kun neljä suurta koiraa haukkuen ilmoitti vieraiden tulosta. Viisi komeaa ja reipasta poikaa, kaikki hänen omiaan, seurasi häntä ja lisäksi heidän äitinsä, kookas ja roteva nainen. Siitä ei voinut erehtyä: tämä mies, uljaan perheensä ympäröimänä vielä uusien rakennusten keskellä, tässä melkein koskemattomassa maassa, oli täysin tyypillinen irlantilainen siirtolainen, joka väsyneenä kotoisten olojen kurjuuteen oli lähtenyt etsimään onnea ja omaisuutta merten takaa.

Glenarvan ja hänen kumppaninsa eivät vielä olleet esitelleet itseään, he eivät olleet ehtineet vielä mainita nimiään tai arvojaan, kun heitä jo tervehdittiin seuraavin sydämellisillä sanoilla:

— Vieraat, olkaa tervetulleet Paddy O'Mooren taloon.

— Oletteko irlantilainen? Glenarvan kysyi tarttuen siirtolaisen hänelle ojentamaan käteen.

— Niin olen ollut, Paddy O'Moore vastasi. — Nyt olen australialainen. Astukaa sisään, keitä lienettekin, hyvät herrasväet, ja olkaa kuin kotonanne!

Näin herttaista kutsua täytyi noudattaa kursailematta. Lady Helena ja Mary Grant astuivat sisälle rouva O'Mooren saattamina, sillä välin kun uudisasukkaan pojat ottivat vastaan vieraiden aseet.

Laaja, raikas ja valoisa pirtti, täytti vahvoista, päällekkäin ladotuista tammilankuista rakennetun talon alemman kerroksen. Kirkkaanvärisiksi maalattuihin seiniin kiinnitetyt puupenkit, kymmenkunta rahia, kaksi tammiarkkua, jotka sisälsivät valkoisia porsliinastiioita ja kiiltäviä tinakannuja, leveä ja pitkä pöytä, jonka ääreen mahtui mukavasti kaksikymmentä henkeä olivat tämän tukevan talon ja sen rotevien asukkaiden arvoisena kalustona.

Päivällisateria oli katettu. Liemikulho höyräsi paahtopaistin ja lampaanreiden välissä, ympärillä suuria lautasia oliiveja, rusinoita ja appelsiineja; siinä oli kaikkea, mitä tarvittiin, vieläpä yllisesti. Isäntä ja emäntä olivat niin vieraanvaraisen näköisiä, houkutteleva pöytä oli niin laaja ja niin runsaaksi katettuna, että olisi ollut sopimatonta olla istumatta sen ääreen. Maatilan palvelijat, joita pidettiin isäntäväen vertaisina, olivat tulleet ottamaan osaa heidän ateriaansa. Paddy O'Moore viittasi kädellään vieraille varattuun paikkaan.

— Minä odotin teitä, hän sanoi yksinkertaisesti lordi Glenarvanille.

— Tekö? tämä vastasi kummastuneena.

— Minä odotan aina niitä, jotka tulevat, irlantilainen vastasi.

Sitten hän luki vakavalla äänellä rukouksen perheensä ja palvelijoidensa kuunnellella kunnioittavasti seisaallaan. Lady Helena tunsii liikuttuvansa tällaisesta tapojen koruttomuudesta, ja hänen puolisonsa katse osoitti hänen samoin ihailevan sitä.

Siitä tuli juhla-ateria. Kaikki ottivat osaa keskusteluun. Skotlantilaiset ja irlantilaiset ovat kuin samaa kansaa. Muutaman metrin levyinen Tweed-joki kaivaa Skotlannin ja Englannin välille syvemmän kuilun kuin Irlannin kanaalin toista sataa kilometriä, jotka erottavat vanhan Kaledonian Vihreästä Saaresta. Paddy O'Moore kertoi tarinansa. Se oli sama kuin kaikkien siirtolaisten, jotka kurjuus karkottaa kotimaastaan. Moni lähtee etsimään omaisuutta kaukaa, mutta ei löydä sieltä kuin vastoinkäymistä ja onnettomuutta. He syyttävät onnea, unohtaen syyttää omaa tyhmyyttään, laiskuuttaan ja paheitaan. Jos on kohtuullinen ja rohkea, säästäväinen ja kunnollinen, silloin kyllä menestyy.

Sellainen oli ollut ja sellainen oli vieläkin Paddy O'Moore. Hän jätti Dundalkin, jossa hän oli kuolla nälkään, vei perheensä Australian rannikolle, nousi maihin Adelaidessa, halveksi kullankaivajan työtä antautuen maanviljelijän vähemmän houkutteleviin vaihtoihin, ja kahta kuukautta myöhemmin hän aloitti menestyvän viljelyksensä.

Koko Etelä-Australian alue on jaettu noin kolmekymmentä hehtaaria käsittäviin palstoihin. Hallitus antaa näitä siirtolaisille, ja kustakin palstasta voi ahkera maanviljelijä saada elantonsa, vieläpä säästää noin kahdeksankymmentä puntaa vuodessa.

Paddy O'Moore tiesi sen. Hänen maanviljelystaitonsa oli hänelle hyvänä apuna. Hän eli, säästi ja hankki uusia palstoja ensimmäisen voitolla. Hänen perheensä menestyi, hänen taloutensa samoin. Irlantilaisesta mökkiläisestä tuli tilanomistaja, ja vaikka hänen viljelyksensä eivät vielä olleet kahta vuotta vanhat, hän omisti jo yli kaksisataa hehtaaria työnsä hedelmöittämää maata ja viisisataa päätä karjaa. Hän oli oma herransa oltuaan eurooppalaisten orja ja niin riippumaton kuin voidaan olla vain maailman vapaimmassa maassa.

Tähän irlantilaisen siirtolaisen kertomukseen vastasivat hänen vieraansa vilpittömästi ja lämpimästi onnittelemalla. Oman tarinansa päätettyään, Paddy O'Moore epäilemättä odotti luottamusta luottamuksesta, sitä kuitenkin sanoin vaatimatta. Hän oli niitä hienotunteisia ihmisiä, jotka sanovat: tällainen minä olen, mutta en kysy, keitä te olette. Glenarvanin mieli teki heti puhua *Duncanista*, sen olosta Kap Bernouillin luona, ja niistä etsiskelyistä, joita hän jatkoi väsymättömän itsepintaisesti. Mutta miehenä, joka menee suoraan pääasiaan, hän ensin kyseli Paddy O'Moorelta tietoja *Britannian* haaksirikosta.

Irlantilaisen vastaus ei ollut suotuista. Hän ei koskaan ollut kuullut puhuttavan tästä laivasta. Kahteen vuoteen tällä rannikolla ei ollut yksikään laiva haaksirikkoutunut, ei niemen kummallakaan puolella. Mutta tuo onnettomuus kuului sattuneen vain kaksi vuotta sitten. Niinpä hän saattoi täysin varmasti vakuuttaa, että haaksirikkoutuneet eivät olleet joutuneet maihin tässä osassa länsirannikkoa.

— Nyt, mylord, hän lisäsi, — sallinette minun kysyä, minkä vuoksi te kysytte tätä minulta?

Silloin Glenarvan kertoi siirtolaiselle asiakirjojen löytymisestä, *Duncanin* matkasta ja heidän yrityksistään löytää kapteeni Grantin jäljet; hän ei salannut, että hänen hartain toivonsa raukeni irlantilaisen varmoista vakuutuksista ja ettei hän enää uskonut milloinkaan löytävänsä *Britannian*

haaksirikkoisia.

Näiden sanojen täytyi tehdä masentava vaikutus Glenarvanin kuulijoihin. Robert ja Mary olivat paikalla, ja heidän silmänsä kyyneltyivät. Paganel ei keksinyt ainoatakaan lohdutuksen ja toivon sanaa. John Mangles kärsi surusta, jota hän ei voinut lieventää. Toivottomuus valtasi kaikkien näiden jalomielisten ihmisten mielen, jotka *Duncan* oli turhaan tuonut näille kaukaisille rannoille, kun huoneessa lausuttiin nämä sanat:

— Mylord, kiittäkää ja ylistäkää Jumalaa. Jos kapteeni Grant on elossa, niin hän elää Australiassa.

AYRTON.

Hämmästyksen, jonka nämä sanat synnyttivät, oli sanoin kuvaamaton. Glenarvan oli ponnahtanut pystyyn ja huudahti työntäen istuimen taaksepäin:

— Kuka sanoo niin?

— Minä, vastasi eräs Paddy O'Mooren palvelijoista, joka istui pöydän päässä.

— Sinäkö, Ayrton! siirtolainen lausui yhtä hämmästyneenä kuin Glenarvan.

— Minä, Ayrton vastasi liikuttuneella, mutta varmallalla äänellä, — minä, skotlantilainen kuten tekin, mylord, minä, yksi *Britannian* haaksirikkoisista!

Tämä selitys teki mitä valtavimman vaikutuksen. Mary Grant, liikutuksesta pyörreissä, onnesta puolikuolleena, syleili lady Helenaa. John Mangles, Robert, Paganel nousivat paikoiltaan ja riensivät Paddy O'Mooren Ayrtoniksi nimittämän miehen luo.

Tämä oli neljänkymmenenviiden ikäinen karkeapiirteinen mies, hänen kiiluva katseensa peittyi matalalla olevien kulmakarvojen kaaren alle. Muuten hän näytti ruumiinsa laihuudesta huolimatta olevan tavattoman voimakas. Hän oli pelkkiä luita ja jänteitä eikä, käyttäksämme erästä skotlantilaista sananpartta, tuhlannut aikaansa tehdäkseen lihansa ihraiseksi. Hän oli keskikokoinen, leveäharteinen, hyväryhtinen, kasvoilla älyn ja tarmon ilme, joka piirteiden kovuudesta huolimatta teki edullisen vaikutuksen. Myötätuntoa, jota hän herätti, lisäsivät vielä äskettäin kärsityn puutteen jäljet, jotka olivat lyöneet leimansa hänen kasvoihinsa. Selvästi näki, että hän oli paljon kärsinyt, vaikka hän näyttikin pystyvän kestäämään yhtä ja toista, uhmaamaan kärsimyksiä ja voittamaan ne.

Glenarvan ja hänen ystävänsä tajusivat sen ensi silmäykseltä.

Ayrtonin persoonallisuus tehoi heti alusta. Glenarvan tulkitsi kaikkien toiveita tekemällä hänelle lukuisia kysymyksiä, joihin Ayrton vastasi. Glenarvanin ja Ayrtonin tapaaminen oli ilmeisesti herättänyt kummassakin molemminpuolista liikutusta.

Niinpä Glenarvanin ensimmäiset kysymykset tulivat hajanaisina melkein kuin vaistomaisesti.

— Oletteko te *Britannian* haaksirikkoisia? hän kysyi.

— Olen, mylord, kapteeni Grantin toinen perämies, Ayrton vastasi.

— Pelastunutko hänen kanssaan haaksirikon jälkeen?

— En, mylord, en. Sinä hirveänä hetkenä jouduin erilleen muista, vesi pyyhkäisi minut laivan kannelta ja heitti minut lopulta rannikolle.

— Te ette ole siis toinen niistä kahdesta matruusista, jotka asiakirja mainitsee?

— En. Minä en tiennyt tämän asiakirjan olemassolosta. Kapteeni on heittänyt sen mereen, kun minä jo olin poissa laivasta.

— Mutta kapteeni? Kapteeni?

— Minä luulin hänen hukkuneen, hävinneen, hautautuneen *Britannian* koko miehistön mukana. Minä uskoin olevani ainoa eloonjäänyt.

— Mutta tehän sanoitte, että kapteeni Grant on elossa!

— En. Minä sanoin: jos kapteeni on elossa...

— Te lisäsitte: hän elää Australiassa!...

— Muualla hän ei todellakaan voi olla.

— Ettekö siis tiedä, missä hän on?

— En, mylord, minä toistan vielä kerran, että luulin hänen hukkuneen aaltoihiin tai murskautuneen kallioihin. Vasta teiltä kuulen, että hän ehkä on vielä elossa.

— Mutta mitä te sitten tiedätte? Glenarvan kysyi.

— Vain tämän. Jos kapteeni Grant on elossa, hän on Australiassa.

— Missä sitten haaksirikko tapahtui? kysyi nyt majuri MacNabbs.

Se oli ensimmäinen kysymys, joka olisi pitänyt tehdä, mutta tämän tapaamisen hämmentämänä ei Glenarvan, joka ennen kaikkea tahtoi tietää, missä kapteeni Grant oli, huomannut kysyä paikkaa, missä *Britannia* oli tuhoutunut. Tästä alkaen sai keskustelu, joka ensin oli ollut häilyvää, sekavaa, hyypelevää ja vain hipaisi asioita niihin syventymättä ja sekoitti tapahtumat, järkevemmän suunnan, ja pian tämän hämärän tarinan yksityiskohdat olivat täsmällisinä ja tarkkoina kuulijoiden mielessä.

MacNabbsin tekemään kysymykseen Ayrton vastasi näin:

— Kun jouduin veteen, olin keulassa vetämässä alas keulapurjetta, ja *Britannia* kiiti Australian rannikkoa kohti. Se ei ollut siitä kolmensadan metrin päässä. Haaksirikko tapahtui siis juuri sillä paikalla.

— 37. leveysasteella? John Mangles kysyi.

— 37. leveysasteella, Ayrton vastasi.

— Länsirannikolla?

— Ei, vaan itärannikolla, perämies vastasi vilkkaasti.

— Milloin?

— Illalla 27. päivänä kesäkuuta 1862.

— Niin, juuri niin! Glenarvan huudahti.

— Te näette siis, mylord, Ayrton lisäsi, — että minun sopi sanoa, että jos kapteeni Grant vielä elää, niin häntä on etsittävä Australian mantereelta eikä muualta.

— Ja me etsimme häntä, ja me löydämme hänet ja me pelastamme hänet, ystäväni! Paganel huudahti.
— Ah, kallisarvoinen asiakirja! hän lisäsi riemuissaan kuin lapsi, — täytyy sanoa, että sinä olet joutunut terävisilmäisten miesten käsiin!

Mutta kukaan ei varmaankaan kuullut Paganelin mairittelevia sanoja. Glenarvan ja lady Helena, Mary ja Robert Grant tunkeilivat Ayrtonin ympärillä. He puristivat hänen käsiään. Tuntui kuin tämän miehen läsnäolo olisi ollut varma tae Harry Grantin pelastumisesta. Kun matruusi oli pelastunut haaksirikon vaaroista, miksei kapteeni olisi voinut selvittää hengissä tästä tapaturmasta? Ayrton toisteli mielellään, että kapteeni Grant varmaankin oli hengissä niin kuin hänkin. Missä, sitä hän ei osannut sanoa, mutta varmaan tällä mantereella. Hän vastasi huomattavan älykkäästi ja täsmällisesti tuhansiin kysymyksiin, joilla häntä ahdistettiin. Hänen puhuessaan piti neiti Mary kiinni hänen toisesta kädestään. Sehän oli hänen isänsä toveri, tämä matruusi, yksi *Britannian* merimiehiä! Hän oli elänyt Harry Grantin parissa, kulkenut hänen kanssaan halki merien, uhmannut samoja vaaroja! Mary ei voinut irrottaa katsettaan näistä karheista kasvoista ja itki onnesta.

Tähän saakka ei kenenkään mieleen ollut tullut epäillä perämiehen sanojen todenperäisyyttä ja sitä, että hän todella oli ilmoittamansa henkilö. Ainoastaan majuri ja ehkä John Mangles, jotka eivät olleet niin herkkäuskoisia, ajattelivat voisiko Ayrtonin sanoihin ehdottomasti luottaa. Hänen odottamaton tapaamisensa saattoi herättää epäilyksiä. Tosin Ayrton oli maininnut yhteensopivia asioita ja aikamääriä ja paikalleen osuvia yksityiskohtia. Mutta yksityiskohdat, olkoot kuinka täsmällisiä tahansa, eivät vielä anna varmuutta, ja yleensä on huomattu, että valhe perustuu yksityiskohtien tarkkuuteen. MacNabbs ei siis vielä määritellyt mielipidettään eikä sanonut sitä.

John Manglesin epäilykset taas eivät kauan kestäneet matruusin sanoja vastaan, ja kuultuaan hänen puhuvan nuorelle neidolle tämän isästä, hän piti miestä tosiaan kapteeni Grantin perämiehenä. Ayrton tunsu hyvin Maryn ja Robertin. Hän oli nähnyt heidät Glasgowissa ennen *Britannian* lähtöä. Hän muisti heidän olleen läsnä kapteenin ystäville laivalla annetuilla jäähyväisaamiaisilla. Pormestari MacIntyre oli myös ollut siellä. Robert — joka silloin oli tuskin kymmenvuotias — oli uskottu vanhimman matruusin Dick Turnerin hoitoon, mutta oli livahtanut tämän käsistä ja kiivennyt prammitangolle.

— Se on totta, se on totta! Robert Grant vahvisti.

Ja Ayrton mainitsi näin tuhat pikkuseikkaa näyttämättä kiinnittävän niihin sitä merkitystä, jonka niille antoi John Mangles. Ja kun hän vaikenä, Mary pyysi häneltä suloisella äänellään:

— Vielä, herra Ayrton, kertokaa vielä isästämme!

Perämies tyydytti parhaansa mukaan neidon toivomuksen.

Glenarvan ei tahtonut keskeyttää häntä, ja kuitenkin hänen mieltään oli painamassa kymmeniä hyödyllisempiä kysymyksiä; mutta lady Helena pyysi häntä malttamaan mielensä, viitaten Maryn riemuisaan liikutukseen.

Tämän keskustelun aikana Ayrton kertoi *Britannian* tarinan ja sen matkat Tyynen valtameren vesillä. Mary Grant tunsu niistä suuren osan, sillä tietoja laivasta oli saapunut vuoden 1862 toukokuuhun saakka. Tänä vuoden kestäneenä ajanjaksona oli Harry Grant käynyt valtameren pääsaarilla. Hän kävi Hebrideillä, Uudessa Guineassa, Uudessa Seelannissa, Uudessa Kaledoniassa, tavaten eri paikoissa valtauksia, jotka useinkin olivat varsin epäoikeutettuja, ja saaden Englannin viranomaisten puolelta osakseen nyrpeää kohtelua, sillä hänen tulonsa oli ilmoitettu brittiläisiin siirtokuntiin. Hän oli kuitenkin löytänyt tärkeän paikan Papuan länsirannalla; skotlantilaisen siirtolan perustaminen sinne näytti hänestä helpolta ja sen vaurastuminen varmalta. Kun siellä oli hyvä satama Molukkien ja Filippiinien välisellä reitillä, piti houkuttaa purjehtijoita, varsinkin sitten, kun Suezin kannaksen puhkaiseminen olisi tehnyt Hyväntoivonniemen kiertämisen harvinaisemmaksi. Harry Grant oli niitä, jotka Englannissa ylistivät herra de Lessepsin työtä eivätkä halunneet valtiollista kilpailua suuren kansainvälisen yhteistyön esteeksi.

Papuan tutkimisen jälkeen lähti *Britannia* Callaon hakemaan muonaa ja jätti tämän satamaan 30. päivänä toukokuuta 1862 palatakseen Eurooppaan Intian valtameren ja Hyväntoivonniemen kautta. Kolme viikkoa lähdön jälkeen runteli hirvittävä myrsky laivan avuttomaksi. Erään kallistumisen jälkeen se ei enää kyennyt nousemaan. Täytyi hakata poikki mastot. Pohjaan oli syntynyt reikä, jota ei kyetty tukkimaan. Miehistö oli pian lopen nääntynyt. Ei jaksettu pumpata tarpeeksi. Kahdeksan päivää oli *Britannia* hirmumyrskyn leikkipallona. Sen ruumassa oli kaksi metriä vettä. Se alkoi vähitellen vajota. Myrsky oli vienyt veneet. Edessä oli hukkuminen laivan mukana, niin uskottiin, kun illalla 27. päivänä kesäkuuta, kuten Paganel osavasti oli arvioinut, saavuttiin Australian itärannikolle. Pian sen jälkeen laiva kolahti karille. Tuntui ankara tärähdys. Tällöin pyyhkäisi muuan aalto Ayrtonin hyrskyihin, ja hän menetti tajuntansa. Siitä tointuessaan hän oli alkuasukkaiden vankina, ja nämä veivät hänet maan sisäosiin. Sen koommin hän ei ollut kuullut puhuttavan *Britanniasta*, ja hän oletti, eikä syyttä, sen tuhoutuneen täysin Twofold-lahden vaarallisiin kareihin. Tähän päättyi kapteeni Grantia koskeva kertomus. Monella kohtaa se aiheutti säälivä huudahduksia. Majuri ei olisi voinut, vääryyttä tekemättä, epäillä sen todenperäisyyttä. Mutta *Britannian* tarinan jälkeen Ayrtonin oma tarina tarjosi erikoista mielenkiintoa. Grant oli näet, senhän asiakirja varmisti, pelastunut haaksirikosta kahden matruusin kanssa, kuten Ayrton itsekin. Yhden kohtalosta saattoi ymmärrettävästi tehdä päätelmiä, kuinka toisten oli käynyt. Ayrtonia pyydettiin siis kertomaan omat seikkailunsa. Hän kertoikin hyvin yksinkertaisesti ja lyhyesti.

Erään alkuasukasheimon vankina haaksirikkoutunut matruusi vietiin sisämaahan, Darling-joen kostuttamille tienoille, noin viisisataa kilometriä pohjoiseen 37. asteelta. Siellä hän eleli suuressa puutteessa, sillä heimo itse oli köyhä joskaan ei väkivaltainen. Siitä tuli kaksi pitkää tuskallisen orjuuden vuotta. Mutta vapautumisen toivo piti yllä hänen rohkeuttaan. Hän vaani vähäisintäkin pelastumisen tilaisuutta, vaikka pako saattaisikin hänet lukemattomiin vaaroihin.

Eräänä lokakuun yönä 1864 hän petti vartijoidensa valppauden ja katosi loputtomien metsien syvyyteen. Kuukauden ajan hän harhaili näissä valtavissa erämaissa syöden juuria, syötäviä saniaisia ja mimoosanpihkaa, ottaen päivällä suunnan auringosta, yöllä tähdistä, ja usein epätoivon masentamana. Näin hän samosi halki rämeiden, poikki jokien, yli vuorien, läpi koko sen asumattoman osan mannerta, jonka vain harvat löytöretkeilijät ovat sitkeillä matkoillaan taivaltaneet. Vihdoin hän saapui puolikuolleena, lopen näännyksissä Paddy O'Mooren vierasvaraiseen asumukseen, missä hän työtään vastaan sai hyvän toimeentulon.

— Ja jos Ayrton kiittää minua, irlantilainen siirtolainen sanoi, kun tämä kertomus oli päättynyt, — niin

minunkin täytyy kiittää häntä. Hän on älykäs, kunnan mies, hvvä työntekijä, ja jos hän vain itse haluaa, voi Paddy O'Mooren talosta tulla hänelle pitkäaikainen asuntopaikka.

Ayrton kiitti irlantilaista kädenliikkeellä ja odotti vieraiden tekevän hänelle uusia kysymyksiä. Itsekseen hän kuitenkin ajatteli, että kuulijoiden pääasiallinen uteliaisuus varmaankin oli jo tyydytetty. Mihin hän muuten enää olisi voinut vastata, kun kaikki oli jo sata kertaa sanottu? Glenarvan aikoi juuri kääntää keskustelun uuden suunnitelman laatimiseen käyttäen siinä hyväksi Ayrtonin tapaamista ja häneltä saatuja tietoja, kun majuri kääntyi matruusin puoleen ja kysyi:

— Olitteko te *Britannian* toisena perämiehenä?

— Olin, Ayrton vastasi epäröimättä.

Mutta ymmärtäen, että jokin epäluottamuksen tunne, jokin epäily, vaikka vähäinenkin, oli aiheuttanut tämän majurin kysymyksen, hän lisäsi:

— Minulla sattui muuten haaksirikossa olemaan pestauskirja taskussani.

Ja hän lähti samalla pirtistä etsimään tätä virallista paperia. Hän ei ollut poissa minuuttiakaan. Mutta Paddy O'Moore ehti kuitenkin sanoa:

— Mylord, minä voin vakuuttaa, että Ayrton on rehellinen mies. Niinä kahtena kuukautena, jotka hän on ollut palveluksessani, minulla ei ole ollut syytä kertaakaan moittia häntä. Minä tunsin kertomuksen hänen haaksirikostaan ja vankeudestaan. Hän on kunnan mies, joka ansaitsee täysin luottamuksenne.

Glenarvan aikoi vastata, ettei hän lainkaan ollut epäillyt Ayrtonin rehellisyyttä, kun tämä palasi ja näytti virallisen pestauskirjansa. Sen olivat allekirjoittaneet *Britannian* varustajat ja kapteeni Grant, jonka käsialan Mary hyvin tunsi. Se todisti, että "Tom Ayrton, ensi luokan matruusi, oli otettu toiseksi perämieheksi fregatti *Britanniaan* Glasgowista". Ei siis ollut enää mahdollista epäillä sitä, että Ayrton oli se, mikä sanoi olevansa, sillä vaikeata olisi ollut väittää tämän pestauskirjan joutuneen hänelle, vaikka se ei kuuluisi hänelle.

— Nyt, Glenarvan sanoi, — vetoan kaikkien neuvokkuuteen ja pyydän heti keskustelemaan siitä, mitä on tehtävä. Varsinkin teidän mielipiteenne, Ayrton, on meille arvokas, ja minä olisin teille hyvin kiitollinen, jos sanoisitte sen meille.

Ayrton mietti pari silmänräpäystä ja vastasi sitten:

— Minä kiitän teitä, mylord, luottamuksestanne ja toivon voivani osoittaa ansaitsevani sen. Minä tunnen jonkin verran tätä maata, sen asukkaiden tapoja, ja jos voin olla teille hyödyksi...

— Aivan varmasti, Glenarvan huomautti.

— Olen samaa mieltä kuin tekin, Ayrton jatkoi, — että kapteeni Grant on kahden matruusin kanssa pelastunut haaksirikosta; mutta koska he eivät ole päässeet englantilaisille asutuksille eivätkä ole jälleen ilmestyneet ihmisten ilmoille, olen varma, että heidän kohtalonsa on ollut sama kuin minunkin ja että he ovat jonkun alkuasukasheimon vankeina.

— Siinä te sanotte, Ayrton, aivan saman, mitä minäkin jo olen väittänyt, Paganel lausui. — Haaksirikkoiset ovat ilmeisesti joutuneet alkuasukkaiden vangeiksi, kuten pelkäsivätkin. Mutta tuleeko meidän olettaa, että heidät on viety 37. asteen pohjoispuolelle, samoin kuin teidät?

— Se on todennäköistä, hyvä herra, Ayrton vastasi, — vihollisheimot eivät juuri oleile englantilaisten hallinnassa olevien alueiden lähetyksillä.

— Se vaikeuttaa etsiskelyämme, Glenarvan lausui masentuneena. — On vaikea löytää vankien jälkiä näin suuren mantereen sisäosista.

Tätä huomautusta seurasi pitkä hiljaisuus. Lady Helena loi kaikkiin kumppaneihinsa kysyvän katseen saamatta mitään vastausta. Vastoin tapojansa oli itse Paganelkin vaiti. Hänen tavallinen nerokkuutensa jätti hänet pulaan. John Mangles asteli huolestuneena pitkin askelin pirtin permannolla, ikään kuin se olisi ollut hänen laivansa kansi.

— Entä te, herra Ayrton, lady Helena sanoi silloin matruusille, — mitä te tekisitte?

— Rouva, Ayrton vastasi vilkkaasti, — minä nousisin jälleen *Duncanin* ja menisin suoraa päätä haaksirikkopaikalle. Siellä toimisoin olojen ja niiden viitteiden mukaan, joita sattumalta ehkä voitaisiin löytää.

— Hyvä, Glenarvan sanoi; — täytyy vain odottaa, että *Duncan* saadaan korjatuksi.

— Ah! Onko laivanne rikkoutunut? Ayrton kysyi.

— On, John Mangles vastasi.

— Pahastikin?

— Ei, mutta vian korjaaminen vaatii työkalustoa, jota meillä ei ole laivalla. Yksi potkurin siivistä on vääntynyt eikä sitä voi korjata kuin Melbournessa.

— Ettekö voi kulkea purjein? perämies kysyi.

— Kyllä, mutta jos sattuu vastatuulia, veisi pitkään ennen kuin *Duncan* ehtisi Twofold-lahteen ja joka tapauksessa täytyy käydä Melbournessa.

— No, antaa *Duncanin* purjehtia Melbourneen, Paganel huudahti, — ja lähtekäämme me ilman sitä Twofold-lahteen.

— Mutta kuinka? John Mangles kysyi.

— Kulkemalla Australian halki samoin kuin marssimme Amerikan halki pitkin 37. leveysastetta.

— Entä *Duncan*? Ayrton tiedusteli erikoisen jännittyneenä.

— *Duncan* etsii meidät tai me *Duncanin*, kuinka sattuu. Jos matkallamme löydämme kapteeni Grantin, palaamme yhdessä Melbourneen. Jos taas meidän on jatkettava matkaamme rannikolle saakka, *Duncan* tulee sinne meitä noutamaan. Kenellä on tätä suunnitelmaa vastaan mitään muistuttamista? Majurilla ehkä?

— Ei, MacNabbs vastasi, — jos Australian halki on mahdollista kulkea.

— Jopa niin mahdollista, Paganel vastasi, — että minä ehdottaisin lady Helenalle ja neiti Grantille, että he tulisivat mukaan?

— Puhutteko tosissanne, Paganel? Glenarvan kysyi.

— Aivan tosissani, rakas lordi. Se on noin viidensadankuudenkymmenen kilometrin matka, ei enempää. Kulkemalla seitsemäntoista kilometriä päivässä se kestää vajaan kuukauden, juuri sen ajan, joka tarvitaan *Duncanin* korjaukseen. Ah! Jos olisi puhe Australian mantereen halki marssimisesta lähempänä päiväntasaajaa, suurimman leveyden kohdalta, jos pitäisi samota äärettömien aavikoiden halki, jossa on hirvittävä kuumuus, siis tehdä mitä rohkeimmatkaan matkustajat eivät vielä ole yrittäneet, niin se olisi eri asia! Mutta tämä 37. leveysaste leikkaa Victorian maakuntaa, miltei englantilaisten aluetta, missä on teitä, rautateitä ja asutusta melkein kaikkialla pitkin matkaa. Sen matkan voi ajaa vaunuilla, jos haluaa, tai vielä paremmin rattailla. Se on kuin matka Lontoosta Edinburgiin. Ei muuta.

— Entä petoeläimet? kysyi Glenarvan, joka halusi tehdä kaikki mahdolliset muistutukset.

— Australiassa ei ole petoeläimiä.

— No villit sitten?

— Tällä leveysasteella ei ole viljeläkään, eivätkä ne missään tapauksessa ole julmia, niin kuin Uuden Seelannin asukkaat.

— Entä rosvot?

— Australian eteläisissä maakunnissa ei ole rosvoja; karkotetut on sijoitettu idän maakuntiin. Victorian maakunta ei ainoastaan ole kieltäytynyt vastaanottamasta niitä, vaan on laatinut lain, jonka mukaan toisten maakuntien vapautetutkaan rikolliset eivät saa tulla sen alueelle. Onpa Victorian hallitus tänä vuonna uhannut peruuttaa Peninsular Companylle myöntämänsä avustuksen, jos sen alukset käyvät ottamassa hiiliä niissä Länsi-Australian satamissa, joissa karkotettujen on sallittu oleskella. Kuinka, ettekö te tiedä sitä, vaikka olette englantilainen?

— Ensinnäkään minä en ole englantilainen, Glenarvan vastasi.

— Mitä herra Paganel sanoo, se on aivan totta, lausui nyt Paddy O'Moore. — Ei ainoastaan Victorian maakunta, vaan Etelä-Australia, Queensland, jopa Tasmaniakin ovat yksimielisesti sulkeneet alueensa karkotetuilta. Sinä aikana kuin olen täällä asunut, en ole kuullut puhuttavan ainoastakaan rosvosta.

— Enkä minäkään puolestani ole niitä milloinkaan tavannut, Ayrton lisäsi.

— Ette siis, ystäväni, Jacques Paganel lausui, — saa paljonkaan nähdä villejä; ei ole petoeläimiä eikä rosvoja. Euroopassa ei liene sellaisia paikkoja, joista voi sanoa samaa! No, onko sovittu?

— Mitä te arvelette, Helena? Glenarvan kysyi.

— Samaa kuin me kaikki, rakas Edward, lady Helena vastasi kääntyen kumppaneidensa puoleen, — matkaan, matkaan!

LÄHTÖ.

Kun Glenarvan oli kerran tehnyt päätöksen, hän pani sen myöskin nopeasti toimeen. Kun siis Paganelin ehdotus oli hyväksytty, hän antoi heti määräyksen panna matkavalmistelut toimeen mahdollisimman ripeästi. Lähtö määrättiin tapahtuvaksi ylihuomenna, 22. päivänä joulukuuta.

Mitä tuloksia saattoi tästä Australian halki kulkemisesta odottaa? Kun kerran Harry Grantin katsottiin kiistämättömän varmasti olevan Australiassa, saattoi tästä retkestä olla suuria seurauksia. Se lisäsi suotuisien mahdollisuuksien todennäköisyyttä. Ei kukaan odottanut, että kapteeni löytyisi juuri tältä 37. asteen linjalta, jota oli päätetty tarkoin seurata; mutta se saattoi ehkä leikata hänen jälkiään, ja joka tapauksessa se veisi suoraan hänen haaksirikkonsa paikalle. Se oli tärkein kohta.

Jos Ayrton lisäksi suostuisi liittymään matkustajiin, opastamaan heitä Victorian maakunnan metsien läpi, saattamaan heitä itärannikolle saakka, se lisäisi vielä menestyksen toiveita. Glenarvan oivalsi sen hyvin; hän halusi hartaasti varata itselleen Harry Grantin kumppanin arvokkaan avun ja kysyi hänen isännältään, olisiko tämä kovin pahoillaan, jos hän pyytäisi Ayrtonia tulemaan mukaan.

Paddy O'Moore suostui siihen, vaikkakin pahoitteli menettävänsä niin erinomaisen rengin.

— No, Ayrton, suostutteko seuraamaan meitä lähtiessämme etsimään *Britannian* haaksirikkoisia?

Ayrton ei vastannut heti tähän kysymykseen; näyttipä hän hetkisen epäröivänkin, mutta harkittuaan asiaa hän lausui:

— Kyllä, mylord, minä seuraan teitä, ja ellen voikaan opastaa teitä kapteeni Grantin jäljille, niin saatan teidät ainakin hänen laivansa haaksirikkopaikalle.

— Kiitos, Ayrton, Glenarvan vastasi.

— Yksi ainoa kysymys, mylord.

— Kysykää, ystäväni.

— Missä te tapaatte *Duncanin*?

— Melbournessa, ellei meidän tarvitse marssia Australian halki toiselle rannikolle saakka. Jos taas etsiskelymme ulottuu sinne asti, niin tavataan itärannikolla.

— Kuinka sen kapteeni...?

— Sen kapteeni odottaa määräystäni Melbournen satamassa.

— Hyvä, mylord, luottakaa minuun.

— Niin luotankin, Ayrton, Glenarvan vastasi.

Duncanin matkustajat kiittivät lämpimästi *Britannian* perämiestä. Etenkin kapteeni Grantin lapset kohtelivat häntä mitä herttaisimmin. Kaikki olivat hyvillään hänen päätöksestään, lukuunottamatta irlantilaisista, joka menettäisi hänessä älykkään ja uskollisen apulaisen. Mutta Paddy ymmärsi kuinka tärkeänä Glenarvanin täytyi pitää perämiehen mukaantuloa eikä väittänyt vastaan. Glenarvan pyysi häntä varustamaan kulkuneuvot matkaa varten Australian halki, ja kun sopimus oli tehty ja Ayrtonille ilmoitettu, milloin taas tavattaisiin, palasivat matkustajat laivalle.

Paluu tapahtui hilpeän mielialan vallitessa. Kaikki oli muuttunut. Kaikki epäröinti hälvennyt. Uljaiden etsijöiden ei tarvinnut enää kulkea umpimähkään pitkin tätä 37. leveysasteen linjaa. Harry Grant, siitä ei voinut olla epäilystä, oli pelastunut tälle mantereelle ja jokainen tunsu sydämessään sitä tyydytystä, jonka epätiedon jälkeen saatu varmuus antaa.

Suotuisissa oloissa saattoi *Duncan* kahden kuukauden kuluttua laskea Harry Grantin Skotlannin rannalle!

Kun John Mangles kannatti ehdotusta, että matkustajat yrittäisivät kulkea Australian halki, hän oletti tällä kertaa saavansa seurata retkikunnan mukana. Hän neuvottelikin siitä Glenarvanin kanssa. Hän esitti monia syitä tämän toivomuksensa tueksi, kiintymystänsä lady Helenaan ja lordiin itseensä, hyödyllisyyttään matkueen järjestäjänä ja tarpeettomuuttaan *Duncanin* kapteenina, sanalla sanoen senkin seitsemän pätevää perustetta, paitsi tietenkin sitä kaikkein pätevintä, jonka Glenarvan tiesi muutenkin.

— Yksi ainoa kysymys, John, Glenarvan sanoi. — Luotatteko ehdottomasti apulaiseenne?

— Tinkimättä, John Mangles vastasi. — Tom Austin on hyvä merimies. Hän vie *Duncanin* määräraikkaansa, korjauttaa sen taitavasti ja tuo sen määräpäivänä minne käsketään. Torp on täsmällinen velvollisuuden ja kurin mies. Hän täyttää aina saamansa käskyn tarkasti ja vitkastelematta. Te voitte siis, mylord, luottaa häneen niin kuin minuun itseeni.

— Asia on siis sovittu, John, Glenarvan vastasi, — te tulette meidän mukaamme; sillä onhan hyvä, hän lisäsi hymyillen, — että te olette läsnä, kun löydämme Mary Grantin isän.

— Voi, mylord! ... John Mangles mutisi.

Enempää hän ei saanut sanotuksi. Hän tunsu hetkeksi kalpenevansa ja tarttui lordi Glenarvanin hänelle ojentamaan käteen.

Seuraavana päivänä John Mangles palasi kirvesmiehen ja elintarvikkeita kuljettavien matruusien kanssa Paddy O'Mooren maatilalle. Oli järjestettävä kulkuneuvot yksissä tuumin irlantilaisen kanssa.

Koko perhe odotti häntä valmiina työskentelemään hänen määräystensä mukaan. Ayrton oli mukana eikä säästännyt kokemukseensa perustuvia neuvoja.

Paddy ja hän olivat yhtä mieltä siitä, että naismatkustajien piti matkata härkävankkureissa ja miesten ratsain. Paddy otti toimittaakseen juhdat ja vankkurit.

Vankkurit olivat kuusi ja puoli metriä pitkät, öljykangaskatoksella varustetut; pyörät, joita oli neljä, olivat umpinaiset puukiekot, ilman puolia ja vanteita. Vankkurien etupää, joka oli hyvin kaukana takapästä, oli yhdistetty niihin alkeellisella laitteella, joka ei sallinut äkkikäännöksiä. Etupäähän oli kiinnitetty kahdenkymmenenviiden metrin pituinen aisa; kahden puolen sijoitettaisiin kuusi härkää parittain, kolme kummallekin puolelle. Näin valjastetut härät vetivät vankkureita niska- ja hartiavoimalla, sillä ies oli kiinnitetty niskaan ja kaulahihna rautanalkilla ikeeseen. Kapean, pitkän, heiluvan, tieltä helposti luisuvan kulkuneuvon ohjaamiseen ja valjakon ajamiseen kepin avulla vaadittiin suurta taitoa. Mutta Ayrton oli jo harjaantunut siihen irlantilaisen maatilalla, ja Paddy meni takuuseen hänen taidostaan. Hän toimi siis ajurina.

Glenarvan pyysi häntä varustamaan kulkuneuvot matkaa varten Australian halki, ja kun sopimus oli tehty ja Ayrtonille ilmoitettu, milloin taas tavattaisiin, palasivat matkustajat laivalle.

Kun vankkureissa ei ollut jousia, ne olivat tietenkin epämukavat; mutta siihen täytyi tyytyä. Kun John Mangles ei voinut niiden kömpelölle rakenteelle mitään, hän piti huolen siitä, että sisäpuoli olisi mahdollisimman viihtyisä. Ensinnäkin se jaettiin lautaseinällä kahteen osastoon. Taakse päätettiin sijoittaa ruokavarat, matkatavarat ja Olbinettin kantokeittiö. Etuosa kuuluisi kokonaan naismatkustajille. Kirvesmiehen käsissä tämä osasto muodostui mukavaksi, paksulla matolla verhotuksi kamariksi, jossa oli peilipöytä ja kaksi vuodetta, toinen lady Helenalle, toinen Mary Grantille. Tarvittaessa saattoi etuosaston sulkea paksuilla nahkaverhoilla suojaksi öiden viileyttä vastaan. Hätätilassa voivat miehetkin saada siellä turvaa rankkasateiden aikana; mutta levähdyspaikoille oli heitä varten varattu telttä. John Mangles koetti ahtaaseen tilaan saada mahtumaan kaikki molemmille naisille tarpeelliset kapineet ja onnistui siinä. Lady Helenan ja Mary Grantin ei tarvinnut tässä pyörillä liikkuvassa kammiossa ylenmäärin ikävöidä *Duncanin* mukavia hyttejä.

Miesmatkustajien varusteet olivat yksinkertaisempia: seitsemän voimakasta hevosta varattiin lordi Glenarvanille, Paganelille, Robert Grantille, MacNabbsille, John Manglesille ja molemmille matruuseille, Wilsonille ja Mulradyille, jotka seurasivat isäntäänsä tällä uudella retkellä. Ayrtonilla oli oma paikkansa vankkurien ajopenkillä, ja Olbinett, jota ratsastaminen ei houkutellut, valmistautui kernaasti matkustamaan tavaraosastossa.

Hevoset ja härät olivat laitumella tilan niityillä ja sieltä helposti saatavissa koolle lähdön hetkellä.

Kaikki varattuaan ja annettuaan viimeiset ohjeet kirvesmiehelle John Mangles palasi laivalle

irlantilaisen perheen kanssa, joka halusi käydä tervehtimässä lordi Glenarvania. Ayrton oli katsonut sopivaksi tulla heidän mukaansa, ja kello neljän aikaan John nousi seuralaisineen *Duncanin* kannelle.

Heidät otettiin vastaan avosylin. Glenarvan tarjosi heille päivällistä laivallaan. Hän ei tahtonut olla kohteliaisuudessa huonompi, ja hänen vieraansa ottivat mielellään vastaan korvauksen australialaisesta vieraanvaraisuudestaan laivan salongissa. Paddy O'Moore oli ihmeissään. Hyttien kalusto, verhoilu, koko vaahtera- ja palisanteripuinen sisustus herätti hänen ihailuaan. Ayrton sitä vastoin antoi näille kallisarvoisille ylellisyyksille vain niukan tunnustuksen.

Mutta *Britannian* toinen perämies katsahti alusta sen sijaan enemmän merikuntoisuuden kannalta; hän tarkasti sen lastiruuman pohjaa myöten; laskeutui konehuoneeseen; tutki konetta, kysyi sen voimaa ja hiilenkulutusta; kävi sen hiiliruumissa, muonasäiliöissä, ruutivarastossa ja osoitti erikoista harrastusta sen asevarastoon, keulapakkaan sijoitettuun kanuunaan ja tämän kantavuuteen. Glenarvan oli tässä tekemisissä asiantuntijan kanssa; sen hän saattoi hyvin huomata Ayrtonin erikoisista kysymyksistä. Vihdoin tämä päätti kiertelynsä tarkastamalla mastot ja taklauksen.

— Teillä on tässä komea laiva, mylord, hän sanoi.

— Ennen kaikkea hyvä laiva, Glenarvan vastasi.

— Kuinka suuri sen tonnimäärä on?

— Kaksisataakymmenen tonnia.

— Erehtyisinkö paljon, Ayrton lisäsi, — olettaessani, että *Duncan* pääsee hyvinkin viisitoista solmua täydessä höyryssä?

— Sanokaa seitsemäntoista, John Mangles lausui, — niin osutte oikeaan.

— Seitsemäntoista! Ayrton huudahti, — mutta sittenhän eivät edes parhaat sotalaivat kykene saavuttamaan sitä!

— Ei ainoakaan! John Mangles vastasi. — *Duncan* on tosiaankin kilpa-alus, joka ei antaisi periksi missään kilpailussa.

— Eikö siilonkaan, kun se käyttää ainoastaan purjeita? Ayrton kysyi.

— Ei silloinkaan.

— No niin, mylord, ja te kapteeni, Ayrton lausui, — sallikaa laivoja ymmärtävän merimiehen onnitella teitä.

— Hyvä on, Ayrton, Glenarvan vastasi, — jääkää siis laivallemme, ja vain teistä riippuu, saatteko tämän laivan haltuunne.

— Minäpä ajattelen asiaa, mylord, perämies vastasi yksinkertaisesti.

Tällä hetkellä Olbinett tuli ilmoittamaan lordille, että päivällinen oli katettu. Glenarvan ja hänen vieraansa siirtyivät peräsalonkiin.

— Älykäs mies, tuo Ayrton, Paganel sanoi majurille.

— Liiankin älykäs! murahti MacNabbs, jota — täysin syyttä, se täytyy sanoa — toisen perämiehen kasvot ja eleet eivät miellyttäneet.

Aterian aikana Ayrton kertoi mielenkiintoisia seikkoja Australian mantereesta, jonka hän tunsikin erinomaisesti. Hän tiedusti, kuinka monta matruusia lordi Glenarvan ottaisi mukaan retkelle. Kuultuaan, että vain kaksi heistä, Mulrady ja Wilson, tulisivat mukaan, hän näytti hämmästyneeltä. Hän kehotti Glenarvania valitsemaan joukkonsa *Duncanin* parhaista merimiehistä. Olipa hän tässä suhteessa niin itsepäinen, että sen olisi sivumennen sanoen pitänyt haihduttaa kaikki epäluulo majurin mielestä.

— Mutta, Glenarvan sanoi, — onko matkamme Etelä-Australian poikki siis jossakin suhteessa vaarallinen?

— Ei laisinkaan, Ayrton kiiruhti vastaamaan.

— No, jättäkäämme siis laivalle niin paljon väkeä kuin mahdollista. *Duncanin* purjeita hoitamaan ja sitä korjaamaan tarvitaan miehiä. Ennen kaikkea on tärkeätä, että se on täsmällisesti määräraikalla, joka sille tuonnempana ilmoitetaan. Älkäämme siis vähentäkö sen miehistöä.

Ayrton näytti ymmärtävän lordi Glenarvanin huomautuksen eikä inttänyt enempää.

Illan tullen erosivat skotlantilaiset ja irlantilaiset. Ayrton ja Paddy O'Mooren perhe palasivat kartanoonsa. Hevosten ja vankkurien oli määrä olla valmiina huomiseksi. Lähtö määrättiin kello kahdeksaksi aamulla.

Lady Helena ja Mary Grant suorittivat sitten viimeiset matkavarustelunsa. Ne olivat lyhyet ja varsinkin mutkattomammat kuin Jacques Paganelin. Tiedemies käytti osan yötä kiertääkseen auki, puhdistaakseen ja taas kiertääkseen kiinni kaukoputkensa laseja. Niinpä hän nukkui vielä seuraavana aamuna varhain, kun majuri kaikuvalla äänellä herätti hänet.

Tavarat oli jo kuljetettu maatilalle John Manglesin toimesta. Vene odotti retkeläisiä, jotka astuivat siihen ripeästi. Nuori kapteeni antoi viimeiset ohjeensa Tom Austinille, käski hänen ehdottomasti odottaa lordi Glenarvanin määräyksiä Melbournessa ja noudattaa niitä täsmällisen tarkasti, mitä ne sisältäisivätkin.

Vanha merimies vastasi John Manglesille, että häneen saattoi luottaa. Laivaväen puolesta hän toivotti lordille menestyksestä retkeä. Vene lähti, ja miehistö kajahdutti ilmoille kaikuvan hurraa-huudon.

Kymmenen minuutin kuluttua vene saapui rannalle. Vähän myöhemmin matkustajat ehtivät irlantilaisen maatilalle.

Kaikki oli valmiina. Lady Helena oli ihastunut vankkurikammioonsa. Valtavat ajoneuvot, niiden alkeelliset pyörät ja tukevat palkit miellyttivät häntä erikoisesti. Parittain valjastetut kuusi härkää olivat patriarkallisen näköisiä, mikä häntä suuresti viehätti. Ajokeppi kädessä Ayrton odotti uuden isäntänsä käskyjä.

— Peijakas, Paganel sanoi, — onpas siinä kulkuneuvo, joka vastaa kaiken maailman postivaunuja! En tiedä parempaa keinoa kulkea maailman ympäri silmäkääntäjien tapaan. Talo, joka siirtyy, kulkee, pysähtyy minne hyväksi katsotte, voiko toivoa parempaa? Sen olivat muinaiset sarmaatit ymmärtäneet ja matkasivat vain tällä tavoin.

— Herra Paganel, lady Helena vastasi, — toivon saavani ilokseni vastaanottaa teidät salongissani.

— Niinkö, rouva, tiedemies vastasi, — sehän on minulle suuri kunnia. Oletteko määrännyt erikoisen vierailupäivän?

— Minä olen kotona joka päivä ystäviäni varten, lady Helena vastasi nauraen, — ja te olette...

— Uskollisin kaikista, rouva, Paganel täydensi ritarillisesti.

Tämän kohteliaisuuksien vaihdon keskeytti seitsemän täysin satuloidun hevosen saapuminen, joita yksi Paddyn pojista talutti. Lordi Glenarvan suoritti irlantilaiselle näiden eri tilaustensa hinnan, lisäten suuret kiitoksensa, joille kunnon siirtolainen antoi ainakin yhtä paljon arvoa kuin guineoille.

Annettiin lähtömerkki. Lady Helena ja neiti Grant asettuivat osastoonsa, Ayrton istuimelleen, Olbinett vankkurien takaosaan; Glenarvan, majuri, Paganel, Robert, John Mangles ja molemmat matruusit, kaikki kivääreillä ja revolvereilla aseistettuina, nousivat ratsujen selkään. Paddy O'Moore lausui perheensä yhteen ääneen säestämänä: — Herran huomaa! Ayrton antoi kuulua omituisen äännähdyksen ja pisti kepillä pitkää valjakkoaan. Vankkurit heilahtivat, palkit natisivat, akselit kitisivät pyörien navoissa, ja pian oli tien käänteessä kunnon irlantilaisen vierasvarainen maatila kadonnut näkyvistä.

VICTORIAN MAAKUNTA.

Oli 22. päivä joulukuuta 1864. Tätä kuukautta, joka pohjoisella pallonpuoliskolla on niin kylmä, kalsea ja kostea, olisi tällä mantereella pitänyt nimittää kesäkuuksi. Tähtitieteellisesti kesä olikin alkanut jo eilen, sillä 21. päivänä joulukuuta oli aurinko saavuttanut Kauriin kääntopiirin ja se viipyi taivaanrannan yläpuolella jo muutaman minuutin vähemmän. Niinpä tämä lordi Glenarvanin uusi matka oli suoritettava vuoden kuumimpana aikana ja melkein trooppisen auringon helteessä.

Englantilaisia alueita tässä Tyynen valtameren osassa nimitetään yhteisesti Australasiaksi. Siihen kuuluu Uusi Hollanti, Tasmania, Uusi Seelanti ja muutamia lähisaaria. Australian mannermaa taas on jaettu suuruudeltaan ja rikkaudeltaan hyvin erilaisiin, laajoihin maakuntiin. Kun luo silmäyksen Petermannin tai Preschoellin piirtämiin uusiin karttoihin, hämmästyy aluksi näiden jakojen

suoraviivaisuutta. Englantilaiset ovat viivoittimella vetäneet sovinnaiset, näitä suuria maakuntia erottavat rajat. Ne eivät ole välittäneet vuorijonoista, jokien uomista, ilmaston vaihtelusta tai rotujen eroavuuksista. Nämä siirtokunnat rajoittuvat suorakulmaisesti toinen toiseensa ja liittyvät yhteen kuin shakkilaudan ruudut. Tässä suorien viivojen ja suorien kulmien järjestelyssä näkee maanmittarin, mutta ei maantieteilijän käsialan. Ainoastaan rannikkojen vaihtelevat mutkat, vuonot, lahdet, niemet ja poukammat panevat viehättävällä säännöttömyydellään luonnon nimessä vastalauseensa.

Tämä shakkilaudan jäljittely kiihdytti aina ja syystä kyllä vilkasta Jacques Paganelia. Jos Australia olisi ollut Ranskan oma, niin ranskalaiset maantieteilijät eivät varmastikaan olisi vieneet kulmamittarin ja viivoittimen intoa näin pitkälle.

Valtameren suuren saaren maakuntia on nykyään luvultaan kuusi: Uusi Etelä-Wales, pääkaupunkina Sydney; Queensland, pääkaupunkina Brisbane; Victorian maakunta, pääkaupunkina Melbourne; Etelä-Australia, pääkaupunkina Adelaide; Länsi-Australia, pääkaupunkina Perth; ja vihdoin Pohjois-Australia, vielä ilman pääkaupunkia. Uudisasukkaita asuu ainoastaan rannikoilla. Tuskin yhtään tärkeää kaupunkia on osattu perustaa kolmensadan kilometrin päähän sisämaahan. Maan sisäosa, toisin sanoen se alue, joka on yhtä suuri kuin kaksi kolmannesta Euroopasta, on melkein tuntematon.

Onneksi 37. leveysaste ei kulje näiden äärettömien erämaiden, luoksepääsemättömien seutujen kautta, jotka jo ovat maksaneet tieteelle useita uhreja. Glenarvan ei olisi voinut uhmata niitä. Hän oli tekemisissä vain Australian eteläisen osan kanssa, johon kuului pieni kolkka Adelaiden maakuntaa, Victorian maakunta koko leveydeltään ja vihdoin nurinkäännetyn kolmion muotoisen Uuden Etelä-Walesin eteläisin kärki.

Kap Bernouillista Victorian rajalle on matkaa tuskin sataa kilometriä. Se oli kahden päivän taival, ei enempää, ja Ayrton arveli seuraavan päivän iltana päästävän levolle Aspleyssä, Victorian maakunnan läntisimmässä kaupungissa.

Alkumatkalla ovat ratsastajat ja hevoset aina innokkaita. Edellisten innosta ei ole mitään sanomista, mutta jälkimmäisten vauhtia näytti olevan parasta hillitä. Jolla on pitkä matka edessään, sen on säästettävä hevostaan. Niinpä päätettiin, että kunakin päivänä kuljettaisiin keskimäärin vain neljäkymmentä, korkeintaan viisikymmentä kilometriä.

Härät, jotka ovat suorastaan kuin koneita, jotka menettävät ajassa sen, mitä voittavat tehossa, astuvat tietysti hitaasti, ja hevosten oli sovellettava vauhtinsa niiden mukaan. Vankkurit matkustajineen ja varastoineen olivat karavaanin ytimenä, sen liikkuvana linnoituksena. Ratsastajat saattoivat kuljeksia sen sivuilla, mutta eivät milloinkaan etäännyä siitä kauas.

Niinpä kun ei mitään vakinaista marssijärjestystä ollut säädetty, oli jokainen vapaa tietyissä rajoissa noudattamaan omaa makuaan, metsämiehet samoilemaan seutua, seuramiehet keskustelemaan vankkurien asukkaiden kanssa, filosofit yhdessä filosofoimaan. Paganelin, jolla oli kaikki nämä eri ominaisuudet, olisi pitänyt olla yhtä aikaa kaikkialla.

Matka Adelaiden maakunnan kautta ei ollut millään tavalla mielenkiintoinen. Matalia, mutta pölyisiä kunnaita, suuria aloja epämääräistä maaperää, joilla siellä on yhteisnimenä "bush", luonnonniittyjä, joilla kasvavien suolapitoisten pensaiden kulmikkaita lehtiä lampaat erityisesti himoitsevat, seurasi toinen toistaan peninkulmittain. Siellä täällä näkyi muutamia "pig's-face" nimisiä, Uudelle Hollannille ominaisia sikopäisiä lampaita, jotka liikuskelivat laitumella Adelaidesta rannikolle äskettäin rakennetun sähkölennätinlinjan pylväiden välissä.

Tähän saakka nämä tasangot muistuttivat suuresti Argentiinan pampan yksitoikkoisia lakeuksia. Sama ruohoinen ja tasainen maa. Sama taivasta vasten jyrkästi rajoittuva näköpiiri. MacNabbs väitti, ettei ollut vaihdettu maata; mutta Paganel vakuutti, että seutu muuttuisi pian. Hän takasi, että saadaan nähdä ihmeellisiä asioita.

Kello kolmeen mennessä vankkurit kulkivat laajan, puuttoman alueen yli, joka on tunnettu moskiittotasankona. Tiedemies sai maantieteelliseksi mielihyväkseen todeta, että se ansaitsi nimensä. Mutta matkustajat ja eläimet kärsivät kovasti näiden kiusallisten hyönteisten alituisista pistoista, joita oli mahdoton välttää; kirvely saatiin kuitenkin lievennetyksi mukana olleen lääkevaraston ammoniakilla. Paganel ei voinut olla toivottamatta hornan kattilaan näitä verenhimoisia sääskiä, jotka raatelivat hänen pitkää vartaloaan kihelmöivillä pistoillaan.

Illemmalla päästiin seudulle, missä muutamat vehmaat akasiapensaat vilkastuttivat tasankoa; tuolla täällä oli rykelmä valkoisia kumipuita; kauempana tuoreita pyöränjalkiä; sitten eurooppalaista alkuperää olevia puita, oliivi- ja sitruunapuita ja vihantia tammia sekä vihdoin aitoja hyvässä kunnossa. Kello kahdeksan aikaan saapuivat juhdat, jouduttaen kulkuaan Ayrtonin kepin ajamina, Red Gumin asemalle.

"Asemalla" tarkoitetaan sisämaan uudistaloja, joissa kasvatetaan karjaa, Australian päärikkautta. Karjankasvattajat, "squatters", maassa kyyhöttäjät, ovat saaneet nimensä englantilaisesta teonsanasta "squat", kyyhöttää; se onkin ensimmäinen asento, johon jokainen vaelluksiinsa näillä aavoilla alueilla väsynyt siirtolainen asettuu.

Red Gumin asema oli pienehkö uudisasutus. Mutta Glenarvan sai siellä osakseen runsasta vieraanvaraisuutta. Näiden yksinäisten asumusten katon alla on pöytä alituisesti katettuna matkamiestä varten, ja australialainen uudisasukas on aina kohtelias isäntä.

Seuraavana aamuna valjasti Ayrton juhtansa päivän valjetessa. Hän tahtoi vielä samana iltana ehtiä Victorian alueelle. Maaperä kävi vähitellen epätasaisemmaksi. Jono pieniä, helakanpunaisen hiekan peittämiä kunnaita aaltoili silmäkantamattomiin. Se oli kuin suunnaton, tasangon ylle heitetty punainen vaippa, jonka poimuja tuuli paisutti, joukko valkotäpläisiä, suora- ja sileärunkoisia "malley"-kuusia levitteli oksiaan ja tummanvihreitä havujaan vehmaan ruohiston yllä, missä vilisi hilpeitä hyppyrottia. Sen jälkeen tuli pensaita ja nuoria kumipuita kasvavia laajoja kenttiä; sitten alkoivat ryhmät olla hajanaisempia, yksinäisten pensaiden sijasta näkyi puita, ja nyt nähtiin ensimmäinen näyte Australian metsistä.

Victorian rajaa lähestyttäessä muuttui maan muoto yhä tuntuvasti. Matkustajat huomasivat olevansa uudenlaisella maaperällä. He kulkivat järkähtämättä suoraan eteenpäin, minkään esteen, järven tai vuoren pakottamatta heitä poikkeamaan syrjään tai tekemään kierroksia. He noudattivat käytännössä mittausopin ensimmäistä sääntöä ja seurasivat poikkeuksetta lyhyintä tietä kahden pisteen välillä. Väsymyksestä ja hankaluuksista ei ollut puhuttakaan.

Vauhti sovellettiin härkien verkkaisen kulun mukaan, ja vaikka nämä tyynet eläimet eivät marssineet nopeasti, ne eivät ainakaan pysähtyneet.

Niinpä kuljettuaan kahtena päivänä lähes sata kilometriä karavaani saapui, joulukuun 23. päivän illalla Aspleyhin, Victorian maakunnan ensimmäiseen kaupunkiin, joka sijaitsee 141. pituusasteen kohdalla Wimerran piirissä.

Ayrton ohjasi vankkurit majataloon, joka paremman puutteessa oli saanut nimekseen *Kruunun hotelli*. Illallinen, joka oli valmistettu yksinomaan lampaanlihasta mitä moninaisimmalla tavalla, höyrysi pöydällä.

Syötiin paljon, mutta puhuttiin vielä enemmän. Kaikki halusivat oppia tuntemaan Australian mantereeseen erikoisuuksia ja kyselivät niitä uteliaasti maantieteilijältä. Paganel oli heti valmis ja kuvaili tätä Victorian maakuntaa, jota sanotaan Onnelliseksi Australiaksi.

— Väärä määritelmä! hän sanoi. — Olisi parempi sanoa sitä Rikkaaksi Australiaksi, sillä maiden laita on kuin ihmistenkin: rikkaus ei tee onnea. Kultakaivostensa vuoksi Australia joutui julmien ja tuhoisien seikkailijoiden haltuun. Saatte sen nähdä, kun tulemme kulta-alueille.

— Eikö Victorian siirtokunta ole jokseenkin äskettäin perustettu? lady Glenarvan kysyi.

— On, rouva, se ei ole vielä ollut olemassa täyttä kolmeakymmentä vuotta. Kesäkuun 6 päivänä 1835, eräänä tiistaina...

— Kello neljännestä yli seitsemän illalla, lisäsi majuri, jonka teki mieli nolata Paganel hänen turhantarkkojen tietojensa vuoksi.

— Ei, vaan kymmenen minuuttia yli seitsemän, maantieteilijä vastasi vakavasti, — Batman ja Falckner perustivat uudisasutuksen sen lahden rannalle, missä nykyään on suuri Melbournen kaupunki. Viidentoista vuoden aikana oli siirtokunta osana Uuden Etelä-Walesin maakuntaa ja sen pääkaupungin Sydneyn alainen. Mutta vuonna 1851 se julistettiin itsenäiseksi ja otti Victorian nimen.

— No onko se sittemmin menestynyt? Glenarvan kysyi.

— Päätelkää itse, jalo ystäväni, Paganel vastasi. — Minulla on viimeisen tilaston numerot; ajatelkoon MacNabbs mitä hyvänsä, mutta minä en tiedä mitään kaunopuheisempaa kuin numerot.

— Antakaa kuulua, majuri sanoi.

— No kuulkaa sitten. Vuonna 1836 Port Philippen siirtokunnassa oli kaksisataa neljäkymmentäneljä asukasta. Nykyään Victorian maakunnan asukasluku on viisisataaviisikymmentä tuhatta. Seitsemän miljoonaa viiniköynnöstä tuottaa sille vuosittain satakaksikymmentäyksi tuhatta gallonaa viiniä. Satakolmetuhatta hevosta kiittää sen tasangoilla ja kuusisataaseitsemänkymmentä viisi tuhatta kaksisataakahdeksänkymmentäkaksi sarvipäätä saa elantonsa sen laajoilla laidunmailla.

— Eikö sentään ole jonkin verran sikojakin? MacNabbs kysyi.

— On, majuri, seitsemänkymmentäyhdeksän tuhatta kuusisataakaksikymmentäviisi, ellei teillä ole mitään sitä vastaan.

— Entä paljonko lampaita, Paganel?

— Seitsemän miljoonaa sataviisitoistatuhatta yhdeksänsataa neljäkymmentäkolme, MacNabbs.

— Niihin luettuna sekin jota paraikaa syömme, Paganel?

— Ei, se vähennettynä, siitä kun on syöty jo kolme neljänestä.

— Hyvä, herra Paganel! lady Helena huudahti nauraen sydämensä pohjasta. — Täytyy myöntää, että te olette valmistautunut näihin maantieteellisiin kysymyksiin, ja tehköön serkku MacNabbs mitä tahansa, hän ei saa teitä lankaan.

— Mutta minun ammattiinihan kuuluu, rouva, näiden asioiden tietäminen ja niiden ilmoittaminen teille tarvittaessa. Ja voitte uskoa minua, kun sanon, että tämä omituinen maa näyttää meille vielä ihmeitä.

— Tähän saakka kuitenkin ... huomautti MacNabbs, joka huvikseen ärsytti maantieteilijää saadakseen hänet kiihtymään.

— Odottakaa toki, maltiton majuri! Paganel huudahti. — Tuskin on vielä jalkanne rajalla, kun jo alatte nurkua! Mutta minä sanon teille, toistan vielä kerran, että tämä seutu on merkillisin maan päällä. Sen pinnanmuodot, sen luonto, sen tuotteet, sen ilmasto, jopa sen tuleva häviäminenkin ovat hämmästyttäneet ja hämmästyttävät nyt ja vastakin koko maailman tiedemiehiä. Kuvitelkaa, ystäväni, maata, jonka rannat, eikä keskus, ovat ensiksi nousseet laineista kuten jättilaisrengas; keskiosassa kenties on puoliksi kuivunut sisämeri; virrat kuivuvat päivä päivältä; ei ole kosteutta, ei ilmassa eikä maassa; puiden lehdet kääntävät reunansa eikä lapansa aurinkoa kohti eivätkä anna mitään varjoa; puu on usein palamatonta; sateella putoaa suuria kiviä; metsät ovat matalia ja ruoho jättimäistä; eläinkunta on kummallinen, nelijalkaisilla on nokka, kuten echidna- ja ornithorynchus-lajeilla, mikä on pakottanut luonnontieteilijät luomaan niitä varten erikoisen uuden luokan, monotremit; kenguru hyppelee eripituisilla jaloillaan; lampailta on sianpää; ketut loikkivat puusta puuhun; joutsenet ovat mustia; rotat tekevät linnunpesiä; "bowes-bird" avaa salonkinsa oven siivekkäille vierailleen; linnut hämmästyttävät meitä laulujensa ja kykyjensä vaihteluilla, yksi kun on kuin kello ja toinen viuhuu kuin postimiehen piiska, kolmas matkii tahkoamista, neljäs lyö sekunteja kuin kellon heiluri, viides nauraa aamulla auringon noustessa ja kuudes itkee illalla sen laskiessa! Ah! Onhan tämä, jos mikään, merkillistä, järjetöntä seutua, arvoituksellista ja luonnotonta maata! Hyvällä syyllähän siitä on kuuluisa kasvitieteilijä Grimard voinut sanoa: — Tällainen on Australia; jonkinlainen yleisten lakien irvikuva tai pikemminkin koko muun maailman kasvoja vasten heitetty uhma!

Paganelin vuolas sanatulva ei näyttänyt voivan loppua. Maantieteellisen seuran kaunopuheinen sihteeri oli haltioissaan. Hän puhui yhä edelleen liikutellen eloisesti käsiään ja heilutellen haarukkaa pöytänaapureidensa suureksi vaaraksi. Mutta vihdoin hänen äänensä hukkui jyliseviin hyvähuutoihin, ja hänen täytyi vaieta.

Tällaisen Australian erikoisuuksien luettelon jälkeen kukaan ei tietenkään ajatellut kysyä häneltä enempää. Mutta sittenkään majuri ei malttanut olla tyyneällä äänellään sanomatta:

— Onko siinä kaikki, Paganel?

— Kaikkiko? Ei toki! tiedemies vastasi uudelleen innokkaasti.

— Mitä? lady Helena kysyi erittäin uteliaana. — Onko Australiassa jotakin vielä hämmästyttävämpää?

— On, rouva, sen ilmasto! Se vie omituisuudellaan kaikesta muusta voiton.

— Todellako? huudahdettiin.

— Minä en puhu happirikkaan ja typpiköyhän Australian mantereen terveydellisistä ominaisuuksista; ei ole kosteita tuulia, kun pasaatituulet puhaltavat yhdensuuntaisina sen rannikoiden kanssa, ja useimmat taudit ovat täällä tuntemattomia, lavantaudista tuhkarokkoon ja kroonisiin tauteihin saakka.

— Se ei olekaan mikään vähäinen etu, Glenarvan huomautti.

— Ei olekaan, mutta minä en puhu siitä, Paganel vastasi. — Täällä on ilmastolla eräs uskomaton ominaisuus.

— Mikä? John Mangles kysyi.

— Te ette kuitenkaan uskoisi minua.

— Päinvastoin, kuulijat huudahtivat, ollen loukkaantuvinaan.

— No niin, se on...

— Mikä sitten?

— Siveyttä parantava.

— Siveyttä parantava?

— Niin, tiedemies vastasi vakuuttavasti. — Siveyttä parantava. Täällä eivät metallit ruostu ilmassa eivätkä ihmiset. Täällä valkaisee puhdas ja kuiva ilma pian kaikki, pellavan ja sielut! Ja Englannissa oli varmaan huomattu tämän ilmaston edut, kun päätettiin tähän maahan lähettää siveellisen parannuksen tarpeessa olevat ihmiset.

— Mitä! Onko sellaista vaikutusta todella huomattavissa? lady Glenarvan kysyi.

— On, rouva, eläimiin ja ihmisiin.

— Ettekö laske leikkiä, herra Paganel?

— En ensinkään. Hevoset ja nautaeläimet ovat täällä huomattavan kuuliaisia. Saattehan nähdä.

— Eihän se ole mahdollista!

— Niin on asia. Ja tähän elvyttävään ja terveelliseen ilmaan siirretyt pahantekijät ovat kuin uudestisyntyneitä muutamassa vuodessa. Filantroopit tuntevat tämän vaikutuksen. Australiassa parantuvat kaikki luonteet.

— Mutta silloin, herra Paganel, lady Helena sanoi, — mitä tuleekaan teistä, joka olette jo niin hyvä, tässä armoitetussa maassa?

— Erinomainen, rouva, Paganel vastasi, — kerrassaan erinomainen!

WIMERRA-JOKI.

Seuraavana eli 24. päivänä joulukuuta lähdettiin liikkeelle auringon noustessa. Lämpö oli jo aikamoinen, mutta siedettävä, tie melkein tasainen ja hevosille mukava. Matkue joutui harvanpuoleiseen viidakkoon. Hyvän päivämatkan jälkeen se illalla majoittui Valkean järven rannalle, jonka vesi oli suolapitoista ja juotavaksi kelpaamatonta.

Siellä oli Jacques Paganelin pakko myöntää, että tämä järvi ei ollut valkoinen enempää kuin Mustameri on musta, Punainen meri punainen, Keltainen joki keltainen tai Siniset vuoret sinisiä. Maantieteilijän itserakkaus pakotti hänet kuitenkin kovasti väittelemään, mutta hänen perustelujaan ei myönnetty päteviksi.

Olbinett valmisti illallisaterian täsmällisesti kuten aina; sen jälkeen matkustajat, toiset vankkureissa, toiset teltassa, riensivät nukkumaan huolimatta "dingojen", Australian sakaalien, valittavasta ulvonnasta.

Ihana tasanko levisi Valkean järven toisella puolella kirjavanaan auringonkukkia. Herätessään seuraavana päivänä teki Glenarvanin ja hänen kumppaniensa mieli kiljua ihastuksesta silmiensä eteen aukenevasta suurenmoisesta näystä. Lähdettiin matkaan. Ainoastaan muutamat kaukaiset kummut osoittivat maan kohoavan. Niin kauas kuin silmä kantoi oli kaikki vain ruoho- ja kukkakenttää keväisessä loistossaan. Hienolehtisen pellavan sinervä vivahdus sulii tälle seudulle ominaisen *acanthus*-lajin heleään punaan. Tätä vihannuutta elävöittivät vielä monet *verbenaceae*-heimon lajit ja suolapitoinen maa peittyi vihertävien tai punertavien, valtaiseen *salsolaceae*-heimoon kuuluvien hanhenjalkojen, maksaruohojen ja juurikkaiden alle. Ne ovat teollisuudelle hyödyllisiä kasveja, sillä niistä saa mainiota soodaa polttamalla ja tuhkaa liuottamalla. Paganel, josta kukkien keskellä tuli

kasvitieteilijä, mainitsi kunkin eri lajin nimeltä eikä häneltä, kun hän aina halusi esittää numeroita, jäänyt huomauttamatta, että Australian kasvistossa oli tähän saakka tavattu neljäntuhattakaksisataa lajia, jotka on jaettu sataankahteenkymmeneen heimoon.

Myöhemmin, kun oli nopeasti kuljettu parikymmentä kilometriä, vierivät vankkurit korkeiden akaasia-, mimoosa- ja kukinnoltaan niin vaihtelevaisten, valkoisten kumipuumetsiköiden välissä. Kasvimaailma ei tällä "spring-plainien", lähteiden kostuttamien tasankojen seudulla ollut kiittämätön päivänkehrälle, vaan antoi tuoksuina ja väreinä takaisin, mitä aurinko antoi sille säteinä.

Eläinmaailman tuotteet eivät olleet niin moninaisia. Muutamia kasuaareja hyppeli tasangolla, mutta niitä ei päästy lähestymään. Majurin onnistui kuitenkin ampua kylkeen erästä perin harvinaista eläintä, joka on sukupuuttoon kuolemassa. Se oli "jabiru", jota englantilaiset siirtolaiset sanovat jättiläiskurjeksi. Tämä lintu oli puolitoista metriä korkea, ja sen musta, leveä, kartiomainen ja teräväkärkinen nokka oli neljäkymmentäviisi senttiä pitkä. Sen pään orvokinsiniset ja purppuranpunaiset vivahteet olivat kaulan kiiltävänvihreän, kurkun häikäisevänvalkoisen ja pitkien säärien helakanpunaisen värin räikeänä vastakohtana. Luonto näytti tähän lintuun tuhlanneen alkuperäisten väriensä koko varaston.

Lintua ihmeteltiin kovasti, ja majuri olisi ollut päivän sankari, ellei pikku Robert olisi muutamaa kilometriä kauempana tavannut ja urhoollisesti tappanut erästä oudon muotoista eläintä, joka oli puoleksi siili, puoleksi muurahaiskarhu, puolitekoinen olio kuten luomisen alkuaikojen eläimet. Sen hampaattomasta suusta roikkui venyvä, pitkä ja tahmea kieli, pyydystäen muurahaisia, jotka ovat tämän eläimen pääasiallisena ravintona.

— Se on muurahaispiikkisika! Paganel sanoi, antaen tälle monotremille oikean nimen. — Oletteko koskaan nähnyt sellaista eläintä?

— Se on hirvittävä! Glenarvan lausui.

— Hirvittävä, mutta mielenkiintoinen, Paganel vastasi, — muuten yksinomaan Australiassa elävä, ja sitä saisi turhaan etsiä mistään muualta maailmassa.

Tietenkin Paganel halusi ottaa inhottavan muurahaispiikkisian mukaan ja panna sen tavaraosastoon. Mutta Olbinett vastusti sitä niin ehdottomasti, että tiedemies luopui tämän monotremi-näytteen säilyttämisestä.

Tänä päivänä kulkivat matkustajat 141. pituusasteen yli noin puolen asteen verran. Tähän saakka he olivat tavanneet vähän siirtolaisia, vähän squattereita. Maa näytti autiolta. Alkuasukkaista ei näkynyt varjoakaan, sillä villit heimot harhailivat pohjoisempina pitkin suunnattomia, Darlingin ja Murrayn lisäjokien kostuttamia erämaita.

Muuan omituinen näky kiinnitti kuitenkin Glenarvanin joukon huomiota. Se sai nähdä erään niitä tavattoman suuria karjalaumoja, joita rohkeat yrittelijät kuljettavat idän vuorilta Victorian ja Etelä-Australian maakuntiin saakka.

Kello neljän aikaan iltapäivällä John Mangles huomasi viiden kilometrin päässä edessäpäin horisontissa kohoavan suunnattoman pölypilven. Mistä tämä ilmiö johtui? Sitä oli vaikea sanoa. Paganel oli taipuvainen olettamaan jotakin meteoria, jolle hänen vilkas mielikuvituksensa jo etsi luonnollista syytä. Mutta Ayrton lopetti hänen retkeilynsä arvailujen mailla ilmoittaen, että pölyn nouseminen johtui liikkeellä olevasta karjalaumasta.

Perämies ei erehtynytäkään. Paksu pilvi läheni. Sen keskestä kuului loputonta määkinää, hirnuntaa ja mylvinää. Tähän karjan mölinään sekaantui ihmisääniäkin huutojen, vihellysten ja melun muodossa.

Metelöivästä pilvestä tuli esiin muuan mies. Hän oli tämän nelijalkaisten armeijan ylijohdaja. Glenarvan meni häntä vastaan, ja tuttavuutta tehtiin kursailuitta. Johtaja tai, käyttääksemme hänen oikeaa arvonimeään "stock-keeper", omisti itse osan karjaa. Hän oli nimeltään Sam Machell ja tuli todellakin itämaakunnista ja oli matkalla Portlandin lahtea kohti.

Hänen karjaansa kuului kaksitoistatuhatta seitsemänkymmentäviisi päätä eli tuhat nautaa, yksitoistatuhatta lammasta ja seitsemänkymmentäviisi hevosta. Kaikki nämä eläimet oli ostettu laihoina Sinivuorten tasangoilla ja vietiin lihotettaviksi Etelä-Australian reheville laitumille, missä ne taas myytäisiin suurella voitolla. Niinpä Sam Machell saattoi hyötyä seitsemäntuhatta viisisataa puntaa voittaessaan kaksi puntaa naudalta ja puoli puntaa lampaalta. Se oli suuri yritys. Mutta millaista kärsivällisyyttä, millaista tarmoa tarvittiinkaan tämän vastahakoisen lauman viemiseksi määräpaikkaan ja millaisia vaivoja pitikään kestää! Tästä ankarasta ammatista saatu voitto oli raskaasti ansaittu!

Sam Machell kertoi muutamalla sanalla tarinansa, karjan jatkaessa matkaansa mimoosametsiköiden

välissä. Lady Helena, Mary Grant ja ratsastajat olivat laskeutuneet maahan ja kuuntelivat stock-keeperin kertomusta tuuhean kumipuun siimeksessä istuen.

Karjakauppias oli lähtenyt matkalle seitsemän kuukautta sitten. Hän pääsi noin viisitoista kilometriä päivässä, ja hänen pitkä matkansa kestäisi vielä kolme kuukautta. Hänellä oli mukanaan apureina tässä työläässä puuhassa kaksikymmentä koira ja kolmekymmentä miestä, joista viisi mustaa, erinomaisen taitavia löytämään eksyneiden eläinten jäljet. Kuudet vankkurit seurasivat armeijaa. Varustettuina "stock-whipeillä", ruoskilla, joiden varsi oli noin puolimetrisen ja siima kolme metriä pitkä, ajajat marssivat rivien välissä palauttaen usein häiriytyvän järjestyksen, koirien keveän ratsuväen kirmaillessa sivustoilla.

Matkustajat ihmettelivät karjassa aikaansaattua kuria. Eri rodut kulkivat erillään, sillä naudat ja villit lampaat eivät tule hyvin toimeen keskenään; edelliset eivät suostu milloinkaan laitumeen, jonka poikki jälkimmäiset ovat liikkuneet. Sen vuoksi oli pakko sijoittaa naudat etupäähän, missä ne kulkivat kahteen pataljoonaan jaettuina. Niitä seurasi viisi rykmenttiä lampaita kahdenkymmenen ajajan komennossa, ja hevostomppania oli jälkijoukkona.

Sam Machell selitti kuulijoilleen, että armeijan oppaina eivät olleet koirat eikä miehet, vaan sonnit, älykkäät "leaderit", joiden etevämmyyden niiden kumppanit tunnustivat. Ne marssivat eturivissä, juhlallisen arvokkaina, noudattaen vaistomaisesti oikeaa suuntaa, syvästi vakuuttuneina oikeudestaan kunnioittavaan kohteluun. Niitä kohdeltiin hellävaroen, sillä karja totteli näitä johtajia empimättä. Jos niiden päähän pälkähti pysähtyä, siihen oikkuun täytyi mukautua, ja turhaa olisi ollut yrittää liikkeelle levähdyksen jälkeen, elleivät ne itse antaneet lähtömerkkiä.

Muutamit stock-keeperin lisäämät yksityiskohdat täydensivät kertomusta tästä retkestä, joka olisi ansainnut olla itse Ksenofonin kuvaama, ellei suorastaan johtama. Niin kauan kuin armeija marssi tasangolla, oli kaikki hyvin. Vähän hankaluutta, vähän vaivaa. Eläimet söivät kulkiessaan, sammuttivat janonsa laidunten monista puroista, nukkuivat yön, marssivat päivän ja kokoontuivat kuuliaisesti koirien haukunnasta. Mutta mantereeseen suurissa metsissä, eukalyptus- ja mimoosametsiköiden kautta kuljettaessa vaikeudet lisääntyivät. Komppaniat, pataljoonat ja rykmentit sekaantuivat tai hajaantuivat, ja niiden uudelleenjärjestämiseen meni pitkä aika. Jos onnettomuudeksi joku "leader" sattui eksymään, se täytyi löytää kaikin mokomin yleisen hajaannuksen välttämiseksi, ja mustilta meni usein monta päivää näihin vaikeisiin etsiskelyihin. Jos sattui suuria sateita, laiskat eläimet heittäytyivät liikkumattomiksi, ja ankarat ukonilmat synnyttivät pelosta mielipuolten eläinten joukossa sekasortoista pakokauhua.

Tarmokkaalla toimellaan stock-keeper oli kuitenkin suoriutunut näistä yhä uusiutuvista vaikeuksista. Hän marssi; kilometri kilometriltä oli päästy eteenpäin; tasankoja, metsiä, vuoria oli jäänyt selän taakse. Mutta jokien yli mentäessä oli monen muun ominaisuuden lisäksi tarpeen se suuri ominaisuus, jota sanotaan mielenmaltiksi ja joka kestää kaikki koettelemukset, niin etteivät tunnit tai päivät eivätkä edes viikot saa sitä masentaa. Kerrankin oli stock-keeperin pysähdyttävä erään virran eteen, jonka yli ei suinkaan ollut mahdoton kulkea, vaikka ei ollut kuljettu. Este johtui yksinomaan karjan itsepäisyydestä; eläimet tekivät tenän. Sonnit haistelivat vettä ja kääntyivät takaisin. Lampaat pakenivat joka suuntaan, mutta eivät vain menneet veteen. Odotettiin yötä lauman ajamiseksi jokeen; se ei onnistunut. Heitettiin väkisin veteen karitsaita, mutta emät eivät uskaltaneet mennä perässä. Koetettiin houkutelulla laumaa kiusaamalla sitä janolla useita päiviä; karja oli juomatta, mutta ei hievahtanut. Vietiin karitsat toiselle rannalle toivossa, että emät tulisivat yli näiden määkynästä; karitsat määkyivät, mutta emät eivät lähteneet toiselta rannalta. Sitä kesti kuukauden päivät eikä stock-keeper enää tiennyt, mitä tehdä määkyvällä, hirnuvalla ja mylvivällä laumallaan. Silloin eräänä päivänä, ilman syytä, oikusta, ei tiedetä minkä vuoksi, meni eräs osasto joen yli, ja silloin syntyi uusi pulma estää laumaa syöksymästä siihen sikinsokin. Riveissä syntyi epäjärjestystä ja paljon eläimiä hukkuivat virtaan.

Näin kertoili Sam Machell. Sillä välin oli suuri osa laumasta marssinut ohi hyvässä järjestyksessä. Hänen oli aika palata armeijansa kärkeen valitsemaan parhaita laidunmaita. Hän lausui siis jäähyväiset lordi Glenarvanille, nousi mainiolle maatiaisratsulleen, jota yksi hänen miehistään piteli suitsista, ja kätteli sydämellisesti kaikkia. Hetken kuluttua hän oli kadonnut pölypilveen.

Vankkurit jatkoivat päinvastaiseen suuntaan hetkeksi keskeytynyttä matkaansa ja pysähtyivät vasta illalla Talbot-vuoren juurelle.

Paganel huomautti nyt sopivasti, että oli 25. päivä joulukuuta, siis joulupäivä, jota englantilaisissa perheissä on tapana viettää niin juhlallisesti. Mutta muonamestari ei ollut sitä unohtanut, ja teltassa tarjottu runsas illallinen tuotti hänelle ateriointsijoiden vilpittömät kiitokset. Täytyykin sanoa, että Olbinett oli todella tehnyt ihmeitä. Hän oli loihtinut varastostaan esille erinäisiä eurooppalaisia ruokalajeja, joita harvoin tavataan Australian erämaissa. Poronsäärtä, suolattua naudanlihaa, savustettua lohta, ohra- ja kaurakakkuja, teetä mielin määrin, viskiä runsaasti ja muutamia pulloja portviiniä kuului tähän hämmästyttävään ateriaan. Olisi voinut luulla olevansa Malcolmin linnan

suurella ruokasalissa keskellä Skotlannin ylämaita.

Tästä juhlasta ei tosiaankaan puuttunut mitään, inkivääriliemestä jälkiruoan pikkutorttuihin saakka. Yhtäkaikki katsoi Paganel velvollisuudekseen liittää ateriaan lähistökumpujen rinteillä kasvavien villien appelsiinipuiden hedelmiä. Alkuasukkaiden kesken niillä on nimenä "moccady"; appelsiinit olivat jokseenkin mauttomia, mutta niiden siemenet purtuina kirpeitä kuin cayennen-pippuri. Rakkaudesta tieteeseen pureksi maantieteilijä niitä niin tunnollisesti, että hänen kitalakeaan alkoi polttaa eikä hän kyennyt vastaamaan majurin kysymyksiin australialaisten jälkiruokien erikoisominaisuuksista.

Seuraavana eli 26. päivänä joulukuuta ei tapahtunut mitään mainitsemisen arvoista. Tavattiin Norton-puron ja vähää myöhemmin puoleksikuivuneen Mackenzie-joen lähteet. Sää oli edelleen poutainen ja lämpö varsin siedettävä; tuuli puhalsi etelästä ja vilvoitti ilmaa kuten pohjoistuuli olisi tehnyt pohjoisella pallonpuoliskolla, mistä Paganel huomautti ystävälleen Robert Grantille.

— Se on onnellinen seikka, hän lisäsi, — sillä keskilämpö on suurempi eteläisellä kuin pohjoisella pallonpuoliskolla.

— Minkä vuoksi? poika kysyi.

— Minkäkö vuoksi? Paganel vastasi. — Etkö sinä ole koskaan kuullut puhuttavan, että maa on talvella lähempänä aurinkoa?

— Olen, herra Paganel.

— Ja että talven kylmyys johtuu vain auringonsäteiden vinoudesta?

— Sen tiedän.

— No, poikani, juuri tästä syystä on eteläisellä pallonpuoliskolla lämpimämpää.

— Sitä minä en ymmärrä, Robert vastasi silmät suurina.

— Ajattelehan, Paganel selitti, — kun meillä on talvi Euroopassa, mikä vuodenaika on silloin täällä Australiassa, vastapuolella?

— Kesä, Robert vastasi.

— No, koska juuri tänä vuodenaikana maa on lähinnä aurinkoa ... ymmärrätkö?

— Ymmärrän...

— Niin on eteläisten seutujen kesä tämän läheisyyden vuoksi kuumempi kuin pohjoisten seutujen kesä.

— Aivan oikein, herra Paganel.

— Niinpä kun sanotaan, että aurinko on lähinnä maata 'talvella', pitää se paikkansa vain meillä, jotka asumme pohjoisella pallonpuoliskolla.

— Sitä minä en ollut tullut ajatelleeksi, Robert myönsi.

— Mutta nyt, poikani, älä enää unohda sitä!

Robert otti kernaasti vastaan tämän pienen opetuksen maailmanrakenteesta ja sai sitten tietää, että keskilämpö Victorian maakunnassa on kaksikymmentäkolme astetta Celsiusta.

Illalla retkikunta majoittui kahdeksan kilometrin päähän Lonsdale-järven rannalta, pohjoisessa kohoavan Drummont-vuoren ja Dryden-vuoren välillä, jonka matalahko huippu kohosi eteläisellä taivaanrannalla.

Seuraavana päivänä kello yhdentoista aikaan vankkurit saapuivat Wimerra-joen rannalle, 143. meridiaanin kohdalle.

Lähes kilometrin levyinen joki virtasi kirkaspintaisena korkeiden kumi- ja akaasiapuu-reunusten välissä. Muutamat komeat myrttipuut, muiden muassa *Metrosideros speciosa*, kohotti viiden metrin korkeuteen pitkiä ja riippuvia punaisilla kukilla koristettuja oksiaan. Tuhansia lintuja, keltasirkkuja, peipposia, kultasiipisiä kyyhkysia, puhumattakaan puheliaista papukaijoista, pyrähteli vihreässä lehvistössä. Alhaalla vedenkalvossa uiskenteli joukko mustia joutsenia arkoina ja luoksepääsemättöminä. Tämä Australian jokien *rara avis*, harvinainen lintu, katosi pian Wimerran mutkiin, jotka oikullisina kostuttivat viehättävää seutua.

Vankkurit olivat pysähtyneet ruohikolle, jonka reunat riippuivat vilisevän veden yllä. Ei ollut lauttaa, ei siltaa. Täytyi kuitenkin päästä yli. Ayrton otti etsiäkseen sopivan kahlaamon. Puolta kilometriä ylempänä joki tuntui hänestä matalammalta, ja siltä kohtaa hän päätti mennä toiselle rannalle. Eri kohdilta tunnustellessa todettiin vain vajaa metri vettä. Vankkureilla saattoi siis ilman suurta vaaraa uskaltaa tähän syvyyteen.

— Eikö ole muuta keinoa päästä tämän joen poikki? Glenarvan kysyi perämieheltä.

— Ei, mylord, Ayrton vastasi, — mutta tämä kahlaamo ei minusta näytä vaaralliselta. Me suoriudumme siitä kyllä.

— Onko lady Glenarvanin ja neiti Grantin noustava pois vankkureista?

— Ei millään muotoa. Minun juhtani ovat tukevajalkaisia, ja minä otan pitääkseni ne oikeassa suunnassa.

— Hyvä on, Ayrton, Glenarvan vastasi, — minä luotan teihin.

Ratsumiehet asettuivat raskaiden vaunujen ympärille, sitten ajettiin päättävästi jokeen. Tavallisesti tällaisten kahlaamoiden yli yritettäessä ympäröidään vankkurit tyhjillä tynnyreillä, jotka kannattavat niitä veden pinnalla. Mutta täällä ei ollut moista uimavyötä saatavissa; täytyi siis luottaa taitavan Ayrtonin ohjaamien juhtien älyyn. Kuskipenkillä istuen Ayrton ohjasi valjakkoa; majuri ja molemmat matruusit kahlasivat vuolaan virran yli muutamia metriä edellä. Glenarvan ja John Mangles pysyttelivät kahden puolen vankkureita valmiina auttamaan naisia; Paganel ja Robert olivat jälkijoukkona.

Kaikki kävi hyvin Wimerran keskikohdalle saakka. Mutta silloin vesi syveni ja nousi yli pyöränkehien. Juhdat joutuivat pois suunnasta, ja kun jalka ei enää tavoittaisi pohjaa, ne voisivat vetää kieppuvat ajoneuvot mukanaan. Ayrton uhrautui rohkeasti; hän heittäytyi veteen ja tarttuen juhtien sarviin sai eläimet jälleen oikeaan suuntaan.

Tällä hetkellä sattui muuan uhkaava vaara, jota oli mahdoton aavistaa; kuului rätinää, ja vankkurit kallistuivat huolestuttavalla tavalla; vesi ulottui jo naisten jalkoihin, ja koko laitos alkoi liukua sivulle huolimatta Glenarvanin ja John Manglesin yrityksistä tukea sitä. Se oli tuskallinen hetki.

Onneksi valjakon voimakas nykäisy sai vankkurit vastaisen rannan törmälle. Juhdat ja hevoset saivat kohoavasta rinteestä jälleen tukevan jalansijan, ja pian olivat ihmiset ja eläimet turvassa toisella rannalla yhtä tyytyväisinä kuin likomärkinäkin.

Mutta onnettomuudessa oli vankkurien etuosa murtunut, ja Glenarvanin hevonen oli menettänyt etujalkojensa kengät.

Tämä tapaturma vaati viipymätöntä korjausta. Matkailijat katselivat toisiaan neuvottomina, kunnes Ayrton tarjoutui lähtemään Black Pointin asemalle, neljäkymmentä kilometriä pohjoiseen, noutamaan seppää.

— Menkää, menkää, kunnon Ayrton, lordi Glenarvan sanoi hänelle. — Paljonko aikaa tarvitsette päästäksenne sinne ja tullaksenne takaisin?

— Ehkä noin viisitoista tuntia, Ayrton vastasi, — mutta en enempää.

— Lähtekää siis, ja teidän paluutanne odottaessa me majoitumme Wimerran rannalle.

Wilsonin hevosella ratsastaen katosi perämies tuuhean mimoosalehvistön taakse.

BURKE JA STUART.

Loppuosa päivää käytettiin keskusteluun ja kävelyihin. Jutellen ja ihmetellen kävelivät matkalaiset pitkin Wimerran rantoja. Tuhkanharmaita kurkia ja iibis-lintuja lähti käheästi kirkuen lentoon heidän lähestyessään. Satiinilintu piiloutui villin viikunapuun latvalehvistöön, kuhankeitäjät ja karpässiepot pyrähтелиivät liljakasvien uhkeiden varsien välissä, jäälinnut jättivät tavallisen kalastelunsa, kun taas koko papukaijojen sivistyneempi heimo, seitsemän värin koristama "blue-mountain", punapäinen, keltakurkkuinen pieni "roschill", ja puna- ja sinihöyheninen "lori" jatkoivat huumaavaa lörpöttelyään kukkivien kumpuiden latvoissa.

Milloin maaten nurmikolla solisevan veden rannalla, milloin umpimähkään kuljeksien mimosapensaiden välissä ihailivat kävelijät tätä kaunista luontoa päivänlaskuun saakka. Lyhyen hämärän jälkeen heidät yllätti yö lähes kilometrin päässä majapaikasta. He palasivat sinne, mutta oppaana ei ollut Pohjantähti, jota eteläisellä pallonpuoliskolla ei näy, vaan Etelän Risti, joka loisti taivaanlaen ja horisontin puolivälissä.

Olbinett oli kattanut illallisen telttaan. Istuttiin pöytään. Aterian huippukohtana oli Wilsonin ovelasti tappamien papukaijoiden lihasta valmistettu eräänlainen muhennos, jossa muonamestari oli osoittanut taitonsa.

Illallisen jälkeen nousi kysymys, kuka keksisi sopivan syyn, minkä vuoksi näin kauniin illan ensi tunteina ei mentäisi levolle. Lady Helena lausui julki kaikkien toivomuksen pyytäessään Paganelia kertomaan suurten Australian tutkijoiden historian, minkä hän jo kauan sitten oli luvannut tehdä.

Paganel suostui siihen mielellään. Hänen kuulijansa asettuivat uhkean banksian juurelle; sikarien savu kohosi pian pimeään peittyvään lehvistöön saakka, ja maantieteilijä ryhtyi viipymättä kertomaan tyhjentyttömään muistiinsa luottaen.

— Te muistatte, ystäväni, eikä ainakaan majuri liene sitä unohtanut, kerran *Duncanilla* esittämäni löytöretkeilijöiden luettelon. Kaikista niistä, jotka koettivat tunkeutua mantereeseen sisäosiin, onnistui vain neljän kulkea sen halki etelästä pohjoiseen tai pohjoisesta etelään. Ne ovat: Burke vuonna 1860 ja 1861; MacKinlay vuonna 1861 ja 1862; Ladsborough vuonna 1862 ja Stuart niin ikään vuonna 1862. MacKinlaysta ja Ladsboroughista minulla ei ole paljon sanomista. Edellinen samosi Adelaidesta Carpentaria-lahdelle, jälkimmäinen Carpentaria-lahdelta Melbourneen, kumpikin australialaisten komiteoiden lähettämänä etsimään Burkea, joka oli jäänyt sille tielleen eikä koskaan palannutkaan.

Burke ja Stuart ovat ne kaksi rohkeaa löytöretkeilijää, joista aion teille puhua, ja nyt aloitankin ilman pitempiä esipuheita.

Melbournen kuninkaallisen seuran lähettämänä lähti eronsaanut irlantilainen upseeri, Castlemainen entinen poliisipäällikkö, nimeltä Robert O'Hara Burke, matkalle 20. päivänä elokuuta 1860. Hänellä oli mukanaan yksitoista miestä, William John Wills, nuori, etevä tähtitieteilijä, tohtori Beckler, kasvitieteilijä Gray, King, nuori sotilas Intian armeijasta, Landells, Brahe ja useita sepoy-sotamiehiä. Kaksikymmentäviisi hevosta ja kaksikymmentäviisi kamelia kuljetti retkeilijöitä, heidän tavaroitaan ja kahdeksaksitoista kuukaudeksi varattua muonaa. Retkikunnan oli määrä pyrkiä Carpentaria-lahdelle, pohjoisrannikolle, seuraten aluksi Cooper-jokea. Vaivattomasti se pääsi Murrayn ja Darlingin yli ja saapui Menindien asemalle, siirtoloiden rajalle.

Matkalla oli havaittu, että suuresta tavaramäärästä oli paljon haittaa. Tämä seikka sekä Burken jyrkkä luonne synnytti eripuraisuutta joukossa. Kamelioiden johtaja Landells erosi muutamien hindupalvelijoiden kanssa retkikunnasta ja palasi Darlingin rannoille. Burke jatkoi matkaansa eteenpäin. Milloin suurenmoisia, kosteita laidunmaita, milloin kivisiä, vedettömiä teitä hän taivalsi Cooper-jokea kohti. Marraskuun 20. päivänä, kolme kuukautta lähtönsä jälkeen, hän sijoitti ensimmäisen muonavaraston joen rannalle.

Tänne täytyi retkeilijöiden jäädä joksikin aikaa, kun ei löytynyt pohjoiseen päin sellaista kuljettavaa tietä, jonka varrella vedensaanti olisi ollut taattu. Suurten vaikeuksien jälkeen he saapuivat paikkaan, jolle annettiin nimeksi Fort Wills. Se oli puolitiessä Melbournesta Carpentaria-lahdelle, ja he pystyttivät siihen paaluaitauksen. Siellä Burke jakoi joukkonsa kahteen osaan. Toisen piti Brahen komentamana jäädä Fort Willsiin kolmeksi kuukaudeksi tai pitemmäksi aikaa, elleivät elintarvikkeet loppuisi, ja odottaa toisen paluuta. Jälkimmäiseen kuuluivat vain Burke, King, Gray ja Wills. He ottivat mukaansa kuusi kamelia ja ruokavaroja kolmeksi kuukaudeksi, nimittäin 150 kiloa jauhoja, 20 kiloa riisiä, 20 kiloa kaurajauhoja, 50 kiloa kuivattua hevosenlihaa, 50 kiloa suolattua sianlihaa ja silavaa ja 15 kiloa korppuja, kaikki yhteensä mennessä tullen noin kahdentuhannen kuudensadan kilometrin matkaa varten.

Nämä neljä miestä lähtivät siis matkalle. Vaivalloisen retken jälkeen kivisen erämaan halki he saapuivat Eyre-joelle, kauimpana olevalle paikalle, minkä Sturt oli saavuttanut 1845, ja samosivat pohjoista kohti noudattaen sadattaneljätkymmentä meridiaania niin tarkoin kuin mahdollista.

Tammikuun 7. päivänä he marssivat eteläisen kääntöpiirin poikki hehkuvassa auringonhelteessä, harhauttavien kangastusten eksyttäminä usein kärsien veden puutetta, joskus ankarien rajuilmojen virkistäminä, tavaten siellä täällä harhailevia alkuasukkaita, joista heillä ei ollut mitään valittamista; ylimalkaan oli verraten vähän haittaavia esteitä tiellä, jota eivät sulkeneet järvet, joet tai vuoret.

Tammikuun 12. päivänä näkyi pohjoisessa muutamia kukkuloita, muiden mukana Forbes-vuori, ja jono graniittiharjuja, joilla on englanninkielessä nimenä "range". Siellä matka kävi hankalaksi. Päästiin töin tuskin eteenpäin. Eläimet eivät suostuneet marssimaan: — Aina vain harjuja, kamelit hikoilevat

pelosta, Burke kirjoitti päiväkirjaansa. Voimansa ponnistaen retkeilijät pääsivät kuitenkin Turner-joen rannalle ja sitten latvapuolelle Flinders-jokea, jonka Stokes oli nähnyt 1841 ja joka palmujen ja eukalyptusten reunustamana laskee Carpentaria-lahteen.

Valtameren läheisyyttä ilmaisi sarja suoperäisiä maita. Yksi kameleista hukkuu niihin. Toiset kieltäytyivät kulkemasta pitemmälle. Kingin ja Grayn täytyi jäädä niiden luokse. Burke ja Wills jatkoivat matkaa pohjoiseen ja suurten vaikeuksien jälkeen, joista heidän muistiinpanoissaan on hyvin hämärästi mainittu, he saapuivat eräälle kohdalle, missä meren nousuvettä oli rämeillä, mutta eivät nähneet itse merta. Se tapahtui 11. päivänä helmikuuta 1861.

— Eivätkö nämä uljaat miehet siis päässeet pitemmälle? lady Glenarvan kysyi.

— Eivät hyvä rouva, Paganel vastasi. — Rämeet olivat kulkukelvottomia, ja heidän täytyi kääntyä paluumatkalle yhtyäkseen tovereihinsa Fort Willsissä. Surullinen paluu, sen saa sanoa! Heikkoina ja näännöksissä eteenpäin laahautuen Burke ja Wills pääsivät Grey'n ja Kingin luo. Sitten he lähtivät nelisin, seuraten jo kulkemaansa tietä, etelään Cooper-jokea kohti.

Tämän matkan vastuksia, vaaroja ja kärsimyksiä emme tarkalleen tunne, sillä retkeilijöiden muistiinpanoissa ei niitä kuvata. Mutta niiden on täytynyt olla hirvittäviä.

Saavuttuaan huhtikuussa Cooper-joen laaksoon, heitä ei enää ollut kuin kolme. Gray oli kuollut uupumukseen. Neljä kamelia oli menehtynyt. Jos Burken kuitenkin olisi onnistunut päästä Fort Willsiin, missä Brahe häntä odotti muonavarastoineen, hän olisi toverineen pelastunut. He panivat peliin kaiken voimansa, laahustivat eteenpäin vielä muutamia päiviä, ja 21. päivänä huhtikuuta he näkivät varuspaikan aitauksen, pääsivät perille...! Mutta juuri sinä päivänä oli, viisi kuukautta turhaan odotettuaan, Brahe lähtenyt.

— Lähtenyt! pikku Robert huudahti.

— Niin, lähtenyt! Vieläpä onnettoman sattuman oikusta juuri samana päivänä! Brahen jättämä kirje ei ollut seitsemää tuntia vanhempi. Mutta Burke ei voinut ajatellakaan hänen tavoittamistaan. Oman onnensa nojaan jääneet virkistivät itseänsä hiukan varaston ruokavaroilla. Mutta heillä ei ollut mitään kulkuneuvoja, ja Darling oli vielä kuudensadankuudenkymmenen kilometrin päässä.

Silloin Burke päätti vastoin Willsin neuvoa pyrkiä Hopeless-vuoren läheisiin australialaisiin siirtoloihin, noin kahdensadankahdeksankymmenen kilometrin päähän Fort Willsistä. Lähdettiin matkalle. Kahdesta jäljellä olevasta kamelista toinen hukkuu erääseen Cooper-joen mutaiseen lisäjokeen, toinen ei jaksanut kulkea enää askeltakaan; se täytyi tappaa ja sen lihat syödä. Pian olivat ruokavarat lopussa. Kolmen kovaonnisen miehen täytyi elättää itseään "nardulla", vesikasvilla, jonka siitepöly on syötävää. Kun heillä ei ollut vettä eikä keinoja kuljettaa sitä mukanaan, he eivät voineet jättää Cooperin rantoja. Tulipalo poltti heidän telttansa ja leiritavaransa. He olivat hukassa. Ei ollut edessä muuta kuin kuolema!

Burke kutsui luokseen Kingin: — Minä en elä enää kuin muutaman tunnin, hän sanoi tälle; — tässä on kelloni ja muistiinpanoni. Kun olen kuollut, pankaa oikeaan käteeni pistooli ja jättäkää minut paikalleni hautaamatta! Tämän jälkeen Burke ei enää puhunut; hän kuoli seuraavana aamuna kello kahdeksan.

Järkyttyneenä ja murheissaan King lähti etsimään jotakin australialaista heimoa. Kun hän palasi, oli Willskin kuollut. Kingin ottivat alkuasukkaat hoiviinsa, ja syyskuussa löysi hänet Howittin retkikunta, joka oli lähetetty etsimään Burkea samaan aikaan kuin MacKinlay ja Landsborough. Niinpä neljästä retkeilijästä tältä matkalta Australian mantereeseen poikki jäi yksi ainoa henkiin.

Paganelin kertomus oli tehnyt hänen kuulijoihinsa masentavan vaikutuksen. Kaikki ajattelivat kapteeni Grantia, joka kenties harhaili samoin kuin Burke toverineen keskellä erämaata. Olivatko haaksirikkoiset pelastuneet niistä kärsimyksistä, joihin nämä uljaat retkeilijät olivat menehtyneet? Tämä ajatus oli niin luonnollinen, että kyyneleet kihosivat Mary Grantin silmiin.

— Isäni! Isäparkani! hän huokasi.

— Neiti Mary, tyyntykää! John Mangles lohdutti. — Joutuakseen tällaisiin kärsimyksiin täytyy kaiken uhalla lähteä sisämaahan. Kapteeni Grant on alkuasukkaiden käsissä, kuten King, ja pelastuu kuten King. Hän ei ole milloinkaan joutunut niin surkeaan asemaan.

— Ei olekaan, Paganel vahvisti, — ja minä toistan teille, rakas neiti, että australialaiset ovat ystävällisiä.

— Jumala toteuttakoon sananne! neito vastasi.

— Entä Stuart? kysyi Glenarvan, joka tahtoi kääntää ajatukset pois surullisesta suunnasta.

— Stuartko? Paganel vastasi. — Oh, Stuart oli onnekkaampi, ja hänen nimensä on kuuluisa Australian aikakirjoissa. Vuodesta 1848 alkaen valmistautui John MacDougal Stuart, teidän maanmiehiämme, hyvät ystäväni, retkilleen, seuraten Sturtia matkoilla Adelaiden pohjoispuolisissa erämaissa. Vuonna 1860 hän yritti turhaan tunkeutua Australian sisämaahan vain kahden miehen seuraamana. Mutta hän ei ollut niitä miehiä, jotka masentuvat. Vuonna 1861, tammikuun 1. päivänä, hän lähti Chambers-joelta yhdentoista päättäväisen matkakumppanin etunenässä ja pääsi kahdensadankahdeksankymmenen kilometrin päähän Carpentaria-lahdesta; mutta muonavarojen puutteen vuoksi hänen täytyi palata Adelaiden pääsemättä tämän hirvittävän mantereen halki. Mutta hän rohkeni koetella onnea vieläkin ja varustaa kolmannen retkikunnan, jonka tosiaan onnistui saavuttaa niin kiihkeästi tavoiteltu päämäärä.

Etelä-Australian eduskunta kannatti lämpimästi tätä uutta löytöretkeä ja myönsi sitä varten kahdentuhannen punnan avustuksen. Stuart ryhtyi kaikkiin varokeinoihin, jotka kokemuksesta tiesi tarpeellisiksi. Hänen ystävänsä, luonnontutkija Waterhouse, vanhat kumppaninsa Thring ja Kekwick sekä lisäksi Woodforde ja Auld, kaikkiaan kymmenen miestä, liittyivät häneen. Hän otti mukaansa kaksikymmentä amerikkalaista nahkasäkkiä, joista kukin oli kolmenkymmenen litran vetoinen, ja 5. päivänä huhtikuuta 1862 retkikunta oli saavuttanut Newcastle Waterin alueen, kahdeksantoista leveysasteen takana, yhtä kaukana pohjoisessa kuin kovaonninen Burke oli päässyt. Hänen reittinsä noudatti jokseenkin läheltä 131. meridiaania ja poikkesi niin ollen seitsemän astetta länteen Burken reitistä.

Newcastle Waterin alueen piti olla uusien löytöretkien lähtökohtana. Stuart, jota kaikkialla ympäröi tiheä metsä, koetti turhaan tunkeutua pohjoiseen ja koilliseen. Yritys samota länttä kohti Victoria-joelle ei myöskään onnistunut; läpikäsemättömät viidakot sulki tien.

Stuart päätti silloin muuttaa leiripaikkaa ja saikin sen siirretyksi vähän pohjoisemmaksi, Howerin rämeille. Sitten kulkiessaan itää kohti hän kohtasi keskellä ruohoisia tasankoja Daily-joen ja seurasi sitä noin viisikymmentä kilometriä.

Maaperä alkoi olla erinomaista; laitumet olisivat olleet squatterin ilona ja onnena; kumipuut kasvoivat sieilä tavattoman korkeiksi. Ihmeissään jatkoi Stuart matkaamista eteenpäin; hän saapui Strangeway-joen ja Leichardtin löytämän Roper-joen rannalle; niiden vedet virtasivat palmujen välitse, jotka olivat tämän trooppisen seudun arvoisia; siellä eli alkuasukasheimoja, jotka ottivat löytöretkeilijät ystävällisesti vastaan.

Sieltä retkikunta kääntyi pohjoisluoteeseen pitkin hiekkaista ja rautapitoisten kallioiden peittämää aluetta, etsien Van Diemenin lahteen laskevan Adelaide-joen lähteitä. Se kulki tällöin Arnhemin maan läpi, palmukaalien, bambujen ja pinjojen keskitse. Adelaide laajeni; sen rannat kävivät rämeisiksi; meri oli lähellä.

Tiistaina 22. päivänä heinäkuuta Stuart leiriytyi Fresh Waterin rämeille jouduttuaan vaikeuksiin lukemattomien purojen vuoksi, jotka katkaisivat hänen reittinsä. Hän lähetti kolme kumppaneistaan etsimään mahdollisia teitä; seuraavana päivänä hän saapui, milloin kierrettyään ylipääsemättömiä virranpoukamia, milloin rämmittyään upottavilla soilla, muutamille ruohoisille ylätasangoille, missä kasvoi kumipuurykelmiä ja kuitukuorisia puita; siellä lenteli parvittain hanhia, iibiksiä ja eräitä erikoisen kesyttömiä vesilintuja. Alkuasukkaita oli vähän tai ei laisinkaan. Vain siellä täällä savua kaukaisista leiripaikoista.

Heinäkuun 24. päivänä, yhdeksän kuukautta Adelaidesta lähtönsä jälkeen, Stuart lähti kahtakymmentä minuuttia yli kello kahdeksan aamulla liikkeelle pohjoista kohti; hän tahtoi vielä samana päivänä päästä meren rannalle. Rautamalmien ja vulkaanisten kallioiden peittämä maa kohosi hiljalleen; puut pienenivät ja alkoivat muistuttaa sellaisia, joita kasvaa merten rannoilla; eteen tuli laaja, metsän reunustama vesijättölaakso. Stuart kuuli selvästi murtuvien aaltojen kohinaa, mutta ei sanonut mitään kumppaneilleen. Vihdoin tultiin villien viiniköynnösten tukkimaan viidakkoon.

Stuart astui muutaman askeleen. Silloin hän oli Intian valtameren rannalla! — Meri! Meri! huudahti Thring hämmästyneenä. Toiset riensivät paikalle, ja kolme pitkää hurraahuutoa tervehti Intian merta.

Australian mantereen poikki oli päästy neljännellä kerralla!

Kuvernööri Richard Macdonnellille antamansa lupauksen mukaan Stuart pesi jalkansa, kasvonsa ja kätensä merivedessä. Sitten hän palasi laaksoon ja kaiversi erääseen puuhun nimensä alkukirjaimet J.M.D.S. Leiri pantiin kuntoon pienen solisevan puron rannalle.

Seuraavana päivänä Thring lähti tutkimaan, voisiko lounaaseen kulkemalla päästä Adelaide-joen suulle, mutta maaperä oli liian rämeistä hevosille, joten siitä täytyi luopua.

Silloin Stuart valitsi korkean puun eräällä aukealla paikalla. Hän katkaisi sen alemmat oksat ja kiinnitti latvaan Australian lipun. Puun kaarnaan piirrettiin seuraavat sanat: *Kaiva maata puolen metrin päässä etelään.*

Ja jos joku matkustaja kerran kaivaa maata siltä paikalta, hän löytää peltirasian ja siinä asiakirjan, jonka sanat ovat syöpyneet muistiini:

SUURI TUTKIMUSRETKI JA KULKU AUSTRALIAN HALKI ETELÄSTÄ POHJOISEEN.

John MacDougal Stuartin johtamat tutkimusretkeilijät saapuivat tänne 25. päivänä heinäkuuta 1862 kuljettuaan koko Australian halki Etelämereltä Intian valtameren rannalle, samoten keskeltä mannerta. He olivat lähteneet Adelaidesta 26. päivänä lokakuuta 1861 ja jättivät 21. päivänä tammikuuta 1862 taakseen viimeisen siirtolan pohjoisessa. Tämän onnellisen tapahtuman muistoksi he pystyttivät tähän Australian lipun, merkiten siihen retkikunnan johtajan nimen. Kaikki on hyvin. Jumala varjelkoon kuningatarta.

Alle on kirjoitettu Stuartin ja hänen seuralaistensa nimet.

Näin todettiin tämä suuri tapahtuma, joka herätti tavatonta huomiota koko maailmassa.

— Ja pääsivätkö kaikki nämä rohkeat retkeilijät takaisin ystäviensä luo etelään? lady Helena kysyi.

— Pääsivät, rouva, Paganel vastasi, — kaikki, mutta eivät ilman kovia koettelemuksia. Stuart kärsi kaikkein enimmin, hän oli pahasti sairastunut keripukkiin lähtiessään paluumatkalle Adelaidia kohti. Syyskuun alussa hänen tautinsa oli niin pahentunut, ettei hän uskonut enää näkevänsä asuttuja seutuja. Hän ei jaksanut enää istua satulassa, vaan kulki kahden hevosen väliin ripustetussa kantotuolissa maaten. Lokakuun lopulla hän joutui verensyöksyn takia viimeisilleen. Tapettiin hevonen, jotta hänelle saatiin keitettyksi lihalientä; 28. päivänä lokakuuta hän luuli kuolevansa, mutta onnellinen taudinkäänne pelasti hänet, ja 10. päivänä joulukuuta retkikunta saapui täysilukuisena ensimmäisille asutuksille.

Adelaideen Stuart saapui 17. päivänä joulukuuta asukkaiden riemuitessa. Mutta hänen vointinsa oli yhä huono, ja pian, saatuaan Maantieteellisen seuran suuren kultamitalin, hän astui *Indus*-laivaan matkustaakseen rakkaaseen Skotlantiinsa, isänmaahansa, missä palatessamme vielä hänet tapaamme. [6]

— Hän oli mies, joka oli erinomaisen tarmokas, Glenarvan sanoi, — ja se vielä enemmän kuin ruumiillinen voima auttoi häntä suurtekoihin. Skotlanti on syystä ylpeä saadessaan lukea hänet omiensa joukkoon.

— Eikö Stuartin jälkeen kukaan ole yrittänyt uusia löytöretkiä? lady Helena kysyi.

— On kyllä, rouva, Paganel vastasi. — Minä olen usein maininnut teille Leichardtin. Tämä retkeilijä oli jo vuonna 1844 tehnyt huomattavan tutkimusretken Pohjois-Australiaan. Vuonna 1848 hän lähti toiselle matkalle koilliseen. Seitsemääntoista vuoteen ei hänestä sitten ole mitään kuulunut. Viime vuonna toimeenpani kuuluisa kasvitieteilijä, tohtori Muller Melbournesta rahankeräyksen retkikunnan kustantamista varten. Rahat saatiin helposti kokoon, ja joukko uljaita squattereita lähti älykkään ja rohkean MacIntyren johdolla 21. päivänä kesäkuuta 1864 Paroo-joen laidunmailta. Tällä hetkellä, jolloin teille puhun, se on Leichardtia etsiessään varmaankin tunkeutunut kauas mantereen sisäosiin. Onnistukoon sen ja onnistukoon meidän kuten senkin löytää etsityt rakkaat ystävät!

Tähän päättyi maantieteilijän kertomus. Oli jo myöhäinen ilta. Kiitettiin Paganelia, ja vähän ajan kuluttua nukkui itsekukin rauhallisesti, valkoisten kumipuiden lehdistössä piilevän kellolinnun raksuttaessa säännöllisesti tämän tyynen yön sekunteja.

RAUTATIE MELBOURNESTA SANDHURSTIIN.

Majuri oli ollut hieman levoton nähdessään Ayrtonin lähtevän Wimerran leiriltä etsimään hevosenkengittäjää Black Pointin asemalta. Mutta hän ei hiiskunut sanaakaan omista epäilyistään ja tyytyi vain pitämään silmällä joen ympäristöä. Näiden rauhallisten seutujen tyyneyttä ei millään tavoin häiritty, ja yön keستettyä muutamia tunteja aurinko nousi jälleen taivaalle.

Glenarvan puolestaan ei pelännyt muuta kuin että Ayrton tulisi takaisin yksin. Ellei saataisi seppää,

vankkureilla ei päästäisi jatkamaan retkeä. Matka keskeytyisi ehkä useiksi päiviksi, ja Glenarvan, joka malttamattomana halusi pian päästä perille, ei suvainnut mitään viivytystä.

Onneksi Ayrton ei ollut hukannut aikaa eikä laiminlyönyt mitään. Hän palasi seuraavana päivänä aamun valjetessa. Hänellä oli mukanaan mies, joka sanoi olevansa Black Pointin aseman seppä. Tämä oli suuri ja reipas miehenroikale, tympäisevän ja eläimellisen näköinen. Mutta vähät sillä, jos hän vain pystyisi tehtävänsä. Hän oli muuten perin vähäpuheinen eikä kuluttanut suutaan tarpeettomiin sanoihin.

— Onko hän pystyvä työmies? John Mangles kysyi perämieheltä.

— Minä en häntä tunne enempää kuin te, kapteeni, Ayrton vastasi. —
Saadaan nähdä.

Seppä ryhtyi työhönsä. Hän oli ammattimies, sen näki kyllä siitä tavasta, kuinka hän korjasi vankkurien etuosan. Hän teki työtä taitavasti ja harvinaisen nopeasti. Majuri huomasi hänen ranteidensa pahasti runnellussa ihossa mustahkot, melkein verestävät raidat. Ne olivat vereksien haavojen jälkiä, joita huonon pellavapaidan hihat vain osaksi peittivät. MacNabbs teki sepälle näitä, vielä varmaankin perin kipeitä vioittumia koskevan kysymyksen. Mutta mies ei vastannut, vaan jatkoi työtään.

Kahden tunnin kuluttua oli vankkurit korjattu.

Mitä Glenarvanin hevoseen tuli, se oli pian kunnossa. Seppä oli ottanut mukaansa valmiita hevosenkenkiä; niissä oli muuan omituisuus, joka ei jäänyt majurilta huomaamatta: etuosaan oli lyöty selvä ristiässän kuva. Majuri huomautti sitä Ayrtonille.

— Se on Black Pointin merkki, perämies vastasi. — Sen avulla voi seurata asemalta kadonneiden hevosten jälkiä sekoittamatta niitä muihin.

Kengät oli pian sovitettu hevosen kavioihin. Sen jälkeen seppä pyysi palkkaansa ja lähti tiehensä tuskin neljä sanaa sanottuaan.

Puoli tuntia myöhemmin olivat retkeilijät matkalla. Mimoosametsän takana levisi laajalti avoin tasanko, joka hyvin ansaitsi nimensä "open plain". Muutamia kvartsilohkareita ja rautapitoisia kiviä oli siellä täällä pensaiden, korkean ruohikon ja aitausten välissä, missä lukuisia karjalaumoja oli laitumella. Joitakin kilometrejä kauempana uursivat vankkurien pyörät syvälle vesiperäiseen maahan, jossa solisi säännöttömiä, jättiläiskaislikon puoleksi peittämiä puroja. Sitten kuljettiin pitkin laajojen, rehevöityvien suolapitoisten lampien reunoja. Matka sujui vaivattomasti ja, se täytyy sanoa, rattoisasti.

Lady Helena kutsui herroja käymään luonaan vuoron perään, sillä hänen salonkinsa oli kovin ahdas. Mutta näin sai kukin levähtää rasittavasta ratsastuksesta ja virkistää itseänsä keskustelulla viehättävien naisten kanssa. Neiti Maryn avustamana hän hoiti pyörivän talonsa emännyttä mitä miellyttävimmän. John Manglesia ei näissä jokapäiväisissä kutsuissa unohdettu, eikä hänen hiukan juhlallista keskustelutapaansa pidetty ikävänä. Päinvastoin.

Näin kuljettiin kohtisuoraan poikki Growlandista Horshamiin johtavan postitien, pahasti pölyisen tien muuten, jota jalkamiehet eivät juuri käyttäneet. Talbotin kreivikunnan äärimmäisessä sopukassa sivuttiin ohimennen matalahkojen kunnaiden kukkuloita, ja illalla seurue saapui viiden kilometrin päähän Maryboroughin yläpuolelle. Satoi hienoa vihmää, joka missä muussa maassa tahansa olisi liottanut kamaran, mutta täällä kosteus haihtui niin ihmeellisesti, että leiripaikalla ei ollut siitä mitään haittaa.

Seuraavana, 29. päivänä joulukuuta kulkua hidastutti jonkin verran jono vuorennpylöitä, jotka muistuttivat jonkinlaista pienoiskokoista Sveitsiä. Tavan takaa piti nousta mäelle ja taas laskeutua, ja samalla kärsiä epämieluisaa keinahelua. Matkustajat kävelivät osan matkaa jalkaisin eivätkä sitä pahoitelleet.

Kello yhdentoista aikaan saavuttiin Carlsbrookiin, joka on jokseenkin tärkeä kaupunki. Ayrton oli sitä mieltä, että olisi kierrettävä sen ympäri sinne poikkeamatta, ajan voittamiseksi, hän selitti. Glenarvan oli samaa mieltä, mutta aina utelias Paganel tahtoi käydä Carlsbrookissa. Hänen ehdotukseensa suostuttiin, ja vankkurit jatkoivat verkalleen kulkuaan.

Tapansa mukaan Paganel otti Robertin seurakseen. Hänen käyntinsä Carlsbrookissa oli hyvin lyhyt, mutta riitti antamaan hänelle tarkan yleiskuvan kaupungista. Siellä oli pankki, raatihuone, kauppatori, koulu, kirkko ja satakunta täysin samanlaista tiilitaloa, kaikki järjestettynä säännölliseksi, yhdensuuntaisten katujen leikkelemäksi suunnikkaaksi englantilaiseen tapaan. Ei mikään ole yksinkertaisempaa — eikä myöskään yksitoikkoisempaa. Kun kaupunki suurenee, pidennetään sen

katuja kuten kasvavan pojan housuja, alkuperäistä sopusuhtaa millään tavoin rikkomatta.

Carlsbrook oli vilkas kaupunki, mikä on näiden vastaperustettujen kaupunkien huomattava ominaisuus. Australiassa näyttävät kaupungit kasvavan kuin puut auringon lämmössä. Kiireisiä ihmisiä kulki kaduilla, kullan välittäjiä tungeskeli tuontitoimistoissa, alkuasukkaisiin kuuluvan poliisimiehistön saattamana tuotiin kallista metallia Bendigon ja Mount Alexanderin kaivoksista. Kaikki nämä etujensa kannustamat ihmiset ajattelivat vain kauppojaan, eikä tämän ahertavan väestön joukossa muukalaisia huomattukaan.

Käytettyään tunnin ajan vaellukseen Carlsbrookissa molemmat palasivat toveriensa luo huolellisesti viljellyn peltomaan halki. Sitten tuli laajoja ruohikkoja, nimeltään "low level plains", ja niillä näkyi lukemattomia lammasmaa-alueita ja paimenhökkeleitä. Edempänä alkoi erämaa välittömästi, Australian luonnolle ominaisen äkkinäisesti. Simpsonin kukkulat ja Tarrangowerin vuori osoittivat Loddon piirin etelästä kärkeä 144. pituusasteen kohdalla.

Tähän saakka ei kuitenkaan ollut tavattu yhtään alkuasukasheimoista, jotka elävät villissä tilassa. Glenarvan tuumiskeli, puuttuiko Australiasta australialaisia, kuten Argentiinan pampalta oli puuttunut intiaaneja. Mutta Paganel selitti hänelle, että tällä leveysasteella liikuskelivat villit enimmäkseen Murrayn tasangoilla puolentoistasataa kilometriä idempänä.

— Me lähestymme kultaseutua, hän sanoi. — Kahden päivän päästä kuljemme Mount Alexanderin rikkaan alueen läpi. Sinne ryntäsivät vuonna 1852 kullanetsijöiden laumat. Alkuasukkaiden täytyi paeta heidän tieltään erämaihin. Me olemme sivistyneessä maassa, vaikkei siltä näytä, ja ennen tämän päivän päättymistä olemme kulkeneet rautatien yli, joka yhdistää Murrayn ja meren. Tarvitseeko sanoakaan, ystäväni, rautatie Australiassa tuntuu minusta yllättävältä.

— Minkä vuoksi, Paganel? Glenarvan kysyi.

— Minkäkö vuoksi? Sen vuoksi, että se on ristiriitaista! Oh, minä tiedän kyllä, että te, jotka olette tottuneet asuttamaan kaukaisia alueita, te, joilla on sähkölennättimiä ja maailmannäyttelyitä Uudessa Seelannissa, pidätte sitä ihan luonnollisena! Mutta se sekoittaa minun kaltaiseni ranskalaisen mieltä ja kaikkia hänen mielikuviaan Australiasta.

— Kun te katsotte entisyyttä ettekä nykyisyyttä, John Mangles huomautti.

— Olkoon, Paganel vastasi, — mutta kun erämaiden halki kiitävät veturit, mimoosien ja kumipuiden oksiin kiertyvät höyrypilvet, pikajunien edestä pakenevat muurahaispiikkisiat, nokkaeläimet ja kasuaarit, ja villit nousevat kello puoli neljän junaan matkustaakseen Melbournesta Kynetoniin, Castlemaineen, Sandhurstiin tai Echucaan, hämmästyttää tuo kaikki jokaista muuta kuin englantilaista tai amerikkalaista. Teidän rautatienne hävittävät erämaiden runollisuuden.

— Mitäpä siitä, jos edistys tulee tilalle! majuri lausui.

Kimeä vihellys keskeytti puheen. Matkustajat olivat vain puolentoista kilometrin päässä rautatiestä. Muuan etelästä tuleva ja hiljaista vauhtia kulkeva veturi pysähtyi juuri rautatien ja vankkurien käyttämän maantien risteykseen. Tämä rautatie yhdisti, kuten Paganel oli sanonut, Victorian pääkaupungin Australian suurimpaan virtaan Murrayyn. Tämä valtava vesiuoma, jonka Sturt löysi vuonna 1828, alkaa Australian Alpeilta, saa lisävettä Lachlanista ja Darlingista, on Victorian maakunnan koko pohjoisrajana ja laskee Encounter-lahteen lähellä Adelaidea. Se ulottuu rikkaiden, hedelmällisten seutujen halki, ja squatter-asemat yhä lisääntyvät sen varsilla, kun näin on saatu mukava kulkuyhteys Melbourneen.

Tätä rautatietä oli siihen aikaan valmiina 168 kilometriä Melbournesta Sandhurstiin; samalla se välitti liikennettä Kynetoniin ja Castlemaineen. Parhaillaan rakennettiin sadankahdentoista kilometrin pituista jatkorataa Echucaan, juuri tänä vuonna Murrayn varsille perustetun Riverinen siirtokunnan pääkaupunkiin saakka.

37. leveysaste leikkasi rautatietä muutamia kilometrejä Castlemaineen pohjoispuolella juuri sillä kohtaa, missä on Camden Bridge, Lutton-nimisen Murrayn lisäjoen yli rakennettu silta.

Sitä kohti Ayrton suuntasi vankkurinsa, ratsumiesten lähtiessä edeltä nelistämään Camden Bridgelle. Heitä kannusti siihen muuten kova uteliaisuus.

Rautatien siltaa kohti riensi näet suuri ihmisjoukko. Läheisten asemien asukkaat jättivät talonsa ja paimenet laumansa, tungeksien tiellä, niin että oli vaikea päästä eteenpäin. Joukosta kuului usein toistuvia huutoja:

— Rautatielle! Rautatielle!

Ilmeisesti oli sattunut jokin vakava tapahtuma, joka aiheutti kaiken tämän hälinän. Ehkäpä jokin suuri tapaturma.

Glenarvan lisäsi hevosensa vauhtia kumppaneidensa seuratessa. Muutaman minuutin kuluttua hän oli Camden Bridgen luona. Siellä hän ymmärsi syyn ryntäykseen.

Oli tapahtunut hirvittävä onnettomuus, ei junien yhteentörmäys, vaan junan suistuminen radalta ja syöksyminen virtaan, mikä muistutti Amerikan suurimpia samantapaisia onnettomuuksia. Rautatien alitse kulkeva joki oli täynnä vaunuja ja veturin pirstaleita. Joko oli silta murtunut junan painosta tai juna joutunut pois raiteilta: viisi vaunua kuudesta oli suistunut Luttonin uomaan veturin perässä. Ainoastaan viimeinen vaunu pelastui kuin ihmeen kautta, sen kytkyt kun oli katkennut, ja seisoi radalla metrin päässä kuilun partaalta. Alhaalla oli vain hirvittävä kasa mustuneita ja katkenneita akseleita, murskautuneita vaunuja, vääntyneitä kiskoja, hiiltyneitä ratapölkkyjä. Tärähdyksestä räjähtänyt höyrypannu oli lennättänyt metallikuoren sirpaleita pitkän matkan päähän. Tästä muodottomien esineiden rykelmästä nousi vielä muutamia liekkejä ja höyryä mustan savun keskeltä. Hirveän syöksyn jälkeen vielä hirveämpi tulipalo! Suuria verilätäköitä, irrallisia jäseniä, hiiltyneiden ruumiiden tynkiä näkyi siellä täällä eikä kukaan uskaltanut ajatella näiden pirstaleiden alle hautautuneiden uhrien lukumäärää.

Glenarvan, Paganel, majuri ja Mangles kuuntelivat joukon keskellä miehestä mieheen kulkevia puheita. Pelastustöissä puuhaillessaan kukin koetti selittää tapaturmaa.

— Silta on murtunut, joku sanoi.

— Murtunutko! toinen vastasi. — Se on yhtä hyvässä kunnossa kuin se on aina ollut, mutta on unohdettu kääntää paikalleen junan tullessa. Siinä kaikki.

Siinä olikin kääntösilta, joka avattiin laivaa varten. Oliko siis anteeksiantamattoman huolimaton vartija unohtanut sulkea sen, niin että täyttä vauhtia kulkeva juna tyhjän päälle jouduttuaan, oli näin syöksynyt Luttonin veteen? Tämä oletamus tuntui hyvin todennäköiseltä. Vaikka toinen puoli siltaa oli murskana vaunujen pirstaleiden alla, riippui toinen, vastapäiselle rannalle käännetty puoli vielä ehjänä kannattimillaan. Ei ollut epäilystäkään! Vartijan huolimattomuus oli aiheuttanut tapaturman.

Se oli sattunut yöllä junalle n:o 37, joka oli lähtenyt Melbournesta neljännestä vaille kaksitoista illalla. Kello oli varmaankin ollut neljännestä yli kolme aamulla, kun juna kaksikymmentäviisi minuuttia Castlemainen asemalta lähdön jälkeen saapui Camden Bridgelle ja kohtasi siinä tuhonsa. Viimeisen vaunun matkustajat ja virkailijat ryhtyivät heti etsimään apua, mutta sähkölennätin, jonka pylvyät olivat kaatuneet maahan, ei enää toiminut. Kului kolme tuntia, kunnes Castlemainen viranomaiset ehtivät saapua onnettomuuspaikalle. Kello oli siis kuusi aamulla, kun pelastustyö saatiin järjestetyksi siirtokunnan ylivalvojan Mitchellin toimesta ja erään poliisiupseerin komentaman poliisiosaston avulla. Squatterit ja heidän väkensä olivat tulleet myös auttamaan ja ryhtyivät ensin sammuttamaan tulipaloa, joka hurjan kiihkeänä riehui pirstaleiden keskellä.

Muutamia ruumiita, joita oli mahdoton tunnistaa, oli nostettu ratavallille. Ei voinut ajatellakaan, että kukaan selviytyisi elävänä tästä palavasta pätsistä. Tuli oli nopeasti täydentänyt hävityksen. Junan matkustajista, joiden lukumäärää ei tiedetty, oli jäänyt eloon ainoastaan kymmenen, viimeisessä vaunussa olleet. Rautatien hallinto oli lähettänyt apuveturin noutamaan heitä Castlemaineen.

Tällä välin lordi Glenarvan, joka oli esitellyt itsensä, keskusteli ylivalvojan ja poliisiupseerin kanssa. Jälkimmäinen oli kookas ja laiha mies, järkähtämättömän kylmäverinen, joka ei ainakaan antanut tunteidensa näkyä värähtämättömillä kasvoillaan. Hän katseli tätä hirvittävää tuhoa kuin matemaatikko laskutehtävää: hän yritti ratkaista sitä ja saada selville tuntemattoman tekijän. Niinpä kun Glenarvan lausui: — Tämä on suuri onnettomuus, hän vastasi tynnosti:

— Vielä pahempaa, mylord.

— Vielä pahempaa! Glenarvan huudahti tuosta lausunnosta loukkaantuneena. — Mitä tässä on 'pahempaa' kuin onnettomuus?

— Rikos! poliisiupseeri vastasi tynnosti.

Takertumatta tällaiseen sopimattomaan puheeseen Glenarvan kääntyi herra Mitchellin puoleen, luoden häneen kysyvän katseen.

— Niin, mylord, ylivalvoja vastasi, — tutkimuksemme on saanut meidät varmistumaan, että tämä on rikoksen tulos.

Viimeinen tavaravaunu on ryöstetty. Eloon jääneiden matkustajien kimppuun oli hyökännyt viisi tai

kuusi miestä käsittävä rosvojoukko. Silta on jätetty auki tahallisesti eikä epähuomiossa, ja jos tämän seikan yhteydessä otetaan huomioon vartijan katoaminen, niin täytyy päätellä, että se roisto on ollut rosvojen liittolaisena.

Poliisiupseeri pudisti päätään tälle ylivalvojan päätelmälle.

— Ettekö te ole samaa mieltä? herra Mitchell kysyi häneltä.

— En, mitä vartijan osallisuuteen tulee.

— Mutta vain olettamalla sellaista tapahtuneen, ylivalvoja huomautti, — voimme katsoa rikoksen Murrayn varsilla liikkuvien villien tekemäksi. Ilman vartijan apua villit eivät olisi voineet avata kääntösiltaa, jonka rakenne on heille tuntematon.

— Aivan niin, poliisiupseeri vastasi.

— No, herra Mitchell lisäsi, — se laivuri, jonka alus kulki Camden Bridgen läpi kello kymmenen neljäkymmentä illalla, on todistanut, että silta hänen päästyään läpi suljettiin säädetyllä tavalla.

— Niin oikein.

— Niinpä siis vartijan osallisuus rikokseen näyttää minusta olevan ratkaisevasti todistettu.

Poliisiupseeri pudisteli yhä päätään.

— Ettekö siis te, herra, Glenarvan kysyi häneltä, — katso rikosta villien tekemäksi?

— En ensinkään.

— Kenen sitten?

Tällä hetkellä kuului joen yläjuoksun puolelta noin puolen kilometrin päästä jokseenkin suurta melua. Sinne oli kerääntynyt väkijoukko, joka ripeästi suureni ja sitten pian saapui asemalle. Joukon keskellä kantoi kaksi miestä ruumista. Se oli vartijan jo kylmennyt ruumis. Häntä oli isketty tikarilla sydämeen. Kantamalla hänen ruumiinsa kauas Camden Bridgen luota olivat murhaajat ilmeisesti halunneet johtaa poliisin epäluulot harhaan ensimmäisten etsiskelyjen aikana. Niinpä tämä löytö vahvisti täydellisesti upseerin arvelun. Villeiliä ei ollut mitään osuutta tässä rikoksessa.

— Tuon iskun antajat, hän sanoi, — ovat tämän pikkukojeen käyttöön tottuneita.

Ja näin sanoessaan hän näytti eräänlaisia lukolla varustettuja, kaksiosaisesta renkaasta tehtyjä käsirautoja.

— Ennen pitkää, hän lisäsi, — saanen ilon antaa heille tämän rannerenkaan uudenvuodenlahjaksi.

— Epäilettekö siis...?

— Niitä, jotka 'ovat matkustaneet vapaalipulla hänen majesteettinsa laivoilla'.

— Mitä! Karkotettuja vankejako! huudahti Paganel, joka tunsikin tämän Australian siirtokunnissa käytetyn sanontatavan.

— Minä luulin, Glenarvan huomautti, — että karkotusvangeilla ei ollut oleskeluoikeutta Victorian maakunnassa.

— Mitä vielä, poliisiupseeri vastasi, — jos ei heillä sitä oikeutta ole, niin he ottavat sen itselleen. Joskus karkotusvankien onnistuu livahtaa pakoon, ja suuresti erehtyisin, elleivät nämä tule suoraa päätä Perthistä. No, he palaavat sinne myös, voitte uskoa minua.

Herra Mitchell vahvisti poliisiupseerin sanat nyökkäämällä. Tällä hetkellä saapuivat vankkurit rautatiesillan kohdalle. Glenarvan tahtoi estää naisia näkemästä Camden Bridgen hirveää näytelmää. Hän sanoi hyvästit ylivalvojalle ja antoi ystävilleen merkin tulla mukaan.

— Tämän vuoksi ei ole syytä keskeyttää matkaamme, hän sanoi.

Tultuaan vankkurien luo Glenarvan kertoi lady Helenalle vain, että oli tapahtunut rautatieonnettomuus, mainitsematta, mitä osuutta rikoksella oli ollut tähän tapahtumaan; niin ikään hän jätti ilmaisematta, että seudulla liikkui karkotusvankeja, päättäen puhua siitä Ayrtonille erikseen. Sitten seurue ylitti rautatien muutamien satojen metrien päästä sillasta ja jatkoi matkaansa itäänpäin, kuten ennenkin.

ENSIMMÄINEN PALKINTO MAANTIETEESSÄ.

Näkyviin kohosi muutamia leveähköjä kukkuloita, joihin tasanko päättyi noin kolmen kilometrin päässä rautatiestä. Pian vankkurit vierivät ahtaissa ja oikullisesti mutkittelevissa solissa. Mutta nämä veivät kauniille seudulle, jossa kasvoi kauniita puita, ei metsinä, vaan erillisiksi ryhmiksi järjestyneinä ja kerrassaan trooppisen rehevinä. Kaikkein komeimpia olivat "casuarinat", jotka näyttivät lainanneen tammelta runkonsa lujan rakenteen, akaasialta tuoksuvat siemenkotansa ja männyltä sinivihreään vivahtavien lehtiensä karheuden. Niiden oksien välistä näkyi "banksia latifolian" omituisia latvoja, joiden suippous, on niin erinomaisen viehättävä. Suuret, riippaoksaiset puut näyttivät metsiköissä liian täysistä altaista valualta vihreältä vedeltä. Katse epäröi kaikkien näiden luonnonihmeiden keskellä eikä tiennyt, mihin kohdistaa ihailunsa.

Matkaseurue oli hetkeksi pysähtynyt. Ayrton oli lady Helenan käskystä seisauttanut valjakkonsa. Vankkurien suuret pyörät lakkasivat narisemasta kvartsipitoisella hiekalla. Puuryhmien alla levisi pitkiä vihreitä nurmikoita; muutamat säännöllisen muotoiset maaperän kohopaikat jakoivat ne vielä aivan selvästi huomattaviin ruutuihin kuin suuren sakkilaudan.

Paganel ei erehtynyt nähdessään nämä vihannoivat, ikään kuin ikuista lepoa varten runollisesti järjestetyt erilliset kohdat. Hän tunsu nämä hautausneliöt, joiden viimeiset jäljet ruoho nyt hävittää ja joita matkamies niin harvoin tapaa Australiassa.

— Tuonen viidat, hän sanoi.

Hänen silmiensä edessä oli todellakin alkuasukkaiden hautausmaa, mutta niin raikas, niin siimekäs, lintujen hilpeän lentelyn elävöittävä, niin puoleensavetävä, että se ei herättänyt ainoatakaan surullista ajatusta. Sitä olisi hyvin voinut pitää jonakin Eedenin puutarhana siltä ajalta, jolloin kuolemaa ei ollut maan päällä. Se näytti olevan luotu eläviä varten. Mutta nämä haudat, joita villi hoitaa niin hartaan huolellisesti, hävisivät jo vihannuuden tulvan alle. Valtaus oli karkottanut australialaisen kauas seudulta, missä hänen esi-isänsä lepäsivät, ja siirtolaisuus riensi pian muuttamaan nämä kuolonkentät karjan laidunmaiksi. Niinpä ovat nämä tuonen viidat käyneet harvinaisiksi; kuinka monia, jotka peittävät hiljattain haudatun miespolven, talleakaan jo välinpitämättömän matkailijan jalka!

Paganel ja Robert, jotka olivat kiirehtineet kumppaniensa edelle, kiertelivät pienillä varjoisilla käytävillä kumpujen välissä. He puhelivat ja opettivat toinen toistaan, sillä maantieteilijä väitti oppivansa paljon nuoren Grantin mielipiteistä. Mutta he eivät olleet ratsastaneet puolta kilometriä, kun lordi Glenarvan näki heidän pysähtyvän, laskeutuvan ratsailta ja sitten kumartuvan maata kohti. He näyttivät tutkivan hyvin mielenkiintoista esinettä heidän ilmeikkäistä eleistään päätellen.

Ayrton hoputti valjakkoaan, ja vankkurit olivat pian tavoittaneet molemmat ystävykset. Syy heidän pysähdyksiinsä ja hämmästyksiinsä kävi kohta ilmi. Muuan alkuasukaslapsi, pieni kahdeksanvuotias poika eurooppalaisissa pukimissa, nukkui rauhallista unta mahtavan banksian siimeksessä. Hänen rotupiirteistään ei olisi voinut erehtyä: kiharat hiukset, melkein musta iho, litteä nenä, paksut huulet ja käsivarsien tavaton pituus osoittivat heti hänen kuuluvan sisämaan alkuasukkaksiin. Mutta hänellä oli älykkäät kasvot, ja varmaan kasvatusta oli jo kohottanut tämän pikku villin alhaiselta alkutasoltaan.

Lady Helena astui maahan perin uteliaana katselemaan häntä, ja pian koko seurue ympäröi pienen alkuasukkaan, joka nukkui sikeästi.

— Lapsiparka, Mary Grant sanoi, — onko hän joutunut eksyksiin tässä erämaassa?

— Minä luulen, lady Helena vastasi, — että hän on tullut kaukaa käydäkseen näissä kuoleman lehdöissä! Täällä lepää varmaankin hänen rakkaimpiaan!

— Mutta häntä ei voi jättää tänne! Robert sanoi. — Hän on yksin ja...

Robertin lauseen keskeytti nuoren australialaisen liikahtaus; poika käännähti kuitenkin heräämättä. Mutta silloin nousi kaikkien hämmästys huippuunsa. Pojan selässä oli kirjoitus ja siinä luki:

TOLINE, TO BE CONDUCTED TO ECHUCA, CARE OF JEFFRIES SMITH, RAILWAY PORTER, PREPAID[7]

— Aito englantilaista! Paganel huudahti. — Lähettävät lapsen kuin tavaramytyn! Kirjoittavat osoitteen kuin pakettiin! Minulle oli kyllä siitä puhuttu, mutta en tahtonut uskoa sitä.

— Lapsiparka! lady Helena lausui. — Oliko hän Camden Bridgeltä suistuneessa junassa? Ehkä hänen vanhempansa ovat saaneet surmansa, ja hän on nyt yksin maailmassa!

— Sitä en usko, rouva, John Mangles vastasi. — Tämä kirjoitus osoittaa päinvastoin, että hän matkusti

yksin.

— Hän herää, Mary Grant sanoi.

Lapsi todellakin heräsi. Hänen silmänsä avautuivat vähitellen, mutta sulkeutuivat heti taas päivän häikäiseminä. Mutta lady Helena tarttui hänen käteensä; poika nousi ja katseli kummastuneena matkailijajoukkoa.

Pelon tunne värähdytti aluksi hänen piirteitään, mutta lady Glenarvanin läsnäolo rauhoitti häntä.

— Ymmärrätkö englannin kieltä, ystäväni? tämä kysyi häneltä.

— Ymmärrän ja puhunkin, lapsi vastasi matkustajien kielellä, mutta hyvin huomattavasti murtaen.

Hänen ääntämisensä muistutti ranskalaisten tapaa, kun nämä puhuvat englannin kieltä.

— Mikä sinun nimesi on? lady Helena kysyi.

— Toline, pikku australialainen vastasi.

— Ah, Toline! Paganel huudahti. — Ellen erehdy, se sana merkitsee australian kielellä kaarnaa?

Toline nyökkäsi myöntävästi ja katsoi jälleen naisiin.

— Mistä sinä tulet, ystäväni? lady Helena kysyi.

— Melbournesta, Sandhurstin junalla.

— Olitko sinä siinä junassa, joka suistui radalta Camdenin sillalla?
Glenarvan kysyi.

— Olin, herra, Toline vastasi, — mutta Raamatun Jumala suojeli minua.

— Matkustitko yksin?

— Yksin. Pastori Paxton oli uskonut minut Jeffries Smithin huostaan.
Onnettomuudeksi se miesparka sai surmansa!

— Etkö tuntenut ketään muuta junassa?

— En ketään, herra, mutta Jumala pitää huolta lapsista eikä hylkää heitä milloinkaan!

Toline lausui nämä sanat lempeällä äänellä, joka koski sydämeen. Kun hän puhui Jumalasta, hänen äänensä kävi vakavammaksi, hänen silmänsä sädehtivät, ja kuulija tunsu tässä nuorena sielussa asuvan suuren hartauden.

Tämä uskonnollinen innostus näin nuorena iässä on helposti selitettävissä. Lapsi oli englantilaisten lähetyssaarnaajien kastamia ja metodistiuskonnon ankariin menoihin totuttamia nuoria alkuasukkaita. Hänen tyynet vastauksensa, siisti käytöksensä ja musta pukunsa muistuttivat jo pikku pappia.

Mutta minne hän oli menossa näin autioiden seutujen halki ja miksi hän oli lähtenyt Camden Bridgen luota? Lady Helena kysyi sitä häneltä.

— Minä palaan heimoni luo Lachlaniin, hän vastasi. — Minä haluan nähdä jälleen omaiseni.

— Ovatko he australialaisia? John Mangles kysyi.

— Ovat, Lachlanin australialaisia, Toline vastasi.

— Ja onko sinulla isä ja äiti? Robert Grant kysyi.

— On, veljeni, Toline vastasi tarjoten kätensä pikku Robertille, jota tämä veljen nimi liikutti syvästi. Hän syleili pientä australialaispoikaa eikä enempää tarvittu tekemään heistä ystävyksiä.

Tällä välin olivat matkustajat nuoren villin vastauksia tarkkaavaisesti seuraten vähitellen istuutuneet hänen ympärilleen ja kuuntelivat hänen puhettaan. Aurinko laski jo suurten puiden taakse. Ja kun paikka näytti sopivalta pysähdykseen eikä ollut suurta väliä, kuljettiin vielä muutama kilometri ennen yön tuloa, antoi Glenarvan leiriytymiskäskyn. Ayrton riisui juhdat, pani ne Mulradyn ja Wilsonin avulla liekaan ja jätti ne syömään mielin määrin. Teltta pystytettiin. Olbinett valmisti aterian. Toline suostui nauttimaan siitä osansa, ensin hiukan esteltyään, vaikka hänen oli nälkä. Istuttiin siis pöytään, molemmat lapset vierekkäin. Robert valitsi parhaat palat uudelle kumppanilleen, ja Toline otti ne vastaan arastelevan ja viehättävän kiitollisena.

Juttelu ei sillä välin keskeytynyt. Jokaista kiinnosti tämä lapsi, ja kaikki tekivät hänelle kysymyksiä. Haluttiin kuulla hänen elämäntarinansa. Se oli hyvin yksinkertainen ja samanlainen kuin yleensä niiden köyhien alkuasukaslasten, jotka jonkin siirtokunnan naapuriheimot jo pieninä uskovat hyväntekeväisyysyhdistysten huostaan. Australialaisilla on lempeät tavat. He eivät osoita maahansa tunkeutuvia kohtaan sitä hurjaa vihaa, joka on ominainen Uuden Seelannin asukkaille ja kenties muutamille Pohjois-Australian heimoille. Heitä näkee käyvän suurissa kaupungeissa, Adelaidessa, Sydneyssä ja Melbournessa, vieläpä kävelevän siellä hyvin alkuperäisissä pukimissa. He käyvät siellä kauppaa teollisuutensa pikku esineillä, metsästys- tai kalastusvehkeillä ja aseilla, ja monet heimopäälliköt antavat mielellään, epäilemättä taloudellisista syistä, lastensa hyötyä englantilaisen kasvatuksen eduista.

Näin tekivät myös Tolin vanhemmat, jotka olivat todellisia villejä Lachlanista, laajalta Murrayn takaiselta seudulta. Viiteen vuoteen, jotka lapsi oli viettänyt Melbournessa, hän ei ollut nähnyt ketään omaisistaan. Ja kuitenkin hänen sydämessään yhä eli katoamaton sukuvaisto, ja hän oli lähtenyt vaivalloiselle erämaamatkalle etsimään ehkä jo hajautunutta heimoaan ja epäilemättä harvennutta kotiperhettään.

— Ja kun olet tavannut vanhempasi, palaatko taas Melbourneen, lapseni? lady Glenarvan kysyi häneltä.

— Palaan, rouva, Toline vastasi luoden häneen harrasta hellyyttä osoittavan katseen.

— Ja miksi sinä kerran aiot?

— Tahdon pelastaa veljeni köyhyydestä ja tietämättömyydestä! Tahdon opettaa heitä, saattaa heidät tuntemaan Jumalan ja rakastamaan Häntä! Aion pyrkiä lähetyssaarnaajaksi!

Nämä sanat, jotka kahdeksanvuotias lapsi lausui innostuneena, olisivat voineet naurattaa kevytmielisiä ja pilkallisia ihmisiä, mutta nämä vakavat skotlantilaiset ymmärsivät ne ja antoivat niille arvoa; he ihmettelivät tämän nuoren, jo taisteluun valmiin opetuslapsen uskonvoimaa. Paganel oli liikuttunut sydänjuuriaan myöten ja tunsu vilpittömyyttä myötätuntoa pientä australialaista kohtaan.

Mutta totta puhuaksemme tämä eurooppalaispukuinen villi ei aluksi ollut häntä juuri miellyttänyt. Hän ei tullut Australiaan nähdäkseen australialaisia herrasvaatteissa! Hän tahtoi nähdä heitä vain tatuoituina. Tämä "säädyllyinen" puku häiritsi hänen mielikuviaan. Mutta siitä hetkestä, kun Toline oli puhunut niin palavasti, hän muutti mielensä ja selitti olevansa hänen ihailijansa. Keskustelun loppuosa oli muuten omiaan tekemään kunnan maantieteilijästä pikku australialaisen parhaan ystävän.

Eräiseen lady Helenan kysymykseen Toline vastasi näet käyvänsä pastori Paxtonin johtamaa "normaalikoulua" Melbournessa.

— Ja mitä siinä koulussa sinulle opetetaan? lady Glenarvan kysyi.

— Uskontoa, laskentaa, maantiedettä...

— Ah, maantiedettä! Paganel huudahti. Toline oli osunut hänen herkimpään kohtaansa.

— Niin, herra, Toline vastasi. — Olen saanut ensimmäisen palkinnon maantieteessä ennen tammikuun lomaa.

— Onko sinulla palkinto maantieteessä, poikani?

— Tässä se on, herra, Toline sanoi ottaen taskustaan esiin erään kirjan.

Se oli hyvin sidottu taskukokoinen Raamattu. Ensimmäisen lehden taakse oli kirjoitettu: *Melbournen normaalikoulu, I palkinto maantieteessä, Toline Lachlanista.*

Paganel oli haltioissaan! Australialainen, joka tunsu maantiedettä, ihastutti häntä ja hän suuteli Tolinea molemmille poskille yhtä hartaasti kuin jos olisi itse ollut pastori Paxton palkintojen jakopäivänä; Paganelin olisi kuitenkin pitänyt tietää, että tällainen tapaus ei ole harvinainen australialaisissa kouluissa. Nuoret villit käsittävät varsin helposti maantieteellisiä seikkoja, mutta ovat sitä vastoin kovin vastahakoisia laskennossa.

Toline ei ollut ollenkaan ymmärtänyt tiedemiehen äkillistä hyväilyä. Lady Helenan täytyi selittää hänelle, että Paganel oli kuuluisa maantieteilijä ja tarpeen tullessa etevä opettaja.

— Maantieteen opettaja! Toline vastasi. — No, herra, kyselkää minulta!

— Kyselisinkö sinulta, poikaseni? Paganel sanoi. — Enhän parempaa pyydä! Aioin tehdä niin ilman sinun lupaasikin. Tahdonkin mielelläni nähdä, kuinka maantiedettä opetetaan Melbournen

normaalikoulussa!

— Entäpä jos muna opettaisikin kanaa, Paganel! MacNabbs lausui.

— Mitä hittoa! maantieteilijä huudahti. — Opettaa Ranskan Maantieteellisen seuran sihteeriä!

Sitten asettaen silmälasit nenälleen, oikaisten pitkän vartalonsa ja ottaen juhlallisen äänen kuten opettajan tulee hän aloitti kyselynsä.

— Oppilas Toline, hän sanoi, — nouskaa seisomaan.

Toline, joka oli seisaallaan, ei voinut nousta lisää. Hän odotti siis vaatimattomassa asennossa maantieteilijän kysymyksiä.

— Oppilas Toline, Paganel jatkoi, — mitkä ovat viisi maanosaa?

— Oseania, Aasia, Afrikka, Amerikka ja Eurooppa, Toline vastasi.

— Oikein. Puhukaamme ensiksi Oseaniasta, koska olemme tällä hetkellä siellä. Mitkä ovat sen pääosat?

— Polynesia, Malaijien maa, Mikronesia ja Megalesia. Sen pääsaaret ovat Australia, joka kuuluu englantilaisille, Uusi Seelanti, joka kuuluu englantilaisille, Tasmania, joka kuuluu englantilaisille, Chatham, Auckland, Macquarie, Kermadec, Makin, Maraki ynnä muut saaret, jotka kuuluvat englantilaisille.

— Hyvä, Paganel sanoi, — entä Uusi Kaledonia, Sandwich-, Mendana- ja Pomotu-saaret?

— Ne ovat Ison Britannian suojeleuksessa.

— Mitä! Ison Britannian suojeleuksessa! Paganel huudahti. — Mutta minun tietääkseni on päinvastoin Ranska...

— Ranska! pikku poika matki hämmästyneen näköisenä.

— Kas, kas! Paganel sanoi. — Niinkö teille opetetaan Melbournen normaalikoulussa?

— Niin, herra opettaja, eikö se ole oikein?

— On, on! Aivan oikein, Paganel vastasi. — Koko Oseania kuuluu englantilaisille. Se on sovittu asia! Jatkakaamme.

Majurin riemuksi Paganel oli puoleksi suuttuneen, puoleksi ällistyneen näköinen. Kyselyä jatkettiin.

— Menkäämme Aasiaan, maantieteilijä sanoi.

— Aasia, Toline vastasi, — on suunnattoman suuri alue. Pääkaupunki: Kalkutta. Suurimmat kaupungit: Bombay, Madras, Kalikut, Aden, Malakka, Singapore, Pegu, Colombo; saaria ovat Lakkadiivit, Malediivit, Chagos sekä monet muut; kuuluvat englantilaisille.

— Hyvä, hyvä, oppilas Toline! Entä Afrikka?

— Afrikka käsittää kaksi pääsiirtokuntaa: etelässä on Kapmaa, pääkaupunkina Kapkaupunki, ja lännessä englantilaiset alusmaat, tärkein kaupunki Sierra Leone.

— Oikein vastattu! lausui Paganel, joka alkoi oivaltaa tätä englantilaista maantiedettä. — Hyvin opetettu. Mitä Algeriaan, Marokkoon ja Egyptiin tulee ... niin ne on pyyhitty pois brittiläisistä kartoista. Minä haluaisin nyt mielelläni puhua hiukan Amerikasta!

— Se jaetaan, Toline jatkoi, — Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan. Edellinen kuuluu englantilaisille Kanadan, Uuden Braunschweigin, Uuden Skotlannin ja kuvernööri Johnsonin hallinnon alaisten Yhdysvaltain kautta.

— Kuvernööri Johnson! Paganel huudahti. — Hullun orjuusintoilijan murhaaman, suuren ja hyvän Lincolnin seuraaja! Oikein! Sen paremmin ei voi! Ja mitä Etelä-Amerikkaan tulee, niin Guyanan, Malvinas-saarten, Shetlandin saariston, Georgian, Jamaikan, Trinidadin ja muiden kautta kuuluu sekin englantilaisille! Minä en väitä sitä vastaan. Mutta, Toline, tahtoisinpa kernaasti kuulla sinun tai

paremmin sanoen sinun opettajiesi ajatuksen Euroopasta.

— Euroopastako? kysyi Toline, joka ei ymmärtänyt mitään maantieteilijän kiintymyksestä.

— Niin, Euroopasta! Kenelle kuuluu Eurooppa?

— Tottahan Eurooppa kuuluu englantilaisille, lapsi vastasi vakaumusta kuvastavalla äänellä.

— Sitä minä vähän epäilen, Paganel lausui. — Mutta millä tavalla? Sen minä tahtoisin tietää.

— Englannin, Skotlannin, Irlannin, Maltan, Jersey ja Guernseyn saarten kautta, ja sitten vielä Joonian saarten, Hebridien, Shetlandin, Orkneyn...

— Hyvä, hyvä, Toline! Mutta siellä on toisia valtakuntia, joita et muista mainita, poikani.

— Mitä sitten, herra? tiedusti lapsi, joka ei antanut hämmentää itseään.

— Espanja, Venäjä, Itävalta, Preussi, Ranska!

— Ne ovat maakuntia eikä valtakuntia, Toline sanoi.

— Hemmetti, Paganel huudahti tempaisten lasit silmiltään.

— Epäilemättä. Espanja, pääkaupunki Gibraltar.

— Mainiota! Verratonta! Suurenmoista! Entä Ranska, sillä minä olen ranskalainen eikä olisi haitaksi saada tietää, kenelle kuulun!

— Ranska, Toline vastasi tyynesti, — on Englannin maakunta, pääkaupunki Calais.

— Calais! Paganel huudahti. — Mitä! Luuletko sinä, että Calais kuuluu vielä Englannille?

— Epäilemättä.

— Ja että se on Ranskan pääkaupunki?

— Niin, herra, ja siellä asuu kuvernööri, lordi Napoleon...

Näistä viimeisistä sanoista Paganel purskahti nauruun. Toline ei tiennyt mitä ajatella. Häneltä oli kysytty, ja hän oli vastannut parhaansa mukaan. Mutta hänen vastaustensa omituisuutta ei voitu lukea hänen syykseen; hänellä ei ollut siitä edes aavistusta. Oli kuinka hyvänsä, hän ei näyttänyt hämmentyvän, vaan odotti vakavana tämän käsittämättömän hilpeydenpuuskan päättymistä.

— Siinä nyt näette, majuri sanoi nauraen Paganelille. — Enkö ollut oikeassa väittäessäni, että oppilas Toline antaisi teille uutta oppia?

— Olitte, ystäväni, maantieteilijä vastasi. — Vai niinkö maantiedettä opetetaan Melbournessa! Normaalkoulun opettajat hoitavat asiansa hyvin! Eurooppa, Aasia, Afrikka, Amerikka, Oseania, koko maailma, kaikki on englantilaisten! Totisesti, tämä nerokas kasvatus tekee ymmärrettäväksi, että alkuasukkaat alistuvat. No, Toline poikaseneni, entäs kuu, onko sekin englantilaisten!

— Tulee olemaan, nuori villi vastasi vakavasti.

Silloin Paganel ei voinut enää pysyä paikallaan. Hänen täytyi nauraa kyllikseen eikä hän saanut naurunpuuskaansa hillityksi ennen kuin viidenkymmenen metrin päässä leiristä.

Tällä välin oli Glenarvan käynyt etsimässä pienen kirjan matkakirjastosta. Se oli Samuel Richardsonin Englannissa yleisesti käytettävä *Maantiedon oppikirja*, joka pysyi paremmin totuutta vastaavalla kannalla kuin opettajat Melbournessa.

— Kuulepas, lapseni, hän sanoi Tolinelle, — ota tämä kirja ja pidä se. Sinulla on maantieteessä erinäisiä vääriä mielikuvia, jotka on hyvä oikaista. Minä annan sen sinulle muistoksi tästä kohtaamisestamme.

Toline otti kirjan mitään vastaamatta; hän katseli sitä tarkkaavasti pudistellen päätään epäilevän näköisenä eikä osannut päättää, pannako sen taskuunsa.

Tällöin oli jo tullut pimeä. Kello oli kymmenen illalla. Täytyi ajatella nukkumaanmenoa, jotta päivänkoitteessa voitaisiin nousta liikkeelle. Robert tarjosi ystävänsä Tolinelle puolet makuupaikastaan.

Pikku australialainen suostui siihen. Lady Helena ja Mary Grant nousivat vankkureihin, matkamiehet

menivät teltaan Paganelin naurunpurskahdusten sekoituessa villien harakkain hiljaiseen räkätykseen.

Mutta kun aurinko seuraavana aamuna kello kuuden aikaan herätti nukkuajat, he etsivät turhaan australialaista lasta. Toline oli kadonnut. Tahtoiko hän viivyttelyttä ehtiä Lachlanin seuduille, vai oliko Paganelin nauru häntä loukannut? Sitä ei tiedetty.

Mutta kun lady Helena heräsi, hän huomasi povellaan viuhkan koruttomia mimoosankukkia ja Paganel taas taskussaan Samuel Richardsonin *Maantiedon*.

MOUNT ALEXANDERIN KAIVOKSET.

Vuonna 1844 sir Roderick Impey Murchison, Lontoon Kuninkaallisen maantieteellisen seuran nykyinen esimies, havaitsi vertailuja maan muodostumisesta tehdessään huomattavaa yhtäläisyyttä Ural-vuorten ja sen vuoriharjanteen välillä, joka läheltä Etelä-Australian rannikkoa kulkee pohjoisesta etelään.

Kun Ural-vuoret ovat kultapitoisia, oppinut geologi arveli, että tätä kallisarvoista metallia pitäisi löytyä myös australialaisessa vuorijonossa. Eikä hän siinä erehtynytäkään.

Kaksi vuotta myöhemmin lähetettiin hänelle todella muutamia kultanäytteitä Uudesta Etelä-Walesista, ja hän päätti toimittaa suuren joukon työmiehiä Cornwallista siirtolaisiksi Uuden Hollannin kultamaille.

Ensimmäiset kultanäytteet oli Etelä-Australiasta löytänyt herra Francis Dutton. Sitten löysivät herrat Forbes ja Smith Uuden Walesin ensimmäiset kultakentät.

Heti tiedon tästä levittyä kullankaivajia saapui maapallon kaikilta kulmilta, englantilaisia, amerikkalaisia, italialaisia, ranskalaisia, saksalaisia, kiinalaisia. Mutta vasta 3. päivänä huhtikuuta 1851 löysi herra Hargraves erityisen rikkaita kultakerroksia ja tarjoutui ilmoittamaan niiden paikan Sydneyn siirtokunnan kuvernöörille, sir Ch. Fitz-Roylle, vaatimattomasta viidensadan punnan hinnasta.

Hänen tarjoustaan ei hyväksytty, mutta huhu hänen löydöstään oli levinnyt. Kullanetsijöitä lähti samoamaan Summerhilliä ja Leni's Pondia kohti. Perustettiin Ophirin kaupunki, joka kultasaaliinsa runsauden vuoksi osoitti pian ansaitsevansa raamatullisen nimensä.

Siihen saakka ei ollut puhuttakaan Victorian maakunnasta, joka kuitenkin sitten vei muista voiton kultaesiintymien runsaudessa.

Muutamia kuukausia myöhemmin, elokuussa 1851, kaivettiin näet tässä maakunnassa esille ensimmäiset kultajyväset, ja pian oli neljällä alueella käynnissä laajat etsinnöt. Nämä neljä olivat Ballarat, Owens, Bendigo ja Mount Alexander, kaikki hyvin rikkaita; mutta Owens-joella vedenpaljous vaikeutti työtä; Ballaratissa tuotti kultaesiintymien epätasaisuus kaivajille usein pettymyksiä; Bendigossa ei maaperä vastannut kaivajien vaatimuksia. Mount Alexanderin säännöllisessä maaperässä olivat mukana kaikki menestyksen edellytykset, ja tämä kallisarvoinen metalli, jonka arvo oli jopa 1441 frangia naualta, saavutti korkeimman kurssin maailman kaikilla markkinoilla.

Juuri tälle tuhoisia pettymyksiä ja odottamattomia onnensattumia niin usein aiheuttaneelle paikalle johdatti 37. leveysasteen reitti kapteeni Harry Grantin etsijät.

Kuljettuaan koko 31. päivän joulukuuta hyvin epätasaista maastoa, joka väsytti hevosia ja juhtia, he näkivät Mount Alexanderin pyöristyneet kukkulat. Leiriydyttiin erääseen tämän lyhyen vuorijonon kapeaan solaan, ja eläinten annettiin lieka jalassa etsiä ruokaansa maassa lojuvien kvartsilohkareiden välistä. Tämä ei ollut vielä kaivosaluetta. Seuraavana päivänä, vuoden 1865 ensimmäisenä, uursivat vankkurien pyörät jälkensä tämän mineraalirikkaan seudun teihin.

Jacques Paganel ja hänen toverinsa olivat ihastuneita nähdessään ohimennenkin tämän kuuluisan vuoren, jota australiaksi sanotaan Gebooriksi. Sinne teki rynnäkön koko seikkailijoiden lauma, varkaita ja kunniallista väkeä, hirttäjiä ja hirtettäviä. Ensimmäisen huhun levitessä tästä suuresta löydöstä kultavuonna 1851 asukkaat, squatterit ja merimiehet jättivät kaupunkinsa, peltonsa ja laivansa. Kultakuume muuttui kulkutaudiksi, tarttuvaksi kuin rutto, ja monet kuolivat siihen luullessaan jo löytäneensä onnen. Luonto oli tuhmaavaisesti kylvänyt miljoonia, sanottiin, 25. asteen alueelle tässä ihmeellisessä Australiassa. Nyt oli elonkorjuunaika ja nämä uudet niittomiehet riensivät saamaan osansa. "Diggerin" kullankaivajan, ammatti oli arvokkaampi kuin kaikki muut, ja vaikka monet menehtyivät, oli kuitenkin muutamia, jotka tulivat rikkaiksi yhdellä ainoalla kuokaniskulla. Perikadosta

ei puhuttu, rikastumisesta levenneltiin. Näiden onnenpotkujen kaiku kuului viidessä maanosassa. Pian tulvi kaikkensäätyisiä onnenonkijoita Australiaan, ja vuoden 1852 neljänä viimeisenä kuukautena saapui yksin Melbourneen viidenkymmenenneljän tuhannen suuruinen siirtolaisarmeija, mutta ilman päällikköä ja kuria, vielä saavuttamattoman voiton jälkeisen päivän armeija, sanalla sanoen neljäkymmentäneljä tuhatta pahimmanlaatuista rosvoilevaa pahantekijää.

Tämän hullun kiihkon ensimmäisinä vuosina vallitsi sanoinkuvaamaton sekasorto. Tavallisella tarmollaan pääsivät englantilaiset kuitenkin tilanteen herroiksi. Poliisit ja kotimaiset santarmit luopuivat varkaiden puolelta ja muuttuivat kunnan ihmisiksi. Tapahtui täydellinen muutos. Niinpä Glenarvan ei saanutkaan nähdä mitään vuoden 1852 väkivaltaisista näytelmistä. Kolmetoista vuotta oli kulunut siitä ajasta, ja nyt kultaa etsittiin näillä seuduilla järjestelmällisesti, ankarien sääntöjen mukaan.

Muuten alkoivat kaivokset jo ehtyä. Oli kaivettu jo pohjaan saakka. Kuinkapa ei olisikaan tyhjennetty näitä luonnon aarteita, kun kullankaivajat olivat Victorian maakunnasta vuosina 1852-1858 kaivaneet 63.107.478 punttaa? Siirtolaisten lukumäärä onkin tuntuvasti vähentynyt, ja he ovat siirtyneet vielä koskemattomille seuduille. Niinpä Uuden Seelannin Otagossa ja Marlboroughissa äskettäin löydetty kultakentät, ovat nykyään tuhansien kaksijalkaisten siivettömien muurahaisten kaivettavina.[8]

Kello yhdentoista tienoilla saavuttiin kaivosalueen keskusta. Siellä kohosi todellinen kaupunki tehtaineen, pankkeineen, kirkkoineen, kasarmeineen, vuokrataloineen ja sanomalehden toimituksineen. Hotelleja, maataloja, huviloita ei myöskään puuttunut. Olipa teatterikin, yleisön suosima, vaikka paikka maksoi kymmenen sillingiä. Esitettiin suurella menestyksellä paikallista kappaletta *Francis Obadiah eli onnellinen kullankaivaja*. Kun näytelmän sankari epäioivon vallassa iskee kuokkansa maahan viimeistä kertaa, se lohkaisee irti uskomattoman suuren kultalohkareen.

Glenarvan oli utelias näkemään Mount Alexanderin laajat kultakaivokset ja antoi vankkurien lähteä edellä Ayrtonin ja Mulradyn johtamina. Hän yhtyi seuraan muutamaa tuntia myöhemmin. Paganel oli ihastunut tästä päätöksestä ja asettui tapansa mukaan pikku ryhmän oppaaksi.

Hänen neuvonsa mukaan mentiin ensin pankkiin. Kadut olivat leveät, kivettyt ja huolellisesti astellut. Sen tapaiset toimistot kuin *Golden Company Ltd*, *Digger's General Office*, *Nugget's Union* vetivät jättiläisilmoituksilla katseet puoleensa. Työvoiman ja pääoman yhtymä oli asettunut yksinäisen kullankaivajan tilalle. Kaikkialta kuului hiekkaa huuhtovien tai kallisarvoisten kvartsia murentavien koneiden meteliä.

Asuntojen takana alkoivat kultakentät, laajat kaivausalueet. Siellä kuokkivat yhtiöiden runsaasti palkkaamat kullankaivajat.

Silmin ei olisi voinut laskea maahan puhkaistujen reikien lukua. Rautalapiot välkähtelivät auringonpaisteessa yhtenä säihkynänä. Kaivajien joukossa oli kaikkia kansallisuuksia. He eivät kinastelleet, vaan tekivät työtään äänettömästi, kuten ainakin palkatut miehet.

— Ei sovi sentään luulla, Paganel sanoi, — ettei Australiassa enää olisi lainkaan niitä kuumeisia etsijöitä, jotka koettavat onneaan kullankaivamisen arpapelissä. Tiedän kyllä, että useimmat myyvät työvoimansa yhtiöille pakostakin, kun kaikki kultapitoiset alueet ovat hallituksen myymiä tai vuokraamia. Mutta sillä, jolla ei ole mitään, joka ei voi vuokrata eikä ostaa, on jäljellä vielä yksi keino rikastua.

— Mikä? lady Helena kysyi.

— 'Jumpingin' mahdollisuus, Paganel vastasi. — Sen avulla me, joilla ei ole mitään oikeutta näihin kaivoksiin, voimme kuitenkin — jos käy oikein hyvä onni, tietenkin — ansaita omaisuuden.

— Mutta kuinka? majuri kysyi.

— Jumpingin avulla, kuten minulla oli kunnia teille sanoa.

— Mitä se jumping on? majuri kysyi jälleen.

— Se on kullankaivajien välinen sopimus, joka usein aiheuttaa tappelua ja epäjärjestystä, mutta jota viranomaiset eivät ole voineet poistaa.

— Selittäkää tarkemmin, Paganel, sanoi taas majuri, — tähän saatte veden herahtamaan kielellemme.

— No niin, on sovittu, että kaikki se kaivosalueen keskellä oleva maa, joka on vuorokaudeksi, suuria juhlia lukuunottamatta, jätetty silleen, niin ettei sitä kaiveta, joutuu yhteisomaisuudeksi. Kuka tahansa saa sen vallata, kaivaa sitä ja rikastua, jos onni on hänelle suotuista. Niinpä, Robert, poikaseni, koeta

keksiä jokin hylätty kuoppa, ja se on sinun!

— Herra Paganel, Mary Grant sanoi, — älkää panko veljeni päähän sellaista!

— Minä lasken leikkiä, neiti kulta, Paganel vastasi, — ja Robert tietää sen hyvin. Hänkö kullankaivajaksi? Ei ikinä! Kaivaa maata, kääntää sitä taas, muokata ja sitten kylvää siihen ja vaatia siltä satoa vaivoistaan, se kyllä sopii! Mutta sen tonkiminen sokean myyrän tavalla, jotta kouraan ehkä sattuisi siru kultaa, se on surkea ammatti, johon antautuakseen täytyy olla Jumalan ja ihmisten hylkäämä!

Käytyään pääkaivoksen luona ja asteltuaan pitkin tannerta, joka oli suureksi osaksi kallioiden särkemisestä syntyneitä kvartsinsiruja, liuskeita ja soraa, saapuivat retkeilijät pankkiin.

Se oli laaja rakennus, katolla kansallislippu. Lordi Glenarvanin vastaanotti ylitarkastaja, joka esitteli hänelle johtamaansa laitosta. Sinne sijoittavat yhtiöt kuuttia vastaan maasta kaivamansa kullan. Siitä oli jo kauan aikaa, kun siirtokunnan kauppiaat olivat nylkeneet alkuaikojen kullankaivajaa. He maksoivat hänelle kaivospaikalla viisikymmentäkolme sillingää unssilta ja sitten Melbournessa myivät kuudestakymmenestäviidestä! Tosin kauppiaalla oli kuljetuksen riski; kun valtatiellä vilisi kulkureita, ei kulta aina saapunut perille.

Vieraille näytettiin mielenkiintoisia kultanäytteitä, ja ylitarkastaja teki selkoa, eri menettelytavoista tämän metallin kaivamiseksi.

Sitä esiintyy yleensä kahdessa muodossa, vyörykultana ja rapautuneena, joko malmina lietteen seassa tai kvartsisuonessa. Sen irrottamiseksi käytetäänkin maan laadun mukaan pinta- tai syvyyskaivamista.

Vyörykulta piilee jokien, laaksojen ja vesiuurrosten pohjalla suuruutensa mukaan sijoittuneena, ensin rakeet, sitten levyt ja vihdoin hileet.

Jos se sitä vastoin on rapautumakultaa, jonka suonen ilman vaikutus on hajoittanut, se on keskittynyt yhteen paikkaan, kasoiksi, joita kullankaivajat sanovat "taskuiksi". Jotkut näistä taskuista sisältävät suuren omaisuuden.

Mount Alexanderin alueella tavataan kultaa varsinkin savimaakerroksissa ja liuskemaisten kallioiden lomissa. Siellä ovat kultarakeiden pesät, siellä on onnekkaan kaivajan käteen usein sattunut kultarapajaisten päävoitto.

Kun vierailijat olivat tarkastelleet eri kultanäytteitä, he kävivät pankin mineralogisessa museossa. Siellä he näkivät kaikkia niitä tuotteita, joista Australian maaperä on muodostunut, luokiteltuina ja nimilipuilla varustettuina. Kulta ei ole sen ainoa rikkaus; sitä voi syystäkin pitää suunnattomana arkkuna, jossa luonto säilyttää kalleuksiaan. Lasilevyjen alla kiilsi valkoinen topaasi, joka kilpailee Brasilian topaasien kanssa, tummanvihreä granaatti, epidootti, eräänlainen kauniin vihreä silikaatti, vaaleanpunainen rubiini, jota edustivat helakanpunaiset spinellit ja eräs tavattoman kaunis ruusunpunainen muunnos, vaalean- ja tummansinisiä safiireja, kuten esimerkiksi korundi, ja yhtä haluttuja kuin Malabarin ja Tiibetin safiirit, punahohtoisia timantteja ja vihdoin Turonin rannoilta löydetty pieni timanttikristalli. Mitään ei puuttunut tästä jalokivien loistavasta kokoelmasta eikä tarvinnut mennä kauas etsimään tarpeellista kultaa, johon ne voisi upottaa. Ellei tahtonut nähdä niitä kokuiksi valmistettuina, ei saattanut pyytää enempää.

Glenarvan lausui jäähyväiset pankin tarkastajalle kiittäen häntä kohteliaisuudesta, jota vierailijat olivat käyttäneet runsaasti hyväkseen. Sitten palattiin kultakentille.

Niin vähän kuin Paganel välittikin tämän maailman mammonasta, hän ei astunut askeltakaan tarkastamatta katseellaan tätä maaperää. Halu siihen oli ylivoimainen, eikä hänen kumppaniensa leikinlasku voinut sille mitään. Yhtä mittaa hän kumartui, poimi maasta jonkin kivensirun, malminkappaleen tai kvartsihileen, tarkasteli niitä yksityiskohtaisesti ja heitti ne pian taas halveksien menemään. Tätä kesti koko matkan.

— Kuulkaas, Paganel, majuri lausui, — oletteko hukannut jotakin?

— Aivan varmasti, Paganel vastasi, — tässä kullan ja kallioiden kivien maassa on hukannut sen mitä ei ole löytänyt. En tiedä, miksi mieleni tekisi saada mukaani muutaman unssin painoinen rae tai vaikkapa isompikin.

— Ja mitä te sillä tekisitte, kelpo ystäväni? Glenarvan kysyi.

— Oh, se on kyllä selvillä, Paganel vastasi. — Lahjoittaisin sen maalleni. Sijoittaisin sen Ranskan pankkiin...

— Joka ottaisi sen vastaan?

— Epäilemättä, rautatieosakkeiden muodossa.

Paganelia onnitteltiin tavasta, kuinka hän aikoi tarjota kullan "maallensa", ja lady Helena toivoi hänen löytävän maailman suurimman kimpaleen.

Leikkiä laskien retkeilijät tarkastelivat näin suurinta osaa kaivosaluetta. Kaikkialla tehtiin työtä säännöllisesti, koneellisesti, mutta ilman innostusta.

Kahden tunnin kävelyn jälkeen Paganel huomasi hyvin siistin ravintolan, jossa hän ehdotti istuttavaksi, kunnes olisi aika palata vankkurien luokse. Lady Helena suostui siihen, ja kun ravintolasta ei ole mihinkään ilman virvokkeita, Paganel käski ravintoloitsijaa tarjoamaan jotakin paikkakunnan juomaa.

Itsekullekin tuotiin niin sanottu "nobler". Tuollainen nobler on yksinkertaisesti grogi, mutta nurinpäinen grogi. Sen sijaan, että pantaisiin pieni lasillinen viinaa isoon lasiin vettä, pannaan pieni lasillinen vettä isoon lasiin viinaa, sokeroidaan ja juodaan. Se oli hieman liiaksi australialaista, ja ravintoloitsijan suureksi kummaksi muutettiin nobler ison vesikarahvin avulla brittiläiseksi grogiksi.

Sitten puhuttiin kultakaivoksista ja kaivajista. Tässähän oli sen paikka, jos missään.

Paganel oli hyvin tyytyväinen näkemäänsä, mutta myönsi kuitenkin, että olojen oli täytynyt ennen, Mount Alexanderin kaivauksen ensimmäisinä vuosina, olla vielä mielenkiintoisempia.

— Maa, hän sanoi, — oli silloin täynnä reikiä ja tulvillaan työmyyriä, mutta minkälaisia myyriä! Kaikilla siirtolaisilla oli myyrän into, mutta ei sen ymmärrystä! Kultaa tuhlatiin mielettömästi. Se juotiin ja pelattiin, ja tämä ravintola, jossa olemme, oli helvetti, kuten silloin sanottiin. Rahapelejä seurasivat puukoniskut. Poliisi ei mahtanut mitään, ja monta kertaa oli siirtokunnan kuvernöörin pakko marssittaa sotaväkeä rauhoittamaan metelöiviä kullankaivajia. Mutta lopulta hän sai heidät järkiinsä, määräsi kaivamisoikeudesta veron, sai sen kannetuksi, vaikkakaan ei vaivattomasti, ja ylimalkaan olivat rikkomukset täällä vähäisempiä kuin Kaliforniassa.

— Saako siis, lady Helena kysyi, — kuka tahansa harjoittaa kullankaivajan ammattia?

— Saa, rouva. Sitä varten ei tarvitse suorittaa tutkintoa. Hyvät käsivarret riittävät. Kurjuuden ajamina seikkailijat saapuivat kulta-alueille enimmäkseen rahattomina, rikkailla kuokka, köyhillä vain puukko, mutta kaikilla tähän työhön into, jota he eivät olisi osoittaneet missään oikeassa ammatissa. Oli omituista nähdä näitä kultamaita. Maa oli täynnä teltoja, öljykankaita ja mullasta, laudoista tai oksista kyhättyjä hökkeleitä ja vajoja. Niiden keskellä kohosi Englannin lipulla varustettu hallituksen katos, sen asiamiesten sinisestä patjakankaasta tehtyjä teltoja, rahanvaihtajien, kultakauppiaiden ja muiden, tässä rikkauden ja köyhyyden heilurissa kalastelevien liikemiesten kojuja. Nämä rikastuivat varmasti. Ja näkemisen arvoisia olivat vedessä ja liejussa elävät pitkäpartaiset ja punapaitaiset diggerit. Ilma oli täynnä kuokkien yhtämittaista kalahtelua ja maassa mädäntyvien eläinraatojen löyhkää. Tukahduttava pöly peitti nuo onnettomat, jotka kohottivat kuolleisuuden tavattoman suureksi, ja epäilemättä epäterveellisemmässä maassa olisi lavantauti tuhonnut melkein koko väestön. Ja jospa sitten kaikki nämä seikkailijat olisivat onnistuneet! Mutta paljon kärsimystä jäi korvauksetta, ja lähemmin tarkastaessa saataisiin nähdä, että yhtä rikastunutta kullankaivajaa kohti sata, kaksisataa, ehkäpä tuhat on kuollut köyhänä ja epätoivoisena.

— Voisitteko selittää meille, Paganel, Glenarvan kysyi, — miten kulta kaivettiin ylös?

— Ei mikään ollut yksinkertaisempaa, Paganel vastasi. — Ensimmäiset kullansetsijät huuhtoivat sitä, kuten muutamilla Sevensien seuduilla Ranskassa vieläkin tehdään. Nykyään yhtiöt menettelevät toisin; he kaivautuvat siihen lähteeseen asti, josta hileet, levyt ja rakeet tulevat. Mutta huuhtajat tyytyivät vain pesemään kultapitoisen hiekan, siinä kaikki. He kaivoivat maata, paljastivat ne kerrostumat, jotka heistä näyttivät kultapitoisilta, ja valelivat niitä vedellä erottaakseen siitä kallisarvoisen malmin. Tämä huuhtelu tapahtui amerikkalaista alkuperää olevan kehdoksi nimitetyn laitteen avulla. Se oli viiden tai kuuden jalan mittainen laatikko, eräänlaatuinen avoin, kahteen osastoon jaettu ruuhi. Ensimmäisessä osassa oli harva seula ja sen alapuolella toisia tiuhempia seuloja; toinen osa oli alapäästään suippeneva. Hiekka kasattiin toisessa päässä olevaan seulaan, kaadettiin vettä päälle, ja laitetta liikuteltiin tai oikeammin keinuteltiin käsin. Kivet jäivät ensimmäiseen seulaan, malmi ja hieno hiekka toisiin aina karheutensa mukaan, ja lionnut muta valui veden mukana pois toisesta päästä. Se oli tavallisimmin käytetty laite.

— Mutta sellainen piti sentään olla, John Mangles huomautti.

— Se ostettiin rikastuneilta tai rappiolle joutuneilta kaivajilta, kuinka sattui, Paganel vastasi, — tai

tultiin toimeen ilman sitä.

— Kuinka se kävi laatuun? Mary Grant kysyi.

— Oli vain levy, rakas Mary, tavallinen peltilevy; heitettiin ilmaan maata niin kuin viljaa; viljajyvien sijasta saatiin joskus kultajyviä. Ensimmäisenä vuonna ansaitsi moni kullankaivaja omaisuuden ilman muita apuvälineitä. Nähkääs, ystäväni, se oli hyvää aikaa, vaikka saappaat maksoivat sataviisikymmentä frangia pari ja lasillisesta limonadia piti maksaa kaksitoista frangia! Ensiksi tulleilla on aina paras onni. Kultaa oli kaikkialla runsaasti maan pinnalla; purot virtasivat metallipohjalla; sitä tavattiin Melbournen kaduiltakin; katuja kovetettiin kultasoralla. Niinpä sen kullan arvo, joka tammikuun seitsemässä viikossa alkupuolella vuotta 1852 hallituksen suojeluksen alaisena tuotiin Mount Alexanderista Melbourneen, olikin kahdeksan miljoonaa kaksisataa kolmekymmentäkahdeksan tuhatta seitsemänsataaviisikymmentä frangia. Se tekee keskimäärin satakuusikymmentäneljä tuhatta frangia päivää kohti.

— Melkein yhtä paljon kuin Venäjän keisarin pankkitilillä, Glenarvan sanoi.

— Mies-parka! majuri lausui.

— Tunnettaanko erikoisia onnenpotkuja? lady Helena kysyi.

— Muutamia kyllä, rouva.

— Tiedättekö nekin? Glenarvan kysyi.

— Tottakai! Paganel vastasi. — Vuonna 1852 löydettiin Ballaratista kimpale, joka painoi viisisataaseitsemänkymmentäkolme unssia, Gippslandissa toinen, jonka paino oli seitsemänsataakahdeksankymmentäkaksi unssia, ja vuonna 1861 kahdeksansadankolmenkymmenen neljän unssin painoinen harkko. Vihdoin, taas Ballaratista, eräs kaivaja löysi tavattoman kimpaleen, joka painoi kuusikymmentäviisi kiloa, mikä kolmentuhannen neljänsadan frangin mukaan kilolta tekee kaksisataaviisikymmentäviisi tuhatta frangia. Kuokanisku, joka tuottaa kymmentuhannen frangin korot, on jo aikamoinen!

— Missä määrin kullantuotanto lisääntyi näiden kaivosten löytämisen jälkeen? John Mangles kysyi.

— Suunnattomasti, rakas John. Kullantuotanto ei tämän vuosisadan alussa ollut kuin neljäkymmentäseitsemän miljoonaa vuodessa, mutta nyt, Euroopan, Aasian ja Amerikan kaivosten tuotanto mukaan luettuna, se tekee yhdeksänsataa miljoonaa, toisin sanoen lähes miljardin.

— Niinpä, herra Paganel, on ehkä paljonkin kultaa sillä paikalla, missä nyt olemme, meidän jalkojemme alla? pikku Robert kysyi.

— On, poikani, miljoonia. Me tallaamme sitä. Mutta me tallaamme sitä sen vuoksi, että halveksimme sitä!

— Eikö Australia kuitenkin ole hyvin onnellinen maa?

— Ei, Robert, maantieteilijä vastasi. — Kultapitoiset maat eivät ole onnellisia. Ne synnyttävät vain heikkoa väestöä, mutta eivät milloinkaan voimakasta ja työteliästä. Katso Brasiliaa, Meksikoa, Kaliforniaa, Australiaa! Mitä ne ovat yhdeksännellätoista vuosisadalla? Oikein onnellinen maa, poikani, ei ole kulta-, vaan rautapitoinen maa!

AUSTRALIAN JA UUDEN SEELANNIN UUTISET.

Tammikuun 2. päivänä auringon noustessa matkustajat ylittivät kulta-alueen ja Talbotin piirikunnan rajan. Heidän hevosensa kaviot polkivat silloin Dalhousien piirikunnan pölyisiä teitä. Muutamia tunteja myöhemmin he kahlasivat Colban- ja Campaspe-jokien yli 144° 35' ja 144° 45' pituusasteen välillä. Puolet matkasta oli tehty. Vielä viisitoista päivää yhtä onnellista kulkua, ja matkue saapuisi Twofold-lahden rannoille.

Muuten olivat kaikki hyvissä voimissa. Paganelin väite tämän ilmaston terveellisyydestä piti paikkansa. Kosteutta vähän tai ei ollenkaan, ja varsin siedettävä lämpötila. Se ei rasittanut hevosia eikä juhtia. Ei liioin ihmisiäkään.

Yksi ainoa muutos marssijärjestykseen oli tehty Camden Bridgeltä lähdettyä. Kun Ayrton sai tietää rautatieonnettomuuden johtuneen rikoksesta, hän neuvoi noudattamaan erinäisiä siihen saakka tarpeettomina pidettyjä varotoimia. Ratsastajat eivät saaneet jättää vankkureita näkyvistään. Lepohetkinä jäi aina yksi heistä vahtiin. Aamuin ja illoin pantiin uudet nallit pyssyihin. Oli varmaa, että rikollisjoukkue liikkui maassa, ja vaikkei mitään suoranaista pelkoa herättävää sattunut, piti olla valmiina kaiken varalta.

Tarpeetonta on lisätä, että näihin varotoimiin ryhdyttiin lady Helenan ja Mary Grantin tietämättä, joita Glenarvan ei tahtonut säikäyttää.

Oikeastaan olikin syytä menetellä näin. Varomattomuus tai vain laiminlyöntikin saattoi käydä kalliiksi. Glenarvan ei muuten ollut ainoa, joka huolehti asioista tällä tavoin. Yksinäisillä tiloilla ja asemilla varustautuivat asukkaat ja squatterit mahdollista hyökkäystä tai yllätystä vastaan. Talot suljettiin pimeään tullen. Koirat laskettiin irti aitauksiin ja alkoivat haukkua vähänkin lähestyttäessä. Ei yksikään paimen, joka illalla ratsain kokosi suurta laumaansa kotiinpaluuta varten, liikkunut ilman satulannuppiin kiinnitettyä pyssyä. Uutinen Camdenin sillalla tapahtuneesta rikoksesta oli syynä tähän poikkeukselliseen varovaisuuteen, ja moni siirtolainen, joka tähän saakka oli nukkunut ikkunat ja ovet avoinna, sulki ne nyt huolellisesti.

Maakunnan hallituskin osoitti suurta intoa ja varovaisuutta. Kotimaisia santarmiosastoja lähetettiin pitkin maata. Postinkuljetusta suojattiin erityisin toimenpitein. Tätä ennen oli posti kulkenut valtateillä ilman vartiostoa. Niinpä tänään, juuri kun Glenarvanin matkue oli menossa Kilmoresta Heathcoteen ulottuvan tien poikki, kiiti posti ohitse niin kiivasta vauhtia kuin hevoset suinkin pääsivät, jättäen suuren pölypilven jälkeensä. Mutta niin nopeasti kuin se ohittikin, Glenarvan oli kuitenkin nähnyt sen rinnalla ratsastavien poliisien pyssyjen välkähtävän. Olisi luullut eletävän jälleen sitä hirvittävää aikaa, jolloin ensimmäisten kultakenttien löytyminen ajoi Australian mantereelle Euroopan kansakuntien kuonan.

Pari kilometriä Kilmoren maantien yli ehdittyään saapuivat vankkurit jättiläispuiden sekaan, ja ensimmäistä kertaa Kap Bernouillista lähdettyään matkustajat joutuivat laajaan, useiden asteiden yli ulottuvaan metsään.

Ihmetyksen huudahdus pääsi matkustajilta, kun he näkivät yli puolen sadan metrin korkuisia kumipuita, joiden sienimäinen kaarna oli jopa yli kymmenen sentin paksuinen. Kuusi ja puoli metriä ympäröimiltään olevat rungot, joiden kuoressa oli hyvänhajuista pihkaa sisältäviä uurteita, kohosivat viidenkymmenen metrin korkeuteen ainoankaan haaran tai oksan tai edes satunnaisen silmun ja pahkuran häiritsemättä niiden pintaa. Sileämpiä ne eivät olisi voineet olla sorvarin kädestä lähtiessään.

Siinä oli sadoittain toistensa kaltaisia pylväitä. Ne levittivät tavattoman korkealla käyriä oksiaan, joiden päissä oli sikermä lehtiä; lehtihangoissa riippui yksinäisiä kukkia, joiden terät olivat kuin ylösalaisin käännetty uurna.

Tämän ikivihreän katoksen alla kierteli ilma vapaasti; alituinen ilmanvaihto vei kosteuden maasta; hevoset, härkävaljakko ja vankkurit saattoivat mukavasti liikkua näiden harvassa seisovien puiden välissä, jotka olivat järjestyneet kuin hakkuun merkkipaalu. Siellä ei ollut pensasrykelmiin sulloutuneita puuryhmiä, ei kaatuneiden runkojen ja läpipääsemättömien liaanien aarniometsää, missä vain rauta ja tuli voivat raivata tietä uudisviljelijöille. Vihreä nurmi puiden juurella, vihreä varjostin niiden latvoissa, pitkät valtavien pylväiden rivit, vähän varjoa, ylimalkaan vähän raikkautta, omituinen valaistus, joka muistutti ohuen kankaan läpi tunkevaa valoa, säännölliset heijastukset, tarkkapiirteiset kuviot maassa, kaikki tämä tarjosi eriskummaisen ja uusista vaikutelmista runsaan näytelmän. Oseanian mantereeseen metsä ei muistuta ensinkään uuden maailman metsiä, ja kumipuu, alkuasukkaiden "tara", joka kuuluu miltei lukemattomia lajeja käsittävään myrtytien heimoon, on Australian kasviston huomattavin edustaja.

Ettei näiden vihreiden holvien alla ole varjoisampaa ja pimeämpää, se riippuu siitä, että puiden lehtien asento on erikoinen. Lehtien lapa ei ole näet kääntynyt aurinkoa kohti, vaan niiden terävä reuna. Silmä ei tästä omituisesta lehvistöstä näe muuta kuin syrjät. Niinpä auringon säteetkin pääsevät maahan asti ikään kuin sälekaihtimen rakosista.

Jokainen huomasi tämän ja näytti hämmästyneen. Mistä tämä omituinen järjestely? Se kysymys tehtiin tietenkin Paganellille. Hän vastasi kuten ainakin mies, joka ei joudu mistään hämilleen.

— Luonnon eriskuinmaisuuksia, hän sanoi, — ei hämmästyttä minua täällä. Se tietää kyllä mitä tekee, mutta kasvitieteilijät eivät aina tiedä, mitä sanovat. Luonto ei ole erehtynyt antaessaan näille puille tämän erikoisen lehvistön, mutta ihmiset ovat hairahtuneet, kun niille on annettu nimi *eukalyptus*.

— Mitä se sana merkitsee? Mary Grant kysyi.

— Se tulee kreikan kielen sanoista *eu kalypto* ja merkitsee *hyvin peitän*. Varovasti kyllä erehdys on tehty kreikaksi, jottei sitä huomattaisi, mutta selväähän on, että tuo puu peittää huonosti.

— Myönnetään, rakas Paganel, Glenarvan vastasi, — mutta selittäkää meille nyt, minkä vuoksi lehdet ovat tuossa asennossa.

— Pelkästä ulkonaisesta ja helposti ymmärrettävästä syystä, ystäväni, Paganel vastasi. — Tällä seudulla, missä ilma on kuiva, missä sateet ovat harvinaisia, missä maaperä on kuivunut, eivät puut tarvitse tuulta eikä aurinkoa. Kun ei ole kosteutta, ei ole myöskään mäihää. Siksi kumipuulla on kapeat lehdet, jotka koettavat suojautua aurinkoa ja liian suurta haihtumista vastaan. Siinä syy, miksi ne kääntävät reunansa eivätkä lapaansa auringonsäteille. Ei ole mitään älykkäämpää kuin lehti.

— Eikä mitään itsekkäämpää! majuri lisäsi. — Nuokin ovat ajatelleet vain itseään eivätkä ensinkään matkustajia.

Jokainen oli hiukan samaa mieltä kuin MacNabbs, paitsi Paganel, joka otsaansa kuivaten onnitteli itseään, että sai kulkea varjottomien puiden alla. Tämä lehtijärjestelmä oli sittenkin ikävä, kun matkan näiden metsien läpi on usein varsin pitkä ja niin ollen kiusallinen, sillä mikään ei suojaakaan matkustajaa päivän hellettä vastaan.

Koko päivän vierivät vankkurit näitä loppumattomia kumipuukujia pitkin. Ei tavattu nelijalkaisia eläimiä eikä alkuasukkaita. Eräänlaisia papukaijoja asusti puiden latvoissa, mutta niin korkealta niitä tuskin erotti, ja niiden pärpätys kuului vain epäselvänä sorinana. Joskus lensi parvi pikku papukaijoja jonkun kaukaisen kujanteen poikki ja vilkastutti sitä äkillisellä, monivärisellä väikkeellä. Mutta yleensä vallitsi tässä laajassa vehreässä pylvästössä syvä hiljaisuus, ja vain hevosten astunta, muutamat silloin tällöin vaihdetut sanat, vankkurien pyörien kitinä ja Ayrtonin huudahdus hänen hoputtaessaan hidasta valjakkoaan häiritsivät avaraa autiutta.

Illan tullen leiriydyttiin kumipuiden juurelle, joissa näkyi jälkiä jokseenkin hiljan palaneesta tulesta. Ne olivat kuin korkeita tehtaanpiippuja, sillä liekki oli kolonut ne sisäpuolelta pitkin koko niiden pituutta. Ne seisoivat aika tukevasti vain tyhjän kuorensa varassa. Moinen squatterien tai alkuasukkaiden paha tapa hävittää kuitenkin lopulta nämä suurenmoiset puut, ja ne kuolevat sukupuuttoon niin kuin Libanonin nelisatavuotiset seetrit, jotka on poltettu taitamattomilla nuotiotulilla. Paganelin neuvoa seuraten Olbinett sytytti illallistulen yhteen näistä runkoputkista; heti syntyi tuntuva veto, ja savu haihtui lehvistön tummaan katokseen. Yöksi ryhdyttiin määrättyihin varotoimiin, ja Ayrton, Mulrady, Wilson ja John Mangles pitivät vahtia vuorotellen päivännousuun saakka.

Pitkin tammikuun 3. päivää lisääntyivät vain loputtoman metsän sopusuhtaiset kujanteet. Tuntui kuin kumipuista ei koskaan tulisi loppua. Mutta iltaan mennessä harvenivat jonot, ja muutamien kilometrien päässä näkyi joukko säännöllisiä taloja pienellä aukealla.

— Seymour! Paganel huudahti. — Se on Victorian maakunnan viimeinen kaupunki.

— Onko se suurikin? lady Helena kysyi.

— Rouva, Paganel vastasi, — se on tavallinen kylä, joka on saamassa kaupunkioikeudet.

— Onkohan siellä sopivaa majataloa? Glenarvan kysyi.

— Toivottavasti, maantieteilijä vastasi.

— Niinpä menkäämme kaupunkiin, sillä reippaat naiskumppanimme eivät luullakseni pane pahakseen, jos saavat levähtää siellä yhden yön.

— Rakas Edward, lady Helena vastasi, — Mary ja minä suostumme siihen sillä ehdolla, että se ei aiheuta hankaluutta eikä viivytystä.

— Ei vähimmässäkään määrin, lordi Glenarvan vastasi, — valjakkomme on väsynyt, ja sitä paitsi me jatkamme matkaa huomenna päivän koitteessa.

Kello oli silloin yhdeksän. Kuu lähenei jo taivaanrantaa ja heitti enää vain vinoja, sumuun haihtuvia säteitä. Vähitellen tuli pimeää. Matkue kulki pitkin Seymourin leveitä katuja Paganelin johdolla, hän kun aina näkyi tuntevan täysin tuntemattomankin paikkakunnan. Mutta hän kulki vaistonsa mukaan, ja hän saapui suoraan Campbell's North British nimiseen hotelliin.

Hevoset ja härät vietiin talliin, vankkurit vajaan, ja matkustajat ohjattiin varsin mukaviin huoneisiin. Kello kymmenen aikaan istuttiin pöytänsä, jonka ruokia Olbinett oli tarkastanut asiantuntijan silmillä. Paganel oli käynyt kaupungilla Robertin kanssa ja kertoi iltavaikutelmistaan perin lyhyesti. Hän ei ollut nähnyt kerrassaan mitään.

Vähemmän hajamielinen mies olisi kuitenkin huomannut Seymourin kaduilla erikoista liikettä: siellä täällä kerääntyi ihmisiä joukkoihin, jotka vähitellen suurenivat; puheltiin talojen porteilla; ihmiset kyselivät toisiltaan jotakin ilmeisen levottomina; päivän sanomalehtiä luettiin ääneen, niiden uutisista puhuttiin ja keskusteltiin. Nämä oireet eivät olisi voineet jäädä vähänkään valppaalta tarkkailijalta huomaamatta. Mutta Paganel ei ollut epäillyt mitään.

Majuri sitä vastoin, vaikkei käynyt niin kaukana, eipä edes poistunut hotellista, otti selvän huolestumisesta ja pikku kaupungissa parhaillaan vallitsevasta levottomuudesta. Keskusteltuaan kymmenen minuuttia hotellin puheliaan isännän, Dicksonin kanssa hän tiesi, mistä oli kysymys.

Mutta hän ei hiiskunut siitä sanaakaan. Vasta illallisen jälkeen, kun lady Glenarvan, Mary ja Robert Grant olivat menneet huoneisiinsa, majuri pyysi kumppaneitaan jäämään ja sanoi heille:

— Sandhurstin rautatiellä tapahtuneen rikoksen tekijät on tunnistettu.

— Onko heidät vangittu? Ayrton kysyi vilkkaasti.

— Ei, MacNabbs vastasi näyttämättä kiinnittävän huomiota perämiehen intoon, joka näissä oloissa muuten oli varsin ymmärrettävä.

— Sen pahempi, Ayrton lisäsi.

— No, Glenarvan kysyi, — kenen syyksi sitä rikosta luullaan?

— Lukekaa, majuri vastasi antaen Glenarvanille numeron Australian ja Uuden Seelannin Uutisia, — niin saatte nähdä, että poliisipäällikkö ei erehtynyt.

Glenarvan luki ääneen seuraavan uutisen:

Sydney, 2. p. tammikuuta 1865. — Kuten muistetaan, tapahtui Camden Bridgellä, kahdeksan kilometrin päässä Castlemainen asemalta, Melbournesta Sandhurstiin johtavalla rautatiellä, viime joulukuun 29. ja 30. päivän välisenä yönä rautatieonnettomuus. Klo 11.45 lähtevä yöjuna syöksyi täydessä vauhdissa Lutton-jokeen.

Camdenin silta oli jätetty auki junan kulkiessa.

Useat onnettomuuden jälkeen tapahtuneet varkaudet ja kilometrin päässä Camden Bridgeltä löydetty sillanvartijan ruumis osoittivat, että tämä onnettomuus oli johtunut rikoksesta.

Viranomaisten tutkimuksista onkin käynyt selville, että rikoksen on tehnyt joukko karkotusvankeja, jotka kuusi kuukautta sitten olivat päässeet karkuun Perthin työväntilasta Länsi-Australiassa juuri kun heidät piti siirtää Norfolkkin saarelle.[9]

Näitä karkotusvankeja on kaksikymmentäyhdeksän; heitä johtaa eräs Ben Joyce, mitä vaarallisin rikollinen, joka muutamia kuukausia sitten on saapunut Australiaan tuntemattomalla laivalla ja jota oikeudenpalvelijoiden ei ole onnistunut tavoittaa.

Kaupunkien asukkaita, uudisviljelijöitä ja asemien squattereita kehoitetaan olemaan varuillaan ja antamaan ylitarkastajalle tietoja, jotka ovat avuksi etsinnöissä.

J.P. MITCHELL,
ylitarkastaja.

Kun Glenarvan oli lopettanut tämän uutisen lukemisen, MacNabbs kääntyi maantieteilijän puoleen ja sanoi hänelle:

— Näette nyt, Paganel, että Australiassa saattaa olla karkotusvankeja.

— Karkureita kyllä! Paganel vastasi. — Mutta ei karkotettuja, joilla olisi siihen laillinen lupa. Noilla miehillä ei ole oikeutta oleskella täällä.

— Täällä he nyt kuitenkin ovat, Glenarvan sanoi, — mutta käsittääkseni meidän ei pitäisi heidän tähtensä muuttaa suunnitelmiamme tai keskeyttää matkaamme. Mitä sinä siitä ajattelet, John?

John Mangles ei vastannut heti; yhtäältä suru, jonka aloitetun etsinnän lopettaminen tuottaisi molemmille lapsille, ja toisaalta se pelko, että retkikunta joutuisi vaaraan, sai hänet epäroimään.

— Jos lady Glenarvan ja miss Grant eivät olisi mukana, hän sanoi sitten, — niin välittäisin vähät tuosta roistojoukosta.

Glenarvan ymmärsi ja lisäsi:

— Sanomattakin on selvää, että yrityksestämme luopuminen ei tule kysymykseenkään; mutta kenties olisi matkaseuramme vuoksi varovinta, tavoittaa *Duncan* Melbournessa ja sitten idästä käsin palata Harry Grantin jäljille. Mitä te, MacNabbs, siitä ajattelette?

— Ennen kuin sanon sen, majuri vastasi, — haluaisin kuulla Ayrtonin mielipiteen.

Perämies, jonka mieltä nimenomaan kysyttiin, katsahti Glenarvaniin.

— Minä ajattelen, hän sanoi, — että me olemme yli kolmensadan kilometrin päässä Melbournesta ja että vaara, jos sitä on, voi olla yhtä suuri matkalla etelään kuin itäänkin. Kummallakaan suunnalla ei paljon kuljeta, ne ovat samanlaisia molemmat. Muuten en luule, että kolmisenkymmentä rikollista voisi pelottaa kahdeksaa hyvin aseistautunutta ja päättäväistä miestä. Niinpä minä melkein katsoisin parhaaksi lähteä eteenpäin.

— Hyvin puhuttu, Ayrton, Paganel lausui. — Matkaa jatkamalla voimme päästä kapteeni Grantin jäljille. Palaamalla etelään päinvastoin loittonemme niistä. Minä ajattelen siis samoin kuin tekin ja välitän vähät noista Perthin karkureista, joita rohkean miehen ei tulisi ajatellakaan!

Tämän jälkeen äänestettiin ehdotuksesta, ettei matkasuunnitelmaa millään tavoin muutettaisi, ja se hyväksyttiin yksimielisesti.

— Yksi huomautus kuitenkin, mylord, Ayrton sanoi juuri kun piti erota.

— Puhukaa, Ayrton.

— Eikö olisi hyvä lähettää *Duncanille* käsky jälleen lähestyä rannikkoa?

— Mitä varten? John Mangles vastasi. — Kun olemme saapuneet Twofold-lahdelle, on aika sen käskyn lähettämiseen. Jos jokin odottamaton sattuma pakottaisi meidät pyrkimään Melbourneseen, voisimme katua, ettemme siellä tapaisikaan *Duncania*. Muuten sen vauriota ei luultavasti vielä ole korjattu. Näistä eri syistä olisi minun mielestäni parasta odottaa.

— Hyvä, Ayrton vastasi olematta itsepäinen.

Seuraavana päivänä lähti retkikunta Seymourista aseissa ja valmiina kaiken varalta. Puolta tuntia myöhemmin se oli jälleen kumipuumetsässä, jota taas jatkui itäänpäin. Glenarvan olisi mieluummin kulkenut avoimessa maastossa. Silloin on vähemmän vaaraa väijytyksistä ja salahyökkäyksistä kuin tiheässä metsässä. Mutta ei ollut valinnanvaraa, ja vankkurit etenivät koko päivän suurten yksitoikkoisten puiden välissä. Kuljettuaan pitkin Angleseyn piirikunnan pohjoisrajaa ne leikkasivat illalla 146. meridiaanin, ja sitten leiriydettiin Murrayn piirin rajalla.

MAJURI VÄITTÄÄ ALKUASUKKAITA APINOIKSI.

Seuraavana aamuna, 5. päivänä tammikuuta, saapuivat matkalaiset Murrayn laajalle alueelle. Tämä epämääräinen ja autio piirikunta ulottuu Australian alppien korkeaan vuorijonoon saakka. Sitä ei sivistys vielä ole jakanut eri hallintopiireihin. Se on maakunnan vähän tunnettu osa, jossa harvoin käydään. Uudisasukkaiden kirves kaataa kerran sen metsät, karjankasvattajien karja ottaa valtaansa sen laitumet; mutta vielä se on koskematonta maata jollaisena se nousi Intian valtamerestä; se on suorastaan erämaata.

Englantilaisilla kartoilla on näille alueille annettu kuvaava yhteinen nimi: *Reserve for the blacks*, s.o. mustille varattu alue. Sinne ovat siirtolaiset häikäilemättä työntäneet alkuasukkaat. Siellä kaukaisilla tasangoilla, aarniometsissä, on näille jätetty erinäisiä määrättyjä alueita, joilla alkuperäinen rotu vähitellen häviää. Kuka hyvänsä valkoinen mies, uudisasukas, siirtolainen, squatter, bushmanni, saa mennä näiden varattujen alueiden ulkopuolelle. Mutta mustaihoinen yksin ei milloinkaan pääse sieltä pois.

Eteenpäin ratsastettaessa Paganel otti puheeksi tämän vakavan alkuasukkaita koskevan kysymyksen. Eikä oltu kuin yhtä mieltä siitä, että Britannian menetelmä tarkoitti voitettujen väestöjen näännyttämistä, niiden juurittamista pois seuduilta, missä heidän esivanhempansa elivät. Tämä tuhoamistarkoitus tuli esille kaikkialla, mutta Australiassa selvemmin kuin muualla.

Siirtolaisuuden ensi aikoina kohtelivat karkotusvangit, jopa uudisasukkaatkin mustia kuin viljejä eläimiä. Metsästäivät ja kaatoivat heitä pyssyillänsä. Vedottiin vielä, kun heitä teurastettiin, lainoppineihin sen todistamiseksi, että australialainen muka oli luonnonlakien ulkopuolinen olio, jonka tappaminen ei ollut mikään rikos. Esittivät Sydneyn sanomalehdet tehokasta keinoa Hunter-järven heimojen hävittämiseksi: niiden joukkomyrkytystä.

Englantilaiset ottivat, kuten näkyy, asutuksensa ensi avustajaksi murhan. Heidän julmuutensa oli hirvittävä. He menettelivät Australiassa samoin kuin Intiassa, missä viisi miljoonaa intialaista on kadonnut; samoin kuin Kap-maassa, missä miljoonan suuruinen hottentottiväestö on vähentynyt sataantuhanteen. Niinpä alkuperäinen väestö onkin huonon kohtelun ja väkijuomien näännyttämänä katoamassa tältä mantereelta murhaavan sivistyksen tieltä. Tosin muutamat kuvernöörit antoivat julistuksia uudisasukkaiden verenhimoa vastaan. Uhkasivat muutamilla ruoskaniskuilla rangaista valkoista, joka leikkasi nenän tai korvat mustalta tai katkaisi häneltä pikkusormen "käyttääkseen sitä piipputupakan tiivistäjänä". Turhia uhkauksia. Murhia tehtiin laajassa mittakaavassa, ja kokonaisia heimoja hävisi. Mainitkaamme vain, että Van Diemenin saarella vuosisadan alussa oli viisituhatta alkuasukasta, mutta vuonna 1863 ainoastaan seitsemän henkeä! Ja äskettäin saattoi *Mercure* ilmoittaa viimeisen tasmanialaisen saapuneen Hobart-Towniin.

Ei Glenarvan, ei majuri eikä John Mangles väittänyt Paganelia vastaan. Ja vaikka he olisivat olleet englantilaisia, he eivät olisi puolustaneet maanmiehiään. Tosiasiat puhuivat selvää, kiistatonta kieltä.

— Viisikymmentä vuotta sitten, Paganel jatkoi, — olisimme jo matkallamme tavanneet monta alkuasukasheimoa, mutta nyt emme ole nähneet ensimmäistäkään. Sadan vuoden päästä on musta rotu tältä mantereelta tyyten loppunut.

Mustille varattu alue tuntui todellakin olevan täysin asumaton. Ei jälkeäkään majapaikoista tai hökkeleistä. Aukeiden jälkeen tuli taas suuria metsiä, ja vähitellen muuttui seutu yhä selvemmin erämaaksi. Näyttipä siltä ettei näillä syrjäseuduilla ollut ainoatakaan elävää olentoa, ei ihmistä enempää kuin eläintä, kun Robert pysähtyi erään kumipuurykelmän eteen ja huudahti:

— Apina! Täällä on apina!

Ja hän viittasi suureen mustaan olentoon, joka hypellen oksalta oksalle hämmästyttävän vikkellästi siirtyi puun latvasta toiseen, ikään kuin näkymätön köysi olisi pitänyt sitä ilmassa. Lensivätkö siis apinat tässä kummallisessa maassa kuten eräät ketut, joille luonto on antanut yölepakon siivet.

Vankkurit olivat pysähtyneet ja kukin tarkkaili eläintä, joka vähitellen katosi kumipuiden latvuksiin. Pian sen nähtiin nopeana kuin salama laskeutuvan, juoksevan maata pitkin tehden senkin seitsemän mutkaa ja sitten tarttuvan pitkin käsivarsin suuren kumipuun sileään runkoon. Kummasteltiin, kuinka se pääsisi ylös tätä suoraa ja liukasta puuta myöten, jonka ympäri se ei ylettynyt. Mutta apina iski kirveentapaisella puunkuorta, saaden aikaan säännöllisten välimatkain päähän pieniä pykäliä, joiden avulla se kiipesi kumipuun haarukkaan. Muutamassa sekunnissa se katosi lehvistön peittoon.

— Mikä ihmeen apina tuo on? majuri kysyi.

— Tuoko apina? Paganel vastasi. — Se on puhdasverinen australialainen.

Maantieteilijän kumppanit eivät ehtineet edes kohauttaa olkapäitään, kun ihan lähellä kuului huutoja: — ku-ii! ku-ii! Ayrton hoputti juhtiaan, ja sadan askelen päässä kohtasivat matkustajat odottamatta alkuasukasleirin.

Mikä surkea näky! Kymmenkunta telttaa paljaalla maalla. Nämä tiilien tapaan päällekkäin ladotuista kaarnan kappaleista tehdyt "gunyot" eivät suojanneet kurjia asukkaitaan kuin yhdeltä puolen. Ja asukkaat itse oli puute painanut tympäiseviksi. Heitä oli siellä kolmisenkymmentä, miehiä, naisia ja lapsia, pukunaan kengurunnahkoja, jotka oli leikeltä kaistaleiksi. Vankkurien lähetessä he ensin aikoivat paeta. Mutta jotkut Ayrtonin sanat, jotka hän lausui käsittämättömällä murteella, näyttivät rauhoittavan heitä. Niinpä he palasivat puoliksi luottavaisina, puoliksi pelokkaina, kuten eläimet, joille tarjotaan herkkupalaa.

Näillä alkuasukkailla, joiden pituus vaihteli 160 sentistä 170 senttiin, oli nokimainen iho, ei suorastaan musta, vaan vanhan noen värinen, villava tukka, pitkät käsivarret, ulkoneva vatsa, karvapeitteinen ruumis täynnä tatuointien ja hautajaistilaisuuksissa leikattujen haavojen arpia. Oli hirvittävää katsella heidän muodottomia kasvojaan, suunnatonta suutaan, litteätä ja poskille painunutta nenäänsä, ulkonevaa alaleukaansa, josta valkoiset eteenpäin työntyvät hampaat pistivät esiin. Milloinkaan ei ollut nähty näin eläinten näköisiä ihmisolentoja.

— Robert ei erehtynyt, majuri sanoi, — ne ovat apinoita, — puhdasverisiä, olkoon niin, — mutta apinoita kuitenkin.

— MacNabbs, lady Helena huomautti, — myöntäisittekö siis niiden olevan oikeassa, jotka metsästävät näitä kuin petoeläimiä? Nämä raukathan ovat ihmisiä.

— Ihmisiäkö! MacNabbs huudahti. — Korkeintaan ihmisen ja orangutangin välimuotoja! Ja jos vielä mittaisin heidän kasvokulmansa, se olisi yhtä terävä kuin apinan!

MacNabbs oli tässä suhteessa oikeassa; australialaisen alkuasukkaan kasvojen kulma on hyvin terävä ja jokseenkin samanlainen kuin orangutangin eli noin kuusikymmentä tai kuusikymmentäkaksi astetta. Niinpä ei herra de Rienzi esittänytäkään aivan syyttä näitä olentoja luokiteltaviksi eri rotuun, jota hän nimitti "pithecomorpheiksi", siis apinanmuotoisiksi ihmisiksi.

Mutta lady Helena oli vielä oikeammassa kuin MacNabbs katsoessaan näitä ihmisasteikon alimmalla portaalla olevia alkuasukkaita kuitenkin sielulla varustetuiksi olennoiksi. Eläimen ja australialaisen välillä on se ylipääsemätön kuilu, joka erottaa lajit. Pascal on sanonut aivan oikein, että ihminen ei missään ole eläin. Tosin hän yhtä viisaasti lisää: — eikä enkelikään.

Tällä kertaa kuitenkin lady Helena ja Mary Grant kumosivat jälkimmäisen puolen suuren ajattelijan väittämästä. Molemmat laupiaat naiset olivat astuneet maahan vankkureista; he ojensivat hyväätarkoittavaa kättä näille kurjille olennoille; tarjosivat heille ruokaa, jota villit ahmivat inhottavan ahnaasti. Alkuasukkaat taisivat sitäkin enemmän luulla lady Helenaa joksikin jumalaksi, kun heidän uskontonsa mukaan valkoiset ovat entisiä mustia, kuolemansa jälkeen valkoisiksi muuttuneita.

Naiset varsinkin herättivät lady Helenan ja Mary Grantin sääliä. Mikään ei ole verrattavissa australialaisnaisen oloon; tyyly luonto ei ole antanut hänelle vähäisintäkään viehkeyden vivahdusta; hän on väkisin viety orjatar, joka ei ole saanut muuta häälähjaa kuin "waddien", isäntänsä kädessä aina pysyvän kepin iskuja. Siitä hetkestä alkaen, ennen aikaisesti ja äkkiä vanhentuneena, hänen taakkanaan on kaikki kulkurielämän raskaat vaivat: hänen on kannettava kaislakääröön kiedottujen lapsiensa ohella kalastus- ja metsästysvälineitä ynnä "phormium tenax"-varastoja, josta hän valmistaa verkkoja. Hänen täytyy hankkia elintarvikkeet perheelleen; hän metsästää sisiliskoja, pussirottia ja käärmeitä puiden latvoihin saakka; hän pienii polttopuut; hän kiskoo tuohta teltaan; hän on sanalla sanoen työjuhta, joka ei tunne lepoa, ja syö vasta isäntänsä jälkeen niitä huonoja jätteitä, joita tämä ei enää huoli.

Muutamasta näistä raukoista, jotka kenties eivät pitkään aikaan olleet saaneet ravintoa, koettivat juuri houkutellessa lintuun tarjoamalla niille jyvää.

He makasivat polttavassa maassa pitkällään liikkumattomina, kuin kuolleina, tuntikausia odotellen, että joku ymmärtämätön lintu tulisi heidän kätensä ulottuville! Pitemmälle heidän kekseliäisyytensä ei ansapyynnin alalla ulottunut, ja täytyy olla australialainen lintu joutuakseen mokomaan ansaan.

Matkustajien anteliaisuuden kesyttämisenä villit kerääntyivät vähitellen heidän ympärilleen, ja silloin täytyi pitää varansa heidän ilmeistä varasteluhaluaan vastaan. He puhuivat viheltelevää, kieltä maiskuttelevaa murreta. Se muistutti eläinten ääntelyä. Kuitenkin heidän äänessään oli usein myöskin hellästi hyväileviä äänneitä; sana "noki, noki" toistui tuon tuostakin, ja eleet tekivät sen helposti ymmärrettäväksi. Se merkitsi "antakaa" ja kohdistui matkustajien pienimpiinkin esineihin. Olbinettilla oli täysi työ puolustaessaan tavaravarastoa ja varsinkin retkikunnan ruokavaroja.

Nälkiintyneet raukat loivat vankkureihin huolestuttavia katseita ja näyttivät teräviä hampaitaan, jotka kukaties olivat pureksineet ihmislihaa. Useimmat australialaiset heimot eivät tosin ole ihmissyöjiä rauhan aikana, mutta vain muutamasta villit kieltäytyvät ahmimasta voitettua vihollisen lihaa.

Helenan pyynnöstä Glenarvan käski kuitenkin jaella jonkin verran ruokavaroja. Villit ymmärsivät hänen aikomuksensa ja riemastuivat tavalla, joka olisi liikuttanut tunteettomintakin sydäntä. He kiljahtelivat niin kuin villipedot, kun vartija tuo niille jokapäiväistä annosta. Myöntämättä majurin olevan oikeassa ei kuitenkaan voinut kieltää, että tämä rotu oli lähellä eläintä.

Olbinett oli kohteliaana miehenä luullut olevan oikein ensin antaa naisille. Mutta nämä olentoraukat eivät uskaltaneet syödä ennen pelottavia isäntiään, jotka syöksyivät korppujen ja kuivatun lihan kimppuun kuin saaliin ikään.

Ajatellessaan isänsä olevan yhtä raakojen villien vankina Mary Grant tunsikin kyynelten kihoavan silmiinsä. Hän kuvitteli, kuinka suuresti Harry Grantin kaltaisen miehen täytyi kärsiä näiden vaeltavien heimojen orjana, puutteen, nälän ja huonon kohtelun uhrina.

John Mangles, joka levottomana tarkkaili häntä, arvasi, mitä ajatuksia hänen sydämensä oli täynnä, ja ehätti ennen pyyntöä puhuttelevaan *Britannian* perämiestä.

— Ayrton, hän sanoi, — tällaistenko villien kynsistä te pääsitte pakenemaan?

— Niin, kapteeni, Ayrton vastasi. — Kaikki sisämaan heimot ovat samanlaisia. Mutta täällä te näette vain kourallisen heitä, kun sitä vastoin Darlingin rannoilla on väkirikkaita heimoja, joiden päälliköillä on pelottava valta.

— Mutta, John Mangles kysyi, — mitä eurooppalainen voi tehdä näiden villien keskuudessa?

— Mitä minäkin tein, Ayrton vastasi, — hän metsästää, kalastaa heidän kanssaan, ottaa osaa heidän taisteluihinsa; kuten jo olen teille sanonut, häntä kohdellaan sen mukaan mitä hän tekee, ja jos hän on älykäs ja uskalias mies, hän saa heimossa huomattavan aseman.

— Mutta joutuuko hän olemaan vankina? Mary Grant kysyi.

— Joutuu, ja vartioituna, Ayrton vahvisti, — vieläpä sillä tavoin, ettei hän voi astua askeltakaan yöllä eikä päivällä.

— Mutta teidän kumminkin onnistui karata, Ayrton, lausui majuri, joka tuli mukaan keskusteluun.

— Niin onnistui, herra MacNabbs, kun sattui taistelu minun heimoni ja erään naapuriheimon välillä. Minä onnistuin. Hyvä juttu, enkä sitä pahoittele. Mutta jos se täytyisi tehdä uudelleen, niin luulenpa, että valitsisin ikuisen orjuuden ennen kuin ne kärsimykset, joita minun täytyi kestää samotessani sisämaan erämaiden halki. Jumala varjelkoon kapteeni Grantia yrittämästä sellaista pelastusta!

— Niin tosiaan, John Mangles vastasi, — toivokaamme, miss Mary, että isänne on pysynyt alkuasukasheimon luona. Silloin löydämme hänen jälkensä helpommin kuin jos hän harhailisi mantereen metsissä.

— Toivotteko te siis yhä? neito kysyi.

— Toivon toki, neiti Mary, näkeväni teidät kerran onnellisena Jumalan avulla.

Mary Grant saattoi kiittää nuorta kapteenia vain kyöneleisellä katseellaan.

Tämän keskustelun aikana oli villien kesken syntynyt tavatonta liikettä; he kiljahtelivat hirvittävästi, juoksivat eri suuntiin, huitoivat käsiänsä ja näyttivät olevan hurjan raivon vallassa.

Glenarvan ei tiennyt, mitä he tarkoittivat, kun majuri kysyi Ayrtonilta:

— Kun te olette kauan aikaa elänyt australialaisten parissa, niin ymmärrätte varmaan näidenkin kieltä?

— Enpä juuri, perämies vastasi, — sillä murteita on yhtä monta kuin heimojakin. Mutta arvelisin, että nämä villit haluavat kiitollisuuden osoitukseksi esittää taistelunäytöksen hänen jalosukuisuudelleen.

Se oli todellakin tämän metelin syynä. Ilman enempää valmisteluja villit hyökkäsivät toistensa kimppuun näköjään niin raivokkaasti, että ellei asiaa ennakolta olisi tiedetty, olisi kamppailua voinut luulla todelliseksi. Mutta australialaiset ovatkin tutkimusmatkailijoiden kertoman mukaan mainioita näyttelijöitä, ja ainakin tässä tilaisuudessa he osoittivat erinomaista taitoa.

Heidän hyökkäys- ja puolustusaseinaan oli eräänlainen puinen sotanuija, jolla voi puhkaista paksummankin kallon, omalaatuinen tomahawk, hyvin kova teräväksi hiottu kivi, sitkeällä kumilla kahden kepin väliin kiinnitetty. Tässä kirveessä on kolmimetrinen varsi; kamala sota-ase samalla kuin hyödyllinen työkalu, jolla voi lyödä poikki oksia tai päitä, iskeä miestä tai puuta, aina tarpeen mukaan.

Näitä aseita heristeltiin hurjasti käsissä, kauheasti kiljuen taistelijat syöksyivät toistensa niskaan; toisia kaatui kuolleina maahan, toisten hihkuessa voitonhuutoja. Kuin pahanhengen riivaamina kannustivat naiset, varsinkin vanhemmat, miehiä taisteluun, syöksyivät muka kuolleina makaavien kimppuun ja olivat raatelevinaan niitä niin hurjasti, ettei se olisi ollut raakamaisempaa todellisuudessakaan. Joka hetki lady Helena pelkäsi leikin muuttuvan todelliseksi taisteluksi. Lapset, jotka olivat ottaneet osaa taisteluun, jatkoivatkin sitä täydellä todella. Pikku pojat ja tytöt, joista varsinkin jälkimmäiset olivat raivokkaita, mukiloivat toisiaan aika lailla.

Taistelunäytöstä oli kestänyt jo kymmenen minuuttia, kun taistelijat äkkiä pysähtyivät. Aseet putosivat heidän käsistään. Syvä hiljaisuus seurasi rajua meteliä. Villit jäivät liikkumattomiksi viimeisiin asentoihinsa kuin kuvaelmanäytöksen henkilöt.

Olisi voinut luulla heidän kivettyneen.

Mikä oli tämän muutoksen syy, ja mistä äkkiä johtui tämä jähmettyminen paikalleen? Se saatiin pian tietää.

Tällä hetkellä tuli näkyviin parvi papukaijoja kumipuiden latvojen tasalla. Linnut täyttivät ilman kirkunallaan ja näyttivät monikirjavine höyhenineen lentävältä taivaankaareilta. Tämä kirkas lintupilvi oli keskeyttänyt taistelun. Sitä seurasi sotaa hyödyllisempi linnustus.

Eräs villeistä otti punaiseksi maalatun, omituisen muotoisen aseensa, jätti yhä liikkumattomina pysyvät toverinsa ja hiipi puiden ja pensaiden välitse lintuparvea kohti. Ei kuulunut pienintäkään ääntä hänen ryömiessään, hän ei kahauttanut lehteä, ei kolauttanut kiveä. Hän liikkui kuin varjo.

Kun villi oli saapunut sopivan välimatkan päähän, hän heitti aseensa vaakasuoraan, vain puoli metriä maasta. Ase lensi reilut kymmenen metriä; sitten se äkkiä, mihinkään koskettamatta, kohosi suorassa kulmassa kolmenkymmenen metrin korkeuteen, tappoi kymmenkunta lintua, käännähti ja palasi heittäjänsä jalkoihin. Glenarvan ja hänen kumppaninsa hämmästyivät; he eivät olleet uskoa silmiään.

— Se on bumerangi! Ayrton sanoi.

— Bumerangi, Paganel huudahti, — australialainen bumerangi!

Ja niin kuin lapsi hän juoksi sieppaamaan tuon kummallisen aseensa, — nähdäkseen, mitä se sisälsi.

Olisi tosiaan voinut luulla, että jokin laite sen sisällä, äkkiä lauennut jousi, muutti sen suuntaa. Mutta niin ei ollut laita!

Bumerangi oli yksinkertaisesti 75-100 senttimetrin pituinen, käyrästetty, kova puunkappale. Se oli keskeltä noin 7,5 sentin paksuinen ja molemmista päistä terävä. Sen kovera puoli oli painettu noin sentin verran sisäänpäin, ja kuperalla puolella oli kaksi hyvin terävää reunaa. Se oli yhtä yksinkertaista kuin käsittämätöntä.

— Tämä siis nyt on se kuuluisa bumerangi! Paganel sanoi tutkittuaan tarkasti omituista asetta. — Puunkappale, ei muuta. Minkä vuoksi se vaakasuoraan kulkiessaan nousee tietyllä hetkellä ilmaan ja palaa sieltä heittäjänsä käteen? Sitä ongelmaa eivät matkamiehet ja tietoviisaat ole kyenneet selittämään.

— Eiköhän syy ole sama, minkä vuoksi vanne määrättyllä tavalla heitettynä tulee takaisin lähtökohtaansa? John Mangles arveli.

— Tai pikemminkin, Glenarvan lisäsi, — sellainen takaisinpäin suuntautuva ponnahtus kuin iskettäessä biljardipalloa määrättyyn kohtaan?

— Ei laisinkaan, Paganel vastasi. — Niissä molemmissa tapauksissa on jokin kohta, joka muuttaa liikkeen suunnan; vanteelle maa, biljardipallolle valli. Mutta tässä ei sellaista ole, bumerangi ei koske maahan, mutta ponnahtaa kuitenkin aika korkealle!

— No, kuinka te sen selitätte, herra Paganel? lady Helena kysyi.

— Selittää en osaa, rouva, minä vain totean sen vielä kerran; vaikutus johtuu ilmeisesti siitä tavasta, kuinka bumerangia heitetään, ja itse esineen erikoisesta muodosta. Mutta tuo heittotapa on vielä australilaisten salaisuus.

— Joka tapauksessa se on hyvin nerokasta ... apinoiden keksimäksi, lady Helena lisäsi katsahtaen majuriin, joka pudisti päätään epäuskoisen näköisenä.

Mutta aika kului, ja Glenarvan arveli, ettei sopinut enää viivyttää matkaa itäänpäin; hän aikoi siis pyytää matkalaisia nousemaan jälleen vankkureihin, kun eräs villi saapui juoksujalkaa ja sanoi muutamia sanoja kovin kiihtyneenä.

— Ah, Ayrton ilmoitti, — he ovat nähneet kasuaareja!

— Mitä, onko puhe niiden pyydystämisestä? Glenarvan kysyi.

— Se pitää nähdä, Paganel huudahti. — Se on varmaankin mielenkiintoista! Ehkäpä bumerangia jälleen käytetään.

— Mitä te arvelette, Ayrton?

— Ei se kauan kestä, mylord, perämies vastasi.

Villit eivät olleet hukanneet sekuntiakaan. Tilaisuus metsästä kasuaareja on heille onnenpotku. Heimon ruokavarat olisi siten taattu moneksi päiväksi. Niinpä pyydystäjät käyttävätkin kaiken taitonsa saadakseen sellaisen saaliikseen. Mutta kuinka he ilman pyssyä osuvat ja ilman koiria tavoittavat niin nopean eläimen? Se oli hyvin jännittävä seikka Paganelin haluamassa näytelmässä.

Emu, eli kypärätön kasuaari, eräs strutsilaji, villien kielellä "murök", alkaa jo olla harvinainen eläin Australian tasangoilla. Tämän kookkaan, metrin korkuisen linnun liha on valkoista, ja muistuttaa suuresti kalkkunan lihaa; sen päässä on sarveismainen levy; silmät ovat kirkkaan ruskeat, nokka musta ja ylhäältä alas kaareva; varpaissa sillä on valtavat kynnet; siivet tai oikeammin siiventyngät eivät voi nostaa sitä lentoon; höyhenet, jotka ovat melkein kuin turkispeite, ovat tummemmat kaulan ja rinnan kohdalla. Mutta vaikkei se lennä, se osaa juosta ja voittaisi kilparadalla nopeimmankin hevosen. Sitä ei siis voi saavuttaa muutoin kuin viekkauksella, ja silloin saakin olla erittäin viekas.

Niinpä villien päällikön käskystä kymmenkunta miestä asettui riviin kuin sotilasosasto. Pyyntialueena oli kaunis tasanko, jossa villinä kasvava indigo teki maan siniseksi kukkasillaan. Matkalaiset pysähtyivät katselemaan mimosametsikön reunaan.

Villien lähestyessä kasuaarit, joita oli kuusi, lähtivät pakoon ja pysähtyivät vasta noin kilometrin päässä levolle. Kun heimon johtaja oli pannut merkille niiden aseman, hän antoi tovereilleen merkin jäädä paikalleen. Nämä heittäytyivät pitkäkseen maahan, mutta johtaja otti laukustaan kaksi taitavasti ommeltua kasuaarinnahkaa ja pukeutui niihin. Hän piti oikeaa kättä päänsä yläpuolella ja matki eleillään ravintoa etsivän kasuaarin liikkeitä.

Pyydystäjä hiipi lintuparvea kohti; joskus hän pysähtyi ollen poimivinaan joitakin jyväsiä; joskus kaapi maata jaloillaan nostaen ympärilleen pölypilven. Kaikki nämä temput suoritettiin mainiosti. Ei mikään voinut olla täydellisempää kuin tämä kasuaarin matkiminen. Mies päästi ilmoille karkeita äännähdyksiä, jotka olisivat pettäneet itse lintuakin. Ja lopulta niin kävikin. Villi oli pian huolettoman parven keskellä. Äkkiä hänen käsivartensa heilautteli nuijaa, ja viisi kasuaaria kuudesta kaatui hänen ympärilleen.

Metsästäjä oli onnistunut; pyynti oli päättynyt.

Nyt Glenarvan, naiset ja muu matkaseura sanoivat jäähyväiset australialaisille. Nämä eivät näyttäneet tätä eroa pahoittelevan. Ehkä oli kasuaarimetsästyksen onnistuminen saanut heidät unohtamaan nälkensä tyydyttämisen. Heillä ei ollut edes vatsan kiitollisuutta, joka raakalaisissa ja eläimissä on suurempi kuin sydämen.

Oli miten tahansa, muutamissa suhteissa ei voinut olla ihmettelemättä heidän älyään ja taitavuuttaan.

— Nyt, rakas MacNabbs, lady Helena sanoi, — te kai sentään myöntänette, että australialaiset eivät ole apinoita?

— Senkö vuoksi, että he taitavasti matkivat eläinten eleitä? majuri vastasi. — Sehän päinvastoin vahvistaisi minun olettamustani.

— Leikinlasku ei ole vastaus, lady Helena sanoi. — Minä vaadin, majuri, teitä peruuttamaan väitteenne.

— No niin, hyvä serkku, pitänee myöntää tai oikeammin kieltää. Australialaiset eivät ole apinoita, mutta apinat ovat australialaisia.

— Mitä ihmettä!

— Niin, muistakaa mitä neekerit väittävät mielenkiintoisesta orangutangien rodusta.

— Mitä he väittävät? lady Helena kysyi.

— He väittävät, majuri vastasi, — että apinat ovat mustia kuten hekin, mutta ilkeämpiä: — Se ei puhu, ettei tarvitsisi tehdä työtä, sanoi kateellinen neekeri kesystä orangutangista, jota hänen isäntänsä elätti ilman aikojaan.

UPPORIKKAAT KARJANOMISTAJAT.

Vietettyään rauhallisen yön 146° 15' pituusasteen kohdalla matkailijat jatkoivat 6. päivänä tammikuuta kello seitsemän aamulla retkeään laajan pirikunnan poikki. He kulkivat yhä auringonnousua kohti, ja heidän askeltensa jäljet ulottuivat suorana viivana lakeudella. Kaksi kertaa he tapasivat pohjoiseen kulkeneiden karjankasvattajien jälkiä, ja silloin nämä eri jäljet olisivat sekaantuneet, ellei Glenarvanin hevonen olisi jättänyt maahan kahdesta apilastaan tunnettua Black Pointin merkkiä.

Tasankoa uursivat siellä täällä mutkittelevat, puksipensaiden reunustamat joet, joissa oli toisinaan

vettä mutta ei aina. Ne alkoivat Buffalo Ranges-nimisen horisontin reunaan aaltomaisena piirtyvän keskikorkean vuorijonon rinteiltä.

Illalla päätettiin yöpyä sinne. Ayrton hoputti valjakkoaan, ja juhdat olivat silloin hiukan väsyneitä noin viidenkymmenen kilometrin päivämatkan jälkeen. Telta pystytettiin suurten puiden alle; kun oli jo hyvin myöhä, illallinen syötiin nopeasti. Sellaisen päivämatkan jälkeen ajateltiin enemmän nukkumista kuin syömistä.

Paganel, jolla oli ensimmäinen vahtivuoro, ei pannut maata, vaan paremmin valveilla pysyäkseen käveli pyssy olalla edestakaisin pitkin leiriä.

Vaikka ei ollut kuutamo, yö oli melkein valoisa etelän tähtisikermien tuikkeesta. Tiedemies luki mielihyvin tätä taivaan aina avointa, suurta ja sen tuntevalle niin mielenkiintoista kirjaa. Uinuvan luonnon syvää hiljaisuutta ei keskeyttänyt muu kuin hevosten jalkoihin sidottujen liekojen rahina.

Paganel antautui siis tähtitieteellisiin mietteisiinsä ja oli enemmän kiinnostunut taivaan kuin maan asioista, kun kaukainen ääni herätti hänet ajatuksistaan.

Hän kuunteli tarkasti ja oli suureksi hämmästykseseen kuulevinaan pianonsoittoa. Muutamat korkeat ja matalat soinnut väreilivät hänen korvaansa saakka.

Hän ei voinut erehtyä.

— Piano erämaassa! Paganel mutisi. — Sitä en ikinä myönnä todeksi.

Se oli todella kovin outoa ja Paganel uskoi mieluummin, että jokin omituinen Australian lintu jäljitteli Pleyel- tai Erard-pianon sointuja kuten toiset jäljittelevät kellon raksutusta ja tahkon sihinää.

Mutta silloin kuului ilmassa puhdas ääni. Pianonsoittajaan yhtyi laulaja. Paganel kuunteli tahtomatta uskoa korviaan. Mutta muutaman sekunnin kuluttua hänen oli pakko myöntää, että hänen korviinsa kuului ihana sävelmä. Se oli "*Il mio tesoro tanto*", oopperasta *Don Juan*.

— Hemmetti! ajatteli Paganel, — niin merkillisiä kuin Australian linnut ovatkin ja vaikka ne olisivat maailman musikaalisimpia papukaijoja, eivät ne voi laulaa Mozartia!

Sitten hän kuunteli loppuun saakka mestarin suurenmoisen sävellyksen. Tämän sulavan, kuulakkaassa yössä kaikuvan sävelmän vaikutus oli sanoin kuvaamaton. Paganel oli kauan aikaa sanomattoman hurmion vallassa; sitten ääni vaikenä, ja kaikki oli jälleen hiljaa.

Kun Wilson tuli vapauttamaan Paganelia, hän tapasi tämän syviin mietteisiin vaipuneena. Paganel ei sanonut mitään matruusille; hän päätti ilmoittaa merkillisen havaintonsa vasta huomenna Glenarvanille ja meni teltaan nukkumaan.

Seuraavana aamuna odottamaton koirien haukunta herätti koko seurueen. Glenarvan nousi heti. Kaksi komeaa, korkeajalkaista pointteria, englantilaisen lintukoiraarodun verratonta edustajaa, juoksenteli metsikön reunassa. Matkalaisten lähestyessä ne peräytyivät puiden suojaan haukkuen kiivaammin.

— Tässä erämaassa on siis jokin siirtola, Glenarvan sanoi, — ja metsästäjiä, sillä nämähän ovat jahtikoiria.

Paganel avasi jo suunsa kertoakseen viimeöiset havaintonsa, kun paikalle ilmestyi kaksi nuorta miestä ratsastaen kahdella komealla rotuhevosella, todellisilla "huntereilla".

Molemmat siroa metsästyspukua käyttävät herrat pysähtyivät nähdessään pienen, mustalaistapaan leiriytyneen joukkion. He näyttivät aprikoivan, mitä aseellisten miesten läsnäolo tällä paikkakunnalla oikeastaan merkisi, kun huomasivat vankkureista juuri nousevat naiset.

Silloin he astuivat ratsailta alas ja tulivat näitä kohti lakki kourassa.

Lordi Glenarvan meni heitä vastaan ja ilmoitti vieraana nimensä ja arvonsa. Nuoret miehet kumarsivat, ja heistä vanhempi sanoi:

— Mylord, nämä naiset, teidän seuralaisenne ja te, tahdotteko suoda meille sen kunnian, että levähtäisitte meidän asunnossamme?

— Hyvät herrat...? Glenarvan sanoi.

— Michel ja Sandy Patterson, Hottam-aseman omistajat. Te olette jo talon tiluksilla eikä sinne ole edes puolen kilometrin matkaa.

— Hyvät herrat, Glenarvan vastasi, — en tahtoisi väärinkäyttää niin kohteliaasti tarjoamaanne vieraanvaraisuutta...

— Mylord, Michel Patterson huomautti, — suostumalla saatatte vain kiitollisuudenvelkaan erakkoparat, jotka olisivat perin onnellisia saadessaan tarjota teille, mitä erämaassa on mahdollista.

Glenarvan kumarsi suostumuksen merkiksi.

— Hyvä herra, Paganel sanoi silloin kääntyen Michel Pattersonin puoleen, — olenko liian utelias, jos kysyn, tekö eilen illalla lauloitte jumalaisen Mozartin aarian?

— Minä, hyvä herra, vastaus kuului, — ja veljeni Sandy säesti minua.

— Jaha, Paganel jatkoi, — ottakaa siinä tapauksessa vastaan vilpitiön kiitos ranskalaiselta, tämän musiikin innokkaalta ihailijalta.

Paganel ojensi kätensä nuorelle herrasmiehelle, joka tarttui siihen erittäin herttaisesti. Sitten Michel Patterson osoitti oikeanpuolista tietä, jota myöten oli mentävä. Hevoset jätettiin Ayrtonin ja matruusien hoitoon.

Molempien nuorten miesten opastamina matkailijat lähtivät puhellen ja ihmetellen Hottam-aseman kartanoon.

Se oli tosiaan suurenmoinen tila, englantilaisten puistojen ankaraan tyyliin järjestetty. Suunnattomia, aidattuja niittyjä aukeni silmänkantamattomiin. Siellä oli laitumella tuhansia nautoja, miljoonia lampaita. Suuri joukko paimenia ja vielä enemmän koiria oli tätä meluavaa armeijaa vartioimassa. Mylvinään ja määkynään sekaantui koirien haukunta ja ruoskien äänestä mäiskettä.

Idässä katse pysähtyi myrtti- ja kumipuu-rajaa, jota hallitsi Hottam-vuoren valtava huippu yli kahdentuhannen metrin korkuisena. Pitkiä, ikivihreiden puiden reunustamia kujia ulottui säteittäin joka suuntaan. Siellä täällä oli tiheitä "grass-tree"-rykelmiä, kolmen metrin korkuisia kääpiöpalmuja muistuttavia pensaita, jotka peittyivät kapeiden ja pitkien lehtiensä verhoon. Ilma oli täynnä laakeriminttujen, joiden valkoiset kukkakimput juuri olivat parhaassa kukoistuksessaan, mitä hienointa tuoksua.

Näiden kotimaisten puiden viehättäviin ryhmiin liittyi eurooppalaisesta ilmastosta tänne siirrettyjä kasveja. Persikka-, päärynä-, omena-, viikuna- ja appelsiinipuita, jopa tammiakin, saivat matkalaiset täällä mielikseen katsella; jos he eivät vielä kovin kummastelleet, että olivat joutuneet kotimaansa puiden siimekseen, he ällistyivät ainakin nähdessään oksien lomissa lenteleviä lintuja, silkkihöyhenisiä atlaslintuja ja muita ikään kuin puoliksi kultaan, puoliksi mustaan samettiin puettuja siivekkäitä.

Muiden muassa he nyt saivat ensimmäistä kertaa ihailia "menurea". Se on lyyralintu, jonka pyrstö muistuttaa Orfeuksen kaunista soitinta. Se pakeni puumaisten sanajalkojen väliin, ja kun sen pyrstö kosketti oksia, teki melkein mieli kummastella, ettei kuulunut niitä sulosointuja, joista Amfion innostui rakentamaan uudelleen Theban muurit. Paganel olisi tahtonut soitella sillä.

Mutta lordi Glenarvan ei tyytynyt vain ihaillemaan tämän Australian erämaahan loihditun keitaan lumoavia ihmeitä. Hän kuunteli nuorten herrojen kertomusta. Englannissa, sen sivistyneellä maaseudulla, olisi taloon astunut vieras heti aluksi ilmoittanut isännälleen, mistä oli tulossa ja minne menossa. Mutta täällä katsoivat Michel ja Sandy Patterson herkän hienotunteisina velvollisuudekseen ilmoittaa matkalaisille, keiden vieraina he olivat. Niinpä he kertoivat tarinansa.

Se oli sama kuin kaikkien niiden nuorten, älykkäiden ja yritteliäiden englantilaisten, jotka eivät katso rikkauden vapauttavan työnteosta. Michel ja Sandy Patterson olivat lontoolaisen pankkiirin poikia. Kun he olivat tulleet parinkymmenen vuoden ikään, perheen päämies oli sanonut heille: — Tässä on miljoonia, nuoret miehet. Menkää johonkin kaukaiseen siirtokuntaan; perustakaa siellä jokin hyödyllinen yritys; oppikaa työssä tuntemaan elämää. Jos onnistutte, sen parempi. Jos yrityksenne ei menesty, ei ole väliä. Me emme sure miljoonia, jotka ovat tehneet teistä miehiä. Nuoret miehet tottelivat. He valitsivat australialaisen Victorian maakunnan kylvääkseen sinne isän antamat rahat, eikä heidän tarvinnut sitä katua. Kolmen vuoden kuluttua oli maatila kukoistavassa kunnossa.

Victorian, Uuden Etelä-Walesin ja Etelä-Australian maakunnissa lasketaan olevan yli kolmetuhatta asemaa; toisia näistä johtavat karjaa kasvattavat squatterit, toisia muut uudisviljelijät, joiden pääelinkeinona on maanviljelys. Näiden nuorten englantilaisten tuloon saakka oli suurin tämänlaatuisista tiloista erään Jamesonin. Sen pinta-ala oli sata neliökilometriä kahdenkymmenenviiden kilometrin matkalla Darlingin lisäjoen Paroon rannalla.

Nyt oli Hottamin asema ylittänyt sen sekä laajuuden että tuotannon puolesta. Sen isännät olivat

samalla kertaa sekä karjanhoitajia että maanviljelijöitä. He hoitivat valtavaa tilaansa harvinaisen taitavasti ja, mikä vielä vaikeampaa, tavattoman tarmokkaasti.

Tämä asema sijaitsi pitkän matkan päässä kaupungeista, Murrayn melkein asumattomien erämaiden keskellä. Se täytti 146° 48' ja 147° välisen alueen, toisin sanoen kahdenkymmenen kahden kilometrin pituisen ja levyisen alan Buffalo Rangesin ja Mount Hottamin välillä. Tämän laajan neliön pohjoiskulmissa kohosi vasemmalla Mount Aberdeen ja oikealla High-Barvenin kukkula. Kauniita ja kiemurtelevia puroja ei puuttunut: ne olivat Murrayhin pohjoisessa yhtyvän Owenin joen lisäjokia ja poukamia. Niinpä täällä menestyivät karjanhoito ja maanviljelys yhtäläillä. Neljätuhatta hehtaaria järkiperäiseen vuoroviljelykseen palstoitettua maata antoi ulkomaisten tuotteiden ohella kotimaista satoa, ja miljoonittain eläimiä oli lihomassa vihannilla laitumilla. Hottam-aseman tuotteet olivatkin korkeassa kurssissa Castlemainen ja Melbournen markkinoilla.

Kun Michel ja Sandy Patterson olivat saaneet kerrotuksi nämä piirteet yritteliäästä toiminnastaan, näkyi asuinrakennus erään casuarina-kujan päässä.

Se oli viehättävä, puusta ja tiilistä rakennettu talo emerophilis-puistikon keskellä, siroa sveitsiläistä huvilatyyliä ja kiinalaisin lyhdyin koristettu kuistikko ympäröi koko rakennusta kuin muinaisajan impluvium. Ikkunoiden edessä oli monivärisiä, ikään kuin kukkivia kaihtimia. Ei mikään voisi olla viehkeämmän ja houkuttelevamman näköistä, mutta ei myöskään mukavampaa. Nurmikoilla ja metsiköissä lähistöllä nähtiin pronssisia kynttilänjalkoja, joissa oli sirot lyhdyt; illan tullessa valaistiin koko puisto valkoisella kaasuliekillä pienestä säiliöstä, joka oli tuuheiden puumaisten saniaisten peitossa.

Muuten ei näkynyt ulkokuoneita, talleja tai vajoja, ei mitään maanviljelykseen viittaavaa. Kaikki nämä lisärakennukset — kokonainen kylä, jossa oli yli kaksikymmentä vajaa ja taloa — sijaitsivat puolen kilometrin päässä, pienen laakson pohjalla. Sähkölangat pitivät yllä jatkuvaa yhteyttä tämän kylän ja isäntien asunnon välillä. Kaukana kaikesta melusta jälkimmäinen peittyi ulkomaisten puiden metsikköön.

Pian oltiin casuarina-kujan päässä. Pieni, solisevan puron yli rakennettu, siro rautasilta lisäsi eristetyn puiston vaikutelmaa. Astuttiin toiselle puolelle. Juhlallisen näköinen vouti saapui tulijoita vastaan; talon ovet avattiin, ja Hottam-aseman vieraat astuivat tiili- ja kukkakuoren alaisiin komeisiin huoneisiin.

Taiteellisen ja uhkean elämän koko loisto avautui heidän silmiensä eteen. Eteisestä, jonka koristeiden aiheet oli otettu kilparata- ja metsästysaloilta, tultiin suureen, viisi-ikkunaiseen saliin. Piano, jonka kansi oli täynnä klassisia ja uusia nuotteja, taulutelineet alulle pantuine maalauksineen, marmoriveistokset jalustoineen, flaamilaisten mestarien taulut seinillä, upeat matot, jalalle niin suloiset kuin paksu ruoho, hilpeät gobeliinit viehkeistä mytologisista aiheista, antiikkinen lamppu katossa, kallisarvoiset fajanssiesineet, hienot ja aistikkaat korut, tuhannet arvokkaat pikkuesineet, joita oli hämmästyttävä nähdä australialaisessa asunnossa, olivat todistamassa taiteiden ja mukavuudenhalun onnistuneinta yhtymää. Kaikkea, mikä saattoi lieventää vapaaehtoisen maanpaon vaivoja, kaikkea, mikä oli omiaan palauttamaan mieleen eurooppalaisten olojen muiston, oli tässä tarumaisessa salissa. Olisi luullut olevansa jossakin Ranskan tai Englannin linnassa.

Viiden ikkunan kaihtimet päästivät hienon kudoksen läpi kuistikon puolihämärän jo vaimentamaa valoa. Lady Helena ihastui astuessaan tähän huoneeseen. Tältä puolelta rakennusta oli näköala laajaan laäksoon, joka ulottui idässä kohoavien vuorten juurelle saakka. Niittyjen ja metsiköiden vuorottelu, siellä täällä laajoja lakeuksia, siroasti pyörityneiden kukkuloiden kokonaisuus, maaperän vaihteleva korkeus tarjosi sanoin kuvaamattoman kauniin näkymän.

Mitään muuta seutua ei olisi voinut verrata siihen, ei edes kuuluisaa Paratiisilaaksoa Telemarkin Norjanpuoleisella rajalla.

Tämä laaja, suuriin varjo- ja valoläikkiin jaettu näköala muutti joka hetki muotoaan auringon oikkujen mukaan. Mielikuvitus ei voinut keksiä mitään enempää, ja ihana näky tyydytti katseen kaikki mielihalut.

Tällä välin talon vouti oli Sandy Pattersonin käskystä valmistanut aamiaisen, ja ennen kuin neljännestanti oli kulunut heidän saapumisestaan, istuivat matkalaiset uhkeasti katetun pöydän ympärillä. Ruokien ja viinien laatu oli verraton; mutta eniten miellytti kaiken tämän ylenpalttisuuden keskellä nuorten karjankasvattajien ilo siitä, että saivat kattonsa alla tarjota tätä loistavaa vieraanvaraisuutta.

He saivat pian tietää retkikunnan tarkoituksen ja kuuntelivat hartaasti kertomusta Glenarvanin etsiskelystä, antoivatpa vielä hyviä toiveita kapteeni Grantin lapsille.

— Harry Grant, Michel sanoi, — on ilmeisesti joutunut alkuasukkaiden käsiin, koska häntä ei ole

näkynyt rannikon asutuksilla. Hän tiesi tarkasti asemansa, kuten asiakirja todistaa, ja kun hän ei ole saapunut mihinkään englantilaiseen siirtolaan, hänen on täytynyt heti maihin päästessään joutua villien vangiksi.

— Juuri niin tapahtui hänen perämiehelleen Ayrtonille, John Mangles sanoi.

— Mutta te, herrat, lady Helena kysyi, — ettekö te ole milloinkaan kuulleet puhuttavan *Britannian* haaksirikosta?

— Emme milloinkaan, rouva, Michel vastasi.

— Minkälaisen kohtelun on kapteeni Grant teidän luullaksenne saanut australialaisten vankina?

— Australialaiset eivät ole julmia, rouva, nuori karjankasvattaja vastasi, — ja neiti Grant voi olla huoleton siinä suhteessa. Heidän luonteensa lempeydestä on useita esimerkkejä, ja moni eurooppalainen on kauan aikaa asunut heidän parissaan voimatta milloinkaan valittaa heidän julmuuttaan.

— King muiden muassa, Paganel sanoi, — ainoa Burken retkikunnasta eloonjäänyt.

— Ei ainoastaan se rohkea retkeilijä, Sandy huomautti, — vaan myös eräs englantilainen sotamies, nimeltään Buckley, joka karattuaan vuonna 1803 Port Philipin rannikolle joutui alkuasukkaiden vangiksi ja eli kolmekymmentäkolme vuotta heidän parissaan.

— Ja sittemmin, Michel Patterson lisäsi, — eräs *Ausiralasianin* viimeisiä numeroita kertoo, että muuan Morrill on äskettäin palannut maanmiestensä pariin kuusitoista vuotta kestäneen orjuuden jälkeen. Kapteenin on luultavasti käynyt samoin kuin hänen, sillä hän joutui *Peruviennen* haaksirikon johdosta 1846 alkuasukkaiden vangiksi, ja he veivät hänet sisämaahan. Niinpä luulen, että voitte olla hyvässä toivossa.

Nämä sanat herättivät suurta iloa nuoren karjankasvattajan kuulijoissa. Ne sopivat yhteen Paganelin ja Ayrtonin jo ennen antamien tietojen kanssa.

Kun naiset olivat nousseet pöydästä, puheltiin karanneista rikollisista. Squatterit tunsivat Camdensillan tapahtuman, mutta karkulaisjoukko ei herättänyt heissä levottomuutta, sillä sellaiset pahantekijät eivät uskaltaisi hyökätä aseman kimppuun, jonka henkilökuntaan kuului toista sataa miestä. Sitä paitsi oli luultavaa, että he eivät painuisi Murrayn erämaihin, missä heillä ei ollut mitään tekemistä, eikä Uuden Etelä-Walesin puolelle, jonka tiet ovat hyvin vartioituja. Se oli myös Ayrtonin mielipide.

Lordi Glenarvan ei voinut kieltäytyä viipymästä koko tätä päivää rakastettavien isäntiensä vieraana Hottam-aseamalla. Se oli kahdentoista tunnin viivytys, josta aiheutui kahdentoista tunnin lepo; hevoset ja juhdat saivat omaksi edukseen virkistyä aseman mukavissa talleissa.

Niinpä asia oli sovittu, ja molemmat nuoret miehet laativat vierailleen päivän ohjelman, johon innostuneina suostuttiin.

Puolenpäivän aikaan tömisteli seitsemän voimakasta metsästyshevosta päärakennuksen portilla. Naisille varattu siro "break", jonka eteen oli valjastettu neljä hevosta, antoi ajajalle tilaisuuden näyttää taitoaan nelivaljakon ohjauksessa. Erinomaisilla metsästyspyssyillä varustettuina nousivat herrat satulaan, palvelijoiden ratsastaessa edellä, ja nelistivät vaunujen vierellä, pointterijoukon hilpeästi haukahdellessa pitkin pensaikkoja.

Neljän tunnin ajan samosi ratsuseurue pitkin käytäviä ja teitä tässä puistossa, joka oli suuri kuin joku Saksan pikku ruhtinaskunta. Reuss-Schleitz tai Saksi-Koburg-Gotha olisivat mahtuneet sinne kokonaan. Vaikka ei tavattu juurikaan asukkaita, siellä vilisi sen sijaan lampaita. Mitä riistaan tuli, niin kokonainen ajomiesarmeija ei olisi voinut ajaa sitä enempää metsästäjien pyssynkantaman päähän. Pian kuuluikin sarja metsien ja laitumien rauhallisia vieraita pelottelevia paukauksia. Nuori Robert teki ihmeitä majuri MacNabbsin rinnalla. Rohkea poika oli aina etunenässä ja ensimmäisenä tulella, sisarensa varoitteluista huolimatta.

Mutta John Mangles otti hänet valvontaansa, ja Mary Grant rauhoittui jälleen.

Tämän metsästyksen aikana kaadettiin useita tälle maalle tyypillisiä eläimiä, joita Paganel siihen saakka tunsi vain nimeltä: muiden muassa "wombat" ja "bandicoot".

Wombat on ruohonsyöjä, joka kaivaa käytäviä niin kuin mäyrä; se on lampaan kokoinen, ja sen liha on erinomaista.

Bandicoot on eräänlainen pussieläin, joka voisi kilpailla eurooppalaisen ketun kanssa ja antaa sille

opetusta kanatarhojen ryöstössä. Tämän ulkomuodoltaan jokseenkin epämiellyttävän, puolimetrisen eläimen ampui Paganel, joka metsästäjän itserakkautta tuntien piti sitä viehättävänä. — Ihastuttava eläin, hän sanoi.

Muiden huomattavien eläinten joukossa oli Robertin taitavasti ampuma "dasyure", eräänlainen pieni kettu, jonka valkopilkkuinen musta turkki on näädannahan veroinen, sekä pari pussirottia, jotka piileksivät suurten puiden tiheässä lehvistössä.

Mutta mielenkiintoisin kaikista näistä urotöistä oli kieltämättä kengurun metsästys. Kello neljän tienoilla alkoivat koirat ahdistaa näiden ihmeellisten pussieläinten laumaa. Poikaset pakenivat kiireesti emänsä pussiin, ja koko joukko lähti jonossa pakoon. Kummallista oli nähdä kengurujen tavattomia loikkauksia, jolloin etujalkoja kahta vertaa pitemmät takajalat ponnahtelivat kuin jouset. Pakenevan lauman kärjessä loikki puolentoista metrin korkuinen koiras, suurenmoinen "macropus giganteus"-lajin edustaja, "vanha mies", kuten uudisasukkaat sanovat.

Takaa-ajoa jatkettiin innokkaasti seitsemän tai kahdeksan kilometriä. Kengurut eivät väsyneet, ja koirat, jotka syystä pelkäsivät niiden voimakasta, teräväkyntistä kypälää, eivät uskaltaneet lähestyä niitä. Vihdoin juoksu alkoi kuitenkin rasittaa, lauma pysähtyi, ja "vanha mies" nojautui puunrunkoa vasten valmiina puolustautumaan. Eräs liikaa innostunut koira sattui kompastumaan sen lähellä. Seuraavassa silmänräpäyksessä lensi onneton pointteri ilmaan ja putosi maahan maha revittynä. Koko koiraparvi ei olisi kyennyt pitämään puoliaan näitä voimakkaita pussieläimiä vastaan. Tarvittiin siis lopuksi pyssynlaukauksia, ja vain luodit saattoivat kaataa tämän jyhkeän eläimen.

Tällä hetkellä Robert oli vähällä joutua varomattomuutensa uhriksi. Päästäkseen varmaan tähtäyspaikkaan hän lähestyi kengurua niin lähelle, että se hyppäsi vastaan.

Robert kaatui; kajahti huuto. Ajoneuvoilla seisten Mary Grant ojensi käsiään veljeään kohti kauhistuksesta mykistyneenä ja miltei sokaistuneena. Ei kukaan uskaltanut ampua eläintä, sillä luoti olisi voinut osua myös lapseen.

Mutta metsästyspuukko kourassa John Mangles syöksyi äkkiä kengurua kohti omaa henkeään ajattelemta ja iski eläintä sydämeen. Kenguru kaatui, ja Robert nousi maasta haavoittumattomana. Seuraavassa silmänräpäyksessä hän oli sisarensa sylissä.

— Kiitos, herra John, kiitos! Mary Grant sanoi ja ojensi kätensä nuorelle kapteenille.

— Minähän lupasin vastata hänestä, John Mangles huomautti tarttuen neidon vapisevaan käteen.

Tämä tapaus päätti metsästyksen. Kengurulauma oli hajaantunut johtajansa kaaduttua, ja saalis vietiin kartanoon. Kello oli silloin kuusi illalla. Suurenmoinen päivällinen odotti metsästäjiä. Ruokalajien joukossa oli australialaiseen tapaan kengurunhännistä valmistettua lientä, josta tuli aterian huippukohta.

Jälkiruoan, jäätelöiden ja virvoitusjuomien jälkeen siirryttiin saliin. Ilta omistettiin musiikille. Lady Helena oli hyvä pianonsoittaja ja antoi karjanomistajien nauttia tästä taidosta. Michel ja Sandy Patterson lauloivat erinomaisen kauniisti kappaleita Gounodin, Victor Massén, Félicien Davidin, jopa Richard Wagnerinkin, monen mielestä suurenmoisen neron, uusimmista sävellyksistä.

Kello yksitoista tarjottiin teetä; se oli valmistettu niin verrattomasti kuin vain englantilaiset osaavat. Mutta kun Paganel oli pyytännyt saada maistaa australialaista teetä, hänelle tuotiin pikimustaa nestettä, litra vettä, jossa puoli naulaa teetä oli kiehunut neljä tuntia. Paganelin suu väännyi, mutta hän vakuutti juoman olevan erinomaista.

Puoliyön aikaan saatettiin vieraat ilmaviin ja mukaviin makuusuojaan, joissa he vielä näkivät unta päivän nautinnoista.

Varhain seuraavana aamuna he lausuvat nuorille karjanomistajille jäähyväiset. Kiiteltiin ja luvattiin tavata jälleen Euroopassa, Malcolmin linnassa. Sitten vankkurit lähtivät liikkeelle, kääntyivät Hottamvuoren juuren ympäri, ja pian oli kartano kadonnut matkalaisten silmistä kuin hetkellinen ilmestys. Vielä viiden tunnin ajan polki heidän hevosensa jalka aseman aluetta.

Vasta kello yhdeksän aikaan päästiin viimeisen aitauksen läpi, ja seurue eteni Victorian maakunnan melkein tuntemattomia tienoita pitkin.

AUSTRALIAN ALPIT.

Kaakossa tien katkaisi valtava vuoriharjanne. Se oli Australian alppijono, joka kuin suunnattomana linnoituksena säännöttömine vallituksineen on parin tuhannen kilometrin pituinen ja tavoittelee pilviä yli tuhannen metrin korkeudella.

Pilvinen ilma ei päästänyt lämpöä maahan kuin tiheän sumuverhon läpi. Kuumuus ei siis haitannut, mutta kulku oli hankalaa maaperällä, joka oli jo hyvin epätasaista. Täällä maa alkoi kohoilla yhä useammin. Siellä täällä näkyi vihantien kumipuiden peittämiä kukkuloita. Kauempana nämä kuhmut nousivat yhä korkeammiksi, suurten alppien ensimmäisiksi portaiksi. Piti edetä yhä ylemmäs, ja se tuntui hyvinkin juhtien ponnistuksissa, ja ikeet natisivat raskaiden vankkurien painosta; eläimet läähättivät kovasti, ja niiden polvitaiteiden lihakset pingoittuivat melkein katketakseen. Ajoneuvojen palkit narskuivat odottamattomista kolauksista, joita Ayrton ei voinut välttää, niin taitava kuin olikin. Naiset alistuivat nauraen kohtaloonsa.

John Mangles molempine matruuseineen ratsasti muutamia satoja askelia edellä valitsemassa sopivia teitä tai paremmin sanoen "salmia", sillä kaikki nämä maaperän kumpareet olivat kuin kareja, joiden välistä vankkurit hakivat parasta kanavaa. Heidän oli pakko suorastaan kuin luovia vaikeakulkuisilla vesillä.

Tehtävä oli vaikea, usein vaarallinenkin, ja monta kertaa täytyi Wilsonin kirveen raivata tietä tiheiden pensaikkojen läpi. Savinen ja kostea maa livetti jalkaa. Tietä pitensivät ne tuhannet mutkat, joita täytyi tehdä ylipääsemättömien esteiden, korkeiden graniittikallioiden, syvien kuilujen ja epäilyttävien lätäköiden vuoksi. Iltaan mennessä oli siksi päästy tuskin puolta astetta eteenpäin. Leirydyttiin alppien juurella pienen Cobongra-joen rannalla, erään vähäisen aukeaman laidalla; siellä kasvoi reilun metrin korkuisia pensaita, joiden kirkkaanpunaiset lehdet hivelivät silmää.

— Meidän on hankala päästä eteenpäin, Glenarvan sanoi silmäillen vuorijonoa, jonka piirteet jo häipyivät illan pimeyteen. — Alpit! Siinä nimi, joka antaa ajattelemista.

— Siitä saa sentään tinkiä, rakas Glenarvan, Paganel huomautti. — Älkää luulko, että teillä on aivan täydellinen Sveitsi edessänne. Australiassa on kyllä Grampian-vuori, Pyreneitä, Alppeja, Sinivuoria kuten Euroopassa ja Amerikassa, mutta pienoiskoossa. Se todistaa vain, että maantieteilijän mielikuvitus ei ole rajaton tai että nimistä on puutetta.

— Siis nämä Australian alpit...? lady Helena kysyi.

— Ovat taskuun mahtuvia vuoria, Paganel vastasi. — Me kuljemme niiden yli miltei huomaamatta.

— Puhukaa omasta puolestanne! majuri sanoi. — Vain hajamielinen mies voi kulkea vuorten yli sitä huomaamatta.

— Hajamielinen! Paganel huudahti. — Enhän minä enää ole hajamielinen! Minä vetoan naisiin. Enkö ole pitänyt lupaustani siitä saakka, kun astuin maihin? Olenko ollut kertaakaan hajamielinen? Voiko minua moittia ainoastakaan hairahduksesta?

— Ei ainoastakaan, herra Paganel, Mary Grant vastasi. — Te olette nyt niin moitteeton kuin mies voi olla.

— Liiankin mallikelpoinen, lady Helena lisäsi nauraen.

— Teidän hajamielisyytenne puuskat sopivat teille hyvin.

— Eikö totta, rouva? Paganel vastasi. — Kun minussa ei enää ole mitään virhettä, olen kuin kaikki muutkin ihmiset. Toivon siis ennen pitkää tekeväni jonkun tyhmyyden, jolle saatte herttaisesti nauraa. Nähkääs, ellen hairahdu, niin en mielestäni täyty kutsumustani.

Huolimatta luottavaisen maantieteilijän vakuutuksista pääsi joukko vain perin vaivalloisesti kulkemaan alppien solissa seuraavana eli 9. päivänä tammikuuta. Täytyi ajaa onnella, uskaltautua ahtaisiin ja syviin rotkoihin, jotka saattoivat päättyä umpikujaan.

Ayrton olisi epäilemättä joutunut pahaan pulaan, ellei tunnin matkan jälkeen odottamatta olisi erään vuoripolun varrella nähty ravintolaa, kurjaa "tapia".

— Totisesti! Paganel huudahti, — tuon kapakan isäntä ei voine koota omaisuuksia tällaisessa seudussa! Mihin tuotakin tarvittanee?

— Antamaan meille reitistämme niitä tietoja, joita tarvitsemme, Glenarvan vastasi. — Menkäämme sisään.

Ayrtonin saattamana Glenarvan astui ravintolan kynnyksen yli. *Bush-Innin* — se nimi oli ravintolan kyltissä — isäntä oli karkeatekoinen, tympäisevän näköinen mies, joka nähtävästi itse oli kapakkansa viinaksien ahkerin käyttäjä. Tuskinpa tänne koskaan poikkesi muita kuin joku matkalla oleva karjankasvattaja tai karjankuljettaja.

Hän vastaili nyreän näköisenä kysymyksiin. Mutta se riitti kuitenkin antamaan Ayrtonille varmuuden siitä, minnepäin oli kuljettava. Glenarvan korvasi muutamalla kruunulla kapakanisännän vaivat ja oli juuri lähdössä ulos, kun eräs seinään kiinnitetty ilmoitus herätti hänen huomiotansa.

Se oli siirtomaapoliisin tiedonanto, joka ilmoitti vankien karanteenin Perthistä ja julisti palkinnon Ben Joycen päästä. Sata puntaa sille, joka toimittaisi hänet kiinni.

— Se lurjus sietäisi joutua hirteen, Glenarvan sanoi perämiehelle.

— Ja varsinkin vangiksi! Ayrton vastasi. — Sata puntaa! Onpa se summa! Hän ei ole sen arvoinen.

— Ravintolanisäntä, Glenarvan lisäsi, — ei minussa myöskään herätä luottamusta, kyltistä huolimatta.

— Eikä minussa, Ayrton vastasi.

Glenarvan ja perämies palasivat vankkurien luo, ja sitten lähdettiin etenemään sinne päin, missä Lucknowin tie päättyy. Siellä kiemurteli kapea sola, joka meni viistoon vuoren yli. Noustiin yhä ylöspäin.

Se oli hankala reitti, ja monta kertaa saivat naiset ja heidän seuralaisensa astua maahan. Täytyi auttaa raskaita vankkureita pyöristä työntämällä, usein pidätellä niitä vaarallisissa ahteissa, riisua juhdat valjaista, kun käänteet olivat liian jyrkkiä, ja panna kiiloja alle, milloin ajoneuvot uhkasivat liukua taaksepäin; monesti täytyi Ayrtonin myös saada avukseen hevosia, vaikka nämä jo olivat väsyneitä ponnisteltuaan ylöspäin.

Joko tästä pitkällisestä rasituksesta tai jostakin muusta syystä menetettiin yksi hevosista tämän päivän kuluessa. Se kaatui äkkiä ilman mitään oireita. Se oli Mulrady'n hevonen, ja kun sen isäntä yritti sitä nostaa, se oli kuollut.

Ayrton tuli tutkimaan maassa makaavaa eläintä eikä näyttänyt ymmärtävän syytä sen äkkikuolemaan.

— Siltä on varmaankin jokin suoni revennyt, Glenarvan arveli.

— Ilmeisesti, Ayrton myönsi.

— Ota minun hevoseni, Mulrady, Glenarvan lisäsi, — minä menen lady Helenan seuraan vankkureihin.

Mulrady teki niin, ja joukko jatkoi vaivalloista nousuaan jätettyään hevosensa korppien saaliiksi.

Australian alppijono ei ole kovin leveä; juurelta noin neljatoista kilometriä. Jos Ayrtonin valitsema reitti siis vei itärinteelle, voitiin kahdessa vuorokaudessa päästä sen yli; siitä mereen saakka ei sitten enää ollut ylipääsemättömiä esteitä eikä hankalaa tietä.

Tammikuun 10. päivänä matkailijat saapuivat tiensä korkeimmalle kohdalle, noin kuudensadan metrin korkeuteen. He olivat tällöin aukealla ylätasangolla, josta levisi laaja näköala. Pohjoisessa kimalsi Omeo-järven tyyni pinta vesilintuineen, ja sen sivulla näkyivät Murrayn laajat tasangot. Etelässä olivat Gippslandin vehreät ruohikot, sen kultapitoiset kentät, korkeat aarnioseutuja muistuttavat metsät. Luonto oli siellä vielä tuotteidensa, vesiensä juoksun, hakkaamattomien metsiensä herrana, eivätkä silloin vielä harvalukuiset karjankasvattajat uskaltaneet käydä sen kimppuun. Tämä alppijono näytti erottavan kaksi aluetta, joista toinen oli säilyttänyt villiytensä. Aurinko laski juuri ja punertavien pilvien läpi tunkevat säteet loivat eloisampaa väriä Murrayn piirikuntaan. Gippsland sitä vastoin häipyi epämääräiseen hämääseen vuorenhuippujen takana, niin että olisi voinut sanoa varjon peittäneen koko alppientakaisen seudun ennenaikaiseen yöhön. Tämä vastakohta herätti molempien näin erotettujen seutujen välisissä katsojissa syvän tunnelman, kun he silmäilivät sitä melkein tuntematonta aluetta, jonka läpi heidän nyt oli matkattava Victorian maakunnan rajalle saakka.

Yö vietettiin harjanteen aukeamalla, ja seuraavana aamuna aloitettiin laskeutuminen, joka sujui verrattain nopeasti. Tavattoman rankka raesade yllätti retkeläiset ja pakotti heidät etsimään suojaa kallioiden alta. Raskaat pilvet eivät syytäneet vain rakeita, vaan kämmenenlevyisiä jääkappaleita. Lingollakaan ei niihin olisi voinut saada enemmän voimaa, ja monet isot mustelmat opeittivat

Paganelille ja Robertille, että niiden iskuja oli paras välttää. Vankkurit vaurioituivat monesta kohtaa, ja harva katto olisi kestänyt näiden terävien jääkappaleiden pommitusta; muutamat niistä iskeytyivät puiden runkojen sisään. Täytyi siis odottaa tämän tavattoman ryöpyn päättymistä, ellei tahtonut tulla kivitetyksi. Rajuilmaa kesti noin tunnin, minkä jälkeen matkue taas jatkoi taivaltaan kallioiden rinteitä pitkin, jotka vielä olivat äskeisten rakeiden jäljiltä liukkaat.

Illan suussa pahoin kolhiutuneet ja eri kohdilta vaurioituneet vankkurit kulkivat yhä vielä tukevana puupyörillään alppien viimeisiä rinteitä suurten yksinäisten kuusien välissä. Sola päättyi Gippslandin tasangoille; alppien yli oli päästy onnellisesti, ja nyt ryhdyttiin tavallisiin leiriytymispuuhiin.

Aamunkoitteessa 12. päivänä tammikuuta jatkettiin matkaa yhtä innokkaasti. Jokainen ikävöi pääsyä Tyynenmeren rannalle, juuri sille kohtaa, jossa *Britannia* oli murskautunut. Ainoastaan siellä saattoi menestystä toivoen jälleen ryhtyä etsimään haaksirikkoisten jälkiä, mutta ei Gippslandin erämaassa. Ayrton kehottikin lordi Glenarvania lähettämään käskyn *Duncanille* saapua rannikolle, jotta kaikki mahdolliset apuneuvot olisivat käytettävänä tiedustelujen tekemiseksi. Hänen mielestään pitäisi kulkea Lucknowista Melbourneen johtavaa tietä; myöhemmin se kävisi vaikeaksi, sillä suoraa yhteyttä pääkaupunkiin ei ollut.

Nämä Ayrtonin neuvot tuntuivat hyviltä, ja Paganel pyysi kiinnittämään niihin huomiota. Hän arveli myös, että *Duncanista* olisi suurta hyötyä näissä oloissa, ja lisäsi, että kun kerran olisi menty Lucknowin tien poikki, ei enää voitaisi päästä kosketuksiin Melbourneen kanssa.

Glenarvan oli kahden vaiheella ja olisi ehkä lähettänyt tuon käskyn, jonka Ayrton erikoisesti tarjoutui viemään perille, ellei majuri olisi ankarasti vastustanut tätä päätöstä. Hän huomautti, että Ayrtonin läsnäolo oli retkikunnalle välttämätön, kun hän tunsu tienoot lähellä rannikkoa, ja jos sattumalta jouduttaisiin Harry Grantin jäljille, hän paremmin kuin kukaan muu pystyisi niitä seuraamaan, ja vihdoin, että hän yksin saattoi näyttää paikan, missä *Britannia* oli tuhoutunut.

MacNabbs ehdotti siis matkaa jatkettavan suunnitelmia muuttumatta ja sai kannattajakseen John Manglesin, joka oli samaa mieltä. Huomauttipa nuori kapteeni, että lordin käsky olisi helpompi viedä *Duncanille* Twofold-lahdesta kuin sanansaattajan mukana, jonka oli samottava neljäsataa kilometriä miltei asumattomia maita. Tämä mielipide voitti, ja niin päätettiin ryhtyä toimiin Twofold-lahdelle saavuttua. Majuri tarkkaili Ayrtonia, joka tuntui hänestä jokseenkin pettyneeltä; mutta hän ei puhunut huomioistaan mitään, vaan piti tapansa mukaan ne omina tietoinaan.

Australian alppien juurelta leviävät alangot olivat tasaisia ja loivasti itäänpäin viettäviä. Suuria mimoosien ja eri kumipuiden rykelmiä oli siellä täällä elävöittämässä yhtämittaista yksitoikkoisuutta. "Gastrolobium grandiflorum"-pensaat koristivat maata loistavilla kukillaan. Usein oli kuljettava pienten purojen poikki, jotka olivat täynnä lyhyttä kaislaa ja kämmekkälajeja. Niiden yli kahlattiin. Kaukaa pakeni trappi- ja kasuaariparvia retkeläisten lähestyessä. Pensaiden yli hyppeli kenguruja kuin joustavia hyppynukkeja; mutta retkikunnan pyssymiehillä ei ollut metsästys halua, eivätkä heidän hevosensa olleet lisäjaloittelun tarpeessa.

Seudulla vallitsi rasittava kuumuus; ilmassa oli runsaasti sähköä, ja sekä ihmiset että eläimet tunsivat sen vaikutuksen. Laahustettiin suoraan eteenpäin mistään muusta välittämättä, ja hiljaisuuden keskeyttivät vain Ayrtonin huudot, kun hän hoputti väsynyttä valjakkoaan.

Keskipäivästä kello kahteen saakka kuljettiin kummallisen saniaismetsän läpi, joka olisi herättänyt vähemmän väsyneiden vaeltajien ihailua. Nämä täydessä kukassa olevat puumaiset kasvit olivat jopa kymmenen metrin korkuisia. Hevoset ja ratsastajat mahtuivat mukavasti niiden riippuvien oksien alitse, ja joskus kilahti kannus osuessaan puumaiseen runkoon. Niiden liikkumattoman katoksen alla vallitsi raikkaus, jota kenenkään mieleen ei juolahtanut moittia. Jacques Paganel päästi muutamia mielihyvän huokauksia, jotka saivat suuren papukaijaparven pyrähtämään lentoon pelästyneinä ja rähähtämään huumaavaan meteliin.

Maantieteilijä jatkoi sydämensä pohjasta tulevia riemunhuudahduksia, kun hänen kumppaninsa äkkiä näkivät hänen horjuvan hevosensa selässä ja sitten kaatuvan hervottomana maahan. Oliko se huimausta vai vielä pahempaa, oliko hän pyörtnyt kuumun sään takia? Riennettiin hänen luokseen.

— Paganel, Paganel! Mikä teitä vaivaa? Glenarvan huusi.

— Se vain, ystävänäni, että minulla ei enää ole hevosta, Paganel vastasi irrottautuen jalustimesta.

— Mitä! Mikä hevoseenne tuli?

— Se on kuollut, äkkiä kaatunut, niin kuin Mulradyn hevonen!

Glenarvan, John Mangles, ja Wilson tutkivat eläintä. Paganel ei erehtynyt. Hänen hevosensa oli

heittänyt henkensä.

— Tämähän on omituista, John Mangles sanoi.

— Perin omituista tosiaankin, majuri mutisi.

Glenarvan ei voinut olla huolestumatta tästä uudesta onnettomuudesta. Erämaassa sitä ei voinut korvata. Jos joku kulkutauti tappaisi retkikunnan kaikki hevoset, hänellä olisi vaikeuksia jatkaa matkaa.

Sana "kulkutauti" näytti saavan vahvistusta ennen päivän päättymistä. Kolmas hevonen, Wilsonin, kaatui kuoliaana maahan ja, mikä ehkä oli vielä arveluttavampaa, yksi juhdistista kuoli äkkiä samalla tavalla. Kulku- ja vetoneuvot olivat supistuneet kolmeen härkään ja neljään hevoseen. Asema kävi arveluttavaksi. Ratsunsa menettäneet miehet saattoivat kyllä marssia jalkaisin. Moni karjankasvattaja oli jo siten kulkenut näiden autiomaiden halki. Mutta jos täytyisi jättää vankkurit, kuinka kävisi naisten? Jaksaisivatko he jalkaisin kulkea ne kaksisataa kilometriä, jotka vielä erottivat heitä Twofold-lahdesta?

John Mangles ja Glenarvan tutkivat perin levottomina jäljellä olevia hevosia. Ehkäpä uudet onnettomuudet voisi ehkäistä. Tutkimuksessa ei havaittu minkäänlaisia oireita sairaudesta. Hevoset olivat täysin terveitä ja kestivät uljaasti matkan rasitukset. Niinpä Glenarvan toivoi, että tämä omituinen kulkutauti ei vaatisi muita uhreja.

Sama oli Ayrtoninkin ajatus; hänkin myönsi olevansa täysin ymmällä näistä äkillisistä kuolemantapauksista.

Lähdettiin jälleen matkaan. Vankkurit olivat apuna myös jalkamiehille, jotka levähtivät niissä vuoron perään. Illalla, kun oli päästy vain kuusitoista kilometriä, annettiin pysähdysmerkki, leiri pantiin kuntoon, ja yö kului ilman ikävyyksiä puumaisten saniaisten lehdossa, missä lenteli suuria, syystä kyllä lentäviksi ketuiksi nimitettyjä lepakoita.

Seuraava eli 13. päivä tammikuuta oli suotuisa, eikä edellisen päivän onnettomuudet uusiutuneet. Hevoset ja juhdat tekivät alttiisti tehtävänsä. Lady Helenan salongissa oli hyvin vilkasta vierailijoiden suuren lukumäärän vuoksi. Olbinett tarjoili ahkerasti virvokkeita, jotka kolmenkymmenen asteen kuumuudessa olivatkin tarpeellisia. Puoli ankkuria skotlantilaista olutta tyhjennettiin kokonaan. Bacley & C:o julistettiin Ison Britannian suurimmaksi mieheksi, vieläpä paremmaksi kuin Wellington, joka ei koskaan olisi valmistanut näin hyvää olutta. Siinä oli hyvä annos skotlantilaisten itserakkautta. Jacques Paganel joi paljon ja puheli vielä enemmän *de omni re scibili*, kaikista mahdollisista asioista.

Näin hyvin alkanut päivä näytti myöskin päättyvän onnellisesti. Oli päästy runsaat kaksikymmentäviisi kilometriä eteenpäin ja taitavasti suoriuduttu jokseenkin mäkisestä, punamultaisesta maasta. Kaikesta päättäen saataisiin vielä samana iltana leiriytyä Snowyn melkoisen leveälle joelle, joka täällä Victorian eteläosassa laskee Tyneen valtameren. Pian piirsivät vankkurien pyörät jälkensä laajoille tasangoille mustahkoa vesijättömaata, rehevien ruohokasvien ja uusien gastrolobium-kenttien väliin. Tuli ilta, ja näköpiirissä selvästi erottautuva sumu osoitti Snowyn uomaa; vielä muutamia kilometriä kuljettiin reippaalla mielellä. Eräässä mutkassa pienen kunnan takana oli metsikkö korkeita puita. Ayrton ohjasi väsyneen valjakkonsa oikopäätä pimeyteen peittyneiden suurien runkojen väliin ja oli juuri pääsemässä metsänreunaan kilometrin päässä joesta, kun vankkurit äkkiä vajosivat pyörien napaa myöten.

— Huomio! hän huusi perässään tuleville ratsastajille.

— Mikä nyt on? Glenarvan kysyi.

— Olemme tarttuneet liejuun, Ayrton vastasi.

Huudoilla ja kepillään hän hoputti juhtia, jotka olivat vajonneet liejuun polviin asti eivätkä päässeet hievahtamaan.

— Jäädään tähän, John Mangles sanoi.

— Se on kai parasta, Ayrton vastasi. — Huomenna päivänvalossa näemme paremmin, kuinka tästä päästään.

— Seis! Glenarvan huusi.

Lyhyen hämärän jälkeen oli tullut pimeä, mutta kuumuus ei vähentynyt päivänvalon mukana. Ilma oli täynnä tukahduttavia höyryjä. Muutamia salamoita välähteli taivaanrannalla merkinä kaukaisesta ukonilmasta.

Yöleiri järjestettiin. Kiinnitarttuneissa vankkureissa tehtiin makuutilat niin hyvin kuin taidettiin, ja

suurten puiden tumma holvi suojasi miesten telttaa. Ellei sade sekaantuisi peliin, ei kellään ollut valittamista.

Ayrtonin onnistui vaivoin saada kolme juhtaansa vapautetuksi vetelästä maasta, johon ne olivat vajonneet jo kupeitaan myöten. Hän pani ne liekaan yhdessä hevosten kanssa eikä luovuttanut kenellekään muulle huolenpitoa laidunpaikan valitsemisesta. Hän hoiti tätä tointansa perin täsmällisesti, ja Glenarvan huomasi hänen tänä iltana olevan vielä entistä huolellisempi ja kiitti häntä siitä, sillä vetojuhtien säilyminen oli erittäin tärkeätä.

Tällä välin retkeilijät söivät jokseenkin pikaisen illallisen. Väsymys ja kuumuus veivät nälän, ja he olivat enemmän levon kuin ravinnon tarpeessa. Lady Helena ja neiti Grant toivottivat seuralaisilleen hyvää yötä ja menivät tavallisille makuupaikoilleen. Miehistä astuivat toiset telttaan; toiset, kukin halunsa mukaan, asettuivat levolle rehevään ruohikkoon jonkin puun juurelle, mistä tässä terveellisessä ilmastossa ei ole mitään haittaa.

Vähitellen kaikki vaipuivat syvään uneen. Pimeyttä lisäsivät vielä paksut, taivasta peittävät pilvet. Ilmassa ei tuntunut tuulenhenkäystäkkään, ja yön hiljaisuuden rikkoi ainoastaan pöllöpääsky, joka hämmästyttävän täsmällisesti heläytti molliterssin niin kuin Euroopan surullinen käki.

Noin kello yksitoista majuri heräsi huonosta, raskaasta ja väsyttävästä unesta. Hänen vielä puoliksi sulkeutuneisiin silmiinsä sattui epämääräistä valoa, jota levisi suurten puiden alla. Sitä olisi voinut pitää valkoisena vaippana, joka kimmelteli kuin vesi järvässä, ja MacNabbs luulikin ensin sen olevan maassa leviävää kuloa.

Hän nousi pystyyn, astui metsään päin ja hämmästyi suuresti havaitessaan sen olevan aivan luonnollinen ilmiö. Hänen edessään levisi suunnaton kenttä sieniä, jotka heijastivat fosforimaista valoa. Näiden salasiittiöiden kiiltävät itiöt loistivat pimeässä melko voimakkaasti.[10] Majuri, joka ei ollut itseksä, aikoi herättää Paganelin, jotta tiedemies saisi omin silminsä tarkastella tätä ilmiötä, kun eräs toinen seikka esti sen.

Fosforimainen valo valaisi metsää puolen kilometrin laajuudelta, ja MacNabbs oli näkevinään varjojen liikkuvan nopeasti valaistulla alalla. Pettivätkö hänen silmänsä? Oliko se näköhäiriö?

MacNabbs laskeutui pitkälleen ja tarkasti tähysteltyään erotti selvästi useita miehiä, jotka milloin kumartuivat maahan, milloin taas nousivat ja näyttivät etsivän tuoreita jälkiä.

Oli saatava selville, mitä nämä miehet tahtoivat.

Majuri ei epäröinyt. Herättämättä tovereitaan hän katosi korkeaan ruohistoon ryömien maassa kuin ruohoaavikoiden intiaanit.

TEATTERITEMPPU.

Yö oli kauhea. Kello kaksi aamulla alkoi rankkasade, jota kesti aamuun saakka. Teltasta ei ollut riittävää suojaa. Glenarvan ja hänen toverinsa pakenivat vankkureihin. Nukkua ei voinut, vaan puheltiin kaikenlaista. Vain majuri, jonka lyhyttä poissaoloa ei kukaan ollut huomannut, tyytyi kuuntelemaan sanaakaan sanomatta. Hirvittävä sateenryöppy ei hellittänyt ja nyt pelättiin sen saavan Snowyn tulvimaan, jolloin liejuun tarttuneet vankkurit joutuisivat vaaraan. Useita kertoja Mulrady, Ayrton ja John Mangles kävivätkin tutkimassa veden korkeutta joessa ja palasivat kiireestä kantapäähän märkinä.

Vihdoin valkeni päivä. Sade lakkasi, mutta auringonsäteet eivät tunkeutuneet paksun pilviverhon läpi. Kaikkialle oli ilmestynyt suuria sameita lätäköitä. Lionneesta maasta nousi lämmintä höyryä, joka täytti ilman epäterveellisellä kosteudella.

Glenarvan käänsi huomionsa ensin vankkureihin. Ne olivat hänen mielestään pääasia. Tutkittiin raskasta ajoneuvoa, joka oli vajonnut sitkeään saveen keskellä suurta syvennystä. Etuosa oli melkein kokonaan kadonnut näkyvistä ja takaosa pyörien akseliin saakka. Olisi vaikeata saada tätä painavaa laitosta nostetuksi. Miesten, hevosten ja juhtien yhteisvoima tuskin riittäisi.

— Joka tapauksessa täytyy ruveta heti töihin, John Mangles sanoi. — Jos tämä savi pääsee kuivahtamaan, käy tilanne vielä vaikeammaksi.

— Aloitetaan, Ayrton vastasi.

Glenarvan, molemmat matruusit, John Mangles ja Ayrton lähtivät metsään, missä eläimet olivat olleet yötä.

Se oli synkkä, korkea kumipuumetsikkö; kaikkialla oli kuivuneita puita pitkien välimatkojen päässä, kolottuja jo vuosisatoja sitten tai pikemminkin nyljettyjä, kuten korkkipuut korjuun aikana. Yli viidenkymmenen metrin korkeudessa oli vielä ohut pienten riivittyjen oksien verkko. Ainoakaan lintu ei tehnyt pesäänsä näihin ilmassa häilyviin luurankoihin, ainoatakaan lehteä ei lepattanut näillä kuivilla oksilla, jotka kalisivat kuin luukasa. Mistä valtavasta tapahtumasta olikaan aiheutunut tämä ilmiö, joka tavataan Australiassa usein, kun kokonaisia metsiä näyttää joutuneen jonkin kulkutaudin uhriksi? Sitä ei tiedetä. Vanhimmatkaan alkuasukkaat tai heidän jo kauan kuoleman lehdossa makaavat esi-isänsä eivät koskaan ole nähneet niitä vehreinä.

Glenarvan katseli harmaata taivasta, jota vasten kumipuiden pienimmätkin oksat selvästi piirtyivät hienoina viiruina. Ayrton kummasteli, ettei hevosia ja juhtia enää ollut sillä paikalla, mihin hän oli ne vienyt. Liekaan sidotut eläimet eivät toki voineet liikkua kauaksi.

Niitä etsittiin metsästä, mutta löytämättä. Hämmästyneenä Ayrton kääntyi komeiden mimoosien reunustamaa Snowy-jokea kohti. Hän päästeli huutoja, jotka olivat hyvin tuttuja hänen juhdilleen, mutta nämä eivät vastanneet. Nyt hän näytti todella levottomalta, ja hänen toverinsa katsoivat häntä huolestuneina.

Tunti kului turhassa etsiskelyssä, ja Glenarvan aikoi jo palata vankkurien luo, jotka olivat ainakin puolentoista kilometrin päässä, kun hänen korvaansa kuului hirnuntaa, ja heti sen jälkeen kuultiin mylvähdys.

— Tuolla ne ovat! John Mangles huudahti tunkeutuen korkeiden gastrolobium-pensaiden väliin, jotka olivat kyllin korkeita kätkeäkseen kokonaisen eläinlauman.

Glenarvan, Mulrady ja Ayrton riensivät hänen perässään ja olivat pian yhtä kummissaan kuin hänkin.

Kaksi härkää ja kolme hevosta makasi maassa äkillisesti kuolleina kuten aikaisemminkin oli sattunut. Raadot olivat jo kylmiä, ja joukko nuoria korppeja raakkui mimoosien oksilla tähystellen tätä odottamatonta saalista.

Glenarvan ja hänen ystävänsä katselivat toisiaan, eikä Wilson voinut pidättää kiirousta, joka pääsi hänen huuliltaan.

— Mitä sille mahtaa, Wilson, sanoi lordi Glenarvan, joka tuskin itse jaksoi pysyä rauhallisena, — me emme voi sille mitään. Ottakaa mukaanne elossa oleva juhta ja hevonen, Ayrton. Niiden on nyt päästettävä meidät pälkähästä.

— Elleivät vankkurit olisi juuttuneet kiinni, John Mangles vastasi, — nämä kaksi eläintä riittäisivät pienin päivämatkoin vetämään ne rannikolle. Täytyy siis välttämättä saada se kirottu peli irti.

— Koetetaan, John, Glenarvan vastasi. — Palatkaamme leirille, jossa luultavasti jo ollaan levottomia meidän pitkistä poissaolostamme.

Ayrton irrotti juhdan siteet, Mulrady hevosen, ja sitten palattiin pitkin joen mutkaista rantaa. Puolta tuntia myöhemmin tiesivät Paganel ja MacNabbs, lady Helena ja neiti Grant, kuinka oli asian laita.

— Totisesti, majuri tuli lausuneeksi, — onpa paha juttu, Ayrton, että te ette kengityttänyt kaikkia hevosiamme Wimerran luona.

— Miten niin, herra? Ayrton kysyi.

— Kun kaikista hevosista ainoastaan se, jonka annoitte seppänne pideltäväksi, on välttänyt yhteisen kohtalon.

— Se on totta, John Mangles sanoi. — Se on tosiaan omituinen sattuma.

— Sattuma eikä mitään muuta, perämies vastasi katsoen kiinteästi majuriin.

MacNabbs puristi huulensa yhteen kuin olisi halunnut pidättää esiin pyrkiviä sanoja. Glenarvan, Mangles, lady Helena näyttivät odottavan, että hän lausuisi ajatuksensa loppuun, mutta majuri vaikeni ja meni vankkurien luo, joita Ayrton tarkasteli.

— Mitä hän tarkoitti? Glenarvan kysyi John Manglesilta.

— En tiedä, nuori kapteeni vastasi. — MacNabbs on muutenkin sellainen mies, joka ei jaarittele turhanpäiten.

— Ehkä hän tuntee jotakin epäluuloa Ayrtonia kohtaan, lady Helena sanoi.

— Epäluuloa? Paganel toisti kohauttaen olkapäitään.

— Mutta miksi? Glenarvan kysyi. — Luuleeko hän Ayrtonin tappaneen hevosemme ja juhtamme? Mitä varten? Ayrtonin etuhan on sama kuin meidän.

— Sinä olet oikeassa, rakas Edward, lady Helena sanoi, — ja minä lisään, että hän matkamme alusta saakka on antanut meille kieltämättömiä todisteita alttiudestaan.

— Epäilemättä, John Mangles lausui. — Mutta mitä merkitsee sitten majurin huomautus? Minun täytyy ottaa siitä selvä.

— Luuleeko hän Ayrtonin olevan liitossa karanneiden pahantekijöiden kanssa? Paganel huudahti varomattomasti.

— Keiden karanneiden pahantekijöiden? neiti Grant kysyi.

— Herra Paganel erehtyy, John Mangles vastasi. — Hän tietää hyvin, ettei sellaisia ole Victorian maakunnassa.

— Ah, sehän on totta! myönsi Paganel, joka olisi halunnut saada sanansa takaisin. — Missä ajatukseni olivatkaan? Karkulaisiako? Kuka on koskaan kuullut sellaisista puhuttavan Australiassa? Muuten he tuskin ovat päässeet maihin, kun jo ovat varsin kunniallista väkeä! Ilmasto! Tiedättehän, neiti Mary, ilmaston siveellinen vaikutus...

Tiedemiehen kävi samoin kuin vankkureiden — jäi kiinni yrittäessään korjata hairahdustaan. Lady Helena katsoi häneen, ja se sai Paganel-poloisen täysin ymmälle. Mutta kun hän ei tahtonut enempää nolostuttaa ranskalaista, hän vei neiti Maryn teltaan, missä Olbinett oli kaikkien taiteen sääntöjen mukaan valmistamassa aamiaista.

— Minut itseni sietäisi karkottaa, Paganel sanoi surkealla äänellä.

— Niin minustakin tuntuu, Glenarvan vastasi.

Tämä vastaus sanottiin niin vakavasti, että kelpo maantieteilijä masentui kokonaan. Glenarvan ja John Mangles menivät vankkurien luo.

Ayrton ja molemmat matruusit olivat parhaillaan yrittämässä kiskoa niitä ylös syvästä suosta. Härkä ja hevonen, jotka oli valjastettu rinnakkain, vetivät jäntereidensä koko voimalla; vetohihnat pingottuivat äärimmilleen, aisat olivat vähällä katketa ponnistuksissa, Wilson ja Mulrady työnsivät pyöristä Ayrtonin kannustaessa huudoilla ja kepillä epätasaista paria. Mutta raskaat vankkurit eivät hievahtaneet, kuivahtanut savi piti niitä kiinni kuin sementissä ikään.

John Mangles käski kastella savea pehmentääkseen sitä, mutta turhaan; vankkurit eivät hievahtaneetkaan, ja pitkän ponnistelun jälkeen sekä miehet että eläimet vihdoin lepäsivät. Ellei haluttu hajoittaa vankkureita kappaleiksi, täytyi lopettaa niiden kiskominen ylös liejusta. Mutta sellaiseen ei ollut työkaluja.

Ayrton tahtoi kuitenkin kaikesta huolimatta yrittää uudelleen, kun lordi Glenarvan esti sen.

— Antaa olla, Ayrton, antaa olla! hän sanoi. — Meidän täytyy säästää viimeistä hevostamme ja juhtaamme. Jos meidän on jatkettava matkaamme jalkaisin, toinen kantaa molempia naisia ja toinen muonavarojamme. Ne voivat siis vielä tehdä meille suuria palveluksia.

— Hyvä on, mylord, perämies vastasi ja päästi väsyneet eläimet valjaista.

— Nyt, ystäväni, Glenarvan lisäsi, — palatkaamme leiriin, harkitkaamme ja tutkikaamme asemaamme, katsokaamme millä puolen on hyvät, millä huonot toiveet ja tehkäämme sitten päätöksemme.

Hetkistä myöhemmin virkistivät retkeilijät itseään jokseenkin hyvällä aterialla ja alkoivat keskustella. Jokaista kehoitettiin lausumaan mielipiteensä.

Ensiksi oli täsmällisesti määritettävä leiripaikan sijainti. Paganel, joka sai sen tehtäväkseen, laati tarkan laskelman. Hänen vakuutuksensa mukaan retkikunta oli pysähtynyt 37. leveysasteella, 147° 53' pituusasteen kohdalla, Snowy-joen rannalla.

— Mikä on Twofold-lahden tarkka pituus? Glenarvan kysyi.

— Sataviisikymmentä astetta, Paganel vastasi.

— Ja nämä kaksi astetta seitsemän minuuttia tekevät...?

— Sataviisikymmentä kilometriä.

— Ja Melbourneen on...?

— Vähintään kolmesataakuusikymmentä kilometriä.

— Hyvä. Kun sijaintimme täten on määritetty, Glenarvan sanoi, — mitä on tehtävä? Vastaus oli yksimielinen: piti lähteä rannikolle viipymättä.

Lady Helena ja Mary Grant lupasivat marssia kahdeksan kilometriä päivässä. Uljaat naiset olivat valmiit kävelemään jalkapatikassa Snowy-joelta Twofold-lahdelle.

— Sinä olet mainio matkatoveri, rakas Helena, lordi Glenarvan sanoi. — Mutta onko varmaa, että lahdelta saapuessamme saamme sieltä kaikkea, mitä tarvitsemme?

— Epäilemättä, Paganel vastasi. — Eden on jo monta vuotta ollut kaupunkina. Sen satamasta on luultavasti hyvät yhteydet Melbourneen kanssa. Oletan, että kuudenkymmenen kilometrin päässä täältä, Delegeten kunnassa, Victorian rajalla, voimme täydentää retkikunnan ruokavaroja ja saada kulkuneuvoja.

— Entä *Duncan*? Ayrton kysyi. — Ettekö arvelisi hyödylliseksi, mylord, kärkeä sitä saapumaan lahdelta?

— Mitä te siitä sanotte, John? Glenarvan kysyi.

— Käsittääkseni teidän ei siinä suhteessa tarvitse pitää kiirettä, mylord, nuori kapteeni vastasi hetken harkittuaan. — Ehtihän sieltäkin lähettää sanan Tom Austinille ja kutsua hänet rannikolle.

— Se on totta, Paganel selitti.

— Huomatkaa, John Mangles jatkoi, — että me olemme Edenissä neljän tai viiden päivän kuluttua.

— Neljän tai viiden päivän! Ayrton sanoi kohottaen päätään. — Sanokaa, että siihen menee viisitoista tai kaksikymmentä päivää, kapteeni, etlette tahdo liian myöhään katua erehdystänne.

— Viisitoista tai kaksikymmentä päivää sataanviiteenkymmeneen kilometriin! Glenarvan huudahti.

— Vähintäänkin, mylord. Nyt on kuljettava Victorian vaikea kulkuisimman osan halki, erämaan läpi, missä karjankasvattajien sanojen mukaan ei ole mitään; se on metsistynyttä, raivaamatonta aluetta, jonne ei ole voitu perustaa asemia. Siellä täytyy kulkea eteenpäin kirves tai soihtu kourassa, ja uskokaa minua: siellä ei kuljeta nopeasti.

Ayrton oli puhunut varmalla äänellä. Paganel, johon luotiin kysyviä katseita, vahvisti päänyökkäyksellä perämiehen sanat.

— Minä myönnän nämä vaikeudet, sanoi silloin John Mangles. — No olkoon! Viidentoista päivän kuluttua voi mylord lähettää käskynsä *Duncanille*.

— Minä lisäisin, Ayrton jatkoi tällöin, — että suurimmat vaikeudet eivät johdu tien hankaluuksista. Mutta on päästävä Snowyn yli ja luultavasti odotettava veden laskemista.

— Odotettava! nuori kapteeni huudahti. — Eikö voisi löytää kahlaamaa?

— Enpä luule, Ayrton vastasi. — Tänä aamuna etsin sellaista turhaan. On harvinaista, että joki on niin tulvillaan tähän vuodenaikaan, mutta se on onnettomuus, jolle minä en mitään mahda.

— Onko tämä Snowy siis kovin leveä? lady Glenarvan kysyi.

— Leveä ja syvä, rouva, Ayrton vastasi, — puolitoista kilometriä leveä ja vuolasvirtainen. Hyväkään uimari ei voisi vaaratta yrittää sen yli.

— Mitä siitä, rakennetaan kanootti, huudahti Robert, joka ei pelännyt mitään. — Kaadetaan puu, koverretaan se ja soudetaan yli, siinä kaikki.

— Kapteeni Grantin poika ei joudu pulaan! Paganel sanoi.

— Ja hän on oikeassa, John Mangles vastasi. — Meidän on lopulta pakko ryhtyä siihen. Minusta on siis hyödytöntä kuluttaa aikaa turhiin keskusteluihin.

— Mitä te siitä ajattelette, Ayrton? Glenarvan kysyi.

— Minä ajattelen, mylord, että ellemme saa apua, olemme vielä kuukauden päästä Snowyn rannalla.

— Onko teillä siis parempaa ehdotusta? John Mangles kysyi hiukan kärsimättömänä.

— On se, että *Duncan* lähtee Melbournesta ja tulee itärannikolle.

— Aina vain *Duncan*! Miten sen saapuminen Twofold-lahteen helpottaisi meidän pääsyämme sinne?

Ayrton mietti pari silmänräpäystä ennen vastaamistaan ja sanoi sitten vältellen:

— En minä tahdo tyrkyttää kenellekään mielipidettäni. Ajattelin vain kaikkien parasta, mutta olen valmis lähtemään, millä hetkellä vain lordi antaa merkin.

Sitten hän pani käsivarret ristiin rinnalleen.

— Se ei ole mikään vastaus, Ayrton, Glenarvan huomautti. — Sanokaa meille ehdotuksenne, ja me keskustelemme siitä. Mitä te ehdotatte?

Ayrton lausui silloin tynellä ja varmalla äänellä:

— Minä ehdotan, että emme lähde seikkailemaan Snowyn tuolle puolen näin huonoin varustein. Meidän on odotettava apua juuri tässä, ja sitä voi tuoda meille vain *Duncan*. Leiriytykäämme tänne, missä meiltä ei puutu ruokavaroja, ja lähteköön yksi meistä viemään Tom Austinille määräystä pptrjehtia Twofold-lahteen.

Tämä odottamaton ehdotus herätti hiukan hämmästyksiä, eikä John Mangles salannut paheksuvansa sitä.

— Sillä välin, Ayrton jatkoi, — joko Snowyn vesi laskee, jolloin voidaan löytää kelvollinen kahlaamo, tai ylitettävä virta kanootilla, jonka rakentamiseen meillä silloin on aikaa. Siinä, mylord, suunnitelma, jonka alistan teidän hyväksyttäväksenne.

— Hyvä, Ayrton, Glenarvan vastasi. — Teidän suunnitelmanne ansaitsee vakavaa harkintaa. Sen suurin haitta on, että se aiheuttaa viivytystä, mutta se säästää suuria vaivoja ja kenties vakavia vaaroja. Mitä ajattelette siitä, ystäväni?

— Sanokaa te, MacNabbs, lausui tällöin lady Helena. — Keskustelun alusta saakka te olette vain kuunnellut ja olette perin kitsas puhumaan.

— Koska kysytte mielipidettäni, majuri vastasi, — sanon sen teille empimättä. Ayrton tuntuu minusta puhuneen viisaan ja varovaisen miehen tavoin, ja minä yhdyn hänen ehdotukseensa.

Tätä vastausta ei juuri ollut odotettu, sillä tähän saakka oli MacNabbs aina vastustanut Ayrtonin suunnitelmia. Siksi Ayrtonkin vilkaisi hämmästyneenä majuriin. Paganel, lady Helena ja matruusit olivat hyvin taipuvia kannattamaan perämiehen ehdotusta. He eivät empineetkään MacNabbsin sanojen jälkeen.

Glenarvan julisti siis Ayrtonin ehdotuksen periaatteessa hyväksytyksi.

— Ja nyt, John, hän lisäsi, — ettekö tekin katso varovaisuuden vaativan toimimaan näin ja majoilemaan tämän joen rannalla kulkuneuvoja odottamassa?

— Miksen, John Mangles vastasi, — kun vain sanansaattajamme voi päästä Snowyn yli, vaikka me itse emme voi.

Katsahdettiin perämieheen, joka hymyili varmana itsestään.

— Sanansaattaja ei mene joen yli, hän sanoi.

— Ahaa! John Mangles huudahti.

— Hän palaa yksinkertaisesti Lucknowin tielle, joka vie hänet suoraan Melbourneen.

— Neljäntäsataa kilometriä jalkaisin! nuori kapteeni huomautti.

— Ratsain, Ayrton vastasi. — Meillähän on terve hevonen. Se on neljän päivän asia. Lisätään siihen kaksi päivää *Duncanin* matkaa varten lahteen ja vuorokausi leirille paluuta varten, niin sanansaattaja on viikon kuluttua täällä laivamiesten kanssa.

Majuri hyväksyi päännyökkäyksellä Ayrtonin sanat, mikä ei ollut herättämättä John Manglesin hämmästyksiä. Mutta perämiehen ehdotus sai puolelleen kaikki äänet, eikä sen jälkeen ollut muuta tehtävää kuin hyvin keksityn suunnitelman toimeenpano.

— Nyt, ystäväni, Glenarvan sanoi, — on jäljellä vain sananviejän valitseminen. En salaa, että tehtävä on vaivalloinen ja vaarallinen. Kuka uhrautuu kumppaniensa puolesta ja lähtee viemään viestiämme Melbourneen?

Wilson, Mulrady, John Mangles, Paganel, jopa Robertkin tarjoutuivat heti. John vaati erityisen hartaasti, että tämä tehtävä uskottaisiin hänelle. Mutta Ayrton, joka ei vielä ollut puhunut mitään, lausui silloin:

— Suvaitkaa, mylord, että minä lähden. Minä olen tottunut näihin seutuihin. Olen monta kertaa kulkenut pahimmistakin paikoista. Minä selviydyn siitä, mistä joku toinen ei. Yhteiseen etuun vedoten vaadin siis oikeutta lähteä Melbourneen. Sana teiltä riittää suosittamaan minua Tom Austinille, ja kuudessa päivässä otan toimittakseni *Duncanin* Twofold-lahteen.

— Hyvin puhuttu, Glenarvan vastasi. — Te olette älykäs ja rohkea mies, Ayrton, ja te onnistutte.

Perämies oli ilmeisesti sopivampi kuin kukaan muu tähän vaikeaan tehtävään. Jokainen ymmärsi sen ja suostui. John Mangles teki viimeisen vastaväitteen sanomalla, että Ayrtonin läsnäolo oli välttämätön *Britannian* tai Harry Grantin jälkien löytämistä varten. Mutta majuri huomautti, että retkikunta jäisi Snowyn rannalle Ayrtonin paluuseen saakka, ettei ollut puhuttakaan tämän tärkeän etsinnän jatkamisesta ilnaln häntä, joten hänen poissaolonsa ei millään tavoin vahingoittaisi kapteenin parasta.

— Niinpä niin, lähtekää, Ayrton, Glenarvan sanoi. — Pitäkää kiirettä ja palatkaa Edenin kautta leirillemme Snowyn rannalle.

Tyytyväisyyden välähdys pilkahti perämiehen silmissä. Hän käänsi päätään, mutta niin vikkellästi kuin hän sen tekikin, oli John Mangles sen huomannut. Vaistosta, ei muusta, tuns John epäluulonsa Ayrtonia kohtaan yltyvän.

Perämies ryhtyi siis matkavalmisteluihin molempien matruusien auttamana, joista toinen pani kuntoon hänen hevosensa, toinen hänen eväänsä. Tällä välin Glenarvan kirjoitti Tom Austinille osoitetun kirjeen.

Hän määräsi *Duncanin* ensimmäisen perämiehen viipymättä lähtemään Twofold-lahteen ja suositti hänelle sanantuoja miehenä, johon voisi täydellisesti luottaa. Rannikolle saavuttuaan pitäisi Tom Austinin luovuttaa osa laivan matruuseja Ayrtonin komentoon...

Glenarvan oli ehtinyt kirjeessään tälle kohtaa, kun MacNabbs, joka seurasi silmillään kynänjälkeä, kysyi omituisella äänellä, kuinka hän kirjoitti Ayrtonin nimen.

— Niin kuin se lausutaan, Glenarvan vastasi.

— Se on erehdys, majuri huomautti tyyneästi. — Se lausutaan Ayrton, mutta kirjoitetaan Ben Joyce!

ALAND — ZEALAND.

Ben Joycen nimen mainitseminen vaikutti kuin salamanisku. Ayrton oli äkkiä kääntynyt. Hänen kädessään oli revolveri. Kuului pamaus. Glenarvan kaatui luodin iskemänä. Ulkoa kuului pyssynlaukauksia.

John Mangles ja matruusit typeryivät aluksi, mutta yrittivät sitten syöksyä Ben Joycen kimppuun; rohkea rosvo oli kuitenkin jo kadonnut ja liittynyt kumipuunsa reunassa vaanivaan joukkoonsa.

Teltoa ei suojannut riittävästi luodeilta. Täytyi peräytyä. Glenarvan oli haavoittunut vain lievästi ja noussut pystyyn.

— Vankkureihin! John Mangles huusi ja tarttui lady Helenaan ja Mary Grantiin, jotka pian olivat suojassa rattaiden paksun kehikon takana. John, majuri Paganel ja matruusit tarttuivat pyssyihinsä ja valmistautuivat vastaamaan rosvojen tuleen. Glenarvan ja Robert olivat menneet naisten luo, ja Olbinetti riensi yhteiseen puolustukseen.

Tämä kaikki oli tapahtunut parissa silmänräpäyksessä. John Mangles tähysti tarkasti metsän reunaa. Pamahdukset olivat äkkiä tauonneet Ben Joycen saapuessa. Syvä hiljaisuus seurasi rätiseviä laukauksia. Muutamia valkoisia savukiemuroita leijaili vielä kumipuiden oksien välissä. Korkeat gastrolobiumtöhdöt olivat liikkumattomia. Hyökkäyksestä ei enää näkynyt merkkiäkään.

Majuri ja John Mangles tekivät tiedusteluretken suurille puille saakka. Sieltä oli poistuttu. Näkyi vain paljon askelten jälkiä, ja muutamia puoliksi palaneita pyssynpanoksia savusi maassa. Varovaisena miehenä majuri sammutti ne, sillä yksikin kipinä riitti sytyttämään kauhean kulon tässä kuivassa metsässä.

— Rosvot ovat poistuneet, John Mangles sanoi.

— Niin ovat, majuri vastasi, — ja se huolestuttaa minua. Minusta olisi parempi nähdä heidät silmästä silmään. Parempi tiikeri avoimella kentällä kuin käärme ruohikossa. Tutkikaamme vankkurien pensaikot lähettyviltä.

Majuri ja John tarkastivat lähitienoot. Metsän reunasta Snowyn rantaan ei tavattu yhtään rosvoa. Ben Joycen joukko näytti häipyneen tiehensä kuin petolintuparvi. Tämä katoaminen oli liian kummallista, jotta olisi voitu olla täysin turvallisina mielin. Siksi päätettiin olla varuillaan. Vankkurit olivat kuin saveen muurattuna linnoituksena leirin keskuksessa ja kaksi miestä piti vahtia aina tunnin kerrallaan.

Lady Helenan ja Mary Grantin ensimmäisenä huolena oli ollut Glenarvanin haavan sitominen. Mieheensä kaatuessa Ben Joycen luodista oli lady Helena säikähtyneenä rientänyt hänen luokseen. Sitten uljas nainen oli malttanut mielensä ja taluttanut Glenarvanin vankkureihin. Siellä paljastettiin haavoittunut olkapää, ja majuri totesi luodin vain repineen ihoa aiheuttamatta mitään sisäistä vammaa. Luut tai lihakset eivät näyttäneet vahingoittuneen. Haava vuoti paljon verta, mutta Glenarvan liikutteli sormiaan ja kyynärvartaan ja rauhoitti näin ystävänsä. Kun side oli valmis, hän ei halunnut, että häneen kiinnitettäisiin sen enempää huomiota, ja nyt siirryttiin selityksiin.

Ayrton oli äkkiä kääntynyt. Hänen kädessään oli revolveri. Kuului pamaus...

Retkeilijät, lukuunottamatta Mulradya ja Wilsonia, jotka pitivät vahtia ulkona, olivat sijoittuneet vankkureihin niin hyvin kuin taisivat. Majuria pyydettiin puhumaan.

Ennen kertomuksensa aloittamista hän selitti lady Helenalle ne seikat, joita tämä ei tuntenut, nimittäin erään rosvojoukon karkaamisen Perthistä, sen ilmestymisen Victorian seuduille ja osallisuuden rautatieonnettomuuteen. Hän antoi ladylle Seymourissa ostamansa numeron Australian ja Uuden Seelannin Uutisia ja lisäsi, että poliisi oli julistanut palkinnon sille, joka ottaisi kiinni Ben Joycen, pelottavan rosvon, jolle puolentoista vuoden aikana tehdyt rikokset olivat hankkineet surullista kuuluisuutta.

Mutta kuinka MacNabbs oli tuntenut perämies Ayrtonin Ben Joyceksi? Siinä oli salaisuus, jonka kaikki pyysivät selittämään, ja majuri selitti.

Jo alusta alkaen oli MacNabbs vaistomaisesti epäillyt Ayrtonia. Pari kolme täysin vähäpätöistä seikkaa, perämiehen ja sepän välillä vaihdettu silmänisku Wimerra-joella, Ayrtonin vastahakoisuus poiketa kaupunkeihin ja kyliin, hänen itsepintainen pyytelynsä, että *Duncan* komennettaisiin rannikolle, hänen hoitoonsa uskottujen eläinten outo kuolema ja yleensä suoruuden puute hänen käytöksessään, kaikki nämä vähitellen kertyneet ilmiöt olivat herättäneet majurin epäluuloa.

Hän ei kuitenkaan olisi voinut tehdä suoranaista syytöstä ilman viimeöisiä tapahtumia.

Ruohopensaiden suojassa ryömien MacNabbs saapui epäilyttävien varjojen luokse, jotka olivat herättäneet hänen huomiotaan vajaan kilometrin päässä leiriltä. Fosforihohtoiset kasvit loivat himmeätä valoa pimeyteen.

Kolme miestä tutki maassa tuoreita jälkiä, ja heidän joukossaan MacNabbs tunsii Black Pointin sepän. — Ne ne ovat, yksi sanoi. — Niin ovat, toinen sanoi, — tässä on hevosenkengän apila. — Sama kuin Wimerrasta saakka. — Kaikki hevoset ovat kuolleet. — Myrkkyyäkään ei tarvitse hakea kaukaa. — Sillä voisi tuhota kokonaisen ratsuväen. Hyödyllinen kasvi tuo gastrolobium.

— Sitten he vaikenivat, MacNabbs lisäsi, — ja poistuivat. Minä en tiennyt vielä kylliksi. Minä seurasin heitä. Pian alkoi keskustelu uudelleen: — Ovela mies, se Ben Joyce, seppä sanoi, — mainio keksintö tuo

perämiehen haaksirikko! Jos hänen juonensa onnistuu, niin se vasta on onnenpotku! Saakelin Ayrton! — Sano Ben Joyce, sillä kyllä hän on nimensä ansainnut! — Tällöin roistot poistuivat kumimetsästä. Minä olin saanut kuulla kaiken, minkä halusinkin, ja palasin leiriin siinä uskossa, että kaikista rikollisista ei tule kunnan ihmisiä Australiassa, ellei Paganelilla ole mitään sitä vastaan.

Majuri vaiken.

Hänen kumppaninsa mieltivät äänettöminä.

— Niinpä, Glenarvan sanoi suuttumuksesta kalpeana, — Ayrton on tuonut meidät tänne saakka rosvotakseen ja murhatakseen meidät.

— Aivan, majuri vastasi.

— Ja Wimerrasta asti hänen joukkonsa seurasi meidän jälkiämme ja vakoili meitä otollista tilaisuutta väijyen?

— Aivan.

— Mutta eikö se lurjus sitten olekaan *Britannian* matruusi? Onko hän siis varastanut Ayrton-nimensä ja laivapassinsa?

Katseet kääntyivät MacNabbsin puoleen, jonka mieleen näiden kysymysten oli täytynyt juolahtaa.

— Kaikki on vielä hämärän peitossa, hän vastasi aina tynellä äänellään, — mutta käsittääkseni miehen nimi todellakin on Ayrton. Ben Joyce on hänen rosvonimensä. Kiistämättä hän tuntee Harry Grantin ja on ollut *Britannian* toisena perämiehenä. Nämä seikat, jotka Ayrtonin kertomat tarkat yksityiskohdat jo ovat todistaneet, vahvistaa lisäksi teille mainitsemani rosvojen keskustelu. Älkäämme siis eksykö turhiin olettamuksiin, vaan pitäkäämme varmana, että Ben Joyce on Ayrton, kuten Ayrton on Ben Joyce, siis *Britannian* matruusi, josta on tullut rosvojoukon päällikkö.

MacNabbsin selitys hyväksyttiin keskustelutta.

— Nyt, Glenarvan lausui, — selittäkää, kuinka ja miksi Harry Grantin perämies on Australiassa.

— Kuinkako? Sitä en tiedä, MacNabbs vastasi, — eikä poliisi näy tietävän asiasta sen enempää kuin minäkään. Miksi? Sitä on minun mahdoton sanoa. Se jää tulevaisuuden selitettäväksi.

— Poliisi ei tiedä edes, että Ayrton ja Ben Joyce on sama henkilö, John Mangles huomautti.

— Te olette oikeassa, John, majuri vastasi, — mutta se tieto olisi omiaan helpottamaan etsiskelyä.

— Näin ollen, lady Helena sanoi, — tuo onneton oli tunkeutunut Paddy O'Mooren farmille jossakin rikollisessa tarkoituksessa?

— Niin, epäilemättä, MacNabbs vastasi. — Hän valmisti jotakin juonta irlantilaista vastaan, kun hänelle tarjoutui parempi tilaisuus. Sattuma toi meidät paikalle. Hän kuuli Glenarvanin kertomuksen, pullopostin haaksirikosta, ja käytti rohkeana miehenä sitä heti hyväkseen. Päätettiin lähteä retkelle maitse. Wimerrassa hän ilmoitti aikeensa yhdelle miehistään, Black Pointin sepälle, ja toimi niin, että jälkemme saattoi helposti tuntea. Hänen joukkonsa on seurannut meitä. Myrkkukasvin avulla hänen onnistui vähitellen tappaa vetojuhtamme ja hevosemme. Sitten, kun katsoi hetken koittaneen, hän ajoi vankkurimme Snowyn suohon, jotta hänen johtamansa rosvolauma voisi hyökätä kimppuumme.

Ben Joycen asia oli selvitetty. Majuri oli paljastanut hänen menneisyytensä ja osoittanut hänen olevan rohkea ja pelottava pahantekijä. Hänen selvästi todistetut aikeensa vaativat Glenarvanin puolelta mitä suurinta valppautta. Onneksi paljastettua rosvoa sai pelätä vähemmän kuin kavaltajaa.

Mutta tästä selvästä tilanteesta koitui raskaat seuraukset. Kukaan ei ollut vielä ajatellut niitä. Ainoastaan Mary Grant sivuutti kaiken tämän keskustelun menneisyydestä ja ajatteli tulevaisuutta. John Mangles oli ensimmäinen, joka huomasi hänen kalpeutensa ja epätoivonsa. Hän ymmärsi, mitä neidon mielessä liikkui.

— Neiti Grant! hän huudahti. — Te itkette!

— Mitä sinä itket, lapseni? lady Helena kysyi.

— Isäni! Voi, hyvä rouva, isäni! neito vastasi.

Hän ei voinut jatkaa. Mutta asia valkeni äkkiä jokaiselle. Ymmärrettiin Maryn suru, minkä vuoksi

hänen silmänsä kyyneltyivät, miksi hänen isänsä nimi nousi sydämeistä huulille.

Ayrtonin petoksen paljastuminen tuhosi toiveet. Saadakseen Glenarvanin petetyksi mukaansa oli roisto keksinyt haaksirikkojuttunsa. MacNabbsin kuulemassa keskustelussa olivat rosvot sen selvästi sanoneet. *Britannia* ei ollut ikinä murskautunut Twofold-lahden kallioihin! Harry Grant ei ollut ikinä noussut maihin Australian mantereelle!

Toista kertaa oli asiakirjan erheellinen tulkinta johtanut *Britannian* etsijät väärille jäljille!

Tätä ja molempien lasten surua ajatellen olivat kaikki alakuloisen äänettöminä. Kukapa enää olisi voinut löytää lohdutuksen sanaa? Robert itki sisarensa sylissä. Paganel mutisi kiukkuisella äänellä:

— Ah, kirottu asiakirja! Voitpa kerskua panneesi näin monen kunnan ihmisen pään pahasti pyörälle!

Ja kunnan maantieteilijä mukiloi raivoissaan otsaansa ja oli vähällä halkaista sen.

Glenarvan lähti Mulradyn ja Wilsonin luo, jotka olivat vahdissa ulkopuolella. Metsänreunan ja joen välisellä tasangolla vallitsi syvä hiljaisuus. Suuret liikkumattomat pilvet näyttivät murskautuvan toisiinsa taivaalla. Tässä painostavassa ilmassa, syvässä horroksessa, olisi pieninkin rasahdus kuultu tarkasti, mutta mitään ei kuulunut. Ben Joycen ja hänen joukkonsa oli täytyntä vetäytyä jokseenkin kauaksi, sillä lintuparvet, jotka leikkivät puiden alimmilla oksilla, muutamat kengurut, jotka rauhassa pureksivat nuoria vesoja, eurus-pari, joiden päät luottavasti pistivät esiin suurten pensaiden lomasta, todistivat, että ihmisen läsnäolo ei häirinnyt erämaan rauhaa.

— Yhteen tuntiin ette siis ole nähneet tai kuulleet mitään? Glenarvan kysyi matruuseiltaan.

— Emme, mylord, Wilson vastasi. — Rosvojen täytyy olla täältä monen kilometrin päässä.

— Heitä ei nähtävästi ole ollut kyllin monta voidakseen hyökätä meidän kimppuumme, Mulrady lisäsi. — Tuo Ben Joyce on kai halunnut pestata muutamia kaltaisiaan roistoja alppien juurella harhailevien lurjuksien joukosta.

— Se on luultavaa, Mulrady, Glenarvan vastasi. — Ne roistot ovat pelkureita. He tietävät meidän olevan aseistettuja, hyvin aseistettuja sittenkin. Ehkäpä he odottavat yötä aloittaakseen hyökkäyksensä. Päivän laskettua täytyy olla kahta vertaa valppaampia. Kun vain voisimme päästä tältä soiselta tasangolta ja jatkaa matkaamme rannikkoa kohti! Mutta tulviva virta katkaisee tien. Jos voisin saada lautan, joka veisi meidät toiselle rannalle, maksaisin siitä sen painon kultaa!

— Miksei mylord käske meitä rakentamaan lauttaa? Wilson kysyi. — Puistahan ei ole puutetta.

— Ei, Wilson, Glenarvan vastasi, — Snowy ei ole tavallinen joki, se on ylipääsemätön koski.

Tällä hetkellä John Mangles, majuri ja Paganel saapuivat Glenarvanin luo. He olivat juuri olleet tarkastamassa Snowya. Viime sateiden paisuttama vesi oli vielä paljon korkeammalla kuin tavallisesti. Näin oli syntynyt Amerikan koskia muistuttava kuohuva tulva. Oli mahdotonta antautua sen kohiseville laineille ja valtavaan vyöryyn, jossa tuhannet pyörteet aukoivat kuiluun.

John Mangles selitti ylityksen olevan mahdotonta.

— Mutta, hän lisäsi, — ei tännekään auta jäädä mitään yrittämättä. Se, mitä aiottiin tehdä ennen Ayrtonin kavallusta, on vielä tärkeämpää nyt jälkeinpäin.

— Mitä ehdotat, John? Glenarvan kysyi.

— Minä ehdotan, että apua on saatava, ja koska ei päästä Twofold-lahdelle, täytyy mennä Melbourneen. Meillä on vielä yksi hevonen. Antakaa se minulle, mylord, ja minä lähden Melbourneen.

— Mutta se on vaarallinen yritys, John, Glenarvan sanoi. — Puhumattakaan yli kolmensadan kilometrin matkasta tuntemattoman maan halki ovat polut ja tie epäilemättä Ben Joycen kumppaneiden vartioimia.

— Tiedän sen, mylord, mutta tiedän myös, että tämä tilanne ei voi jatkua. Ayrton vaati vain kahdeksan päivää tuodakseen tänne *Duncanin* miehet. Minä aion olla Snowyn rannalla jälleen kuudessa päivässä! No niin, mitä käskette, mylord?

— Ennen kuin Glenarvan lausuu sanansa, Paganel puuttui puheeseen, — on minun tehtävä eräs huomautus. Melbourneen on kyllä lähdettävä, mutta siihen vaaraan ei John Mangles saa antautua. Hän on *Duncanin* kapteeni eikä sen vuoksi saa uhrautua. Minä lähden hänen sijastaan.

— Hyvin puhuttu, majuri huomautti. — Mutta miksi juuri te, Paganel?

— Eikö siis meitä lasketakaan mukaan? huudahtivat Mulrady ja Wilson.

— Ja luuletteko te, MacNabbs jatkoi, — että minä pelkään kolmensadan kilometrin matkaa hevosen selässä?

— Ystäväni, Glenarvan sanoi, — arpa ratkaiskoon, kenen meistä on lähdettävä Melbourneen. Paganel, kirjoittakaa meidän nimemme...

— Ei ainakaan teidän, mylord, John Mangles sanoi.

— Ja miksei? Glenarvan kysyi.

— Kuinka voisitte erota lady Helenasta, eikä haavannekaan vielä ole ummessa!

— Glenarvan, Paganel sanoi, — te ette voi jättää retkikuntaa.

— Ei, majuri vahvisti. — Teidän paikkanne on täällä, Edward, teidän ei sovi lähteä.

— Retki on vaarallinen, Glenarvan vastasi, — enkä minä luovuta osuuttani muille. Kirjoittakaa, Paganel, minun nimeni toverieni nimien joukkoon, ja suokoon taivas, että se avataan ensimmäisenä.

Tähän tahtoon oli taipuminen. Glenarvanin nimi kirjoitettiin muiden joukkoon. Ryhdyttiin vetämään, ja arpa osui Mulradyyn. Uljas matruusi hurrasi mielihyvystä.

— Mylord, minä olen valmis lähtemään, hän sanoi.

Glenarvan puristi Mulradyn kättä. Sitten hän palasi vankkurien luo jättäen majurille ja John Manglesille leirin vartioinnin.

Lady Helenalle ilmoitettiin heti, että oli päätetty lähettää sananviejä Melbourneen ja kenet arpa siihen oli määrännyt. Hän lausui Mulradyille sanoja, jotka syöpyivät uljaan matruusin sydämeen. Tiedettiin, että hän oli urhea, älykäs, voimakas, uupumaton, eikä arpa olisikaan voinut tehdä parempaa valintaa.

Mulradyn lähtö määrättiin kello kahdeksaksi, illan lyhyen hämärän jälkeen. Wilson otti varustaakseen hevosen. Hän päätti vaihtaa sen kengän, joka sillä oli vasemmassa takajalassa, ja panna sijalle yhden yöllä kuolleiden hevosten kengistä. Rosvot eivät silloin voisi tunnistaa Mulradyn jälkiä ja seurata häntä, sillä heillä ei ollut hevosia.

Wilsonin ollessa näissä puuhissa, Glenarvan valmisti Tom Austinille lähetettävää kirjettä; mutta hänen haavoitettu olkansa häiritsi häntä, ja hän pyysi Paganelia kirjoittamaan puolestaan. Tiedemies oli vaipunut miettimään jotakin eikä näyttänyt huomaavan, mitä hänen ympärillään tapahtui. Täytyy tunnustaa, että Paganel keskellä tätä peräkkäisten onnettomuuksien sarjaa mielti vain väärintulkittua asiakirjaa. Hän käänteli sanoja löytääkseen niistä uuden ajatuksen ja oli syventynyt tulkinnan onkaloihin.

Niinpä hän ei kuullut Glenarvanin pyyntöä, vaan se täytyi uudistaa.

— Jaha, hyvä on, Paganel vastasi, — minä olen valmis. Ja vielä puhuessaan Paganel otti konemaisesti muistikirjansa esiin. Repäisi siitä puhtaan lehden ja asettui kynä kädessä kirjoittamaan. Glenarvan alkoi sanella seuraavia ohjeita:

— Käsky Tom Austinille lähteä merelle viipymättä ja tuoda *Duncan*...

Paganel kirjoitti viime mainitun sanan, kun hänen katseensa sattumalta osui Australian ja Uuden Seelannin Uutiset lehden numeroon, joka oli pudonnut maahan. Lehti oli niin taitettu, että sen nimestä näkyi vain kaksi viimeistä tavua. Paganelin kynä pysähtyi, ja hän näytti kokonaan unohtaneen Glenarvanin, kirjeen ja sanelun.

— No, Paganel? Glenarvan kysyi.

— Ah! maantieteilijä huudahti.

— Mikä teidän on? majuri kysyi.

— Ei mikään, ei mikään! Paganel vastasi.

Sitten hän mutisi matalammalla äänellä: — *Aland, aland, aland!*

Hän oli noussut pystyyn ja siepannut sanomalehden. Hän puristi sitä koettaen pidättää sanoja, jotka pyrkivät hänen huulilleen. Lady Helena, Mary, Robert ja Glenarvan katselivat häntä ymmärtämättä mitään tästä selittämättömästä kohtauksesta.

Paganel näytti äkkiä tulleen hulluksi. Mutta tätä kiihtymystä ei kestänyt kauan. Hän tyyntyi vähitellen; ilo, joka loisti hänen katseestaan, sammui; hän istui paikalleen ja sanoi tyynellä äänellä:

— Olen käytettävissänne, mylord, milloin tahdotte. Glenarvan ryhtyi jatkamaan kirjeen sanelua, joka tuli lopullisesti tähän muotoon:

— Käsky Tom Austinille lähteä merelle viipymättä ja tuoda *Duncan* 37. leveysasteelle Australian itärannikolle...

— Australianko? Paganel kysyi. — Niinpä niin, Australian!

Sitten hän lopetti kirjeen ja ojensi sen Glenarvanin allekirjoitettavaksi. Tämä, jota veres haava häiritsi, suoritti tämän muodollisuuden niin hyvin kuin taisi. Kirje suljettiin ja sinetöitiin. Paganel, jonka käsi vielä vapisi liikutuksesta, kirjoitti seuraavan osoitteen:

Tom Austin,
Duncanin perämies,
Melbourne.

Sitten hän lähti vankkureista levitellen käsiään ja toistellen näitä käsittämättömiä sanoja: — Aland! Aland! Zealand!_

NELJÄN PÄIVÄN TUSKA.

Loppupäivä kului mitään erikoista tapahtumatta. Mulradyn lähtövalmistelut suoritettiin loppuun. Uljas matruusi oli onnellinen voidessaan tällä tavoin osoittaa uskollisuuttaan lordi Glenarvanille.

Paganel oli jälleen tyyntynyt ja muuttunut entisekseen. Hänen katseensa osoitti tosin vielä, että jokin asia askarrutti häntä ankarasti, mutta hän näytti päättäneen pitää sen salassa. Hänellä oli epäilemättä pätevät syyt menettelynsä, sillä majuri kuuli hänen toistelevan näitä sanoja, kuin itsensä kanssa kamppailen:

— Ei, ei! He eivät uskoisi minua! Ja mitä se muuten hyödyttäisi? On liian myöhäistä!

Tehtyään tämän päätöksen hän ryhtyi antamaan Mulradylle tarpeellisia ohjeita Melbournen matkaa varten ja piirsi hänelle matkareitin aivan kuin hänellä olisi ollut kartta silmiensä edessä. Kaikki ruokoaavikon polut yhtyivät Lucknowin tiehen. Kuljettuaan suoraan etelään rannikolle saakka tämä tie teki jyrkän käänteen Melbournea kohti. Piti yhä vain ratsastaa sitä pitkin eikä yrittää oikaista tuntemattomien seutujen halki.

Mikään ei siis ollut yksinkertaisempaa. Mulrady ei voinut eksyä.

Mitä vaaroihin tuli, niitä ei ollut enää muutamien kilometrien päässä leiriltä, jonka lähetyvillä Ben Joycen joukkoineen täytyi piileskellä. Päästyään heidän ohitseen Mulrady lupasi ripeästi jättää rosvot jälkeensä ja suorittaa tärkeän tehtävänsä hyvään loppuun.

Kello kuusi syötiin yhteinen ateria. Oli rankkasade. Teltta ei antanut riittävää suojaa, ja kaikki olivat kiivenneet vankkureihin. Se oli muuten turvallinen paikka. Savi piti sitä lujasti kiinni maassa, johon se oli juuttunut kuin linna perustalleen. Asevarastoa oli seitsemän pyssyä ja seitsemän revolveria, ja linna saattoi kestää pitkän piirityksen, sillä ampumavaroja tai elintarvikkeita ei puuttunut. Kuuden päivän kuluttua ankkuroisi *Duncan* Twofold-lahteen. Kaksikymmentäneljä tuntia myöhemmin saapuisi sen miehistö Snowyn toiselle rannalle, ja ellei joen yli vielä pääsisi, rosvojen ainakin olisi pakko peräytyä suurempien voimien tieltä. Mutta ennen kaikkea Mulradyn täytyi onnistua vaarallisessa yrityksessään.

Kello kahdeksan oli tullut hyvin pimeä. Oli lähdön hetki. Hevonen tuotiin esiin. Sen jalkoihin oli varovaisuuden vuoksi kääritty liinakangasta, ettei askeleita kuuluisi. Hevonen näytti väsyneeltä, ja kuitenkin kaikkien menestys riippui sen jalkojen varmuudesta ja voimasta.

Majuri neuvoi Mulradya säästämään sitä heti kun hän oli rosvojen ulottumattomissa. Parempi oli kulkea hiukan hitaammin, mutta päästä varmasti perille.

John Mangles antoi matruusilleen revolverin, jonka oli erittäin huolellisesti ladannut. Se oli pelottava ase miehen kädessä, joka ei vapise, sillä kuusi muutamassa sekunnissa ammuttua laukausta aukaisi helposti pahantekijöiden tukkiman tien.

Mulrady nousi satulaan.

— Tässä on kirje, jonka annat Tom Austinille, Glenarvan sanoi hänelle. — Hän ei saa hukata tuntiakaan. Lähteköön Twofold-lahteen, ja ellei hän tapaa meitä siellä, jos näet emme ole päässeet Snowyn yli, tulkoon viipymättä meidän luoksemme. Lähde nyt, kunnon poikani, ja Jumala sinua suojele!

Glenarvan, lady Helena, Mary Grant, kaikki puristivat Mulradyn kättä. Tämä lähtö pimeässä ja sateisessa yössä vaaralliselle retkelle erämaan tuntemattomien äärettömyyksiensä halki olisi vaikuttanut vähemmän karaistuun mieleen kuin Mulradyn.

— Hyvästi, mylord, hän sanoi tyyneällä äänellä ja katosi pian metsänreunaa kulkevaa polkua pitkin.

Tällä hetkellä kävi rajuilma kahta ankarammaksi. Kumipuiden korkeat oksat kalisivat pimeässä kolealla äänellä. Saattoi kuulla kuivien oksien putoilevan märkään maahan. Moni jättiläispuu, joka oli elinvoimaton, mutta oli tähän saakka pysynyt pystyssä, kaatui näissä myrskyvihureissa. Tuuli vonkui puiden natinaa äänekkäämmin ja sekoitti kauheat huokauksensa Snowyn kohinaan. Suuret pilvet, joita se ajoi itäänpäin, painuivat maahan saakka kuin usvariekaleet. Synkkä pimeys lisäsi vielä yön kamaluutta.

Mulradyn lähdettyä retkeläiset kömpivät vankkureihin. Lady Helena ja Mary Grant, Glenarvan ja Paganel olivat etummaisessa osastossa, joka oli tiiviisti suljettu. Toisessa olivat Olbinett, Wilson ja Robert saaneet riittävän suojapaikan. Majuri ja John Mangles pitivät vartiota ulkona.

Se oli välttämätön varotoimi, sillä rosvojen hyökkäys oli helppo ja siis mahdollinen.

Molemmat uskolliset vartijat suorittivat siis vartiopalvelustaan ja kestivät filosofisen tyyneesti ne viimat, joilla yö pieksi heidän kasvojansa. He koettivat nähdä salahyökkäyksille otollisen pimeyden läpi, sillä korva ei voinut erottaa mitään myrskyn pauhinan, tuulen vinkunan, oksien rätinän, puiden runkojen kaatumisen ja ryöppyävän veden kohinan vuoksi.

Silloin tällöin sattui kuitenkin tyyneempiä hetkiä. Tuuli vaikenä kuin henkeä vetääkseen. Snowy yksin kohisi liikkumattomien kaislojen ja synkän kumipuumetsän välissä. Hiljaisuus tuntui näinä tyyneinä hetkinä syvemmältä. Majuri ja John Mangles kuuntelivat silloin tarkkaavasti.

Erään tällaisen keskeytyksen aikana kuului kimeä vihellys. John Mangles riensi majurin luo.

— Kuulitteko? hän kysyi tältä.

— Kuulin, MacNabbs sanoi. — Oliko se ihminen vai eläin?

— Ihminen, John Mangles vastasi.

Sitten molemmat kuuntelivat. Äkkiä kuului selittämätön vihellys uudelleen, ja siihen oli vastauksena jotakin laukauksen tapaista, mutta kovin epäselvästi, sillä myrsky pauhasi silloin uudella raivolla. MacNabbs ja John Mangles eivät kuulleet toistensa puhetta. He menivät vankkurien taakse tuulensuojaan.

Tällä hetkellä avautui vankkurien nahkakuomu, ja Glenarvan tuli molempien kumppaniensa luokse. Hän oli kuullut samoin kuin hekin tuon kauhean vihellyksen ja pamahduksen, jonka kaiku oli tuntunut vaunujen kuomussa.

— Millä suunnalla? hän kysyi.

— Tuolla, John sanoi osoittaen pimeää polkua siellä päin, minne Mulrady oli mennyt.

— Kuinka kaukana?

— Tuuli kantoi, John Mangles vastasi. — Sen täytyi tulla ainakin kilometrin päästä.

— Lähtekäämme, Glenarvan sanoi heittäen pyssyn olalleen.

— Ei lähdetä, majuri vastasi. — Se on ansa, jolla meitä houkuttelee pois vankkurien luota.

— Entä jos Mulrady on kaatunut roistojen luodeista, Glenarvan sanoi tarttuen MacNabbsin käteen.

— Sen saamme tietää huomenna, majuri vastasi kylmästi päätettyään estää Glenarvania tekemästä hyödytöntä virhettä.

— Te ette saa lähteä leiristä, mylord, John sanoi, — minä menen yksin.

— Ettekä mene, MacNabbs sanoi tarmokkaasti. — Tahdotteko siis, että meidät tapetaan yksitellen, heikennetään voimiamme, kunnes olemme noiden roistojen armoilla? Jos Mulrady on joutunut heidän uhrikseen, sellaista onnettomuutta emme saa lisätä toisella. Mulrady on lähtenyt arvan määräämänä. Jos arpa olisi osunut minuun hänen sijastaan, niin olisin lähtenyt kuten hänkin, mutta en olisi pyytänyt enkä odottanut mitään apua.

Estettyään Glenarvania ja John Manglesia majuri oli kaikin puolin oikeassa. Olisi ollut mieletöntä ja lisäksi hyödytöntä kiirehtiä matruusin luo, juosta tässä pimeässä yössä piileksivien rosvojen eteen. Glenarvanin pienessä joukossa ei ollut niin monta miestä, että niitä olisi voitu vielä uhrata.

Glenarvan ei kuitenkaan näyttänyt haluavan hyväksyä näitä syitä. Hän puristi asettaan. Hän asteli edestakaisin vankkurien ympäri kuunnellen parhaansa mukaan. Hän koetti läpäistä katseellaan tämän kauhean pimeyden. Häntä kidutti ajatus, että yhteen hänen mieheensä oli sattunut tappava luoti, että mies oli avuton ja huusi turhaan niitä, joiden vuoksi hän oli uhrautunut. MacNabbs ei tiennyt onnistuisiko hänen estää Glenarvania vai aikoiko tämä hyvän sydämensä kannustamana heittäytyä Ben Joycen luotien eteen.

— Edward, hän sanoi, — rauhoittukaa. Kuulkaa ystävän puhetta. Ajatelkaa lady Helena, Mary Grantia, kaikkia, jotka jäävät tänne! Ja minne te sitten aiotte mennä? Mistä löytäisitte Mulradyn? Hänen kimppuunsa on hyökätty ehkä kilometrin päässä täältä. Missäpäin? Mitä polkua menette?

Tällä hetkellä ja kuin vastaukseksi majurin puheeseen kuului epätoivoinen huuto.

— Kuunnelkaa! Glenarvan sanoi.

Huuto kuului samalta suunnalta, missä laukaus oli pamahtanut, alle puolen kilometrin päästä. Glenarvan työnsi MacNabbsin luotaan ja oli jo menossa pitkin polkua, kun noin kolmensadan askelen päässä vankkureista kuului uusi huuto:

— Apuun, apuun!

Se oli valittava ja epätoivoinen ääni. John Mangles ja majuri riensivät sitä kohti.

Muutaman hetken kuluttua he huomasivat pensaikon laidassa ihmisolennon, joka ryömi eteenpäin ja huokaili valittavasti.

Se oli haavoittunut Mulrady, kuoleman kielissä, ja kun hänen kumppaninsa nostivat hänet maasta, he tunsivat kätensä kastuvan verestä.

Satoi kahta kauheammin, ja tuuli ulvoi kuivien puiden oksissa. Keskellä rajuilman puuskia Glenarvan, majuri ja John Mangles kantoivat Mulradya.

Heidän saapuessaan nousivat kaikki. Paganel, Robert, Wilson, Olbinett lähtivät vankkureista, ja lady Helena luovutti huoneensa Mulrady-paralle. Majuri riisui matruusin takin, joka tihkui verta ja vettä. Hän paljasti haavan. Onneton oli saanut oikeaan kylkeensä tikariniskun.

MacNabbs satoi hänet huolellisesti. Hän ei osannut sanoa, oliko ase vioittanut tärkeitä elimiä. Haavasta pulppusi helakanpunainen ja epätasainen verivirta; haavoittuneen kalpeus ja voimattomuus todisti, että häneen oli pahasti sattunut.

Majuri pani haavan päälle, jonka hän ensin pesi raikkaalla vedellä, suuren taulapalasen, sitten pehmeätä liinanöyhtää ja kiinnitti ne siteellä. Hän sai verenvuodon tyrehtymään. Mulrady pantiin lepäämään haavakylki ylöspäin, pää ja rinta korkealla, ja lady Helena sai hänet juomaan muutamia kuluksia vettä.

Neljännestunnin kuluttua siihen saakka alallaan maannut haavoittunut liikahti. Hän raotti silmiään. Hänen huulensa mutisivat hajanaisia sanoja, ja pannessaan korvansa lähelle hänen suutaan majuri kuuli hänen toistavan:

— Mylord ... kirje ... Ben Joyce...

Majuri toisti nämä sanat ja katsoi kumppaneihinsa. Mitä Mulrady halusi sanoa? Ben Joyce oli hyökännyt matruusin kimppuun, mutta minkä vuoksi? Pelkästään pysähdyttääkseen hänet, estääkseen häntä saapumasta *Duncanille*? Tuo kirje...

Glenarvan tutki Mulradyn taskut. Tom Austinille osoitettua kirjettä ei enää ollut niissä!

Yö kului tuskallisessa levottomuudessa. Pelättiin joka hetki, että haavoittunut kuolisi. Hän oli ankarassa kuumeessa. Lady Helena ja Mary Grant pysyivät hänen luonaan uskollisina hoitajina. Milloinkaan potilasta ei ole hoidettu huolellisemmin eikä sääliväisemmin käsin.

Päivä koitti. Sade oli lakannut. Suuria pilviä vyöryi vielä taivaan syvyyksissä. Maa oli täynnä katkenneita oksia. Vesiryöppyjen liottama savi oli vajottanut vielä lisää. Vankkureihin pääsy kävi hankalaksi, mutta ne eivät voineet upota enää syvemmälle.

John Mangles, Paganel ja Glenarvan lähtivät päivänkoitteessa tiedusteluretkelle leirin ympäristöön. He astelivat pitkin polkua, jossa vielä näkyi veripilkkuja. Ben Joycesta ja hänen joukostaan ei näkynyt jälkeäkään. He etenivät sinne asti, missä hyökkäys oli tapahtunut. Siellä lojui maassa kaksi Mulradyn luotien kaatamaa miestä. Toinen oli Black Pointin seppä. Hänen kuoleman kouristamat kasvonsa olivat kauhistuttavat.

Glenarvan ei jatkanut tiedusteluaan kauemmaksi. Varovaisuus kielsi menemästä kovin pitkälle. Hän palasi siis vankkurien luo syvästi huolissaan vaikeasta tilanteesta.

— Toisen sanansaattajan lähettämistä Melbourneen ei voi ajatella, hän sanoi.

— Täytyy kuitenkin uskaltaa, mylord, John Mangles vastasi, — ja minä yritän päästä läpi, vaikka se ei matruusilleni onnistunut.

— Ei, John. Sinulla ei ole edes hevosta, joka kantaisi sinua kolmesataa kilometriä.

Mulradyn hevonen, ainoa jäljellä ollut, ei tosiaankaan ollut palannut. Oliko se kaatunut murhaajien luodeista? Harhailiko se eksyneenä erämaassa? Olivatko rosvot saaneet sen käsiinsä?

— Mitä tapahtuneekin, Glenarvan sanoi, — me emme enää eroa. Odotetaan viikko tai kaksi, kunnes Snowyn vesi laskee tavalliselle tasolleen. Me pääsemme lyhyin päivämatkoin silloin Twofold-lahdelle ja lähetämme varmempaa tietä *Duncanille* käskyn saapua rannikolle.

— Se on ainoa keino, Paganel lausui.

— Niinpä, ystäväni, Glenarvan toisti, — nyt ei enää erota. Kukaan ei voi lähteä yksin rosvojen valtaamaan erämaahan. Jumala pelastakoon vain matruusiparkamme ja suojelkoon meitä itseämme!

Glenarvan oli oikeassa molemmissa asioissa; ensinnäkin kieltämällä kaikki uhkayritykset ja toiseksi päättämällä odottaa kärsivällisesti Snowyn rannalla ylitysmahdollisuutta. Hän oli vain noin viidenkymmenen kilometrin päässä Delegetesta, Uuden Etelä-Walesin ensimmäisestä rajakaupungista, josta oli saatavissa kulkuneuvoja Twofold-lahdelle. Sieltä hän sähköittäisi Melbourneen *Duncanian* koskevat ohjeet.

Nämä toimenpiteet olivat viisaita, mutta niihin ryhdyttiin myöhään. Ellei Glenarvan olisi lähettänyt Mulradya retkelle, mitä onnettomuuksia olisikaan vältetty, puhumattakaan matruusin murhasta! Leirille palatessaan hän tapasi toverinsa paremmalla tuulella. He näyttivät jälleen optimistisilta.

— Hän voi paremmin! Hän voi paremmin! Robert huusi juosten lordi Glenarvanin luo.

— Mulradyko?

— Niin, Edward, lady Helena vastasi. — On tapahtunut käänne. Majuri on rauhallisempi. Matruusimme jää eloon.

— Missä MacNabbs on?

— Hänen luonaan. Mulrady on halunnut puhua hänen kanssaan. Heitä ei saa häiritä.

Tunti sitten oli haavoittunut todella toipunut tajuttomuudestaan, ja kuume oli laskenut. Heti kun Mulradyn taju ja puhekyky palautui, hän pyysi tavata Glenarvania tai tämän poissaollessa majuria. Nähdessään hänen olevan niin heikkona MacNabbs halusi kieltää kaiken keskustelun; mutta Mulrady oli niin itsepintainen, että majurin täytyi mukautua.

Keskustelua oli kestänyt jo muutaman minuutin, kun Glenarvan palasi. Täytyi siis vain odottaa MacNabbsin kertomusta.

Pian avautuikin vankkurien kuomu, ja majuri ilmestyi esiin. Hän tuli ystäviensä luo kumipuun juurelle, mihin telttä oli pystytetty. Hänen tavallisesti niin tynnet kasvonsa osoittivat hänen ajattelevan

ankarasti. Kun hänen katseensa sattuivat lady Helenaan ja nuoreen neitoon, niistä näkyi säälivää surua.

Glenarvan tiedusteli, miten asianlaita oli, ja majuri kertoi seuraavaa:

Lähdettyään leiriltä Mulrady oli ratsastanut Paganelin neuvomaa polkua. Hän kulki niin nopeasti kuin yön pimeys salli. Arvionsa mukaan hän oli päässyt kolme kilometriä, kun joukko miehiä — hänen luullakseen viisi — juoksi hänen hevosensa eteen. Hevonen kavahti pystyyn. Mulrady tempasi revolverinsa ja ampui. Hänestä näytti, että kaksi rosvoista kaatui. Laukausten valossa hän tunsu Ben Joycen. Mutta siinä olikin kaikki. Hän ei ehtinyt ampua asettaan tyhjäksi. Ankara isku osui oikeaan kylkeen ja hän putosi maahan.

Hän ei kuitenkaan vielä ollut menettänyt tajuntaansa. Murhamiehet luulivat hänen kuolleen. Hän tunsu, että hänen taskujaan kopeloitiin. Sitten joku sanoi: — Minulla on se kirje. — Anna tänne, Ben Joyce vastasi, — ja nyt on *Duncan* meidän!

Tällä kohtaa MacNabbsin kertomusta Glenarvan ei voinut olla huudahtamatta.

MacNabbs kertoi edelleen:

— Ottakaa te muut hevonen kiinni! Ben Joyce jatkoi. — Kahden päivän kuluttua olen *Duncanin* kannella, kuuden Twofold-lahdella. Siellä on sovittu paikka. Mylordin joukko on silloin vielä kiinni Snowyn soissa. Menkää joen yli Kemple-pierin siltaa myöten aina rannikolle asti ja odottakaa minua. Minä keksin kyllä keinon saada teidät laivalle. Niin pian kuin sen miehistö on meressä, me hallitsemme *Duncanin* omistajina Intian valtamereltä. — Eläköön Ben Joyce! huusivat rosvot. Mulradyn hevonen tuotiin paikalle, Joyce lähti nelistämään Lucknowin tietä, ja hänen miehensä kääntyivät kaakkoon Snowy-joelle. Vaikka Mulrady oli pahoin haavoittunut, hänellä oli voimaa ryömiä kolmensadan askelen päähän leiristä, missä tapasimme hänet melkein kuolleen. Siinä Mulradyn kertomus. Te ymmärrätte nyt, minkä vuoksi uljas matruusi tahtoi välttämättä puhua.

Nämä tiedot pelästyttivät Glenarvanin ja hänen kumppaninsa.

— Merirosvoja! Merirosvoja! Glenarvan huudahti. — Minun miehistöni murhataan! *Duncan* noiden rosvojen käsissä!

— Niin, sillä Ben Joyce yllättää laivan, majuri vastasi, — ja silloin...

— Hyvä on! Meidän on ehdittävä rannikolle ennen noita roistoja! Paganel sanoi.

— Kuinka pääsemme Snowyn yli? Wilson kysyi.

— Samoin kuin hekin, Glenarvan vastasi. — He menevät Kemple-pierin siltaa myöten, samoin mekin.

— Entä Mulrady, kuinka hänen käy? lady Helena kysyi.

— Hänet kannetaan. Vuorotellen. Voinko jättää miehistöni puolustautumatta Ben Joycen joukon valtaan?

Snowyn ylitys Kemple-pierin siltaa myöten oli mahdollinen, mutta arveluttava. Rosvot saattoivat asettua sillalle sitä puolustamaan. Heitä olisi ainakin kolmekymmentä seitsemää vastaan! Mutta on olemassa hetkiä, jolloin ei käy laskeminen lukumäärää, vaan on joka tapauksessa mentävä eteenpäin.

— Mylord, sanoi silloin John Mangles, — ennen kuin panemme kaiken viimeisen kortin varaan, ennen kuin lähdemme siltaa kohti, on paras mennä tutkimaan se. Minä otan sen tehdekseni.

— Minä tulen mukaan, John, Paganel lausui.

Esitys hyväksyttiin, ja John Mangles ja Paganel valmistautuivat lähtemään heti. Heidän piti edetä pitkin Snowyn rantaa siihen saakka, missä tulisivat Ben Joycen ilmoittamalle paikalle, ja ennen kaikkea välttää näyttäytymistä rosvoille, joita epäilemättä liikkui rannalla.

Elintarvikkein varustettuina ja hyvin aseistettuina lähtivät rohkeat miehet retkelle ja katosivat pian rannan korkeiden kaislojen sekaan.

Heitä odotettiin koko päivä. Iltaan mennessä he eivät vielä olleet palanneet. Alettiin pelätä pahinta.

Vihdoin kello yhdentoista seuduilla Wilson ilmoitti heidän palaavan. Paganel ja John Mangles olivat aivan näännyksissä kuudentoista kilometrin vaelluksesta.

— Silta? Onko sitä? Glenarvan kysyi rientäen heitä vastaan.

— On, lianisilta, John Mangles sanoi. — Rosvot ovat siitä tosiaan menneet yli. Mutta...

— Mutta...? Glenarvan kysyi aavistaen uutta onnettomuutta.

— He ovat polttaneet sillan perässään! Paganel vastasi.

EDEN.

Nyt ei ollut epätoivon, vaan toiminnan aika. Kun Kemple-pierin silta oli hävitetty, täytyi päästä Snowyjoen yli millä muulla keinolla tahansa ja ehtiä ennen Ben Joycen joukkoa Twofold-lahden rannalle. Niinpä aikaa ei tuhlattukaan turhiin puheisiin, vaan seuraavana eli 16. päivänä tammikuuta lähtivät John Mangles ja Glenarvan tutkimaan jokea valmistellakseen ylitystä.

Sateen paisuttama kuohuva vesi ei laskenut. Se kohisi hirveänä koskena. Sen uhmaaminen oli syöksymistä kuoleman kitaan. Glenarvan seisoj liikkumatta, käsivarret ristissä, pää painuneena.

— Tahdotteko, että koetan päästä toiselle rannalle uimalla? John Mangles kysyi.

— En, John, Glenarvan vastasi pidättäen kädellään rohkeata nuorta miestä, — odottakaamme!

Ja molemmat palasivat leirille. Päivä kului suuressa levottomuudessa. Kymmenen kertaa Glenarvan kävi uudelleen Snowyn rannalla. Hän koetti keksiä jotakin rohkeata keinoa päästä virran yli. Mutta turhaan. Jos sen uomassa olisi virrannut sulaa laavaa, ei ylimeno olisi ollut mahdottomampi.

Näiden pitkien hukkaan menneiden tuntien aikana lady Helena hoiti majurin neuvojen mukaan Mulradya mitä huolellisemmin. Matruusi tunsu virkoavansa elämään. MacNabbs vakuutti, että mikään tärkeä elin ei ollut vioittunut. Suuri verenvuoto riitti selittämään potilaan heikkouden. Niinpä kun verenvuoto oli tyrehtynyt ja haava sidottu, tarvittiin vain aikaa ja lepoa hänen täydelliseksi paranemisekseen. Lady Helena oli vaatinut, että sairas edelleen makaisi vankkurien ensimmäisessä osastossa. Mulrady oli siitä melkein häpeissään. Hänen suurin huolensa oli ajatus, että hänen tilansa saattaisi viivästyttää Glenarvania, ja hänelle täytyi luvata, että hänet jätettäisiin leiriin Wilsonin hoitoon, jos Snowyn ylitys kävisi mahdolliseksi.

Paha kyllä, tämä ylimeno ei ollut mahdollista sinä eikä seuraavana, tammikuun 17. päivänä. Se sai Glenarvanin epätoivoiseksi. Lady Helena ja majuri yrittivät turhaan rauhoittaa häntä, kehottaa kärsivällisyyteen. Kärsivällisyyteen, kun ehkä tällä hetkellä Ben Joyce saapuisi laivan kannelle, kun *Duncan* nosti ankkurinsa ja lisäsi höyryä rientääkseen tälle turmionrannalle ja joka hetki toi sitä lähemmäksi tuhoa!

John Mangles tunsu sydämessään samaa tuskaa kuin Glenarvan. Niinpä haluten kaikin mokomin ylittää virta hän rakensi kanootin australialaisten malliin suurista kumipuunkuoren palasista. Nämä perin kevyet liuskat oli sidottu yhteen puuvanteilla; siitä tuli kovin hauras vene.

Kapteeni ja matruusi koettivat tätä kanoottia seuraavan päivän kuluessa. He tekivät kaikki, mitä notkeus, voima, taito ja rohkeus voi. Mutta heti kun he olivat joutuneet virtaan, alus kaatui, ja he olivat vähällä saada maksaa hengellään uskaliaan yrityksensä. Vene katosi virran pyörteisiin. John Mangles ja Wilson eivät olleet ehtineet kulkea edes reilua kymmentä metriä sateen ja sulaneen lumen paisuttamassa virrassa, jonka leveys nyt oli yli puolitoista kilometriä.

Samoin kuluivat 19. ja 20. päivä tammikuuta, eikä tilanne muuttunut. Majuri ja Glenarvan tekivät pitkiä matkoja joen rantaa ylöspäin löytämättä kahlaamaa. Kaikkialla sama tulviva virta, sama kuohuva koski. Australian alppien koko etelärinteen vesimäärät kerääntyivät tähän ainoaan uomaan.

Duncanin pelastamisen toivosta täytyi luopua. Viisi päivää oli kulunut Ben Joycen lähdöstä. Laiva oli luultavasti tällä hetkellä rannikolla ja rosvojen käsissä!

Nykyinen tilanne ei kuitenkaan voinut kestää kauan. Satunnaiset tulvat menevät pian ohi juuri ankaruutensa vuoksi. Aamulla 21. päivänä tammikuuta totesikin Paganel, että vedenkorkeus alkoi vähetä. Hän ilmoitti havaintonsa Glenarvanille.

— Mitä väliä sillä nyt on? Glenarvan vastasi. — Se on liian myöhäistä.

— Mutta silti emme voi jäädä tänne, majuri huomautti.

— Tosiaan, John Mangles sanoi. — Huomenna ehkä ylitys on jo mahdollinen.

— Entä pelastaako se onnettoman miehistöni? Glenarvan huudahti.

— Kuunnelkaa, mylord, John Mangles vastasi. — Minä tunnen Tom Austinin. Hänen on ollut määrä täyttää teidän käskynne ja lähteä niin pian kuin mahdollista. Mutta kuka tietää, oliko *Duncan* valmis, oliko sen vauriot korjattu Ben Joycen saapuessa Melbourneen? Entä jos laiva ei ole voinut lähteä merelle, jos on tapahtunut päivän, kahden myöhästyminen?

— Sinä olet oikeassa, John! Glenarvan vastasi. — Täytyy päästä Twofold-lahdelle. Me olemme vain viidenkymmenen kilometrin päässä Delegetestä!

— Aivan, Paganel sanoi, — ja sieltä saamme nopeita kulkuneuvoja. Kuka tietää, emmekö ehdi ajoissa ehkäisemään onnettomuuden?

— Lähdetään! Glenarvan huudahti.

John Mangles ja Wilson ryhtyivät heti rakentamaan suurta lauttaa. Kokemus oli osoittanut, että kaarnan palat eivät voineet kestää virran voimaa. John kaatoi siis kumipuita, joista rakennettiin kömpelö, mutta tukeva lautta. Se oli pitkällinen työ, ja päivä kului, ennen kuin se saatiin valmiiksi. Lautta valmistui vasta seuraavana päivänä.

Silloin oli Snowyn vesi tuntuvasti laskenut. Koski oli muuttunut virraksi, mutta kuitenkin vuolaaksi. Mutta suuntaamalla viistoon, sitä määrättyissä rajoissa apuna käyttäen toivoi John päästävän toiselle rannalle.

Kello puoli yksi mentiin lautalle ja kukin otti mukaansa elintarvikkeita kahdeksi päiväksi. Jännös samoin kuin vankkurit ja telta jätettiin. Mulrady oli niin voimistunut, että hänet voitiin siirtää; hänen paranemisensa edistyi nopeasti.

Kello yhden aikaan oli kukin paikallaan lautalla, joka oli sidottu kiinni rantaan. John Mangles oli järjestänyt aluksen oikealle puolelle Wilsonin hoidettavaksi jonkinlaisen aironapaisen, jonka oli määrä pitää lautan pois virrasta, ja hillitä sen ajelehtimistä. Itse seisoi hän perässä arvelen voivansa ohjata ison perämelan avulla. Lady Helena ja Mary Grant olivat lautan keskellä Mulradyn luona, Glenarvan, majuri, Paganel ja Robert heidän ympärillään valmiina auttamaan.

— Onko selvä, Wilson? John Mangles kysyi matruusiltaan.

— On, kapteeni, Wilson vastasi tarttuen airoonsa voimakkaalla kädellä.

— Ole varuillasi ja pidä meidät pois virrasta.

John Mangles irrotti lautan ja survaisi sen Snowyn aalloille. Kaikki sujui hyvin noin parisenkymmentä metriä. Wilson yritti estää lautta joutumasta virtaan. Mutta pian olivat pyörteet temmanneet lautan, joka kääntyi ympäri airon tai peräsimen voimatta pitää sitä oikeassa suunnassa. Ponnistuksistaan huolimatta Wilson ja John Mangles olivat heti täysin päinvastaisessa asennossa kuin piti, mikä teki airojen käyttämisen mahdottomaksi.

Täytyi alistua kohtaloon. Ei ollut mitään keinoa suoristaa lautan kieppuvaa kulkua. Se pyöri ympäri huimaavaa vauhtia ja meni virran mukana. John Mangles seiso kalpeana hampaitaan purren ja katseli kuohuvaa vettä.

Tällä välin oli lautta saapunut keskelle Snowya. Se oli silloin noin kilometrin verran alempana lähtökohtaansa. Siellä virta oli tavattoman väkevä, ja kun se rikkoi pyörteet, lautta hiukan vakavoitui.

John ja Wilson tarttuivat airoihinsa, ja heidän onnistui suunnata alusta viistoon. Seurauksena oli, että päästiin lähemmäksi vasenta rantaa. Ei oltu siitä enää kuin vajaan sadan metrin päässä, kun Wilsonin airo äkkiä katkesi. Lautta, jossa ei enää ollut voimaa, joutui virran valtaan. John yritti estää sitä melansa katkeamisen uhalla. Wilson, jonka kädet olivat verillä, riensi auttamaan häntä.

Vihdoin yrittäminen onnistui, ja yli puoli tuntia kestäneen matkan jälkeen lautta törmäsi jyrkkään rantaan. Tärähdys oli ankara, tukit irtautuivat, köydet katkesivat, vesi tuli kohisten sisälle. Matkustajat ehtivät vain tarttua kiinni rannan pensasiin ja siepata mukaansa Mulradyn ja puoliksi kastuneet naiset. Lyhyesti sanoen, kaikki pelastuivat, mutta suurin osa eväitä ja aseet, majurin kivääriä lukuunottamatta, menivät menojaan lautan rippeiden mukana.

Joen yli oli päästy. Retkikunta oli jokseenkin ilman varusteita viidenkymmenen kilometrin päässä Delegetestä, keskellä Victorian maakunnan rajan tuntemattomia erämaita. Siellä ei ole uudisasukkaita

eikä karjankasvattajia, sillä tämä seutu on asumaton, lukuunottamatta ehkä julmia jaroivoilevia varkaita.

Päätettiin viipymättä lähteä eteenpäin. Mulrady huomasi hyvin olevansa esteenä; hän pyysi saada vaikkapa yksikseen jäädä odottamaan apua Delegetestä.

Glenarvan ei suostunut. Hän ei voinut ehtiä Delegeteen ennen kolmea päivää ja rannikolle ennen viittä, siis vasta 26. päivänä tammikuuta. Ja *Duncan* oli 16. päivänä lähtenyt Melbournesta. Mitäpä hänelle nyt merkitsi muutaman tunnin viivytys?

— Ei, ystäväni, hän sanoi. — Minä en jätä ketään. Tehkäämme parit, ja me kannamme sinua vuoron perään.

Parit tehtiin kumipuun oksista, ja Mulrady sijoitettiin niihin, tahtoi tai ei. Glenarvan halusi olla ensimmäisenä kantamassa matruusiansa. Hän tarttui paareihin yhdestä päästä, Wilson toisesta, ja niin lähdettiin taivaltamaan.

Mikä surkea näky ja kuinka huonosti olikaan päättynyt tämä niin hyvin alkanut retki! Ei oltu enää etsimässä Harry Grantia. Tämä mannermaa, jossa hän ei ollut eikä koskaan käynytäkään, uhkasi tuhota hänen etsijänsä. Ja kun hänen rohkeat maanmiehensä saapuisivat Australian rannalle, he eivät tapaisi siellä edes *Duncania* päästäkseen takaisin isänmaahansa!

Ensimmäinen päivä marssittiin äänettöminä ja vaivalloisesti. Joka kymmenes minuutti vaihdettiin parien kantajia. Kaikki matruusin toverit alistuivat nurkumatta tähän vaivaan, jota ankara kuumuus vielä suurensi.

Iltaan mennessä oli päästy ainoastaan kahdeksan kilometriä ja leiriydyttiin erääseen kumipuulehtoon. Haaksirikosta pelastuneet muonan jäännökset syötiin ilta-ateriaksi. Tästedes oli luotettava vain majurin pyssyy.

Yö oli huono. Alkoi sataa. Aika tuntui pitkältä päivänousuun. Lähdettiin taas liikkeelle. Majuri ei saanut tilaisuutta ampua ainoatakaan laukausta. Tämä surkea seutu oli erämaatakin autiampi, kun ei ollut edes eläimiä.

Onneksi Robert löysi trapinpesän ja siinä kymmenkunta suurta munaa, jotka Olbinett kypsensi kuumassa tuhkassa. Tämä sekä hiukkanen erään rotkon pohjalta löydettyä paisuruohoa oli koko aamiainen 22. päivänä tammikuuta.

Kulku kävi nyt tavattoman hankalaksi. Hietakentillä kasvoi "spinifexiä", piikkistä ruohoa, jota Melbournessa sanotaan piikkisiaksi. Se repi vaatteet rikki ja sääret verille. Uljaat naiset eivät kuitenkaan valittaneet; he kävelivät urheasti esimerkkiä antaen ja rohkaisten toinen toistaan sanalla tai katseella.

Illalla pysähdyttiin Bulla-Bulla-vuoren juurelle Jungalla-puron reunalle. Illallinen olisi ollut laiha, ellei MacNabbs olisi vihdoinkin saanut ammutuksi suurta rottaa, jonka tieteellinen nimi on "mus conditor" ja joka on ravintorikas. Olbinett paistoi sen, ja se olisi maistunut mainettaan vielä paremmalta, jos se olisi ollut lampaan kokoinen. Piti kuitenkin tyytyä. Se kalvettiin luita myöten.

Tammikuun 23. päivänä retkeilijät lähtivät taipaleelle väsyneinä, mutta yhä tarmokkaina. Kierrettyään vuorenjuuren he vaelsivat pitkien kenttien yli, joiden ruoho tuntui olevan valaskalanpartaa, sotkuista piikkivyhteä, teräväpiikkistä ryteikköä, missä tietä täytyi raivata milloin kirveellä, milloin tulella.

Tänä aamuna ei ollut puhuttakaan aamiaisesta. Ei mikään voinut olla hedelmättömämpää kuin tämä kvartsiliuskeita täynnä oleva seutu. Nälän ohella myös jano alkoi vaivata ankarasti, ja polttava kuumuus lisäsi sen tuskaa. Glenarvan seurueineen ei päässyt etenemään kilometriäkään tunnissa; ja jos tätä veden ja ravinnon puutetta jatkuisi iltaan, he kaatuisivat kesken matkan enää nousematta.

Mutta kun ihmiseltä puuttuu kaikki, kun hän katsoo olevansa täysin avuton, kun hän ajattelee hetkensä tulleen, silloin ilmestyy kaitselmuksen käsi.

Juotavaa tarjosivat kannukasvit, mainiota nestettä täynnä olevat pikarintapaiset, joita riippui korallimaisten pensaiden oksilla. Kaikki virkistivät itseään ja tunsivat elpyvänsä.

Ruoka oli samaa, joka elättää alkuasukkaita, kun riistaa, hyönteisiä ja käärmeitä ei ole. Paganel löysi erään puron kuivuneesta uomasta kasvin, jonka erinomaisia ominaisuuksia muuan hänen toverinsa Maantieteellisessä seurassa oli hänelle usein kuvannut.

Se oli "nardu", marsileaceae-heimoon kuuluva salasiittiö, sama, joka pitensi Burken ja Kingin elämää

sisämaan autiomailla. Sen apilaa muistuttavien lehtien alla oli kuivia itiöitä. Nämä pavun kokoiset itiöt rikottiin kahden kiven välissä, ja niistä saatiin jonkinlaista jauhoa. Siitä tehtiin karheata leipää, joka tyynnytti nälän tuskan. Olbinett keräsi sitä ison joukon, joten ravinto oli turvattu useaksi päiväksi.

Seuraavana eli 24. päivänä Mulrady käveli osan matkaa itse. Hänen haavansa oli kokonaan arpeutunut. Delegeten kaupunki oli vain kuudentoista kilometrin päässä, ja illalla leiriydyttiin 149° pituusasteen kohdalla Uuden Etelä-Walesin rajalla.

Jo muutaman tunnin oli satanut läpituokevaa vihmasadetta. Ei olisi ollut mitään suojaa, ellei John Mangles olisi sattumalta löytänyt hyljättyä ja heikkokuntoista halonhakkaajahökkeliä. Täytyi siis tyytyä tähän kurjaan, oksista ja oljista tehtyyn kojuun. Wilson halusi sytyttää tulen paistaakseen narduleipää ja keräsi maasta kuivia risuja. Mutta kun ne piti sytyttää, se ei onnistunut. Niiden sisältämä suuri alunamäärä teki ne palamattomiksi. Ne olivat sitä palamatonta puuta, jonka Paganel oli maininnut merkillisessä luettelossaan Australian tuotteista.

Täytyi siis olla ilman tulta ja samoin ilman leipää ja nukkua märissä vaatteissa, korkeissa puissa piileksivien naurulintujen ikään kuin pilkatessa onnettomia matkustajia.

Glenarvan oli kuitenkin lähellä kärsimystensä loppua. Nyt olikin jo aika. Molemmat nuoret naiset ponnistelivat sankarillisesti, mutta heidän voimansa vähenivät joka tunti. He laahustivat, he eivät enää kävelleet.

Seuraavana päivänä noustiin auringon sarastaessa. Kello yksitoista tuli näkyviin Delegete Wellesleyn kreivikunnassa, kahdeksankymmenen kilometrin päässä Twofoldista.

Siellä saatiin pian kulkuneuvot. Ja tuntiessaan olevansa niin lähellä rantaa Glenarvan alkoi jälleen toivoa. Jos *Duncan* oli hiukankin myöhästynyt, ehkäpä hän ehtisi perille ennen sen tuloa. Vuorokauden kuluttua hän olisi lahden rannalla!

Virkistävän aterian jälkeen lähtivät retkeläiset viiden vireän hevosen vetämissä postivaunuissa Delegetestä.

Ruhtinaallisen juomarahan toivossa innostuneina ajajat antoivat vaunujen mennä hyvää tietä pitkin huimaa vauhtia. He eivät käyttäneet kuin pari minuuttia hevosten vaihtoon joka kuudentoista kilometrin päässä. Tuntui kuin Glenarvan olisi saanut heihin samaa intoa, joka hänessä itsessään hehkui.

Koko päivä kiidettiin näin kymmenen kilometriä tunnissa, koko yö samoin.

Seuraavana päivänä auringon noustessa maininkien kohina ilmoitti Tyynen valtameren olevan lähellä. Täytyi ajaa lahden ympäri, jotta päästiin 37. asteen kohdalle, juuri sille paikalle, missä Tom Austinin oli määrä odottaa retkeläisten saapumista.

Kun meri näkyi, kaikkien katseet kääntyivät ulapalle tähystellen horisonttia. Oliko kaitselmuksen ihmeellisestä sattumasta *Duncan* siellä purjehtien pitkin rannikkoa, kuten taannoin Cap Corrientesin kohdalla Argentiinan rannikolla?

Ei nähty mitään. Taivas ja vesi yhtyivät näköpiirin rajalla. Ei ainoatakaan purjetta valtameren pinnalla.

Yksi toivo oli vielä jäljellä. Kenties Tom Austin oli katsonut olevan syytä laskea ankkuriin Twofold-lahteen, sillä meri aaltoili hurjasti eikä alus voi tällaisilla rannikoilla tuntea oloaan turvalliseksi.

— Edeniin! Glenarvan määräsi.

Vaunut kääntyivät heti oikealla pitkin lahden rantaa kiertävää tietä, kahdeksan kilometrin päässä sijaitsevaa pientä Edenin kaupunkia kohti.

Ajajat pysäyttivät lähelle majakkaa, joka on sataman suulla. Ulkosatamassa oli muutamia laivoja ankkurissa, mutta yhdenkään mastossa ei liehunut Malcolmin lippu.

Glenarvan, John Mangles, Paganel astuivat ajoneuvoista maahan ja menivät tulliin, tiedustellen virkamiehiltä viime päivinä saapuneita laivoja. Yhtään laivaa ei ollut saapunut satamaan viikon kuluessa.

— Ehkei hän ole lainkaan lähtenyt! huudahti Glenarvan, joka ihmissydämessä helposti tapahtuvasta käänteestä ei tahtonut enää antautua epätoivoon. — Kenties olemme saapuneet ennen häntä!

John Mangles pudisti päätään. Hän tunsu Tom Austinin. Hänen ensimmäinen perämiehensä ei koskaan olisi vitkastellut kymmentä päivää, kun käsky oli selvä.

— Minä tahdon tietää, kuinka on asianlaita, Glenarvan sanoi. —
Varmuus on aina epävarmuutta parempi.

Neljännestuntia myöhemmin oli lähetetty sähkösanoma Melbournen laivanvarustajien esimiehelle. Sitten retkeläiset lähtivät *Victoria*-hotelliin. Kello kaksi tuotiin lordi Glenarvanille sähkösanoma. Se oli kirjoitettu seuraavaan muotoon:

"Lordi Glenarvan, Eden, Twofold Bay

Duncan lähtenyt 18. päivänä tätä kuuta tuntemattomaan suuntaan.

J. Andrew."

Sähkösanoma putosi Glenarvanin käsistä.

Ei epäilystäkään! Kunniallinen skotlantilainen huvipursi oli Ben Joycen käsissä merirosvolaivana.

Näin päättyi tämä niin suotuisin entein alkanut retki Australian halki. Kapteeni Grantin ja haaksirikkoisten jäljet näyttivät olevan auttamattomasti kadonneet; tämä epäonnistuminen oli maksanut kokonaisen laivaväen hengen; lordi Glenarvan oli joutunut tappiolle taistelussaan, ja tämän urheen etsijän, jota yhteen liittoutuneet luonnonvoimat eivät olleet voineet pysähdyttää aavikoilla, oli ihmisten kataluus voittanut Australian mantereella.

VIITSELITYKSET:

[1] Venuksen kulku auringonkehrän editse tapahtui 1769. Tämä harvinainen ilmiö oli tähtitieteellisesti perin mielenkiintoinen; sen avulla saatettiin näet tarkoin määritellä auringon ja maan välinen etäisyys.

[2] Tavattoman ankaria, Intian valtamerellä puhaltavia tuulia. Niiden suunta ei ole pysyvä, vaan vaihtelee vuodenaikojen mukaan, ja tavallisesti ne ovat kesällä päinvastaisia kuin talvella.

[3] Ilmapuntarin normaalikorkeus on 760 millimetriä

[4] Lasissa on kemiallista seosta, joka muuttaa muotoaan tuulen suunnan ja ilmakehän sähkövarauksen mukaan.

[5] Merilaki kieltääkin kapteenia käyttämästä tätä epätoivoista keinoa, jos toinen alus on tulossa sen perässä samaa reittiä myöten.

[6] Jacques Paganel tapasikin Stuartin Skotlantiin palattuaan, mutta ei saanut kauan nauttia tämän kuuluisan retkeilijän seurasta. Stuart kuoli 5. päivänä kesäkuuta 1866 eräässä vaatimattomassa talossa Nottingham-Hillissä.

[7] Toline, vietävä Echucaan, rautatiekantaja Jeffries Smithin huostassa. Rahti maksettu.

[8] On kuitenkin mahdollista, että siirtolaiset ovat erehtyneet. Kultaa sisältävät kerrostumat eivät todellisuudessa ole läheskään tyhjentyneet. Viimeisten tietojen mukaan Australiasta arvioidaan Victorian ja Uuden Walesin kultakentät viideksi miljoonaksi hehtaariksi; kultasuonia sisältävän kvartsin painon arvioidaan olevan suunnilleen 20.650 *miljardia* kiloa, ja niiden tyhjentämiseksi nykyisillä työvälineillä tarvittaisiin satatuhatta työmiestä kolmensadan vuoden aikana. Rahassa arvioidaan Australian sisältämä kultamäärä 664 miljardiksi 250 miljoonaksi frangiksi.

[9] Norfolkkin saari on Australian itäpuolella; sinne hallitus siirtää rikoksen uusijoita ja parantumattomiksi katsottuja karkotusvankeja erikoisvalvontaan.

[10] Tämän ilmiön huomasi jo Drummond Australiassa sienissä, jotka näyttävät kuuluvan *Agaricus olearicus*-heimoon.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPTEENI GRANTIA ETSIMÄSSÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus,

or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and

donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.